

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AAGE BRASK

KJELLERUP

EN JYDSK HERREGAARD FRA VIKINGETID TIL NUTID

EJNAR MUNKSGAARD - KØBENHAVN

1943

KJELLERUP

EN JYDSK HERREGAARD FRA VIKINGETID TIL NUTID

Af

AAGE BRASK

EJNAR MUNKSGAARD

KØBENHAVN · 1945

COPYRIGHT 1943
BY
EJNAR MUNKSGAARD
COPENHAGEN

PRINTED IN DENMARK
A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI
RINGKJØBING

I N D H O L D

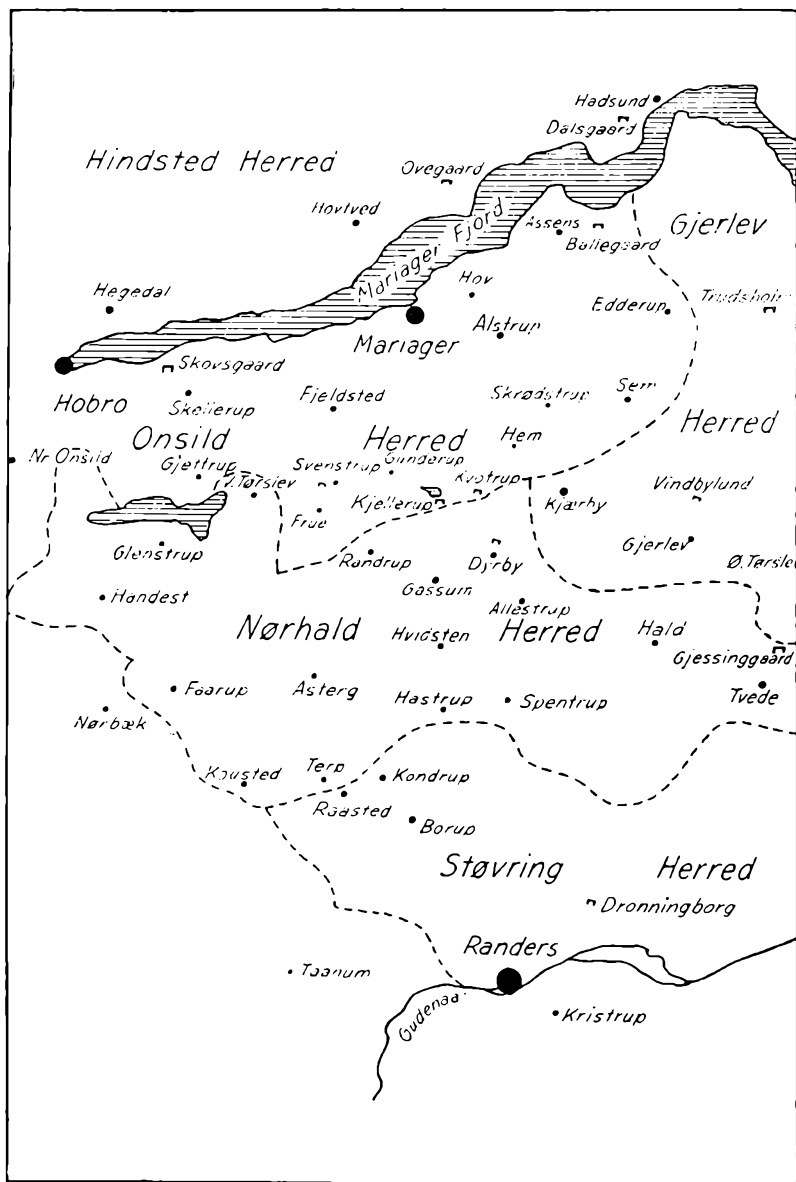
Forord	7
Torpet Kjellerup træder frem i Historien. Tilknytning til Kongeslægten	9
En mægtig jydsk Høvdingeslægt	22
Usikre Ejerforhold. Biskop Peder, Dronning Margrethes Raad- giver har en Ret til Kjellerup	35
Hegedalerne, Splittaf'er og Seefelder	43
En kort tvivlsom Periode. En falsk Lavhævd?	59
De »nye« Kruser. Brændte Kjellerup i Grevens Fejle?	65
Hofmanden og Lensmanden Jørgen Bernekow	77
Galter og Gyldenstjerner	85
En kort Tid i Kronens Eje. Tilliggendet i 1579	90
»Den skotske Kvinde«s Søn. En interessant Menneskeskæbne....	94
Et omstødt Salg	109
Skram'er og de »nye« Høger	115
Enevold Christoffersen Seefeld. Kjellerup Midtpunkt i større Besiddelse	121
Den lærde Adelsmand Axel Urne	125
Marie Grubbes Svigerfader Oberst Claus Dyre	140
Borgerlige Ejere. En Forpagter og hans Slægt	148
En Blomstringsperiode. Slægten Brask	168
Cecilie Cathrine sal. Jens Braskes. Processernes gyldne Tid	200
Rasmus Albret Brask. Bondefrigørelsens Problemer	216
Jens Andreas Brask	238
Atter en Enkemadame Brask. Kjellerup sælges til Godsforvalteren	248
Tilbage til den »Braskiske Stamme«. Beskæringen indledes	257
Sønderlemmelsens Tid	265
Tilbageblik	269
Illustrationer	271
Forkortelser ved Kildeangivelser	273
Person- og Stedregister	275

I det foreliggende Arbejde er samlet en Del Oplysninger — fra den ældste, nogenlunde kendte Tid og op til Nutiden — vedrørende en gammel dansk Gaard og nogle gennem Aarene til denne knyttede Personer. Dette Udsnit af de historiske Efterretninger om en Plet af Danmarks Jord og enkelte Danskere er kun et uendeligt lille Brudstykke af det vældige Mosaikbillede, som vort Fædrelands og vort Folks Historie danner, men det er mit Haab, at det dog maa have nogen Interesse og Værdi.

Jeg er taknemlig for den Hjælpsomhed, jeg har mødt i Arkiver og Biblioteker, særlig maa jeg takke Hr. Landsarkivar Svend Aakjær for oplysende og opmuntrende Samtaler.

Christianslund i Maj 1943.

AAGE BRASK.

Kort over Kjellerup og Omegn.

TORPET KJELLERUP TRÆDER FREM I HISTORIEN TILKNYTNING TIL KONGESLÆGTEN

I sin Beskrivelse af »Nordens Øer« fra ca. 1070 udtaler den berømte tyske Krønikeskriver Adam af Bremen sig med megen Ringeagt om Datidens Jylland »det skys tillands paa Grund af Mangel paa Afgrøde, tilvands paa Grund af Sørøvernes Angreb. Det befindes knap dyrket paa noget Sted og er knap egnet til menneskelig Bosættelse. Hvor derimod Havarme skærer sig ind, dér rummer det meget store Byer«¹⁾. Det maa dog være noget tvivlsomt, hvor megen Vægt man kan lægge paa denne Udtalelse, Adam af Bremen har sikkert ikke gennemrejst Jylland paa Kryds og Tværs.

Vor egen store Historieskriver Saxo Grammaticus er klar over, at Jylland i hvert Fald ikke er saa frugtbar som Sjælland »der bærer Prisen for alle Danmarks Lande ved sin Dejlighed«²⁾ (Saxo var uden Tvivl Sjællænder). Med Hensyn til Befolkningstætheden gør han nogen Forskel paa de sydlige og de nordlige Egne, idet han anfører, at Nørrejylland var anderledes tæt befolket end Sønderjylland. Og naar Valdemar (»den Store«) i 1157 som Voldgiftsmand mellem Knud og Svend efter at have delt Riget i 3 Dele som den førstvælgende selv tager »det store, folkerige og vidtstrakte Jylland«³⁾ som sin Part, kan man nok gaa ud fra, at denne Landsdel paa det Tidspunkt ikke var saa ringe endda. Af Betydning for ham var det dog sikkert ogsaa, at han havde en stor Del Arvegods i Jylland.

¹⁾ Adam af Bremen oversat af C. Henrichsen S. 243.

²⁾ Saxo I. S. 57.

³⁾ Saxo II. S. 164.

Adam af Bremens Bemærkninger stemmer heller ikke saa godt med Knytlinga Sagaens Oplysninger om Antallet af Kirker og Skipæn, d. v. s. Distrikter der skulde stille et fuldt udrustet Skib, i de forskellige Landsdele. Hvad enten man regner Sagaens Hundrede for lig 100, hvorefter Tallene for Nørrejyllands Kirker og Skipæn bliver henholdsvis 944 og 360 mod for Sjælland 411 og 220 og for Fyn 300 Kirker og 100 Skipæn, eller man ved Hundrede forstaar »Storhundrede« eller 120, hvorved Kirke- og Skipæntallene bliver henholdsvis for Nørrejylland 1104 og 370, for Sjælland 491 og 240 og for Fyn 360 og 100, synes Jylland dog ogsaa da at have været »Hovedlandet«¹⁾.

Adam af Bremen og Saxo er imidlertid enige om at tillægge Sørøvernes Hærgen i Jyllands Kystegne stor Betydning. Saxo gør den i hvert Fald ikke mindre, end den var, og anfører fra Tiden for den store Fejde mellem Tronprætenderne Svend, Knud og Valdemar (ca. 1153), at som Følge af Anfaldene stod i Jylland alle Landsbyer paa Østkysten fra Vendsyssel til Ejderen tomme, og Markerne var øde²⁾, og senere, da Absalon var blevet Biskop og havde haft sin første Kamp med Slaverne, at Aarhus led meget ved Sørøvertog³⁾. Vi kender ogsaa Bemærkningen i det af Biskop Svend i Aarhus saa sent som i 1183 oprettede Testamente om, at hans Ejendomme paa Djursland var mange i Tal, men ringe i Værdi, fordi de laa ved Kysten og var udsat for Hedningernes Indfald.⁴⁾

Sørøvernes Virkeomraade var naturligt knyttet til Vandvejene, og da Havet beskyller hele Jyllands Østside, var der Steder nok at angribe, hvortil kommer, at Fjorde, Vige og de store Aaer har givet behagelig Adgang til større Udplyndringsomraader. En Egn, der maa have været stærkt udsat for de røveriske Angreb og sikkert ogsaa har lidt meget derunder, er Landet mellem Mariager og Randers Fjorde, som omfatter 4 af

¹⁾ Se iøvrigt om disse Forhold Afhandlinger i Hist. Tidsskr. V-5-518 og 543 (Erslev), VI-2-273 og 308 (Scharling), VI-2-634 ff. (A. D. Jørgensen), Nordisk Kultur 2. Bd. S. 41—46 (Aksel E. Christensen).

²⁾ Saxo II. S. 149.

³⁾ smst. S. 186.

⁴⁾ Aarhus Stiftsaarbøger 1912. S. 30.

Ommersyssels Herreder, Onsild, Gjerlev, Nørhald og Støvring Herreder. Fra dette Landskab haves der iøvrigt tydelige Vidnesbyrd om, at der har været Bosættelse og Agerdyrkning i lange Tider, før Adam af Bremen skrev sine pessimistiske Betragtninger over Jyllands Tilstand. Dels findes der her en stor Mængde Gravhøje — ikke mindst paa de ringere Jorder — og dels er der i Sem og Svenstrup Sogne i Onsild Herred bl. a. paa Svenstrup Hovgaards Hede fundet saakaldte »Oldtidsagre«, hvorefter kan sluttes, at Agerdyrkning har fundet Sted saavel i den førromerske Jernalder før Christi Fødsel som i det 3. Aarh. efter Christi Fødsel.¹⁾

De haarde Angreb fra Sørøvernes Side har i stort Omfang forjaget Befolkningen fra Kyststrækningerne, Opdyrkingen af Jorden har maattet opgives, og Skovvæksten og Lyngen har erobret det forladte Terræn, men dybere inde i Landet, godt gemt bag brede Skovbræmmer, har man kunnet leve fredeligt i Landsbyerne, de gamle »Adelbyer«.

Ved Vikingetidens Slutning begynder en paa flere Omraader fremgangsrig Periode for det danske Folk. Overskudskraften gaar ikke længere ud af Landet, den anvendes nu hjemme til Gavn for alle. Det voksende Indbyggerantal gør Udvidelsen af det dyrkede Areal nødvendig, hvortil kommer, at det bliver en god Forretning at dyrke Korn og opdrætte Kvæg.²⁾ Ved Rydning af Skovland, ved Genopdyrkning af forladte Agerjorder bliver der fuld Anvendelse for Enkeltmands Dygtighed og Initiativ, Landets verdslige og gejstlige Stormænd, Høvdinge, Herremænd og Biskopper gaar forrest i Arbejdet for at skabe nye Agerbrug og nye Hjem, medens de samtidig yder betydningsfulde Bidrag til Landets Værn udadtil ved at bygge Borge, der kunde forsvares, og samle kampdygtige Skarer om sig, saaledes at man nu bedre kan klare sig mod Sørøverne. Da Svend Tveskæg for anden Gang var kommet i Fangenskab hos Slaverne, skal en Del Kronen tilhørende Skove og Lunde være afhændet for at fremskaffe Løsepenge for ham, og medens Skaaingerne og Sjællænderne købte Skovene i Fællesskab til Almin-

¹⁾ Gudmund Hatt i R. A. A. 1942.

²⁾ Sv. Aalkjær i Hjemstavnsbog for Viborg Amt S. 146.

dingen, blev de i Jylland erhvervet af Enkeltmænd eller Slægter.¹⁾ Det er sikkert for en stor Dels Vedkommende saadanne fremragende Mænd og Slægter, der bl. a. af erhvervede Skovstrækninger har oprettet nye Bosteder eller ladet saadanne oprette ved Undergivne, de saakaldte Bryder, der virkede som en Mellemting mellem Forvaltere og Forpagtere.

Handel og Agerbrug fik efterhaanden et stort Opsving, og almindelig Velstand bredte sig. De store nyopdyrkede »jomfruelige« Arealer gav godt Kornudbytte i Forhold til baade foregaaende og efterfølgende Tider, de behøvede indtil videre ikke Hvileaar som den gamle Agerjord, saaledes at det Areal, der aarligt bar Korn, blev meget forøget.

Fra denne Fremgangens og Udviklingens Periode, der ender i Valdemarernes Storhedstid, har vi de mange Bosteder, Landsbyer og Gaarde, hvis Navne har faaet Endelsen Torp eller en Afledning deraf, hyppigst i Forbindelse med et Mandsnavn — Navnet paa den, der satte Udflytningen i Gang, paa den Slætning, der er blevet anbragt der, eller maaske paa en Bryde — men undertiden dog forbundet med et Naturnavn.

At Egnen mellem Mariager og Randers Fjorde ogsaa har nydt godt af denne Udvikling, kan vi slutte dels af, at der findes mange Stednavne med Endelser afledet af Torp, dels af, at den efter Kirketallet — med fornøden Hensyntagen til den store Mængde Ødekirker i denne Egn — paa Valdemarernes Tid hørte til de tættest befolkede Omraader i Jylland.²⁾

I Svenstrup Sogn i Onsild Herred har vi to Eksempler paa saadanne nye Bosættelser. I dette Herreds sydøstlige Del, lige ved Grænsen til Nørhald Herred og heller ikke langt fra Gjerlev Herred, paa et for Sørøverne nogenlunde gemt Sted, findes to Lokalteter, som har »Torp«endelser i Forbindelse med Navne, hvis Oprindelse synes uomtvistelig, og som sandsynligvis er blevet oprettet, da Risikoen for Sørøverangreb var i Aftagende. Disse to Lokalteter er den nuværende Gaard *Kjellerup* og den nuværende Landsby *Svenstrup*, der fra et Torp er blevet til en Kirkeby, som har givet Sognet Navn. Oprindelsen til det sidste

¹⁾ Saxo II. S. 507—08.

²⁾ jfr. Aksel E. Christensen i Nordisk Kultur 2. Bd. S. 21 og 39.

Navn er sikrest. Det maa være kommet af Mandsnavnet Svend, som har været baaret af en, der havde nær Tilknytning til Stedet, enten det nu var Ejeren selv, en Søn eller Svigersøn af ham, eller en Bryde. Mere tvivlsomt kunde det synes, hvorledes Navnet Kjellerup er fremkommet, men det maa dog sikkert sættes i Forbindelse med det Forhold, at der findes 3 Kilder i Nærheden af Gaarden, Sykilde, d. v. s. Sydekilde, Plovmands Kilde og Sct. Knuds Kilde. Navnet skulde derfor egentlig være Kildetorp,¹⁾ men da Kilde paa Jydsk hedder Keld eller Kjeld, er det fra Kjeldtorp eller Keldorp, som Gaarden kaldes, første Gang den maa antages nævnt, blevet til Kellerup eller Kjellerup, tidligere ogsaa ofte skrevet Keldrup eller Kieldrup. Derimod har det Formodningen imod sig, at det skulde komme af Mandsnavnet Kjeld eller Keld, idet det i saa Fald maatte være sat i Ejefald og derfor blevet til Kieldstrup.

Af de ommeldte Kilder menes Sykilden og Plovmands Kilde ikke at være hellige Kilder, hvorimod Sct. Knuds Kilde har været søgt som saadan Sct. Hans Aftener helt op til 1893.²⁾ Men selv om ikke alle Kilderne har været betragtet som hellige i den kristne Tid, er det ikke umuligt, at de har været det i den hedenske Tid, hvilket vilde være ret naturligt, naar henses til deres Beliggenhed tæt ved en Sø, som ogsaa havde en vis sakral Betydning i den Tids Gudsdyrkelse. Det er tidligere anført,³⁾ at der kunde være en Forbindelse mellem Helligkilder og Kultstederne, Hovene, men i hvert Fald for Anlæggelsen af Torpet har Tilstedeværelsen af Kilderne været af stor Betydning saavel som Søen, idet derved muliggjordes den da for en fast Bebyggelse nødvendige Forudsætning, at der forefandtes Græsningsjord. Det maa i det hele taget efter Datidens Skøn have været et udmærket Sted at anlægge en ny Bebyggelse, man foretrak de lave, vandrige Egne, hvortil der ikke var altfor nem Adgang, og her beskyttede en Sø, Kjellerup Sø, hele Nordsiden. Det er iøvrigt antaget, at Eggen her omkring i ældre Tid har haft sejlbar Forbindelse med Havet, dels til Mariager Fjord ved Kjærby Aa og

¹⁾ jfr. D. A. IV. S. 557.

²⁾ R. A. A. 1925 S. 9.

³⁾ R. A. A. 1938 S. 38.

dens Udløb, dels til Limfjorden gennem den dybe Dal syd for Kjellerup »Glubdal« eller »Gloudal«, der en Fortsættelse af Kjærby Aadal, forbi Svenstrup og Klejtrup ud til Hjarbæk.¹⁾

De to Torper maa formodes at være oprettet med ældre Byer eller Gaarde som Udgangspunkt, men hvilke disse er, synes ikke ganske klart. For Kjellerups Vedkommende maa der nærmest antages at være sket Opdyrkning fra Dyrby eller Gassum i Gassum Sogn, hvor der iøvrigt ikke langt fra Kjellerup findes et gammelt Voldsted, Ulv- eller Ulholm. Dyrby ligger nærmest i Luftlinie, og det er anført i et — ganske vist meget mistænkeligt — Dokument fra 1515, som senere vil blive nærmere omtalt, at der da til Kjellerup Enemærke hørte en Del af Dyrby Skov, svarende til 3 Gaardes Parter. Hvad Svenstrup angaar, maa det have Formodningen for sig, at Bosættelsen og Opdyrkingen er sket fra den kun ved et smalt Engdrag derfra adskilte Landsby True, der er en gammel By og angives tidligere at have haft egen Kirke,²⁾ hvilket dog synes usandsynligt.

Men selv om der efter de 2 Stednavnes Torpendelser maa antages begge Steder at være oprettet nye Landbrug efter Vikingetiden, er det dog meget muligt, at den derunder drevne Jord tidligere havde været Genstand for Agerdyrkning, ogsaa bortset fra det foran om Oldtidsagre anførte. Da vi ved, at man i Stenalderen havde Forkærlighed for Steder, hvor der forefandtes Kilder, er det troligt, at der paa den Tid har været Bosættelse ved en eller flere af de 3 Kilder ved Kjellerup.³⁾ Ganske vist er Jorderne paa disse Egne for Størstedelen af ret ringe Bonitet, men dette Forhold disharmonerer ikke med en tidlig Agerdyrkning, som Følge af de ældre Tidens meget primitive Redskaber kunde man bedre magte de lette Jorder end de lerede, frugtbare Strækninger. Og for Svenstrups Vedkommende er det, da der her har været en Gaard, der havde en mere fremtrædende Stilling end de almindelige Landsbygaarde, og som fra det 17. Aarhundrede sædvanligvis blev betegnet med Navnet Hovgaard, berettiget at mene, at der, hvor det nye Landbrug med Boplads

¹⁾ J. S. IX S. 6 og 7, jfr. E. Tang Kristensen: Danske Sagn III S. 349.

²⁾ J. S. 5-2-93.

³⁾ Haandbog i Hjemstavnsforskning S. 214.

oprettedes, i den hedenske Tid havde været et Gudehov, antagelig knyttet til den gamle By True, og at Gaarden, der senere havde det ret store Hartkornstilliggende af 24 Td. Htk., var Hovedparten af den til Hovet knyttede Ejendom, som ved Kristendommens Indførelse er blevet overladt til eller tilegnet af Hovets Vogter Hovgoden, en nærboende Storbonde eller Høvding, medens Hovets øvrige Jord, det senere saakaldte Annexbol, der i 1684 angives at have en halv Gaards-Part i Græsningsret mod Svenstrup Hovgaards 3 Parter, er den Del, som ansaas for nødvendig og passende til Præstens Underhold.¹⁾ Det er ikke usandsynligt, at Svenstrup Kirke — i Overensstemmelse med den vist overalt i Verden hyppigt praktiserede Ordning, at en ny sejrrig Religion lægger sine Kultsteder paa de Pladser, hvor de faldne Guders Dyrkelse tidligere fandt Sted — er blevet anbragt paa et ældre Gudehov. Og Svenstrups Kirkes Grund paa den øverste Del af en sydvendt Bakkeskraaning, hvor intet traadte i Vejen for den lys- og livgivende Sols Straaler, maa have været et udmærket Sted for et Hov. Paa den anden Side er det dog vel ikke helt udelukket, at Betegnelsen Hovgaard er fremkommet som en Afledning af Ordet Hovedgaard, efter at Ejendommen antagelig omkring Midten af det 16' Aarhundrede i hvert Fald for en Tid var blevet Sæde for en Adelsfamilie. Den kunde da være samlet af flere mindre Ejendomme, saavel i 1563²⁾ som senere i det 17. Aarhundrede nævnes 3 Fæstere i Svenstrup eller Svenstrup Hovgaard. Oprindeligt kaldes Gaarden kun Svenstrup,³⁾ senere faar den ofte føjet Hovedgaard til,⁴⁾ men til Slut bliver Svenstrup Hovgaard det eneherkende Navn.

Første Gang vi i det for os foreliggende Kildestof træffer paa en Lokalitet Kjellerup, er i 1299, da der i Juli Maaned af *Erik Menved* fremsættes Forslag til en Overenskomst med Paven til Afslutning af Kongens store Strid med Ærkebispens Jens Grand. Der nævnes en Række Ejendomme i Jylland, som Kongen tilbyder helt eller delvist at ville afstaa til Paven og her imel-

1) Jfr. herved Sv. Aakjær i Danske Folkemaal III S. 25 ff. og Aage Sørensen i R. A. A. 1938 S. 28 ff.

2) R. A. Mønstringsruller og Rostjenestetakseringer.

3) f. Eks. H. Db. VIII fol. 64.

4) f. Eks. Vib. L. Sk. fol. 111^b.

lem anføres »den femte Del af Besiddelserne i Keldorp« (quinta pars possessionum in Keldorp). Det kunde selvfølgelig betvivles, om der derved sigtes til det her omhandlede Kjellerup i Svenstrup Sogn. Historikeren Langebek, i hvis store Værk »Scriptores rerum danicarum« Forslaget er trykt,¹⁾ knytter det dertil, idet han dog synes at være i Uvished om, hvorvidt han vil sætte Navnet i Forbindelse med Gaarden Kjellerup eller Landsbyen Kjellerup, der tidligere laa i dens Nærhed. I en Note oplyses det, at det drejer sig om »den nu ødelagte Landsby Kellurup i Aarhus Stift«, medens det i Registret anføres, at det maaske er Hovedgaarden Kellurup i Svenstrup Sogn, Onsild Herred. Som vi senere skal faa at se, fandtes der i det 16. Aarhundrede saavel en Hovedgaard Kjellerup som en i Nærheden — uden Tvivl noget Øst for Gaarden — beliggende Landsby af samme Navn. Det er sandsynligst, bl. a. efter Gaardens nærmere Beliggenhed ved alle 3 Kilder, at det er Gaarden der er ældst, og at Byen er opstaaet i Tilknytning til den. Gaarden har formentlig altid ligget paa samme Sted som nu, paa en lav, flad Tunge i Søen, uanset at den efter Sagnet — vel et Vandresagn — hver Nytaarsnat skal flytte sig et Hanefjed nærmere til Søen.²⁾

Paa Erik Menveds Tid har sikkert baade Gaarden og Byen bestaaet, det anvendte Udtryk »possessionum« (Besiddelserne) passer bedst paa en større Ejendom med underliggende Ejendomme, ellers vilde det have været naturligere at bruge en Betegnelse som curia (Avlsgaard, Bondegaard), curia capitalis (Hovedgaard) eller oppidum (Landsby). Der findes nok andre Lokalteter i Jylland af Navnet Kjellerup, blandt hvilke den nuværende Stationsby Kjellerup i Viborg Stift, men der er al Grund til at gaa ud fra, at det er vort Kjellerup, der sigtes til i Erik Menveds Tilbud, bl. a. fordi der findes sikre Oplysninger om dette meget tidligere end om de andre Steder af samme Navn.

Næste Gang vi træffer paa Navnet Kjellerup er knap 100 Aar senere, og vi maa denne Gang søge den paagældende Oplysning i Sverige. Her findes i Lunds Universitets Bibliotek en

¹⁾ VI. S. 359.

²⁾ meddelt af Kroejer Fiil, Hvidsten.

Edw. King's gift of
Chalmsyff off rhyf ydun
27th of the month of May
1390

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1466

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1538
Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1551

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1453

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1458

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1552

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1458

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1552

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1552

Edw. King's gift of Chalmsyff
off rhyf ydun
1552

Registratur i 2 Eksemplarer over en senere Ejer af Kjellerup, Jørgen Bernekows Brevskaber, hvoraf de fleste givetvis vedrører vort Kjellerup, og i denne Registratur findes følgende korte Bemærkning: »Ett Latins giennbreff paa Kelllerup aff biskop peder aff Roskilde under datum 1390.« Denne *Biskop Peder* maa være Dronning Margrethes bekendte Hjælper og Raadgiver i verdslige og gejstlige Anliggender af Slægten Lodehat. Ganske vist var han paa det omhandlede Tidspunkt endnu ikke kommet til Roskilde, men var Biskop i Aarhus, hvor han sad indtil 1395, men da hans Berømmelse særlig stammer fra hans Roskildetid, er det naturligt, at man, da Dokumentet antagelig en Gang har faaet en kort Paategning om Indholdet, har henført ham til Roskilde. Der vil senere være Lejlighed til nærmere at komme ind paa de Hypoteser, som Biskop Peders Forhold til Kjellerup kan give Anledning til.

Selv om Kjellerup ikke findes nævnt i Tiden mellem 1299 og 1390, er der dog andre Oplysninger, der giver Grundlag for Gisninger om Kjellerups eller i hvert Fald den nærmere Omegns Forhold paa denne Tid. Der er bevaret et af en Væbner i Ribe Agho Astradi (Agge eller Ove Astradsen)¹⁾ den $\frac{1}{2}$ 1396 paa Latin oprettet Testamente,²⁾ der bl. a. indeholder forskellige Bestemmelser om Gaver til Kirker og Klostre m. m. paa Randers-egnen, saaledes faar Nørre Kloster i Ommersyssel (Glenstrup Kloster) en særlig stor Gave, og nævner Personer, der maa være hjemmehørende der. Dette Testamente giver Oplysning om Udstederens Hjemsted; han er født i Svenstrup Sogn (»ubi natus sum«) og efter hele Indholdet kan der ikke være nogen Tvivl om, at det er Svenstrup i Onsild Herred.³⁾

Testamentet maa antages at indeholde en gammel døende Mands sidste Vilje. I hvert Fald een af hans Brødre er død paa

1) Agho skulde vel snarere svare til Ove eller Agge end til Aage, dog findes denne Adelsmand ogsaa kaldt Aage, jfr. Rep. I 348—49.

2) Erslev: Testamenter fra Danmark S. 163.

3) I Traps Danmark er denne Oplysning urigtigt henført til Svendstrup i Hornum Herred. Til Gengæld angives Svenstrup i Onsild Herred at være nævnt i 1355, men denne Bemærkning hidrører formentlig fra en Fejllæsning af Swetorp (Sørup) i Støvring Herred (jfr. R. A. A. 1931 S. 50, Videnskabernes Selskabs Skrifter IV S. 215 og D. A. S. I. S. 453).

Oprettelsestidspunktet, og han dør selv ret kort Tid efter, hvilket fremgaar af et Dokument af $\frac{6}{11}$ 1396,¹⁾ hvorefter Erik af Pommern paa Rettertinget i Varde tilkendte Kapitlet i Ribe alle Ejendomme i Vejlbj, som Agge Astradsen havde købt af »Fynike«, men som et Medlem af den kendte godsrige og godsgriidske Slægt Limbek, Hartvig Limbek, havde »annekteret«.

Agge Astradsen, der iøvrigt findes nævnt (Ago Ostradi) som medbeseglende Kong Olufs Haandfæstning d. $\frac{1}{7}$ 1377,²⁾ maa have været en formuende Mand; det har ikke været noget ringe Beløb efter Datidens Forhold, han har skænket bort, hvorved erindres, at man kun maatte bortgive Jord, man selv havde købt, ikke Arvegods, og af Løsøret kun Halvdelen af Værdien.

De mange Gaver ifølge Testamentet til Kirker og Klostre paa Randersegnen viser ikke alene, at den døende var en from Mand, der ønskede at staa sig godt med de højere Magter, men ogsaa at hans Tilknytning til Fødeegnen var af meget intim Karakter og ikke blot af flygtig Natur. Men vi kan da ogsaa finde Tegn paa, at Slægten har haft fast Bopæl der. Under $\frac{28}{5}$ 1334 er der udstedt et Dokument, hvori en Astrad (Astradus) Eriksen sammen med flere andre vitterliggør, at Peder Brun paa Onsild Herreds Ting tilskødede Anders Jonsen af Skrødstrup en Gaard og et Bol i Hem (Høøm) for nogle Jorder i Gjerlev og 6 Mark Sølv.³⁾ Og ca. 9 Aar senere $\frac{9}{5}$ 1343 har vi en Meddelelse om, at Peder Brun ligeledes paa Onsild Herreds Ting har pantsat sin Gaard i Hov til Thord Degn (Thordoni Dyacn) i Overværelse af Broder Thomas af Glenstrup (Kloster) og Niels Jonsen af Hvidsten samt Astrad Eriksen.⁴⁾ Der er ikke nogen Anledning til at betvivle, at det er den samme Astrad Eriksen, der optræder her, og at han er Fader til Agge Astradsen.

Da der ikke i Dokumenterne nævnes noget Hjemsted for *Astrad Eriksen*, kan det vel ikke med Sikkerhed anføres, at han

1) Rep. I. 4080.

2) Han findes i den latinske Tekst i Gehejm. Aarsb. 2 B. S. 25 efter en Johannes Eschillson og lige før nogle Medlemmer af Slægten Glob, men er sammen med flere andre udeladt i den danske Oversættelse.

3) Rep. I. 1690.

4) Rep. I. 1974.

havde Bopæl paa Kjellerup. Efter de for os foreliggende Oplysninger kan der i ældre Tider i Svenstrup Sogn kun antages at have boet Adelspersoner to Steder, i Svenstrup paa den Gaard, der i Almindelighed er betegnet med Navnet Svenstrup Hovgaard, og paa Kjellerup, men det maa have Formodningen for sig, at Astrad Eriksen har haft Bopæl paa sidstnævnte Gaard. For denne Gaards Vedkommende har vi i det 15. og 16. Aarhundrede mange Vidnesbyrd om, at den har været Sæde for adelige Familier, og som vi senere skal se, har den tidligt haft passende Bolig for saadanne Familier, hvorimod vi forsaavidt angaar Svenstrup Hovgaard først langt hen i det 16. Aarhundrede har Underretning om adeliges Bopæl der. Første Gang vi hører nærmere om Svenstrup er i 1473, da Filip Ottesen i Tvede af Slægten Bøjstrup holder Skifte med sin Søster Abel og Halvbroder Oluf Friis. Sidstnævnte faar da Gjessinggaard m. m. »alle Svenstrup i Vodenskyll (Onsild) Herred, uden det Gods, som Kirken har deri« o. s. v.¹⁾ hvilket formentlig maa opfattes som visende, at der ikke den Gang var nogen Sædegaard i Svenstrup. Da vi senere finder adelige skrevet til Svenstrup, tilhører den Birgitte Munk,²⁾ gift med Tyge Kruse, en Søn af Christoffer Kruse til Kjellerup, i hvis Slægt den saa forbliver i en Aarrække. Godset i Svenstrup er da antagelig gaaet i Arv fra Oluf Friis til Halvsøsteren Birgitte Ottesdatter (Bøjstrup) gift med Niels Gundesen Munk (Vinrankelinien), og derefter til dette Ægtepars Søn Laurids Munk til Hungstrup, gift med Anne Jespersdatter Lunov,³⁾ hvis Datter var ovennævnte Birgitte Munk. Saa vel i Hjemmet paa Hungstrup som hos Christoffer Kruse paa Kjellerup, til hvem vi senere kommer tilbage, var der mange Børn, saa at der ikke kunde blive gamle Sædegaarde til hvert Barn. Det unge Par har da faaet overladt Godset i Svenstrup, hvor en af deres Sønner angives født 1554.⁴⁾

Ifølge Testamentet af $\frac{1}{2}$ 1396 vilde Agge Astradsen be-

1) Rep. II. 3243.

2) »Berte Munk til Svinsterup« jfr. Bricka og Giellerup: Den danske Adel i 16. og 17. Aarh. Ligprædikener I. S. 329.

3) jfr. herved R. A. A. 1927 S. 89—90.

4) D. A. A. 1900.

graves i Ribe Domkirke ved Siden af en tidligere afdød Broder, som maa være den Kristiern Astradsen, der ligesom Agge nævnes under »Necrologium Ripense«,¹⁾ og som sammen med ham blev begravet ved Højalteret.²⁾ Der er ingen Grund til at tvivle om, at denne Broder er den »Cresten Ostredsen« af Nebbe, fra hvem Niels Jensen Tencke ifølge en udateret Registraturnotits indløste sit Pantegods i Brusk Herred,³⁾ og den »Christierno Astrethβ«, til hvem hans Slægting Katerina Eriksdatter (Urne) i 1381 pantsatte sin Gaard Urnegaard og Byen »Myrrholt« i Holmbo Herred for 10 Mark Sølv.⁴⁾ Katerina Eriksdatter hørte — maaske kun paa Spindesiden — til den ældgamle Urneslægt og var Enke efter Erik Rind, der tilhørte den ansete Adelslægt Sappi, som ad illegitim Vej nedstammede fra Kong Abels Sønesøn, Hertug Valdemar IV af Sønderjylland. Astradsønnerne havde saaledes gode Slægtsforbindelser.⁵⁾ Efter Testamentet var de flere end to Brødre, men vi kan antagelig ogsaa finde andre frem. I et Tillæg til den i Adelsaarbogen for 1892 meddelte Stamtavle over Slægten Fasti anføres,⁶⁾ at Linien Skram stammer fra en vis Astradus, der havde to Sønner, Christiern Arstsen eller Arnestsen, der nævnes 1361, og Peder Arstsen, nævnt 1349,⁷⁾ og i Aarbogen for 1915⁸⁾ oplyses, at der var endnu en Broder Sønnik. Underretningen om Christiern og Sønnik haves fra et Dokument af $\frac{9}{1}$ 1361, hvori de sammen med Hr. Nicholas Lembek (Limbek) og andre Adelsmænd samt Ærkediakonen Astrad bevidner Hertug Valdemars Overdragelse af Mø-

1) S. R. D. V. S. 541.

2) Terpager: Ripæ Cimbricæ S. 232.

3) Rep. I. 346.

4) Rep. I. 3314.

5) Forøvrigt maatte Navnet Astrad have god Klang i Ribe. Skønt dette Fornavn findes ret sjældent, ses der dog at have været 2 fremtrædende Gejstlige af dette Navn i Ribe, den ene, der angives død i 1332, nævnes 1294 som Magister og Kannik (Rep. I. 632), og den anden Ærkediakon Astrad nævnes i 1354 og 1361. (Rep. I. 2399 og 2643).

6) D. A. A. 1897 S. 498.

7) Hars. Dipl. S. 11.

8) S. 592.

geltønder til Biskop Peder; de har der begge Efternavnet Arne-
nestsen.¹⁾

Gaar man ud fra, at Christiern Arne-
nestsens Stormstige²⁾, er identisk med Kristiern Astradsen
fra Svenstrup, hvilket synes berettiget — Peder Arstsens Søn
Astradus eller Arstradus — ³⁾ skulde Linien Skram af Slæg-
ten Fasti herefter kunne udstyres med endnu eet kendt Led,
nemlig den tidligere omhandlede Astrad Eriksen, der saaledes
i hvert Fald havde 4 Sønner Agge, Kristiern, Peder og Sønnik,
af hvilke Agge antagelig er en af de yngste. Slægtens Vaaben-
mærke menes at have sin Oprindelse fra, at den ene af 2 Brødre,
der ved Belejring af en By vilde bestige en Mur, bad den anden
sætte Stigen fast i den⁴⁾.

Hvornaar og hvorfor Astradsønnernes Slægt har søgt væk
fra Hjemstavnen er ikke let at afgøre, de urolige Forhold og
Pestepidemierne i Valdemar Atterdags Regeringstid kunde dog
give Grunde nok og bevirker ogsaa, at der haves forholdsvis
ringe Materiale at faa Oplysninger af.

1) Urkundensammlung der Schleswig-Holstein-Lauenburgischer Gesell-
schafft. II S. 444.

2) D. A. S. I 547.

3) Hars. Dipl. S. 15.

4) Luc. S. 503.

EN MÆGTIG JYDSK HØVDINGESLÆGT

Astradsønnernes Forbindelse med Svenstrup Sogn frembyder imidlertid interessante Perspektiver. I sit indholdsrige og oplysende Værk »Grev Gert og Niels Ebbesen« har Amtmand M. H. Rosenørn — forøvrigt uden Kendskab til Astrad Eriksen — benyttet denne Forbindelse som Begrundelse for en Teori om, at Svenstrup har sit Navn fra den berømmelige Krieger Svend Trundsen (eller Thrugutsen), der sammen med Broderen Astrad flere Steder faar længere Omtale i Knytlinga-Sagaen. Der findes iøvrigt i Danske Atlas¹⁾ en Bemærkning om, at der ved Vejen nord for Svenstrup Kirke er en stor rundagtig Sten, hvilende paa 5 andre Sten med en Aabning paa den søndre Side, at Stedet af den gemene Mand kaldtes »Jyn-Ovnen«, og at derunder skulde være begravet en hedensk Konge eller fornem Mand ved Navn Svend, som først beboede Stedet og kaldte det for Svenstorp.

De nævnte to Brødre var Sønner af Svend Estridsens Hirdjarl Thorgaut, Thrugot (Trud) eller Trund Fagerskind, der paa Spindesiden skulde nedstamme fra Svend Tveskæg, og Vagn Aagesens Datter Thorgunna.

Fra Svend Trundsen, hvis oprindelige Navn skal have været Thorkil, (Throkils)²⁾ og som ses antaget identisk med Thorkil Geysa eller Gøse³⁾, der er sat i Forbindelse med Hovedgaarden Gjessinggaard i Nørhald Herred, stammer en i sin Tid meget mægtig Slægt, der af Rosenørn betegnes med Navnet »Gammel«, — hvorfor jeg dog ikke har kunnet finde nærmere Dokumen-

¹⁾ IV S. 545.

²⁾ Laur. Weibull: Necrologium Lundense S. 78.

³⁾ D. B. L.

tation eller Begrundelse — og som fostrede en Række dygtige Mænd, der en Tid lang indehavde en Del af Førstepladserne indenfor den danske Kirke og Hær, men senere efter nogen Kappestrid med de sjællandske Hvider maatte vige Pladsen for denne Slægt og derefter fuldstændig forsvinder ud af Historien. Navnet Kristiern, som Agge Astradsens Broder bar, var ogsaa et kendt Navn i Svend Trundsens Efterslægt.

Rosenørn er selvfølgelig ude i de ubeviselige Gisningers Verden, naar han knytter Agge Astradsen og hans Familie samt Egnen omkring Svenstrup og Kjellerup til *Svend og Astrad Trundsens Slægt*. Foruden Svenstrups Navn og Astradnavnet anfører han ogsaa, at Landsbyen True tæt ved Svenstrup og Hovedgaarden Trudsholm i Gjerlev Herred kan være opkaldt efter Thorgaut, der paa Jydsk har heddet Trud¹⁾, og at den forlængst nedbrudte Borg, hvoraf der endnu ses Voldsted kaldet Ulholm eller Ulvholm, skulde have sit Navn efter Thorgauts Fader Vikiingen Ulf Galiciefarer, ligesom han ogsaa anfører andre Omstændigheder, der kunde tyde paa, at Svend Trundsens Stamme har haft Tilknytning til Egnen. Der er imidlertid endnu et Forhold, der stemmer godt nok med Formodningen om, at Slægten har haft Forbindelse med Svenstrupegnen, specielt Kjellerup, som vi efter det tidligere anførte nærmest maatte anse for Bopæl for Agge Astradsens Slægt.

Brødrene Svend og Astrad vides ikke at have haft andre Søskende end een Søster, muligvis kun Halvsøster og da Datter af Thorgaut i et Ægteskab med en Datter af Gotschalk, Fyrste af Venden, og Sigrid, Svend Estridsens Datter²⁾, men hun gjorde til Gengæld Slægten megen Ære, idet hun var den Botilde, der blev gift med Erik Ejegod og derved Moder til Knud Lavard og Stammoder til Valdemarerne. Denne gode Kvinde skulde ikke i sin høje Stilling være fritaget for Sorger og Bekymringer, hendes kongelige Ægtefælle havde den kedelige Egenskab at være i høj Grad utro i Ægteskabet, men hun roses af Saxo³⁾ for den enestaaende Sagtmodighed, hvormed hun bar over med

¹⁾ Rosenørn I S. 210.

²⁾ Molbech: Hist. Aarbøger I S. 19 og 22 jfr. Suhms Hist. V S. 131.

³⁾ Saxo II S. 35.

hans Sidespring, ja for ligefrem at være traadt i Moders Sted for de Kvinder, der opnaaede Kongens Gunst. Hun er saaledes »blevet et lysende Spejl paa Kvindetaalmod, og har ved sin mærkelige Overbærenhed vundet sig et herligt Eftermæle.«

Ved Delingen af Thorgauts Gods skulde Datteren have halv Lod med Sønnerne eller $\frac{1}{5}$ af Faderens Gods¹⁾. Naar der nu i 1299 af Kongen gives Tilbud om Afstaaelse af $\frac{1}{5}$ af Besiddelserne i Kjellerup, er det vel muligt, at det netop er den blide Botildes Søsterlod, der er gaaet i Arv gennem hendes eneste Søn Knud Lavard og eneste Sønnesøn Valdemar den store og derefter dennes Afkom til Erik Menved, for hvem det i 1299 maatte synes naturligt at benytte en Del ham personlig eller Kronen tilhørende Anparter i Gods, som iøvrigt var Privatmands Ejendom, til Afgørelse i Ærkebispesstriden. Gaar vi ud fra Valdemarernes nære Tilknytning til Egnen, falder det ret naturligt at sætte den tidligere nævnte Sct. Knuds Kilde i Forbindelse med Knud Lavard.

Da der alt i alt foreligger en Del Omstændigheder, der kunde tyde paa Svend Trundsens og hans Slægts nære Tilknytning til Kjellerup og Omegn, synes det naturligt her at samle nogle spredt foreliggende Oplysninger om denne Slægt, der er den første jyske Stormandsæt, der træder nogenlunde sikkert frem i Historien. Der findes forskellige Steder Stamtavler og Beretninger om Slægtens Bedrifter²⁾. Oplysningerne strider hyppigt mod hinanden og er ofte daarligt underbyggede, men det er dog muligt at uddrage en nogenlunde sikker Kerne. Det er en udpræget Høvdingeslægt, der har de bedste Familieforbindelser; paa flere Maader skulde den nedstamme fra Medlemmer af den kongelige Æt, den skulde have Palnatøke som Forfader, Familiebaand skulde knytte den til de i den ældste danske Kirkehistorie meget fremtrædende Biskopper Othincar den ældre og Othincar den yngre og til saavel den jyske som den sjællandske Hvide-

1) Da Svend Tveskæg under et Togt mod Slaverne var blevet taget til Fange af Fjenderne ved et dristigt Kup, løskøbtes han til Dels ved Hjælp af de danske Kvinders Snykkeguld, hvorfor han i Taknemlighed tillagde dem Arveret, dog kun halvt med Sønnerne.

2) f. Eks. S. R. D. I S. 43 samt i Suhms Hist.

slægt. Hvis Saxo — i mangt og meget at betragte som Biskop Absalons Talerør — ikke havde været saa lidet velvilligt stemt overfor Jyderne i Almindelighed og den med Biskoppens Familie rivaliserende Slægt i Særdeleshed, vilde vi sikkert hos ham have fundet meget mere om de Medlemmer af Slægten, der har indtaget en fremtrædende Plads i Landets Historie, end der nu findes i hans »Danernes Gerninger« (Gesta danorum).

Om Svend og Astrad, som ikke med eet Ord nævnes hos Saxo, har vi fortrinsvis Oplysninger fra Knytlinga-Sagaen¹⁾ samt Suhms Historie af Danmark, hvoraf fremgaar, at de var mægtige og rige Høvdinge, der paa Knud den Helliges Tid var blandt Landets førende Mænd og stod Kongen nær. I 1084 nævnes de som Kongens Ledsagere paa et Togt til Bornholm, et Straffetog mod Blod-Egil, der havde røvet et strandet norsk Skib og dræbt Besætningen. I 1086 optræder de som Sendebud fra Kongen for at forhandle med de stivsindede Vendelboere angaaende Betaling af Bøder eller Tiende i Anledning af, at den udbudte Leding til England ikke var blevet gennemført.

Af Sagaens Fremstilling ses det, at de to Brødre ikke hørte hjemme i Vendsyssel, idet de ikke var stedkendte der. Det anføres, at Astrad var en meget stærk Mand; da Svend vil over en Aa for at tale med en Skare bevæbnede, der er samlet paa den anden Side, tvinger Astrad, der har Mistillid til de fremmedes Paalidelighed, hans Hest om imod Svends Vilje.

Brødrene synes snarere at være tapre Krigere end dygtige Forhandlere. Svend ophidser Kongen imod Bønderne, og Brødrene er blandt dem, der opmuntrer Kongen til at tage den for ham skæbnesvangre Kamp i Odense. Da Knud lige forinden sin Død gør op med det jordiske Liv, viser han sin Taknemlighed mod Svend ved at skænke ham sit eget kostbare Bælte med en smuk Kniv, og da Oprørerne vil trænge ind i Kirken, stiller Brødrene sig med Knuds Broder Erik Jarl paa den ene Side af Døren, der paa den anden Side forsvares af to Brødre med de mærkelige Navne Palmar og Blakmar, medens Kongens Broder Benedikt staar midt i Døren.

Trundsønnerne eller Thorgunnasønnerne, som de ogsaa kal-

¹⁾ jfr. Aarb. f. nord. Oldk. 1875 S. 351 ff.

des efter Moderen, overlever den haarde Strid; da Knud den Hellige er faldet, er Bøndernes Maal naaet. Men derefter har Brødrene endnu en vigtig Opgave at tage sig af. Under Forberedelsen af Togtet til England er Knuds Broder Oluf (senere Kongen med det sørgelige Tilnavn Hunger) blevet lagt i Lænker, da han mistænktes for Rænker imod Knuds Foretagende, og sendt til Flandern til sikker Forvaring hos dennes Svigerfader Hertug Baldwin af Flandern. Efter Knuds Død arbejdede Jyderne ivrigt for at faa »deres særlige Yndling«¹⁾ Oluf som hans Efterfølger, og for at faa ham fri, drog Trundsønnerne til Flandern som Gidsler. Det følgende Aar slap Brødrene dog løs mod at afgive Løfte om Betaling af Løsepenge; forinden havde Kong Knud vist sig for dem i en Drøm og løsnat deres Fangejern, og Svend havde skænket Knuds Søn Karl det smukke Bælte, han havde faaet af Faderen. De rejste saa hjem til Danmark efter Penge; men det synes nu, som om Oluf viste sig lunken overfor dem, der havde hjulpet ham fri, og ikke vilde støtte dem med Penge. Brødrene solgte og pantsatte saa af deres Gods og optog Laan hos Slægt og Venner, men da de ved Tilbagekomsten til Flandern vilde betale Løsepengene, der egentlig skulde være udredet af Oluf, og som angives at have andraget en meget stor Sum — der nævnes fra 30 Mark Guld til 10.000 Mark Sølv — viste Hertugen sit ridderlige Sind ved at eftergive Beløbet og oven i Købet give Brødrene Foræringer. De drog saa igen hjem til Danmark, og det hedder derefter, at »de nedsatte sig paa deres Gaarde, tjente ikke Kongen, men nød stor Anseelse som brave og retskafne Mænd.«

Om Astrads Forhold iøvrigt og om, hvorvidt han efterlod sig Efterkommere, ved vi intet sikkert. Professor George Stephens har imidlertid fremsat den formentlig meget dristige Hypotese,²⁾ at det er denne Astrad, der omtales i en i Sickinge i Østbo Herred i Smaaland fundet Runesten, af hvis Indskrift han drager den Slutning, at Astrad var med Erik Ejegod og Botilde paa deres Pilgrimsrejse. At der er rejst en Sten i Smaaland for Jyden Astrad, begrundes han med, at han har deltaget

¹⁾ Saxo II S. 29.

²⁾ Aarb. f. nord. Oldk. 1875 S. 365 ff.

i et Korstog mod de hedenske Smaalændere, som Kong Niels foretog 1122.

Derimod ved man, at Svend efterlod sig en stor og mægtig Efterslægt. Hans Hustru hed Inga og hørte muligvis til de sjællandske Hvider. Ægteparrets Dødsdage var henholdsvis en 20' Juni og en 21. November¹⁾. Svend skal have levet endnu i 1106. I Aarene 1480 og 1490 lod Mariager Kloster optage Tingsvidne og Stokkenævn angaaende Oprettelsen af Nørre Kloster i Glenstrup, der ligger i Nærheden af Svenstrup og Kjellerup²⁾. Ifølge disse var Klosters Grundlæggere Svend Bo og Inge Thytt eller Thott, og det var Rosenørns Teori, at Grundlæggerne var identiske med Svend Trundsen og hans Hustru. Forudsætter man, at den tidligere omhandlede Agge Astradsen nedstammer fra dette Ægtepar, stemmer hans forholdsvis store Gave, 4 Mark Sølv, til Nørre Kloster udmærket med den anførte Hypotese.

I Ægteskabet var der i hvert Fald 5 Sønner. Af disse kender vi ikke noget nærmere til Agge, der blot nævnes som Høvding³⁾. Om Svend ved vi, at han var Biskop i Viborg, antagelig fra 1132—53⁴⁾. Han skal være Viborg Domkirkes Grundlægger, og det anføres om ham⁵⁾, at han, der holdt meget af sin Broder Eskil, som maaske var Gældker i Skaane⁶⁾, d. v. s. den øverste administrative Embedsmand, men iøvrigt var en Kriger, der gjorde mange onde Gerninger, raadede Eskil til at give sig ind under Korsets Tegn og gøre en Pilgrimsrejse til Jerusalem. Da Eskil ikke vilde foretage Rejsen, med mindre Svend var med, indvilligede denne deri for at gøre sit til at frelse Broderens Sjæl. Ikke langt fra Jerusalem gik de ind i den saakaldte Pateroster Kirke, hvor de bad Herren forlade dem deres Synder. Da de derefter kom til Floden Jordan og havde drukket af det hellige Vand, bad Eskil Herren tage ham til sig fra den syndige Verden, og han fik sit Ønske opfyldt, idet han døde

¹⁾ Lunde Domkapitels Gavebøger S. 158 og 295.

²⁾ Æ. d. A. V 1. S. 670 og 676.

³⁾ J. Olrik: Krøniker fra Valdemarstiden S. 96.

⁴⁾ Smst. S. 26.

⁵⁾ Kjbh. Skr. I S. 197.

⁶⁾ D. B. L.

midt i sin Andagt. Bispnen ønskede sig nu ligeledes Døden, hvilket ogsaa blev efterkommet, hvorefter de begge blev begravet i Paternosterkirken, som siden blev nedrevet til Grunden og, hedder det videre, langt ypperligere igen opbygget for de Almisser, de to Brødre gav dertil.

Den bedst kendte af Brødrene er Asser (Adzer) eller Esger, der blev den første nordiske Ærkebiskop. Han er den eneste Mand af Slægten, der nyder Saxos Bevaagenhed, han kalder ham »en Mand af anset Vandel og høj Byrd«¹⁾. Paa den anden Side beskrives han i den ældste Danmarkskrønike, Roskildekrøniken, som »en hæftig, pirrelig Mand, ubehersket, uden Fasthed . . . stod ikke som en Mur for Israels Hus . . . men som et Rør, der svajer for Vinden«²⁾.

Efter at Knud Lavard — Assers Fætter — var blevet dræbt, søgte Kong Niels, der var bange for at møde frem paa Landstinget i Ringsted, Raad og Støtte hos Asser, der kunde gavne ham »ved den Ærefrygt, der skyldtes hans høje Byrd og hellige Embede«³⁾. Han beroligede ogsaa Knud Lavards Halvbroder Erik, den senere Konge med Tilnavnet Emune, til Fred, saaledes at Niels frit kunde møde frem paa Tinget. Folket bøjede sig »for Ærkebispens Myndighed, som var saare stor blandt Danerne«⁴⁾.

Asser var en meget rig Mand, der skal have givet rige Gaver til Domkirken i Lund og dertil knyttede Præbender af Gods i Skaane, som han købte sammen bl. a. fra sin egen Slægt⁵⁾.

En af de ældste af Svends Sønner var *Kristiern*, der ogsaa findes nævnt med Tilnavnet »Gamle«. Det er formentlig dette, der har faaet Rosenørn til at betegne hele Slægten med Navnet Gammel, jeg vilde dog nærmest antage, at hans Tilnavn alene er brugt til Adskillelse fra en Sønnesøn med samme Fornavn.

Ifølge Saxo bevirkede Magnus' Mord paa Knud Lavard, at

¹⁾ Saxo II S. 32.

²⁾ J. Olrik: Den ældste Danmarkskrønike S. 33.

³⁾ Saxo II S. 76.

⁴⁾ Saxo II S. 77.

⁵⁾ Kjbh. Skr. I S. 204.

dennes Fætter »den højbaarne jydsk Høvding« Kristiern faldt fra Magnus' Fader Kong Niels og sluttede sig til Erik Emune, der byggede store Forhaabninger paa Kristierns Hjælp¹⁾. Denne fik ogsaa ved Slægt og Venners Bistand stillet en Hær paa Benene, med hvilken han indlod sig i Kamp med Niels, han var dog ikke heldig, men blev slaet i Slaget ved Rønbjerg²⁾, selv taget til Fange og sat i Fængsel i Taarnet ved Slien. Saxo oplyser endvidere³⁾, at Kristiern senere var medvirkende til, at Erik Emune lod sine 2 Brodersønner Erik og Bjørn undlive. De to unge Mænd havde forladt deres Fader Harald for at slutte sig til Erik, der dog fik Mistillid til deres Trofasthed og Sandfærdighed overfor ham, og lod dem fængsle. Imidlertid fik Erik bagefter den Tanke, at han kunde stole paa dem, og i en noget »bedugget« Tilstand lovede han at sætte dem paa fri Fod. Men næste Morgen kom Kristiern ham »smiskende« i Møde og ved at spaa ham Utaak for hans Velvilje, fik han Erik til at bryde sit Ord og lade dem dræbe.

Ogsaa efter at den jydsk Herremand Plog i Ribe havde dræbt Erik Emune, ser vi Kristiern træde frem i første Række. Naturligt nok følte han sig stærkt knyttet til Knud Lavards Søn Valdemar og erklærede paa Tinge denne for Arving til Tronen. Moderen vilde imidlertid ikke tillade, at Sønnen blev udraabt til Konge, og Kristiern fik da Erik Ejegods Dattersøn Erik Lam valgt til Formynder og Rigsforstander under Valdemars Umyndighed⁴⁾.

Iøvrigt er Kristiern kendt fra, at han var Skyld i det første Brud paa Knud den Stores »Vederlagsret«. Det hedder herom⁵⁾: »Da gik Kristiern Svenssøn paa og hug Thure Doke, det var det første Vederlovsbrud. Da tyktes det baade Kong Nikles og Kristierns Frænder ondt at være at udstøde ham af Kongens Gaard med Nidings Navn, fordi tvende af hans Brødre var Biskopper, Asser Ærkebiskop og Sven Biskop af Viborg, og

¹⁾ Saxo II S. 81—83.

²⁾ Sv. Agg. S. 33.

³⁾ Saxo II S. 95.

⁴⁾ Saxo II S. 103.

⁵⁾ J. Olrik: Krøniker fra Valdemarstiden S. 90.

hans tvende andre Brødre Eskil og Agge samt deres Fader Svend Trundesøn var Høvdinge (Hovedmænd) i Danmark og vilde hellere lade det komme til Bøder«. Hans Sag afgjordes da med, at han maatte betale store Bøder til Kongen, den forurettede og Staldbrødrene¹⁾.

Kristiern døde formentlig den 20. Maj 1138²⁾). Efter Rosenørns Mening skulde det gamle Herresæde Chrstrup — den nuværende Forstad til Randers af samme Navn — være opkaldt efter ham og have været ejet af ham. Af det foreliggende Materiale kan man ikke dømme nærmere om Kristierns Personlighed — Saxo kan ikke altid tages som fuldt Sandhedsvidne — det er sandsynligt, at han efter den Stilling, han og hans nærmeste Slægt, hvoriblandt flere Biskopper, indtog i Samfundet, har ønsket at skaffe sine Børn en passende Opdragelse. I hvert Fald ved vi, at han sendte Sønnen Eskil i Skole i Hildesheim i en Alder af 11 Aar, og det synes en noget let Bemærkning, Suhm i sin »Historie af Danmark«³⁾ knytter dertil, »uagtet Christiern kun var en vild Kriger«.

Kristiern havde flere Sønner, hvoraf den mest kendte var Eskil, der ligesom Onklen Asser, som kaldes hans »Fader«, gik den gejstlige Vej. Der er ingen Anledning til her at komme nærmere ind paa Eskils Karriere, der har faaet en saa betydningsfuld Plads i den danske Historie, særlig efter at han havde opnaaet at blive Ærkebiskop i Lund efter Farbroderen. Det er nok givet, at han havde en højættet, storsindet og viljestærk Mands Lyder saavel som Dyder i rigt Maal, men man kan sikkert ikke ganske følge Saxo i hans Syn paa Eskil. Som Kirkens Førstemand, der hyppigt havde budt Konger Trods, som ældre Søkendebarn til Kong Valdemar og ligeledes ældre Slægtning til Biskop Absalon — hvorledes ligger ikke ganske klart — har Eskil ikke uden videre kunnet indordne sig under den Valdemar — Absalonske Æra. Overfor disse 2 Mænds nære Venskab og Samarbejde, der var i Pagt med den nye Tidsaand, og som støttedes stærkt af Absalons udbredte og dygtige Slægt,

¹⁾ Suhms Saml. I 3.

²⁾ Lunde Domkapitels Gavebøger S. 128.

³⁾ V S. 533.

maatte den gamle Kirkefyrste efterhaanden give op, og det uden at kunne gøre nogen virkelig Indsats til Gavn for sin nærmeste Slægt, af hvilken han sikkert gerne havde set sin Brodersøn Asser paa Roskilde Bispestol, medens han havde maattet opleve at se sine nære Slægtninge Knud og Karl af Halland med flere andre indblandet i en uheldig Sammensværgelse mod Kongen.

Det ret interessante Spørgsmaal, der har været stærkt debatteret, om Knud og Karl var Eskils Dattersønner eller Søstersønner, deres Slægtskabsforhold til Kong Valdemar — vel bortset fra det ret fjerne Slægtskab som Efterkommere efter Dronning Botildes Broder Svend Trundsen — samt til Biskop Absalon kan sikkert aldrig blive blot nogenlunde klarlagt. Et Giftermaal for Eskil kan efter hans Alder kun med Nød og Næppe være sket forinden Cølibatskravets Knæsættelse, og der findes intetsteds hos Saxo, der nok skulde have fundet svage Punkter hos Eskil frem, nogen Antydning af, at Eskil, der selv skulde være draget i Leding mod utilladelige Kønnsforbindelser¹⁾, kunde have noget paa Samvittigheden i sædelig Henseende. Saxos egne Angivelser af Slægtskabsforholdet skifter, idet hans Bemærkninger derom nogle Steder maa antages at betegne de to Brødre som Eskils Dattersønner, andetsteds som hans Søstersønner. Jeg er nærmest tilbøjelig til med Møllmann²⁾ og Rosenørn³⁾ at opfatte Brødrene som Eskils Søstersønner.

Der er ikke Grund til at antage, at Eskil har haft synderlig Forbindelse med sin formentlige jydske Hjemegn. Slægten har ogsaa haft store Besiddelser i Skaane og Sjælland, det anføres, at Eskil i disse Landsdele oprettede 5 Herreklostre af sit Arvegods⁴⁾.

Eskil havde derimod 2 Brødre, for hvilke Forbindelsen med Jylland maa anses givet og Tilknytning til Kjellerup-Eggen for sandsynlig. Af disse træder Svend saavidt vides ikke per-

1) Rosenørn I S. 112.

2) Kjbh. Skr. I S. 197—222.

3) I S. 121, jfr. ogsaa Hvidtfeldt I S. 1.

4) Hvidtfeldt I S. 1.

sonlig frem i Historien, men kendes kun som Fader til Kristiern (den yngre) og Domprovst i Lund Asser Svendsen, der sammen med en Sønesøn af den i Jerusalem døde Kriger Eskil, Eskil Assersen blev indblandet i en Sammensværgelse mod Kong Valdemar den Store. Af disse tre var Eskil Assersen og Kristiern Svendsen ifølge Saxo¹⁾ i Ledtog med Ærkebiskop Eskils Søster- eller Dattersønner Knud og Karl af Halland samt Erik Lams Søn Magnus, medens Domprovst Asser i hvert Fald skulde have været Medvider. At Eskil Assersen og Kristiern Svendsen har haft Tilknytning til Slægtens jyske Hjemstavn, derpaa tyder ogsaa, at Knud og Karl, da Sammenrottelsen var blevet opdaget, hemmeligt forlod Ribe, hvortil de var draget for at hilse paa deres Morbroder (eller Morfader) Ærkebiskop Eskil, og tog til Randers, hvorfra de saa sejlede til deres Slægting, Hertug Børge af Gotland²⁾).

Om Kristiern Svendsen oplyser Saxo, at han blev naadigt behandlet af Kong Valdemar, idet han vel maatte rømme Landet, men dog fik Lov til at beholde Liv og Gods.

Ærkebiskop Eskils anden kendte Broder var *Agge eller Aage*. Hans Navn har undgaaet Glemslen af flere Grunde. Han skal saaledes have grebet ind i Historien ved, da Svend under Fejden med Valdemar havde til Hensigt at søge at opnaa Udsættelse med den afgørende Kamp med sin Modstander, der havde samlet en overlegen Hær, fik Svend til at vove Kampen straks, hvilket havde til Følge, at Svend blev endelig slaet³⁾. Det kan synes underligt, at Agge Kristiernsen befandt sig i *Svends* Hær, det er muligt, at det har været delvis tvunget, og at det var med fuldt Overlæg, at han med sine Udtalelser tvang Svend til en hurtig Afgørelse, som Agge ventede vilde blive til Skade for ham. Men i hvert Fald synes det af en af Agge fremsat Bemærkning om, at Svend, hvis han ikke tog Kampen med Valdemar op, maatte regne med, at hans Tilhængere forlod ham, da de ikke vilde lade Fjenden uhindret rane deres Gods, at kunne udledes, at Agge hørte til i Jylland

¹⁾ II S. 362.

²⁾ Saxo II S. 355.

³⁾ Saxo II S. 175.

i ikke særlig stor Afstand fra Randers, hvor Valdemar havde holdt til.

En anden Omstændighed har ogsaa gjort sit til at bevare Agges Navn til Efterverdenen, han var nemlig Fader til hin Svend Aggesen, hvis Danmarks-Krønike paa flere Punkter danner et værdifuldt Supplement til Saxos store Værk. Det er Svend Aggesen, der har givet os Underretning om den blodige Træfning, Kong Niels' Hær udkæmpede med Erik Emunes Tropper ved Onsild Bro, hvor Erik nær var blevet taget til Fange, hvis Agge Kristiernsen ikke sammen med den tapre Bjørn Jernside havde forsvaret Broen saa kraftigt og udholdende, at Erik fik Tid til at redde sig bort. Svend Aggesens Omtale af denne Episode¹⁾, der har sin naturlige Forklaring i den Omstændighed, at hans Fader derved mindedes, er ogsaa af Interesse ved, at den tyder paa et vist Kendskab til de stedlige Forhold.

Af Svend Aggesens Krønikes Indhold er endvidere værd at notere, at han i sin iøvrigt meget rosende Omtale af Valdemar den Store har een eneste Ting at bebrejde ham, nemlig den at han var mere haard, end han burde være, mod sin egen Slægt. Heri kan mulig ses Trundslægtsmedlemmet Svend Aggesens Utilfredshed med, hvorledes en Del af hans Familie — og ogsaa Kongen beslægtede — var blevet behandlet af denne. Bortset fra Omtalen af Faderen Agge Kristiernsens Optræden ved Onsild Bro og Bedstefaderen Kristiern Svendsens Kamp ved Rønbjerg med Kong Niels, indeholder Krøniken slet ingen Oplysninger om Slægtens Gerninger, ikke engang Ærkebiskop Eskil omtales med et Ord.

Om een af Eskils Brødre, antagelig Svend eller Agge, har vi en Underretning om, at han skal være død tidligt i Danmark for Sværdet uden at have haft Tid til at modtage Sakramentet og uden at have faaet Lejlighed til at udsone sig med Eskil, der havde været meget fortørnet paa ham. Det berettes, at hans Genfærd viste sig for Eskil under dennes sidste Ophold i Klosteret i Clairvaux, hvortil han i en høj Alder havde trukket sig tilbage fra Ærkebispestædet i Lund²⁾.

¹⁾ Sv. Agg. S. 33.

²⁾ Aarb. f. nord. Oldk. 1879 S. 11.

Efter Svend Aggesen og hans ommeldte Hel- og Halvfætre synes Trundslægten ganske forsvundet, der nævnes ingen som Efterkommere af dem hverken paa Mands- eller Kvindelinién. Denne Tavshed behøver dog ikke at betyde, at Slægten ganske er uddød, bortset fra de sjællandske Hvider er det uhyre sjældent, at der kan opstilles blot nogenlunde sikre Slægtstavler saa tidligt, og det vilde være naturligt, om der efter de meget fremtrædende Slægtled kom andre, hvis Navne ikke gjorde sig fortjent til at optages i Historien. Der findes nok nu og da omtalt Personer, hvis Navne kunde passe godt med de gamle Slægtsnavne, men der foreligger ikke Oplysninger, som knytter dem sikkert til Slægten og til Ommer-syssel.

USIKRE EJERFORHOLD — BISKOP PEDER,
DRONNING MARGRETHES RAADGIVER, HAR EN
RET TIL KJELLERUP

Fra den Tid da de sidst kendte af Trundslægten lever, er der ikke lang Tid til Udarbejdelsen af det store Værk, der gaar under Navnet *Kong Valdemars Jordebog*. Naar vi her ser i den saakaldte Hovedliste, der formentlig indeholder Oplysning om Kronens aarlige Indtægter fra de forskellige Herreder m. v., finder vi under Onsild Herred anført, at der derfra udredes 16 Mark rent Sølv ved Paasketid (XVI m^a puri circa pascha), medens der ingen Ydelser er opført under Nørhald og Gjerlev Herreder¹⁾. Uden at komme ind paa det store Spørgsmaal angaaende den nærmere Forstaaelse af Hovedlisten i Jordebogen, kan det dog nok antages, at der ikke er noget til Hinder for, at en Ydelse fra en Kongen privat tilhørende Anpart i Jordegods i Onsild Herred meget vel kan tænkes indbefattet under den ommeldte Udredelse fra Herredet. At den ikke er angivet efter Guldvurdering, kan forklares ved Rettighedens forholdsvis ringe Betydning. Derimod ses der ikke at være noget Grundlag for at henhøre Rettigheden i Kjellerup under det i Jordebogen opførte saakaldte Kongelev, der er ikke nævnt nogen Lokalitet, hvorunder Kjellerup kan anbringes. Et specielt Spørgsmaal, der aldrig ses at have været Genstand for Undersøgelse i den foreliggende Litteratur er det, hvad Betydningen af Tidsangivelsen »ved Paasketid« kan være, en særlig Anledning kunde man antage, at der har været til

¹⁾ O. Nielsen: Liber census Daniæ S. 7.

at anføre denne Tidsangivelse, der er den eneste i sin Art i Jordebogen¹⁾.

Der opnaaes ikke noget virkeligt Udbytte af at undersøge den saakaldte Brødreliste i Jordebogen for at se, om der under Ommersyssel skulde være et Brødrehold, som kunne antages at tilhøre Trundsønnernes Slægt. Der er Angivelse af 2 Hold »Brødre«, som maa læses saaledes: Eskil Solæ, Thord og Niels Brødre, Peter Aagesen (Aggesen), Kristiern og Niels Brødre. Selvom der nok i begge Hold findes Navne, der kunde passe paa Slægten, Eskil, Aagesen eller Aggesen og Kristiern, giver den dog ikke et virkeligt Grundlag for Antagelsen af, at noget af Holdene hører til Slægten. Det sidste Brødreholds Navne kunde iøvrigt udmærket tyde paa Slægtskab med den Familie, hvortil de senere Astradsønner fra Svenstrup hører, og som kunde nedstamme fra en af Trundsønnerne paa Spindesiden.

Efter Kong Valdemars Jordebogs Tid kan vi tænke os, at Kjellerup er *delt mellem private Slægter og Kongehuset*, maa- ske saaledes at den kongelige Anpart efterhaanden er opfattet som henhørende til det de regerende Konger som saadanne tilhørende Gods, Krongodset eller Kongelevet. Den tidligere skarpe Sondring mellem det private Gods, Patrimonet, og Krongodset udviskedes efterhaanden for i Dronning Margrethes Tid helt at falde bort. Da Kongerne indtil hendes Tid af- lagde Ed paa ikke at ville afhænde af Krongodset, tager Erik Menved i sit tidligere omhandlede Tilbud i 1299 til Ærke- biskop Jens Grand, hvori maa være indbefattet Femtedelen af Besiddelserne i Kjellerup, Reservation med Hensyn til Spørgs- maalet om, hvorvidt Afhændelsen vilde komme i Strid med Eden, idet Overdragelsen i saa Fald skulde gaa tilbage²⁾. Da den tilbudte Ordning ikke blev effektiv, fik Forbeholdet hel- ler ingen Betydning. For Kjellerupanpartens Vedkommende

¹⁾ Paa Landsarkivar Aakjærs Forespørgsel har Professor Poul Johs. Jør- gensen udtalt som sin Mening, at det har Formodningen for sig, at der ved de paagældende Ord sigtes til den Tid, da Pengene skulde ind- betales til Kongen, og ikke til den Tid, da Ydelsen skulde udredes til den stedlige Embedsmand, samt at det kan tænkes, at det er tilfældigt, at der her angives et bestemt Tidspunkt for Erlæggelsen.

²⁾ Johs. Steenstrup: Studier over Kong Valdemars Jordebog S. 368—69.

skulde der, naar det forudsættes, at den er gaaet i Arv fra Stammoderen Dronning Botilde, ikke være nogen Tvivl om Berettigelsen af Overdragelsen, men for en Del af de øvrige af Tilbudet af 1299 omfattede Ejendomme gælder det, at de maa anses indbefattet under det i Kong Valdemars Jordebog opførte Krongods, ligesom en Række sønderjydske Besiddelser i Tilbudet nævnes som Kongelev i en Dom af 1285¹⁾.

Fra 1299 synes det ikke muligt at knytte nogen Oplysning til Kjellerup eller Svenstrup Sogn, før vi ved, at den tidligere omtalte Astrad Eriksen er bosiddende i Sognet, antagelig paa Kjellerup, men om det er som Ejer eller som Foged for andre, kan ikke afgøres.

Efter at Astrad Eriksen er nævnt sidste Gang i 1343, kommer der igen et uoplyst Tidsrum, indtil vi naar Aaret 1390, da *Biskop Peder* ifølge Registraturen i Lund skulde have udstedt et saakaldt Genbrev paa Kjellerup. Ved Genbrev forstod man paa det paagældende Tidspunkt i Almindelighed et Dokument, hvorved en Pant- eller Brugshaver erkendte en andens Ejendomsret til den af ham overtagne Ejendom, og hvori Vilkaarene for Tilbagelevering fastsattes, men der kan ogsaa derved forstaaes Dokumenter, hvorved en Gavemodtager forpligtede sig til at opfylde visse Vilkaar for Gaven. Netop fra denne Tid, da Dronning Margrethe skænkede mange værdifulde Gaver til Kirken, findes der flere Genbreve, hvori de paagældende Institutioner paatog sig Forpligtelse til at opfylde de af Dronningen fastsatte Vilkaar. Der er saaledes flere Muligheder med Hensyn til det Forhold, der begrundede Dronningens bekendte Raadgivers Dispositionsret over Kjellerup. Ejeren (eller Ejerne) kan have pantsat Besiddelsen til Biskop Peder paa egne eller Bispedømmets Vegne, han var en i Ejendoms- og Pengetransaktioner vel forfaren Mand, Dronning Margrete eller andre kan have skænket den til Bispedømmet, imod at der fremtidig skulde holdes visse Messer til Dronningens Forældres »Aartid« eller lign.²⁾. Et Eksempel paa en saadan Overdragelse har vi fra Roskilde. Under $\frac{6}{7}$ 1393 gav

¹⁾ Johs. Steenstrup: Studier over Kong Valdemars Jordebog S. 386.

²⁾ jfr. herv. Æ. d. A. I S. 12 og 28.

Dronningen Gaarden Soelt — det nuværende Saltø — til Bispens Bord i Roskilde; kort Tid efter at Biskop Peder havde overtaget dette Bispedømme, udstedte han under $\frac{2}{2}$ 1396 et Genbrev, hvori Bispen og Kapitlet i Roskilde forpligtedes til at opfylde Vilkaarene for Gaven¹⁾. Iøvrigt er der ogsaa den Mulighed, at Kjellerup først har tilhørt Viborg Bispedømme, hvorunder Onsild Herred oprindelig hørte, men er blevet pantsat til Peder Lodehat, om hvem det siges, at han var »rig paa Aflads Gaver — gavmild mod Klostre og Kirker«²⁾, af Biskop Jacob, der ikke havde Økonomien i saa god Orden, og som maatte pantsætte de 4 Herreder Onsild, Gjerlev, Nørhald og Støvring til Aarhus Bispedømme³⁾, hvor de siden er forblevet⁴⁾.

Da Gaarden paa denne Tid, hvorledes end Forholdet nærmere har været, havde nøje Forbindelse med Gejstligheden, er det højst sandsynligt, at det *Kapel*, som ifølge Danske Atlas⁵⁾ har staaet tæt syd for Gaardens Avlsbygninger, og hvis Plads endnu var kendelig i 1907⁶⁾, har sin Oprindelse herfra, muligvis i Tilknytning til een eller flere af de nærliggende Kilder som Kildekapel, hvis det da ikke alt tidligere er opført til Minde om Knud Lavard, jfr. det foran om Sct. Knuds Kilde anførte, hvorved dog bemærkes, at denne er den fra Kapelstedet fjernest beliggende af de 3 Kilder. Og naar vi under Udskiftningen af Hem By i 1803—04 hører om Lokalteterne Biskops- eller Biskovsbakket og »Munkjorden«⁷⁾, er det meget naturligt ogsaa at sætte disse Navne i Forbindelse med Peder Lodehats Æra. »Biskov« kommer sikkert af Biskop eller

¹⁾ Suhms Hist. XIV S. 609.

²⁾ D. Mag. 3. B. S. 353.

³⁾ Suhms Hist. XIV S. 358.

⁴⁾ Biskop Peder havde forøvrigt Panterettigheder andetsteds i Ommer-syssel. Det fremgaar saaledes af et Dokument af $\frac{20}{12}$ 1407, at Gaarden Sørup i Støvring Herred var pantsat til Bispen, sandsynligvis hidrører Pantsættelsen fra hans Bispetid i Aarhus, jfr. herved R. A. A. 1931 — S. 52, men da den vedvarer ogsaa efter hans Forflyttelse i 1395 til Roskilde, maa det være ham personlig, at Pengene skyldes, og ikke Bispedømmet eller en anden kirkelig Institution.

⁵⁾ IV S. 557, jfr. R. A. A. 1938 S. 81.

⁶⁾ Godsejer E. J. Kieler.

⁷⁾ Kj. Ark.

Bispekov, medens »Munkjorden« — ligesom et Hus ved Skrødstrup Skov kaldet Munkhuset — dog ogsaa kunde have sit Navn fra Mariager Kloster eller maaske snarere Nørre Kloster i Glenstrup.

Efter 1390 nævnes Kjellerup ikke før noget hen i det 15. Aarhundrede, første Gang 1415. Naar vi fra dette Tidspunkt har ret talrige Oplysninger vedrørende Gaarden, skyldes det for en stor Del, at vi er i Besiddelse af en Registratur — desværre kortfattet — over den store Samling Dokumenter, det rige Birgittiner-Kloster Mariager Kloster gemte i Brevkisterne¹⁾. Skøder, Pantebreve, Tingsvidner, Overenskomster, Procesakter m. v. opbevaredes i stor Mangfoldighed til Dokumentation med Hensyn til de Rettigheder, som Klostret — til Dels som Arvtager efter Benediktinerklostret i Glenstrup — havde over Jordegods rundt om i Jylland. Hvilken Rigdom af Kundskaber om mange Sider af Datidens Ejendomsforhold og meget andet vilde vi ikke have haft, om selve Dokumenterne endnu havde foreligget, og vi som i sin Tid den bekendte Samler Peder Dyrskjøt kunde have gennemgaaet dem. Efter at Mariager Klosters Len, der var oprettet paa Grundlag af det gamle Kloster, var kommet ud af Kronens Besiddelse — det blev i 1664 udlagt til Dækning af Gæld — forsvandt Dokumenterne ganske, uden at det trods Efterspørgsel lykkedes Dyrskjøt at faa oplyst, hvad der var blevet af Samlingen, hvoraf en Del i Original eller i Afskrift en Tid har været opbevaret hos den historisk interesserede Cancellisekretær Niels Hansen Drostrup paa Skovsgaard ved Hobro og Kollerup i Galten Herred²⁾.

En anden mere speciel Kilde har vi i den tidligere omtalte Registratur i Lunds Universitetsbibliotek, hvoraf Oplysningerne vedrørende Tiden 1451—1513 findes trykt³⁾.

Den ovennævnte Oplysning i Mariager-Registraturen fra 1415 lyder saaledes: »Thingswindtne att *Jens Thomesben aff*

1) Denne Registratur findes samlet trykt i Æ. d. A. 5 I S. 643—761, der vil ikke i det følgende blive anført specielle Henvisninger hertil for de enkelte Notater.

2) J. S. III S. 253—54, jfr. S. 273.

3) Rep. II.

Kiellerup skiøder Jens Pedersen aff Kamdrup halff partt i en gaard i Ebdrup i Sem Sogn«. Hertil slutter sig naturligt en Notits fra 1421: »Thw (Tingsvidne), att *Thomes i Kiellerup* Jes (Jens) Wbbesen eller hans fader aldrig haffue kiertt paa Nørre closters gaardt i Ebdrup før nyligen«. Antagelig paa Grundlag af disse Oplysninger anføres i Traps Danmark¹⁾ Kjellerups 3 første Ejere i følgende Rækkefølge: Jens Ubbesen, Thomas Jensen og Jens Thomesen. Det er sikkert umuligt at naa til fuldstændig rigtige Resultater med Hensyn til disse Forhold, men jeg er mest tilbøjelig til at mene, at denne Ejer-række maa være forkert, selv om man ser bort fra den Tvivl, der kan være med Hensyn til, om Betegnelserne »af *Kiellerup*« og »i *Kiellerup*« betyder det samme som Ejer af *Kjellerup*, de paagældende Personer kunde udmærket have været Fogeder paa Gaarden for andre Ejere f. Eks. en kirkelig Institution eller Kronen. Dels er det ikke umuligt, at Jens Thomesen og *Thomes* er en og samme Person, »*Thomes i Kiellerup*« kunde være en Fejlskrift, dels foreligger der intet om, at Jens Ubbesen har været Ejer af eller boet paa Gaarden, at *Thomes* skulde have Jensen til Efternavn (og være Søn af Jens Ubbesen) eller at Jens Thomesens Forhold til *Kjellerup* skulde være senere end de andres, der netop ikke havde køret paa Gaarden »før nyligen«. Det der omhandles i de 2 Tingsvidner, er Forholdet til en Gaard i Ebdrup, der forøvrigt er det nuværende Edderup i Sem Sogn, og ikke til *Kjellerup*, og i hvert Fald synes der at være liden Grund til at sætte Jens Ubbesen (og hans Fader) i Forbindelse med denne Ejendom. Derimod har der sikkert været Svogerskab eller Slægtskab mellem Jens Thomesen (*Thomes*) og Jens Ubbesen, hvilket bestyrkes ved en Notits fra 1444, hvori sidstnævnte stadfæster Nørre Klosters Ret til hans Del i Ebdrup. Jens Ubbesen var maaske bosat i Støvring Herred og sandsynligvis identisk med den »Jens Wdbyson«, der sammen med flere andre i 1406 paa Støvring Herreds Ting bevidnede, at 2 Gaarde i Rolstet (Raasted) ikke havde ydet Leding i de sidste 40 Aar²⁾.

Da Forholdet med Jordegodset i Ebdrup er saa typisk for

1) 4. Udgave VI S. 442.

2) S. R. D. VI S. 486.

hine Tidens almindelige Usikkerhed med Hensyn til Ejendomsrettigheder¹⁾, og det har en Del Forbindelse med Kjellerups Ejere eller Beboere, skal Sagens Gang efter Registraturen kortelig refereres. Den ældste Oplysning stammer helt fra 1366, da »Bendt i Ebdrup« testamenterede »sin Gaard hand iboede« til Nørre Kloster. I 1407 har der nok været Trang til nogen Afstivning af Retten, det bevidnes da, at Thure af Thøring (formentlig Tørring i Øster Tørslev Sogn) skødede til Klostreet »ald hans (rett i thett) godtz i Ebdrup«, som hans Forældre havde givet dertil. Det før nævnte Tingsvidne fra 1415 maa vel betyde, at Rettigheden aabent omtvistes af Jens Thomesen. Klostreet maa derfor mobilisere sine Bevisligheder. I 1418 optages et Sandemandsbrev om, at Bendt aldrig skødede sin Gaard uden til Nørre Kloster, og samme Aar nævnes et andet Brev om, at en Gaard i Ebdrup »er suoren og vundet til Guds Hus i Nørre Kloster«. I 1421 fremskaffes foruden det tidligere nævnte Tingsvidne om Thomes i Kjellerup m. fl. en Vidisse (bekræftet Genpart) af Bendts Testamente og Tingsvidne om, at Gaarden er dømt fra Bonden og til Klostreet, i 1422 Vidisse af Bevisligheder for, at Ebdrup skal have ligget til Klostreet i over 40 Aar, i 1425 Vidne om, »att the *tho* gaarde i Ebdrup« er tildømt Abbeden i Klostreet. I 1430 bryder en ny Mand ind, der er Tingsvidne om, at Jes (Jenns) Pouelsβen (Munk?) har haft Ejendomme paa Ebdrup Mark allevegne »till marckemode«. Men herefter lysner det for Klostreet, i 1444 giver Jens Ubbesen som ovenfor nævnt Klostreet Stadfæstelse paa sin Part i Ebdrup. I 1449 og 1450 bevidnes, at der hører et helt Bols Jord til Gaarden, og endelig synes Sagen bragt til Afslutning i 1467, da Anne Jensdatter (Seefeld) giver Stadfæstelse paa en Gaard i Ebdrup, som hendes Husbond Jep Hegedal havde givet til Klostreet (nu vel Mariager Kloster), og selv til dette skøder en Toft sammesteds. Klostreet var altsaa som iøvrigt i mange

¹⁾ jfr. ogsaa nogle Udtalelser i et Dokument af 1406 (Molb. & Pet. I S. 250), hvori 2 Adelsmænd erklærer at overlade til Kronen noget Gods, hvorom de vel har hørt og forstaaet, at det i lang Tid har været i Kronens Værge, og de vel har hørt, at det forud skulde have tilhørt deres Forældre (Forfædre), »somme sige, at vi skulde have nogen Ret, og somme sige, at Kronen og Kongedømmet har Ret dertil«.

andre Tilfælde gaaet sejrrikt ud af den langvarige Strid, hvilket ogsaa bekræftes ved en Notits om, at Hr. Erik Ottesen (Rosenkrantz) til Bjørnsholm (nu Høgholm) i 1472 bekendte at have 2 Gaarde i Ebdrup af Klostret for 3 Aar. Men Klostret kan dog ikke ganske have Godset i Fred, 1494 dømmer Bisperne i Viborg og Aarhus og andre gode Mænd et Sandemændstov vedrørende Ebdrup magtesløst, og i 1496 maa Bispen i Viborg med flere andre hjælpe Lodsejerne i Ebdrup til Rette med Fordeling af Toft, Eng, Skov og Fortov. Jep Hegedal og Hustru vil vi senere komme tilbage til, de hører til de sikre Ejere af Kjellerup. Fra andre Kilder end Mariager-Registraturen har vi Underretning om en Familie Bugges Forbindelse med Ebdrup. Medlemmer af denne Familie skrives i 1457 og 1478—79 som hjemmehørende der¹⁾, de har sandsynligvis været bosiddende paa den gamle Borg »Ovsgaard« ved Ebdrup²⁾, muligvis som Bestyrere af Klostrets Gods. Iøvrigt ses det, at Mariager Kloster i 1558 ejede 3 Gaarde i Byen, der da blev udlagt til Christopher Gøye³⁾.

Det er tidligere anført som muligt, at Jens Thomesen (og Thomes) kunde høre til Slægten Seefeld fra Dalsgaard i Vive Sogn, hvilken Slægt ned gennem Tiderne har mange Forbindelser med Kjellerup. Der er forskelligt, der kunde tyde derpaa, men det kniber med Tiden, idet den Jens Thomesen (Seefeld) der kendes som Ejer af Dalsgaard, i saa Fald skulde være voksen i 1415 og endnu nævnes som levende i hvert Fald i 1471. Men gaar man ud fra, at de to Jens Thomesener er identiske, opstaar der ingen Vanskelighed med Afgørelsen af, hvem af dem, der er den »Jes Tommesβ«, der i et Tingsvidne af Onsild Herred af 27/7 1422⁴⁾ angaaende ret Skel mellem Himmersyssel og Ommersyssel nævnes som den første blandt de bevidnende Adelsmænd. Derimod kan »Thomes i Kiellerup« vel ikke godt være Jens Thomesen Seefelds Fader Thomes Mogensen, idet han i saa Fald burde være tituleret Hr. Thomes, da han var Ridder i 1406.

1) jfr. Rep. II 760, 4369 og 4402.

2) Rep. II 2078.

3) D. Kanc. Besigt. og Indlæg til Skøder og Mageskifter.

4) Rep. I 5971.

HEGEDALERNE, SPLITTAF'ER OG SEEFELDER

Vi har hidtil maattet manøvrere med temmelig usikre Oplysninger vedrørende Kjellerup's og dens Ejeres Forhold, men i hvert Fald fra 1430 har vi en Del ret utvetydige Meddelelser og kan for en Aarrække knytte Gaardens Historie til en bestemt Familie, den forholdsvis ukendte og forlængst forsvundne Slægt Hegedal, der førte en gaaende Hjort som Vaabenmærke. Paa Grund af dette Vaaben er Slægten sat i Forbindelse med Ærkebiskop Absalon, hvem et lignende Vaaben — vistnok med Urette — er blevet tillagt. Den ¹⁴/₂ 1430 udsteder »*Jæppæ Heggidall af Kelropp*« et Dokument, hvorved han pantsætter en Del Ejendomme, deriblandt »saa mange Huse, som staar østen mit Led i Kelropp, og det store Loft med den Kælder derunder« til sin Hustru »Gesæ Hamædropsdoter« for 140 »libskæ Mk.« Sølvpenge, som han var hende skyldig¹⁾.

Det første Medlem af *Slægten Hegedal*, der sandsynligvis har sit Navn fra Landsbyen Hegedal i Hørby Sogn ved Høbro, møder vi i 1343, da »Petrus Heggydal« optræder som Vitterlighedsvidne i et af Hr. Peder Vendelbo udstedt Dokument²⁾, uden Tvivl den samme »Peder Hegedall« som i 1349 skøder sine Ejendomme paa »Huszom Mark« (Husum i Glenstrup Sogn) til Abbed Thomas i Glenstrup (eller maaske er det til Thord Degn, den Thord Degn, der tidligere i Almindelighed fik Æren af at være Forfatteren til en Samling af Forklaringer, Tillæg og Rettelser til Valdemar Sejrs jyske Lov, Thord Degns Artikler).

¹⁾ Rep. I 6433.

²⁾ Matzen: Den Danske Panterets Historie S. 10.

Senere hører vi om en Niels Hegedal, som i det tidligere omhandlede, af Væbneren Agge Astradsen i Ribe den 1. Februar 1396 udstedte Testamente, faar tillagt 20 lybske Mark og bliver udvalgt til Testamentseksekutor sammen med tre andre Væbnere »Jonam Niclæsβ, Aughtonem Thome et Aghonem Petri.« Denne Niels Hegedal støder vi igen paa i et Tingsvidne af 28. Juni 1401, hvori omhandles en af Brødrene Hans, Mikkell og Mogens Kruse foretaget Pantsætning af en Del Jordegods i Nørhald Herred til Mads Nielsen (Basse?) af Beg¹). I dette Tingsvidne nævnes iøvrigt blandt Bønderne en »Olaui Heghdall«. Endnu en Gang nævnes Niels Hegedal, idet der i Mariager Klosters Registratur findes følgende Optegnelser for Aaret 1410: »Niels Hegedalls skiøde paa en gaard och boell udi Huilcken (i det ene Eksemplar af Registraturen Hillckenn) udi Svenstrup Sogen i Hal herrit.« Det er meget tvivlsomt, hvilke Ejendomme der herved sigtes til. En Del af Svenstrup Sogn, specielt True By, har tidligere hørt under Nørhald Herred — Grænsen maa have været i Engdraget mellem Svenstrup By og True By, — og hvis Angivelsen er rigtig, maa der i denne Del have været en nu ukendt Lokalitet af det ommeldte Navn. Det kunde dog ogsaa tænkes, at Ordene »udi Hillckenn« (Huilcken) skal læses som »i hvilken«, og at der er faldet en Eftersætning ud, eller at Svenstrup er en Fejlskrift for Spentrup, der ligger i Nørhald Herred, og hvori den tidligere nævnte Jep Hegedal i 1430 ejede flere Gaarde.

Herefter gaar Niels Hegedal ud af Sagaen. Derimod kan en Del Oplysninger om Jep Hegedal findes frem fra Tiden, før han skrives til Kjellerup. Første Gang han nævnes, er han en af Udstederne af det foran nævnte Tingsvidne af 1401. Senere i 1408 træffer vi paa ham som Deltager i en af de Penge- og Godstransaktioner, som Dronning Margrete saa mesterligt kunde ordne til Fordel for Kronen. Under $\frac{8}{5}$ 1408²) oplader »Iæyp Nielssøn Ion Nielsβ, Jæyp Heggedall oc litle aghe som brøther ærx« til Dronningen »the breffe som wy eller wore Husfrwer eller wore børn hafue ærft æfter Her Gunnar Jæyps-

¹) Rep. I 4444.

²) Molb. & Pet. S. 374.

son Riiddeer, hvat heller the røre eller lude wpa goths i jutland suo som ær Rold« (i Hindsted Herred) o. s. v., og som Peder Lauridsen og Jens Lauridsen samt førstnævntes Sønner havde udstedt. Det fremgaar ikke af Dokumentet, om Overdragelsen til Dronningen er sket frivilligt mod fuldt Vederlag eller nødtvungent til Fyldestgørelse af Krav fra Kongemagtens Side, men af følgende Notits i den saakaldte Kallundborgske Registratur: »Item breffue, som ære bunden tilhobe som Joen Nielssøn och Jepp Hegidal *solde* och skøte drotning Margrete Roll (Rold) och andet Gotz. Datum anno dominis MCCCLX quinto (1365) dominica Quasimodogeniti«¹⁾ kan vel drages den Slutning, at Rettighederne blev *solgt* til Dronning Margrete. Der er ogsaa Mulighed for, at Dronningen som Vederlag har benyttet Rettigheden i Kjellerup. Andetsteds ses dog fremsat den Hypotese, at Dronningen fik Rold m. m. som tildømt tidligere Krongods²⁾, det hørte i sin Tid til Erik Plovpenning's Døtres Arvegods. Det kan nok omtvistes, hvorvidt Ordene »som brøther æræ« kun gaar paa de to sidstnævnte, Jep Hegedal og »litle aghe«, hvilket Rosenørn antager og derfor giver sidstnævnte Efternavnet Hegedal, eller om Ordene skal omfatte alle fire Personer og kun betyde Svogre. En Anvendelse af Ordet Brødre med denne udvidede Betydning er formentlig ikke almindelig paa det omhandlede Tidspunkt — senere bruges den hyppigt paa selv ret fjerne Slægt- og Svogerskabsforhold — men den vilde give en udmærket Forstaaelse af Ordene »som vi eller vore Hustruer eller vore Børn.« De to Nielsen'er hører — ligesom Arveladeren Hr. Gunner Jepsen — til en paa den Tid ret kendt og anset Slægt, der bar det særprægede Familienavn Splittaf, og kan med nogenlunde Sikkerhed betegnes som Brødre. Hvis vi regner hermed og forudsætter, at Jep Hegedal og »litle aghe« var gift med Søstre til de to Splittaf'er, gaar »vi« udmærket paa Brødrene

1) Æ. d. A. I S. 3 (Naar Aarstallet 1365 er anført, skyldes det formentlig, at det Dokument, hvorved Rold m. m. blev pantsat til Gunner Jepsen, var udstedt den 20. April 1365 (Rep. I 2759)). Dominica Quasimodogeniti er 1. Søndag efter Paaske.

2) O. N. Udg. S. 95 Note 6.

Splittaf og »vore Hustruer og vore Børn« paa de to Hegedalers Hustruer og Børn, Jep Hegedal, der paa det paagældende Tidspunkt muligvis havde mistet sin første Hustru, havde i hvert Fald Børn.

»Litle aghe« er sikkert den Væbner »Awæ Pethersβ, man kalder lillæ Awæ«, som under ²⁵/₂ 1424 med Abbed Niels Rafn i Nørrekloster, »Lowænkiær« og »Jesse Powellsβ« (Munk?) af Hvorum som medbeseglende erkender at have skødet en Gaard i Udbyneder i Gjerlev Herred til Hr. Erik Nielsen (Gyldenstjerne) af Tim¹⁾, som ifølge Mariager-Registraturen samme Aar sammen med Jon Nielsen, »Jon Nielsβen och Aw Lille«, skøder Nørre Kloster »tho deelle wdi ett boell wdi Nødenesz«, og den »Lillæ Awo« af Kærbygaard, som i 1428 skøder Kapitlet i Aarhus en Gaard i »Skiæfstorp« (Skødstrup) i Ø. Lisbjerg Herred, mod at Kapitlet holder hans og hans Hustru Gunners »Aartid«²⁾. Ved sidstnævnte Lejlighed medbesegler Jep Hegedal som hans kære Broder »fratus mei dilecti«. Endvidere kan anføres, at han — »Lille Offue i Kierbygaard« — i 1437 gav en Gaard i Østerbølle til Alling Kloster³⁾, hvilket stemmer godt med, at Kærbygaard har tilhørt dette Kloster — Lille Ove har saaledes sikkert været Foged eller Bestyrer for Klostret, — samt at Penge tilbudt til Løsen for Sælggaard blev afvist ifølge Sognevidne af ²¹/₈ 1442, da det ikke var saadanne Penge som »Lille Oves« Pantebrev udviste⁴⁾. Endelig er han muligvis den »Agho Petri«, der nævntes blandt Eksekutorerne i Agge Astradsens Testamente. Patronymet Pedersen taler ikke imod at antage Lille Ove for Jep Hegedals Broder, naar henses til, at en Peder Hegedal nævntes i 1343 og 1349 og at Jep Hegedal havde en Søn, der hed Peder⁵⁾, men det vilde dog være mærkeligt, hvis Lille Ove virkelig var en Hegedal, at han aldrig nævnes med dette Efternavn, som altid synes tilføjet ved de andre Familienmedlemmer.

¹⁾ Rep. I 6080.

²⁾ S. R. D. VI S. 504.

³⁾ Æ. d. A. II S. 189.

⁴⁾ Chr. Sørensen Testrup: Om Tingene S. 11.

⁵⁾ Rep. I. 6433.

Da *Slægten Splittaf*, hvis Vaaben meget ligner Familien Brahes og beskrives som en hvid Pæl i rødt Feldt med 2 røde Vesselhorn paa Hjelmen¹⁾, er saa intimt forbundet med Hege-dalerne paa Kjellerup, og der ikke findes nogen trykt Stam-tavle over den, skal her gives en kort Oversigt over dens mere kendte Medlemmer. De ældste vi kender er Thrugillus, nævnt 1311²⁾, der senere blev Ridder, Thormoth, omtalt 1326³⁾, og Johannes, der nævnes i 1323⁴⁾. Senere har vi en Ridder Mag-nus Nielsen til Skærsø, der nævnes i Aaret 1355⁵⁾.

Den mest kendte af Slægten er Ribebispen Jacob Splittaf, der særlig maa nævnes som ihærdig Modstander af de hol-stenske Grever og tro Tilhænger af Christoffer den 2. sammen med Biskop Svend i Aarhus. I 1330 maa han og hans Tilhængere blandt Slægt og Venner, hvorimellem en Johannes eller Hans Splittaf, indgaa Forlig med Hertug Valdemar af Sønderjyl-land og Grev Gert. Han omtales i det bekendte »Bodskvad«⁶⁾:

Jacob Split kun værd at prise
 Bispen udi Ribe Sted
 og Hr. Sven derhos den vise
 Aarhus Bisp at nævne med.
 Kirkens gode Styresmænd
 hver af dem en Retfærds Ven
 Sandhed god, fuld af Mod
 plejed Raad, øved Daad
 bar for Alle Pris derved.

Biskop Jacob døde $\frac{2}{2}$ 1345, han faar af Suhm følgende smukke Skudsmaal: en »ædelmodig og patriotisk Herre, altid Kongehuset tro, og elskede sit Land, Magister og vel rejst og studeret i fremmede Lande.«⁷⁾

Arveladeren Gunner Jepsen er vel Søn af den Ridder Ja-cob Splittaf, der nævnes blandt Vidnerne til Valdemar Atter-

1) Thiset og Wittrup: Den Danske Adel.

2) S. R. D. V S. 552.

3) Smst. VI S. 449.

4) Suhms Hist. XII S. 238.

5) Rep. I 2444 og 2468.

6) Rosenørn II S. 50.

7) Suhms Hist. XIII S. 139.

dags Haandfæstning af $\frac{24}{5}$ 1360¹⁾). Selv omtales han første Gang i 1345, da Peder Lauridsen af den ansete Slægt Panter (undertiden kaldet Ebersten) til ham pantsætter en Del af sit og en Broders Jordegods. I 1365 er han med til at forsegle Forliget mellem Valdemar Atterdag og de holstenske Grever Henrik og Claus og opføres da blandt Ridderne²⁾). I 1371 synes han selv at være kommen i Pengevanskeligheder og maatte pantsætte en Del Gods af sit eget samt det, han havde faaet i Sikkerhed.³⁾ Hvornaar Gunner Jepsen, der allerede saa tidligt som i 1353 havde opnaaet Tilladelse til selv at vælge en Skriftefader til at absolvere sig i sin Dødsstund⁴⁾, dør, vides ikke, men han er i hvert Fald død i 1399, da der er opstaaet Strid om et Krav paa 42 Mark Sølv mellem Andreas Pedersen af Svan(e)holm, Søn af forannævnte Peder Lauridsen, og Arvingerne efter Gunner Jepsen. Der kendes et Brev af $\frac{18}{10}$ 1399, hvori Kong Erik af Pommern opfordrer begge Parter til at møde frem med Dokumenterne i Sagen⁵⁾). Afgørelsen maa være faldet ud til Fordel for Arvingerne, da de i 1408 kan oplade al deres Ret efter Gældsbrevene til Dronning Margrete.

Vi kender ikke noget til, om de to Splittaf'er Jep og Jon Nielsen har efterladt sig Afkom, men vi ved, at de ikke er de sidste af Slægten. En Christiern Splittaf nævnes som Abbed i Øm Kloster 1486 og 1489. Men ogsaa langt senere træffer vi paa Splittaf'er, som kan antages at høre til Slægten. I flere Domssamlinger er optaget en ganske interessant Sag, i hvilken der var Spørgsmaal om, hvorvidt en Munk, der var jaget ud af sit Kloster i Reformationstiden, kunde deltage i Arv⁶⁾). I Dommen, der faldt i 1571, fremhæves, at der er Forskel paa Munke, der ikke paa Grund af Løsagtighed, men som Følge af de forandrede Tider maatte forlade Klostrene, og Klosterjomfruer, der af egen fri Vilje var draget ud af Klostrene, og

1) Gehejm. Aarsb. II S. 21.

2) Suhms Hist. XIII S. 561.

3) Eline Gøyes Jordebog S. 255.

4) Acta pontificum I S. 179.

5) Suhms Hist. XIV S. 654.

6) se f. Eks. Gl. kgl. Saml. Nr. 1137 S. 256.

der tilkendes derfor en Munk Hr. Frantz Splittaff Arveret efter Broderen Hr. Hermand Splittaff, der ogsaa havde været Munk, men havde giftet sig, han efterlod sig i hvert Fald en Enke. I 1468 træffer vi paa en Herman Maler kaldet Splittaff i Randers¹⁾.

I Lucoppidans Slægtebog²⁾ nævnes en Henning Splittaff, begravet i Ringsted, og en Jens Splittaff, der 1535 var til Skibs med Hr. Peder Skram.

Jep Hegedals Slægtskabs- eller Svogerskabsforbindelse med Jep og Jon Nielsen (Splittaff) samt Lille Ove kommer ogsaa frem i Optegnelser i Registraturerne vedrørende det foran berørte Bol i Nøddenæs. I 1412 har Jon Nielsen (af »Thørsløff«?) givet Nørre Kloster Brev paa en Trediepart af et Bol der. I 1420 udsteder Jep Hegedal et Brev om, at han under Thuri Bonde $\frac{1}{3}$ af et Bol sammesteds til Laan (Len eller Løn) for Livstid. 1424 skøder Jon Nielsen og Lille Ove som tidligere anført to Dele i et Bol i Nøddenæs til Klostret, og noget senere i 1460, omtales et Skøde fra en Jep Hegedal, der maa være Sønneson af den her omhandlede, til Klostret (i Mariager) paa bl. a. en Trediedel af et Bol i Nøddenæs. Ifølge Lund-Registraturen udstedes iøvrigt 1420 Skiftebrev mellem Jep Hegedal og Jon Nielsen om »Erings« Mølle med mere Gods.

Jon Nielsen er sikkert den samme som den i Agge Astradsens Testamente indsatte Eksekutor »Jonam Niclæsβ«. Han optræder i et andet Dokument fra 1396³⁾, ligesom han er nævnt i og har forsegleet med Splittaffvaabnet det Dokument af $\frac{28}{6}$ 1401, hvori saavel Jep Hegedal som Niels og Olav Hegedal optræder; at han her nævnes som den første blandt de udstedende Adelsmænd, tyder paa, at han indtog en ret fremtrædende Plads paa Hjemegnen. Han er endelig med i Tingsvidnet af $\frac{27}{6}$ 1422 angaaende ret Skel mellem Himmersyssel og Omersyssel. Jep Nielsen optræder — foruden i Dokumentet af 1408 — som Vidne i et Dokument af 1394⁴⁾ samt sandsynligvis

1) R. A. A. 1938 S. 57.

2) II S. 843.

3) Rep. I 4049.

4) Rep. I 3960.

i Tingsvidnet af 1422, men den heri anførte »Jep Niels β « kan ogsaa være identisk med en i Dokumentet af 1401 nævnt »Jacobus Nicles β de Dygherby«, der ikke er en Splittaf, hvilket senere vil blive paavist.

Vi har set, at Jep Hegedal var nær knyttet til Slægten Splittaf og har modtaget Gods og Værdier fra den. Endvidere synes det berettiget at sætte ham i Forbindelse med den tidligere nævnte Jens Thomesen under Hensyn til, at hans Slægting og formentlig Sønneson af samme Navn havde udstedt Skødet paa en Gaard i det mellem Klostrene og Jens Thomesen omstridte Ebdrup. Men vi kender endnu en sandsynlig Slægtsforbindelse for Jep Hegedal. Han har i længere Tid haft Trætte med Nørre Kloster eller Mariager Kloster om Jord, der havde været i den foran nævnte Thord Degns Eje. Tydeligt fremgaar det af en Notits om et Vidne fra Onsild Herreds Ting af 1423 om, at den halve Fjerding paa Hov Mark (ved Mariager), Abbed Niels Rafn¹⁾ og Jep Hegedal kivedes om, var Thord Degns rette Jord. Men Jep Hegedal har sikkert haft Fingrene ude efter mere. I Registraturen meldes om et Tingsvidne fra 1420 gaaende ud paa, at Bjerregaard i Hov Sogn var Thord Degns rette Sædegaard og aldrig solgt eller pantsat²⁾. Klostret maa altsaa værge for sit Gods, hvilket ogsaa fremgaar af en Notits fra 1422 om en Vidisse af 4 Breve formeldende om Thord Degns Gods i Hov, som var kommet til Nørre Kloster. I 1424 opnaar Klostret Kong Eriks Dombrev paa Bjerregaard med Møllested og Landbogaard i Hov, og man kunde saa anse den hellige Grav for velforvaret, det er den dog ikke, i 1434 tages der paany Tingsvidne om, at Bjerregaard var Thord Degns rette Hovedgaard. Men saa finder vi i 1442 registreret et Tingsvidne om, at Peder Hegedal (Søn af Jep Hegedal, jfr. senere) har skødet til Mariager Kloster en Gaard, kaldet Bjerregaard, i Hov Sogn med Landbo-

¹⁾ vel sagtens den Nicolaus Rafn, der i 1388 beskikkedes af Biskop Peder Lodehat til Kannik i Aarhus, jfr. Suhms Hist. XIV S. 219.

²⁾ Det er vel denne Gaard, der omhandles i 1342, da der registreredes Peder Bruns Skødebrev til Thord Degn paa en Gaard og en Mølle i Hov.

sæde, Skov og Møllested. Igen har Munkene ved seig Udholdenhed — maaske ogsaa mod et Vederlag — opnaaet Anerkendelse af deres Godsrettigheder. Disse Forhold kunde tyde paa, hvad der ogsaa tidligere er antaget, at Hegedalerne var beslægtede med Thord Degn¹⁾, Jep Hegedal kunde f. Eks. være hans Dattersøn. Thord Degn var en af Nørre Klosters store Donatorer, ifølge en Inskription i Mariager Klosterkirke skal han have givet godt Gods, der angives at bestaa af 9 Landsbyer, Enestegaarde og Vandmøller²⁾. Som Følge af en Notits i Mariager-Registraturen³⁾ er en af de 2 Jep Hegedaler undertiden sat i Forbindelse med Gaarden Vandaas i Skaane, men det maa være forkert og skyldes Forveksling med en Jeppe af Slægterne Hegle, der hørte hjemme paa Sjælland og i Skaane⁴⁾.

Vi har hidtil fundet Jep Hegedals Navn indblandet i Penge- og Godstransaktioner samt i Processer, hvortil kan føjes, at han den $2/_{12}$ 1419⁵⁾ nævnes som Vidne, da Ridderen Henning Podebusk pantsætter noget Gods i Hvidsten, men at han ogsaa er sig sine Standsrettigheder og Forpligtelser bevidst, vises ved, at han er med i og har sat sit Segl under Hyldingen den 17. Juli 1423⁶⁾.

Jep Hegedal er sikkert en gammel Mand, da han i 1430 udsteder sit tidligere omtalte Pantebrev til Hustruen. Dette er ganske vist trykt før⁷⁾, men da det er ret interessant og af stor Betydning for Kendskabet til Kjellerup's Historie, gengives dets Indhold her:

»Jeg Jæppæ Heggidall af Kelropp er skyldig Gesæ Hamædropsdoter min Husfrue 140 libskæ Mk. Sølvpenge, for hvilke jeg pantsætter hende i hendes Dage at have min Gaard i Gerloff H. i Gerloff S., som hedder Winbærlwnd (Jesse Swæningsβ, 2 Øre Korn og $1/2$ Td. Smør) mit Gods i Spintroppbøy i Hal

¹⁾ D. Mag. II S. 142.

²⁾ Luc. II S. 599.

³⁾ Æ. d. A. V S. 702.

⁴⁾ Thiset og Wittrup: Nyt Dansk Adelsleksikon.

⁵⁾ Rep. I 5817.

⁶⁾ Rep. I 6034.

⁷⁾ Rep. I 6433.

H., som er en Gaard vesten Bækken (Christern Pibær, 2 Øre Korn og $\frac{1}{2}$ Td. Smør) 1 Gaard norden næst ved Kirkegaarden (Jeppæ Skaningh 2 Øre Korn og 1 sol gross) 1 Gaard østen Gaden (Laghæ 2 Øre Korn og 2 sol. gross) 1 Gaard østen Gaden sønden næst fornævnte Laghæ (Nissæ Jensß Lundman 2 Øre Korn og 2 sol. gross) og 1 Gaard, som Christiern Biergh ibor (1 Øre Korn og 6 Grot) med saa mange Huse som staar østen mit Led i Kelropp, og det store Loft med den Kælder derunder med saadan Vilkaar, at hun skal ej afhænde det Gods uden til mine Børn, om de hende overlever. Medb. af gode Mænd Hr. Hæning af Skærnæ R., Hr. Peder Lywng, Præst, Michel Krwsæ af Baligh, Pether Heggidall min Søn og Niels Jeipssøn af Dyærby min Søstersøn, Datum die Valentini.«

Hvad kan vi nu faa ud af dette Dokuments Indhold? Vi ser først, at Jep Hegedal erkender at skyldte Hustruen 140 Mark lybsk. Efter Erslevs Beregning¹⁾ skulde en Mark lybsk have ca. $7\frac{1}{2}$ Krone Sølvværdi og Sølvets Købeværdi da ca. 8 Gange større end i 1880'erne. Dette giver et Gældsbeløb paa ca. 8.400 Kr., der, selv om det sættes nogle Gange i Vejret for at svare til vore Dages Købeværdi, dog ikke bliver til noget overvættets stort Beløb. Med Hensyn til disse Forhold bør det tages i Betragtning, at Gesæ antagelig er Jep Hegedals anden (eller tredie) Hustru, med hvem han sikkert ingen Børn har, jfr. Bestemmelsen om, at hun kun maa sælge af Pantet til »mine Børn«, om de overlever hende. Han er som anført sikkert en gammel Mand paa dette Tidspunkt maaske døende — der er en Præst tilstede, — han vil da antagelig sikre hende saavel Bolig som Indtægter efter sin Død, og kan bedst gøre det ved en Pantsætning, ellers vilde hans Børn vel straks have Ret til Godset.

Gaarden »Winbærlnwd«, det nuværende Vindbylund i Gjerlev Sogn, nævnes først af det pantsatte Gods, maaske kan vi heri se et Tegn paa, at Jep Hegedal har hørt hjemme der, før han fik Kjellerup, efter Landgildeydelsen var den dog ikke større end en almindelig Bondegaard, og paa det omhandlede Tidspunkt var den da ogsaa bortfæstet. I 1492 udtager Tyge

¹⁾ Danmarks Historie under Dr. Margrete og Erik af Pommern I S. 349.

Jensen Seefeld et Tingsvidne om, at »Vinberlwndh« var Jep Hegedals Sønesøn eller Sønesønsøn Kristiern Hegedals »old arigæ gwotz«, som han og hans Forældre har haft i Væрге i 60 Aar ukært og meget mere¹⁾. De 60 Aar tilbage giver 1432, men saa er Spørgsmaalet, hvor meget er »meget mere«?

Under Pantsætningen er endvidere indbefattet »saa mange Huse, som staar østen mit Led i Kelropp, og det store Loft med den Kælder derunder«. Dette betyder antagelig en Deling af selve Gaarden, hvorefter Enken skulde besidde een Del og Børnene Resten. Af Udtrykket »det store Loft (d. v. s. Etage) med den Kælder derunder« kan sikkert drages den Slutning, at Hovedbygningen paa Kjellerup dengang har været godt bygget, muligvis haft en fast Kærne med et Stenhus, der kunde forsvares, og at den har afgivet en standsmæssig Beboelse. I en Erklæring fra 1787 anføres dog af en senere Ejer af Kjellerup, at den ældgamle Bygning der skulde være bygget af Egetømmer fra Dyrby Skov²⁾, men der tænkes dog derved sikkert paa en senere Bygning end den, hvori Jep Hegedal og Hustru residerede i 1430. Som foran anført har Gaarden antagelig altid ligget paa dens nuværende Plads, men der ses ikke nu Levninger eller Spor af den ældste Bebyggelse eller foreligger Oplysninger om, at saadanne tidligere er fundet. I Grunden af Laden skal der dog ligge særlig store Kampesten, der kunde hidrøre fra en gammel Bygning.³⁾ Ganske morsomt er det at se Spentrupby stavet Spintroppbøy, det viser, at Udtalen dengang svarer til den nuværende paa ægte Jydsk.

Af Vidnerne nævnes Ridderen Hr. Henning af Skærnæ (Skern) selvfølgelig først som den fornemste. Det er Henning Podebusk af den mægtige og rige Slægt, der stammer fra Rygen. Der har sikkert været en speciel Forbindelse mellem Jep Hegedal og Henning Podebusk, som vi husker, blev sidstnævntes Dokument af ²/₁₂ 1419 medbeseget af Jep Hegedal. Derefter nævnes en stedlig Sjælesørger med den ham skyldige Ærbødighed, endvidere Mikkell Kruse af Balle (Ballegaard i

¹⁾ Rep. II 7076.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ Godsejer E. J. Kieler, Hellerup.

Falslev Sogn), een af Pantsætterne i det tidligere omtalte Dokument af $\frac{28}{6}$ 1401 og tilhørende en Slægt, hvoraf vi senere vil træffe en Del ved Omtalen af Kjellerup, og »Pether Heggidall min Søn«, som ikke er eneste Barn, jfr. Ordene »mine Børn«, og som paa det omhandlede Tidspunkt maa være voksen. Endelig nævnes »Niels Jeipssøn af Dyærby min Søstersøn«, uden Tvivl en Søn af den i Dokumentet af 1401 ommeldte Jacobus Nicles β de Dygherby. Det vilde naturligvis være fristende at henhøre disse to til Splittaf'erne og antage Faderen for den Jep Nielsen, der var en af Gunner Jepsens Arvinger, men det er ikke tilladeligt, idet Niels Jepsen fører et ret ubestemmeligt, men i hvert Fald fra Splittaf'ernes ganske afvigende Segl¹⁾). Dette Slægtsforhold tyder ogsaa paa, at den tidligere nævnte Antagelse vedrørende Jep Hegedals Arveberettigelse efter Gunner Jepsen er rigtig. Hvis hans Ret skulde støttes paa *Slægtskab* med Arveladeren, burde Søsteren i Dyrby ligeledes være nævnt som Arving²⁾).

At Jep Hegedal i 1430 skulde være en gammel Mand, vilde ogsaa stemme udmærket med de sandsynlige Levetider for hans Søn, Sønesøn og Sønesønssøn. Vi kan derfor sikkert regne med, at *Peder Hegedal* har tiltraadt Besiddelsen af Kjellerup eller i hvert Fald en Del deraf ret hurtigt efter Pantebrevets Udstedelse. Om Peder Hegedal har vi iøvrigt kun een sikker Oplysning, nemlig den tidligere omtalte Notits om, at han i 1442 afsluttede den langvarige Trætte med Klostrene om Thord Degns Ejendomme. Samme Aar er der ifølge Lund-Registraturen optaget en Lavhævd paa »dalsgrde Gunderup och Møller skouff diel«, den kan vi dog vel ogsaa tilskrive ham. Dalsgaard var en nordvest for Kjellerup beliggende, nu forlængst forsvundet Ejendom — Navnet Dalsgaards Dale er

1) D. A. S. II Nr. 68.

2) I 1467 nævnes som boende i Dyrby Anders Christiernsen og Jep Powels β , der er gift henholdsvis med Ælse og Maryn Nielsdatter, jfr. Dueh. Dipl. S. 10. Det er sikkert berettiget at antage disse 2 Kvinder for Døtre af den ommeldte Niels Jepsen. Jep Povlsen tilhører Slægten Benderup, og det er hans Descendenter, der igennem mange Aar sidder inde med Kjellerup's Nabogaard Kvotrup.

endnu bevaret — ¹⁾), Gunderup, der ligger imellem Kjellerup og Svenstrup, skal efter Sagnet have haft Kirke²⁾). Hvad der forstaas ved Møller-Skovdelene er ikke ganske klart, muligvis er det de Skovparter af Dyrby Skov, der omtales i et Dokument af 1515, hvorom vi senere vil høre nærmere.

I Lund-Registraturen finder vi for 1452 noteret et Tingsvidne, der er optaget angaaende Grænsen mellem Hem Skov, som vel har tilhørt Klostret, og Kjellerup Skov³⁾), men om denne Retshandling har fundet Sted i Peder Hegedals Levetid er tvivlsomt, da vi fra næste Aar har Notering om et Tingsvidne lydende paa, at 8 Dannemænd vidnede, at de ikke mindedes, at Jep Hegedal eller hans Søn Peder Hegedal havde solgt eller pantsat »Erings Mølle«⁴⁾). Ordlyden tyder paa, at Tingsvidnet er optaget efter begge Hegedalers Død.

I 1458 optræder en *ny Jep Hegedal* paa Kjellerup; ifølge samme Registratur faar han, som vi sikkert med god Samvittighed kan opføre som Søn af Peder Hegedal, da af Fogden paa Skern Jens Gregersen Skøde paa den nævnte Erings Mølle⁵⁾). Denne Møllens Beliggenhed er tidligere efterlyst⁶⁾), det ligger ret nær at antage den for at være identisk med den Mølle i Kousted Sogn, der findes omtalt forskellige Steder med et kært Barns mange Navne saasom Ringen Mølle, Ringel Mølle, Ryggelmølle m. fl., og at gaa ud fra, at den ca. 1453 af Hegedalerne var afhændet til Mariager Kloster, der i sin Registratur har flere Dokumenter optegnet angaaende Ryggelvads Mølle, saaledes faar det i 1456 Skøde paa en Eng ved Ryggelvads Mølledam, og i 1461 Lavhævd paa bl. a. Ringen Mølle. Det om Tingsvidnet af 1458 noterede gør dog Forholdet noget tvivlsomt, men dette kan nok opfattes som en Transaktion til Ordning af Mellemværendet mellem Hegedalerne og Klostret,

¹⁾ det er vist eneste Gang, at denne Ejendom findes nævnt, medens den bestod, og den har saaledes hørt under Kjellerup og ikke som andetsteds — R. A. A. 1938 S. 81 — formodet været Klostergoods.

²⁾ R. A. A. 1938 S. 79—81 .

³⁾ Rep. II 208.

⁴⁾ Rep. II 306.

⁵⁾ Rep. II 924.

⁶⁾ R. A. A. 1933 S. 26, Note 2.

maaske var Jens Gregersen beslægtet eller besvogret med Hegedalerne.

Jep Hegedal bliver som sin ældre Navne (og Bedstefader?) indblandet i en Række Ejendomstvistigheder. I 1460 optages der Tingsvidne om, at en Eng kaldet Grøndi har ligget til Kjellerup i 30 Aar eller mere¹⁾. Samtidig maa der være opstaaet Tvivl om, hvorledes Ejendomsforholdene var m. H. t. Randrup i Gassum Sogn, thi der er i 1460 dels fremskaffet Tingsvidne udvisende, at Jep Hegedal og hans Forældre (d. v. s. Forfædre) har haft deres Del i Randrup og Randrup Mark ulastet i 30 Aar, dels af Mariager Kloster indvordet en Gaard i Randrup med Lavhævd og dels af Jep Hegedal udstedt Skøde (til Klosteret) paa en Gaard i Randrup.

Medens den første Jep Hegedal efter de for os foreliggende Oplysninger synes at have været en ivrig Vogter og Forøger af sit jordiske Gods, maa det efter den yngre Jep Hegedals Godssalg nærmest antages, at det i hans Tid begynder at gaa tilbage for Slægten. I 1462 ser vi ogsaa, at han maa pantsætte en Gaard i Faderstrup kaldet Nørgaard, formentlig Farstrup i Slet Herred, til Hr. Niels Christensen, antagelig Lensmanden i Østrup af Slægten Munk²⁾.

Fra Lund-Registraturen har vi nogle Oplysninger om Kjellerup, som maaske maa knyttes til denne Jep Hegedals Ejertid. I 1464 har man villet sikre Rettighederne til selve Gaarden, der er da noteret et Tingsvidne »som Kellerup gaardt och goods er indwordt medt«, samt et andet Tingsvidne om, at der var gjort Markskel mellem Glonderup (Gunderup) og Fjeldsted Mark³⁾. Fra 1466 omtales to Tingsvidner om Kellerup Skov⁴⁾.

Jep Hegedal har antagelig ikke haft Søskende, i hvert Fald synes hans Søn *Kristiern Hegedal* ikke at have haft nære Slægtninge paa fædrene Side.

Jep Hegedals Hustru kender vi, det var Anna Jensdatter

¹⁾ Denne Eng, der omtales flere Steder under de Kjellerupske Retstræter, laa sydvest for Gaarden ifølge Matrikulkort i Matrikelsarkivet. Dens Navn er vist snarest Grøndøj (Grønøje?).

²⁾ Æ. d. A. II S. 329.

³⁾ Rep. II 1831—32.

⁴⁾ Rep. II 2218—19.

fra Dalsgaard, en Datter af den Jens Thomesen (Seefeld), der muligvis kunde være identisk med den Mand af samme Navn, som i 1415 skrives »aff Kiellerup«. Hun er sikkert Enke i 1467, da hun som foran Side 41 anført meddeler Stadfæstelse paa sin Ægtefælles Gave til Mariager Kloster af en Gaard i Ebdrup og selv skøder Klostret en Toft sammesteds. Hvorlænge hun overlevede sin Mand, ved vi ikke, men i 1482 er hun død, idet hendes Søn da skifter Arv med sin Morbroder Tyge Jensen efter sin Oldefader (Bedstefader) og dennes Hustru Fru Kerstin. Tyge Jensen faar herved Dalsgaard, medens Kristiern ikke synes at have faaet ret meget, men han havde jo ogsaa højst Ret til en Søsterlod, og maaske havde han, der efter alt at dømme ikke klarede sig videre godt i økonomisk Henseende, tidligere modtaget Forstrækninger af Bedsteforældrene eller Laan af Morbroderen.

Kilden til vor Viden om dette Skifte er dukket op paa en interessant Maade. Blandt en Del Dokumenter, der beroede paa Kongstedlund i Hellum Herred, og som angik den Seefeldske Slægts Besiddelser Dalsgaard, Visborggaard m. m., fandtes et Tingsvidne, der angav sig at være udstedt i 1464, men ved nærmere Undersøgelse i Rigsarkivet viste det sig at være et Falskneri, idet der paa et gammelt Pergamentsdokument var sat en ny Tekst, efter at den oprindelige var bortskrabet eller borttætset. Med stort Besvær lykkedes det at tyde den oprindelige Tekst nogenlunde, og det viste sig, at den angik det omhandlede Skifte. Kristiern Hegedals Part bestod af »Sallingort«, formentlig i Salling (Skarp-Salling) i Slet Herred, et Bol og en Gaard sammesteds og en Gaard i »Farstvp« samt Bopenge og rørligt Gods, som hans Moder havde faaet. Alt andet Gods, hvoriblandt som anført Dalsgaard, tilfaldt Morbroderen, der takkedes for godt Skifte og Jævning¹⁾. Har Kristiern Hegedal ikke før Skiftet haft økonomiske Mellemværender med sin Morbroder, skulde han hurtigt faa det, for allerede i 1483 ser vi ham pantsætte Kellerupgaard og Gods til Tyge Jensen af Dalsgaard²⁾, der sikkert efter Datidens Skik har overtaget Brugten af Pantet, for da vi sidste Gang — den

¹⁾ Meddelelser fra R. A. I S. 170—77.

²⁾ Rep. II 5369—70.

¹³/₄ 1491 — hører om Kristiern, mens han er i Live, han nævnes sidst blandt dem, der er med til at forsegle et Skifte mellem Søren Juul af Østergaard med Hustru Dorothea (Skjernow) og dennes Broder Marquard Iversen af Mejlgaard, skriver han sig som hjemmehørende paa Fardrup¹⁾. Dette Opholdssted er i Traps Danmark antaget muligvis at være Faarup i Krogsbæk Sogn i Sønderhald Herred (VI S. 590) eller Faarup i Nørhald Herred (X S. 32), men det er sandsynligere, at det er det omtalte Faderstrup eller Farstrup, der maaske har været hans sidste Rest Arvegods. Kristiern Hegedal maa vel være død kort efter, at han har overværet det nævnte Skifte, for som tidligere anført indvorder Morbroderen »Vinberlwndh« den ¹³/₂ 1492 som sit frie Enemærke og Kristiern Hegedals rette Arvegods.

Efter 1483 har *Tyge Jensen* sikkert stadig haft Raadighed over Kjellerup, da der ikke er Grund til at tro, at Kristiern nogen Sinde har været i Stand til at indløse sin Ejendom, og i hvert Fald maa Tyge Jensen formodes at være blevet Ejer ved Kristierns Død. I 1486 foretager Tyge Jensen et Mageskifte med Mariager Kloster, saaledes at han faar en Gaard Abildgaard i Vive, altsaa velbeliggende for hans Stamgaard Dalsgaard, medens Klostret til Gengæld fik en Gaard i Spentrup, velsagtens en af de Gaarde her gamle Jep Hegedal i 1430 havde pantsat til Fru Gesæ, og samtidig betinger han sig Afholdelse af aarlig Messe for sine Forfædre og for sin Svoger Jep Hegedals Familie²⁾. Det kan ikke være gaaet stille og ubemærket af for Tyge Jensen, at der i 1488 og 1489 blev optaget Tingsvidne om, at Sandemænd havde svoret Markskel mellem Alstrup Mark, Hem og Kiellerup Mark, førend Hr. (?) Anders Binderup (Benderup) gjorde sin Lavhævd paa Kudelundt, ligesom det ogsaa er i hans Tid, at der i 1495 af Ridemænd gøres ret Markskel mellem Kellerup og Korttrup (Kvotrup i Hem Sogn)³⁾. I 1499 er Tyge Jensen ganske uomtvistelig Ejer, i dette Aar opnaar han Kong Hans' Stadfæstelse paa sin Ret til Kellerupgaard og Gods⁴⁾.

1) Rep. II 6919.

2) Medd. fra R. A. I S. 178.

3) Rep. II 8056.

4) Rep. II 8990.

EN KORT TVIVLSOM PERIODE.
EN FALSK LAVHÆVD?

Medens vi i ret lang Tid har haft forholdsvis fast Grund under Fødderne med Hensyn til Kjellerup's Ejere, kommer der nogen Usikkerhed frem i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede. Den første Oplysning, der gives os her, findes i et »Register paa thet folck som vdskreffues in anno MDXJ (1511)«¹⁾, hvori der blandt »Riddersmændzmen« i Aarhus Stift er opført en »Christoffer i Kiellderop«, der som Hovedmængden af de nævnte, f. Eks. Naboerne Jep Binderup (Benderup i Hvidsten) og Jep Powelssen i Kortrup (Kvotrup), skal stille een Mand. Paa Udbudslisten for 1512 findes han ligeledes opført med 1 Mand. Da vi fra Lund-Registraturen har Underretning²⁾ om, at der i 1514 er optaget et Tingsvidne om, at Christoffer Kruse havde ladet lyse Breve paa Onsild Herreds Ting, og vi ved, at en Christoffer Kruse, der var gift med en Datter af Tyge Jensen fra Dalsgaard, Anne Tygesdatter, senere hyppigt findes anført som Ejer af Kjellerup, maa vi have Lov til at gaa ud fra, at denne er identisk med »Cristoffer i Kiellderop«. Og der vilde sikkert ikke have været nogen Anledning for den senere Ejer af Kjellerup Jørgen Bernekow til at bevare dette Tingsvidne, hvis det ikke angik Ejendommen Kjellerup. Alt synes derfor at tyde paa, at Kjellerup i disse Aar har været om ikke ejet saa dog beboet paa Ejerens Vegne af et Medlem af en af Egnens kendte Slægter, gift med Datteren af den Mand, der i 1499 havde erhvervet Lavhævd paa Besiddelsen, og paa at dette Ægtepars Raadighed over Gaarden, hvis den ikke

1) R. A. jfr. D. Mag. 4 — 2 — 298.

2) utrykt.

allerede var Ejendomsret, før eller senere vilde være gaaet direkte over dertil ved Arv eller Familiekøb. I 1515 træffer vi igen paa Christoffer Kruses Navn. Der foreligger to ret usikre Gengivelser af et Dokument¹⁾, hvorefter Bispen i Viborg med 2 Riddere og 3 Væbnere, deriblandt Christoffer Kruse Mandagen St. Georgii (Gregorii) Dag nævnte Aar skal have været forsamlet ved »Gaasetveden« i Hindsted Herred for at mægle Forlig om Skovskel mellem Hr. Peder Lykke og Erik Lykke — til Visborggaard og Havnø — paa den ene Side samt Tyge Jensen²⁾ og Jens Tygesen — til Dalsgaard — paa den anden Side. I dette Dokument er der ikke anført Hjemsted for Christoffer Kruse, og noget kunde tale for at antage ham for hjemmehørende i Viborg Stift, hvor de øvrige tilstedeværende formentlig hørte til, og hvor Aastedet var beliggende. Da de fleste af Mæglerne imidlertid var nære Slægtninge af Parterne, kan Christoffer Kruse udmærket have deltaget i Mæglingen som Tyge Jensens Svigersøn.

Men et andet Dokument bringer tydelig Disharmoni ind i de ellers godt samstemmende Vidnesbyrd. I Viborg Landsarkiv opbevares under Kjellerup Godsarkiv et Dokument, der maa forstaaes som indeholdende Oplysning om, at Kjellerup kort Tid efter 1514 har tilhørt en ellers ganske ukendt Adelsmand, der ikke vides at have haft nogensomhelst Tilknytning til de Familier, der før eller senere har været i Besiddelse af Gaarden. Det paagældende Dokument er et Tingsvidne af 6. Juli 1515 fra Onsild Herreds Ting udvisende, at velbyrdig Svend *Oluf Banner*, Foged paa Aagaard, den foregaaende Mandag havde indvordet Ejendommen Kiellerup og Tilliggende med Lavhævd. Det er det ældste bevarede Dokument, hvorved »Enemærket« Kjellerup nærmere beskrives, og da det ikke har været trykt før, gengives det her i dets Helhed:

1) J. S. I S. 370, jfr. J. S. 2 — 1 — 291. (I Medd. f. R. A. I S. 185 udtales der Tvivl om Dokumentets Ægthed, men til Gunst herfor taler dog, at begge de Dage, der kan være nævnt i Dokumentet, St. Georgii og Gregorii, virkelig i 1515 var Mandage).

2) Hermed stemmer ikke, at Tyge Jensen ifl. D. A. A. 1914 skal være død 1511.

»Alle Mænd thete Breff see eller høre læse, Helse wij Byrnt Ollesön ij Karlby tænd Tiidet Domer paa Wogensild Herrits tingh, Suenning Mickelsön ij Skelleruph, Söfren Olsön ij Hemb, Jep Poulsön ij Quortruph, Peder Brookenhuuß, Anders Munck som wæphnit er, Per Býrialsön ij Suenstruph, Madtz Söfrensön ij Löckemark, Poull Christensön ij Gunderuph och Jes Nielsön ij Skrøstruph och kundgiöre wij thæt Alle Mænd baade nær och fiærn skeed Aar efter Gudtz Byrdz MDXV (1515) löfuerdagen nest epter wor Fru dagh som war thend VI (6.) Julij tha war skicket for Os och for fleer goede Mænd paa for.^{ne} Wogensild Herritz Thingh ijnden fijre Stocke welbýrdige Suend Olluf Banner fogeth paa Aagaardt esket och fick itt fuldt Thingswinde af Otte Beeskeen Dannemænd, som war Jeph Anderßön ij Falslef Býriall Espensön och Christen Mickelssön ibidem, Morten Söfrenßön ij Hornum. Mýled Jepßön och Knudt Espenßön ibidem, Morten Anderßön ij Snebum och Niels Christensön ij Ambdruph. Thisse for.^{ne} VIII Beskeen Dannemænd wunde paa theris gode Thro, Siell och Sande at the nær hos war paa for.^{ne} Wogensild Herrits Thingh. Hörde och saae, Samme Thagh for thennom tho Beskeen Dannemænd som var Per Býrialsön ij Suenstruph och Madttz Söfrensön ij Löckemark som var for.^{ne} Olluf Banners Laughörige, thij kundgiorde saa for och meenige Things Dom ath thij hoss war paa Kielleruph thend Mandagh nest thillforne, hördte och saae ath for.^{ne} Olluf Banner gaf Louf och Wærn fuldth och Aldt mæth goede frijbaarne Mænd, som Foghden och goede Mænd hafde hannem tillaeth (?) af Thinghe och indthuardthe hand mæth Laughæfdth till for.^{ne} Kielleruph thenne epterskrefne Eyemon. Först Kielleruphgaard meth ald hendes rette Tilligelße Agger, Engh, Skouf, Markfelleth, Fægangh, Fiskewand, wodth och thijurdt alle fijre Wæghe thill Markmoedth fra thend Sthij, som løber fra Kielleruph Mølle thill Gassum och saa therfra ij wæster mijdth ath Glubdall Sönden om Grøndöij, ath thend Rende thill Møllerkons Møße och Sönden om Møllerkons Møße thill thend Steen, som Suenstruph Kiær begynder, paa thend nordre Side giordthe hand hands Laughæffdth, saa therfra i Nordth ath thedt Storedall, som weijen

gaar kaldes Skeldall och thill Gunderuph Mark och saa lige ath thend weij, som løber ijmellem Gunderuph Mark och Kielleruph Mark til thedt Nordoust Hiörne af Gunderuph Mark, som thend Stien staa paa thend Øster Side giordthe hand hands Laughæffth. Saa therfra ij wæster ath thedt thall, som kaldes Qvingthall (?) og therfra ij Nordth thill thend Steen, som staa ijmellem Fiæstedth Marck och Mariagger Closters Mark paa thend Nordthoust Side giordthe hand hands Laughæuffdth, saa therfra ij Øster thill en Steen, som staa ij eth lideth Kier Øster for Mariagerweijen, och saa therfra thill Souff Skoufuen paa thendt Sýnder Side, giordthe hand hands Laughæuffdth Item indhuardthe hand thill Kiellerupgaardth eth Huuβ kaldes Muusshuuβit och thedt Jord, som ligger Wæsten thend Alweij, som løber fra Mariager thill Randers, item Kiellerup Mølle och eth Stöcke Jord norden thill Kielleruph Møllebeck. Item eth öde Stampmølle Stedth østen for bem. Mølle och thend Engh, som therhoβ ligger Sönden och Norden Møllebecken. Item Kiellerup Söe och thend Thofft östen for Kielleruph. Item en Skousdeell i Dyerbye Skouf hands pardth thill threij Gaarde, thenne for.^{ne} Eyemon Skouf och Mark och huadt som heldst thedt er indhuardthe hand meth Laughæuffdth loulig och rett ij Laughijdh och laughligh Thillbudth som Lauen vdwiiser och war laughörige inden Thinghæ och meldthe the hands Laughæuffdth vedthe Magth. Ath saa gik och foer i alle Maader i Sandhedth som forskrefuedth staa winder weij medth woris Indsegl hengendis neden for thette Breff.«

(Rester af Seglremme til 5 Segl).

Af Dokumentet fremgaar det, at man er begyndt sydvest for Gaarden og derefter er gaaet med Solen rundt om dens Jorder, men medens Grænserne til de 3 Verdenshjørner er ret tydelig angivet deri, kniber det i det 4., den østlige Side. Grunden er maaske den, at man ikke har fundet det nødvendigt at beskrive Grænserne paa de Steder, hvor Byen Kjellerups opdyrkede Marker laa.

Oluf Banner søges forgæves paa Bannernes Stamtavle, men

maatte dog nærmest henføres til den gamle, ansete danske Adelsslægt, hvis Oprindelse skal gaa tilbage til den første historiske Tid, og som skal have faaet sit Navn af en Hændelse, hvorom Saxo oplyser, at en tapper Kriger Tymme Sjællandsfar under et vældigt Slag paa Knud den Stores første Tog til England, i hvilket Danskerne begyndte at vige, lavede sig et Banner ved at fæstne en Gren paa sit Spyd og samlede sine Fæller om dette Mærke, opæggende dem til Strid med det danske Kampraab. Tymme, der var af lav Byrd, blev, efter at Slaget ved hans Indsats var vundet, af Kongen udnævnt til Bannerfører¹⁾. Oluf Banner betegnes som »velbyrdig Svend«, men heri behøver ikke nødvendigvis at ligge, at han var ugift paa det omhandlede Tidspunkt. Der kunde udmærket findes Steder paa Banner-Stamtavlen, hvor Oluf Banner passende kunde sættes til, f. Eks. kunde han være Søn af Anders Banner til Asdal.

Det er imidlertid allerede mærkeligt, at det omhandlede Dokument ikke er optaget i Lund-Registraturen og saaledes forsvundet som de andre deri nævnte gamle Dokumenter vedrørende Gaarden. Det er endvidere, hvis Christoffer Kruses Tinglysning af Dokumenter paa Onsild Herreds Ting i 1514 antages at betyde, at han da var Ejer af Kjellerup, umuligt, og selv om der bortses herfra, kun med Nød og Næppe, at Betingelsen for at opnaa Lavhævd, faktisk Besiddelse af Ejendommen i 3 Aar²⁾, kan have foreligget. Men der er flere Forhold, som forøger den Mistillid, man maa nære til det omhandlede Dokuments Ægthed. Skriften synes slet ikke at passe paa Begyndelsen af det 16. Aarhundrede, den ligner meget mere Haandskrifter fra Tiden efter 1600. Landsarkivar Aakjær, hvis Opmærksomhed blev henledt paa Spørgsmaalet, har da ogsaa udtalt, at det sikkert er falskt, idet han dels henviser til Skriften og Bogstavformen, dels til, at Ortografien synes kunstig Efterligning af ældre Tiders. Og endelig kommer hertil, at den i Dokumentet angivne Ugedag for Tingsvidnets Optagelse, Lørdag, ikke kan bringes i Overensstemmelse med Ka-

¹⁾ Saxo I S. 525, jfr. Pers. T. I S. 126.

²⁾ jfr. Sylow: Den materielle Bevisteorie S. 49.

lenderen for 1515. Den 6. Juli var dette Aar en Fredag, medens den omtalte »Vor Frue Dag«, der maa være Mariæ Besøgelsesdag den 2. Juli, var en Mandag. En Fejlskrift i Dokumentet med Hensyn til Datoen kan selvfølgelig tænkes, men er usandsynlig.

I og for sig var det meget tænkeligt, at Dokumentet, der forefandt paa Gaarden »iblandt mange andre gl. Dokumenter« paa Danske Atlas' Tid¹⁾, var udarbejdet i en senere Ejer, den skriftkyndige Axel Urnes Tid. Denne har haft flere Stridigheder om Grænserne til Naboerne, hvorunder det kunde være af Betydning at fremlægge et mere end Hundrede Aar gammelt Dokument, saaledes anføres det under en Sag angaaende Skellet mellem Gunderup og Kjellerup i et Tingsvidne fra 22. September 1694, at en Mand i »Bagigaard«, som kunde mindes i 46 Aar, foreviste det Skel, som Axel Urne »lod drive med 3 Plove rundt om en Grund østen og sønden Stenhullet (andetsteds Stenholmen paa Hvidebæk) til Møllerkonens Mose«²⁾. Det er dog efter Skriften ret givet, at Dokumentet, som er skrevet med en smuk og tydelig Haandskrift, ikke er skrevet af Axel Urne eller af en Skriver, han har benyttet en Del, lige saalidt som det er Axel Urnes Forgænger i Besiddelsen af Kjellerup, hans Svoger Enevold Seefelds Skrift.

Men selv om Dokumentet maa antages at hvile paa et uretmæssigt Grundlag, er det imidlertid ikke dermed givet, at dets Indhold ogsaa er videre urigtigt, i Hovedtrækkene har det sikkert angivet Ejendommens Tilliggende i Overensstemmelse med de virkelige Forhold.

Skulde Dokumentet trods alt være ægte, kan Oluf Banners Forbindelse med Kjellerup dog ikke have været af lang Varighed. Næste Gang vi træffer paa Gaardens Navn, er det paany knyttet til den nævnte Christoffer Kruse, der i 1521 nævnes »af Kiellerup«³⁾.

¹⁾ D. Atl. IV S. 557.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ J. S. IX, S. 10.

Handwritten text on the left margin, possibly a date or reference: "1767" and "20 maj 1767".

Main body of handwritten text in an old script, likely Swedish or Norwegian, containing a list or record of names and dates.

Ullson i thulby vand tuel doreu paa wognd
Sofum Olsen i Somb. Jørg Knutsen i gjertræng
paa Bjergsøen i Særupgaard. wend Søprensøen i
Knutsen i Svovsting of, Knudsting wognd Ulls Mand
Lopre vager uop oger wognd sagd Somb wognd
fad. Knudsting færd Thing ynder færd Særd. wognd vager
færd Thingsting of vne Knutsen Dannemund paa
Knutson thm Morden Søprensøen i Somb. My lard færd
of Nils Knutsen i Knudsting. Thij færd wognd Thij
Ulls færd wognd wognd færd Knudsting. Sønd
ed som wognd paa Bjergsøen i Svovsting of, wognd Knudsting
Knutson færd færd Thingsting Thingsting Ulls Thij færd
ar Ulls færd Ulls færd Knudsting of wognd færd of Ulls
de færd færd færd of Ulls færd færd færd færd
a færd færd færd wognd Ulls færd wognd færd færd
ed Ulls færd wognd thm wognd færd færd færd
i wognd wognd Ulls Knudsting. Sønd Ulls Knudsting
Knutsen Ulls Thij Thij Knudsting Somb Knudsting
Sønd færd færd færd færd Ulls Knudsting færd
færd færd Ulls Knudsting færd færd færd færd
und færd wognd færd færd færd færd færd færd
Ulls Thij færd færd færd færd færd færd færd
paa færd færd færd færd færd færd færd færd
færd færd færd færd færd færd færd færd færd
Ulls Knudsting færd færd færd færd færd færd
færd færd færd færd færd færd færd færd færd
færd færd færd færd færd færd færd færd færd
færd færd færd færd færd færd færd færd færd
færd færd færd færd færd færd færd færd færd
færd færd færd færd færd færd færd færd færd

1vdsbrev af 1515.

DE »NYE« KRUSER.

BRÆNDTE KJELLERUP I GREVENS FEJDE?

Vi er i det foregaaende flere Gange stødt paa Medlemmer af den i disse Egne hjemmehørende og udbredte Slægt Kruse og vil ogsaa i det kommende have Anledning til at beskæftige os en Del med den. Det vil derfor være naturligt at se lidt nærmere paa denne Familie.

*Slægten Kruse*¹⁾ træder først frem i 1360, da en Niels Kruse faar Skøde paa Gods i Hvidsten i Gassum Sogn. Denne Niels Kruse opføres som Stamfader til hele Slægten, der førte en Jødehat som Vaaben. Efter Adels Aarbogens Stamtavle havde af Niels' 3 Sønner Mogens kun et Barn, Jep Mogensen, der muligvis havde en Datter, og Johannes ingen Børn, medens Slægten alene skulde være fortsat gennem den 3die Søn Mikkell, der skrives til Gaarden Balle i Falslev Sogn, jfr. det foran omhandlede Pantebrev, som Jep Hegedal den ældre udstedte til sin Hustru i Aaret 1430. Er det svært nu at skønne over, med hvor stor Berettigelse Slægten i det hele har faaet sit Tilnavn »de trofaste Kruser«, maa det dog i hvert Fald erkendes, at de var trofaste overfor Ballegaard, der forblev som en Stamgaard i Familiens Eje indtil henved 1700, og det kunde se ud, som om Slægten ved dens Salg mistede sin Kraft. Der gik derefter ikke lang Tid, før Familien begyndte at sygne hen, dens sidste Medlem regnes at være Ritmester Henrik Ryse Kruse, der døde i København i 1766.

Øjensynlig for at kunne knytte en Forbindelse mellem Mik-

¹⁾ jfr. D. A. A. 1900.

kel Kruse, der som anført havde Hjemsted paa Ballegaard, og de yngre Kruser er der i Adels Aarbogen foruden 2 utvivlsomme Sønner tildelt ham — ganske vist med Spørgsmaalstegn — en Søn med Navnet Peder, der skulde være Fader til en Lars Pedersen i Balle, som nævnes i 1468 og 1471, men uden Kruse-Tilnavnet, og Bedstefader til en i 1492 og 1493 nævnt Peder Lauridsøn Kruse, fra hvis Søn Enevold og Sønnesøn, den foran omhandlede Christoffer Kruse, alle senere Kruser skulde nedstamme, fordelt i flere Linier. Det er imidlertid efter min Mening sandsynligt, at det er med Urette, at der er opstillet en agnatisk Forbindelse mellem de ældre og de yngre Kruser. Forholdet er sikkert det, at Lars Pedersens Hustru Else Mikkelzdatter har været Datter af Mikkell Kruse, hvis 2 sikre Sønner vistnok døde unge, og derfor overført Rettighederne i Balle til sin Søn Peder Lauridsen, der efter de gamle Krusers Forsvinden som tilhørende en Familie uden Slægtsnavn — i Overensstemmelse med almindelig Skik og Brug — har optaget Kruse-Navnet. Han har derimod ganske sikkert — ogsaa i fuld Overensstemmelse med almindelig Sædvane — beholdt sin egen Slægts Vaaben, saaledes at Jødehatten i Virkeligheden er de nyere («falske») Krusers Vaaben, medens de gamle Kruser har ført et helt andet Vaaben, hvilket imidlertid ikke kan bevises, da vi intetsteds har Aftryk af deres Segl. Bortfjernelsen af den tvivlsomme Peder Kruse fra Stamtavlen og Antagelsen af den anførte Hypotese giver ogsaa meget bedre Overensstemmelse i tidsmæssig Henseende, idet Peder Lauridsøn (Kruse) snarere kan være Mikkels Barnebarn end hans Sønnesønssøn, det stemmer godt med, at Else Mikkelzdatter er nævnt sammen med sin Mand ved et Skødes Udstedelse¹⁾, ligesom det giver bedre Forstaaelse af en Handel, som hun og Sønnen Peder Lauridsøn Kruse i 1484²⁾ havde med Sti Nielsen i Vengi (det nuværende Sophiendal og ikke Vingegaard som anført i Aarbogen) om noget Gods i Ning Herred, sammenholdt med at Lars Pedersens — for Aarbogen ukendte — Moder hed Ædel Stiisdatter³⁾.

¹⁾ Rep. II 3068—69.

²⁾ Æ. d. A. I S. 256.

³⁾ Rep. II 2923.

Endelig passer de yngre Krusers Fornavne ikke godt ind i de ældre Krusers Navngivning¹⁾.

Den Kruse, som vi foreløbig særlig skal beskæftige os med, *Christoffer Kruse*, var Søn af Peder Lauridsøn Kruses Søn Enevold Pedersen Kruse, gift med Kirsten Ovesdatter Reventlow fra Vingegaard, hvis Moder iøvrigt angives at være en Datter af den Henning Podebusk, vi tidligere har hørt om. Andetsteds²⁾ findes dog ogsaa anført, at det var Peder Lauridsøn Kruse, der var gift med Henning Podebusks Datter Fru Gissel.

Første Gang vi træffer paa Christoffer Kruse er i 1510, han optræder da under Navnet Christoffer Krwssøn som Vitterlighedsvidne i et Gavebrev, som Svigerfaderen Tyge Jensen udsteder til Helligaands Klostret i Randers paa en Gaard i Tostrup Sogn i Rinds Herred³⁾.

6 Aar efter det for Kjellerup betydningsfulde Aar 1515 finder vi som tidligere nævnt Christoffer Kruses Navn igen sat i Forbindelse med Gaarden. I Aaret 1521 foretager 9 af Egnens Adelsmænd og mærkeligt nok Biskop Niels Stygge (Rosenkrantz) fra Børglum en Synsforretning paa Trudsholm til Granskning af Vejforhold og blandt de paagældende Adelsmænd anføres ogsaa »Christopher Kruse af Kiellerup⁴⁾«. Og senere i 1525 paa en Oversigt over, hvad Adelen og Gejstligheden skal stille af Mandskab og Vaaben til indenlandsk Brug, finder vi under »Aars biscopsdom« Christoffer Cruse opført med 1 Glavind og 1 Skytte, hvilket er mere end Naboerne »Maures i Kortrup« (Mourids Jepsen i Kvotrup af Slægten Benderup) og »Jeppe Bunderup« (Jep Benderup i Hvidsten), der hver skal stille 1 Skytte⁵⁾. Ogsaa under Viborg Stift er

1) Ogsaa paa et andet Punkt er der Sandsynlighed for en Fejl i Adels Aarbogens Krusestamtavle. Den fornævnte som Søn af Mogens Kruse opførte Jep Mogensen er antagelig Dattersøn af en af Niels Kruses Sønner, jfr. Rep. II 1053 (1459 u. D.) »Christen Kruse skøder hands Faderbroders Dattersøn Jep Mogensen hands Arvegods«. Jep Mogensens Fader hed formentlig Mogens Knudsen (H. Db. VII fol. 96^b)

2) Uldall 4° — 441 3. Bind.

3) Kirkeh. Saml. 4 — VI — 331.

4) J. S. IX S. 10.

5) R. A. Mønstringsruller og Røstjenestetakseringer.

Christoffer Kruse opført paa Listen, Ydelsen er der den samme som under Aarhus Stift.

Christoffer Kruse har altsaa nu faaet Interesser andetsteds end Kjellerup, han har vel allerede paa dette Tidspunkt overtaget Vingegaard i Vinge Sogn, hvorfra hans Moder jo stammede. Det er sandsynligt, at Christoffer Kruse ret tidligt har taget Ophold paa Vingegaard. I hvert Fald skrives han i 1530 udtrykkeligt til denne Gaard. Vi er da ved Reformationstidens Brydninger, fra Viborg sender Bispen Jørgen Friis en Indberetning til Kongen om, hvorledes Borgerne i Byen har indtaget Domkirken, udjaget Præsterne og overfaldet ham selv. Han vedlægger en Erklæring fra 5 Adelsmænd om, hvad der er foregaaet, og som den første af disse nævnes Christoffer Kruse til Vingegaard¹⁾. Ogsaa i 1532 anføres han til Vingegaard, da han af Kongen kaldes til sammen med flere andre Adelsmænd at dømme i nogle Sager, der alle synes at berøre den kendte Biskop Stygge Krumpen i Børglum, medens det i et Par andre Sager synes at fremgaa af forskellige Omstændigheder, at han ogsaa forud derfor havde Bopæl i Viborg Stift²⁾.

Christoffer Kruse maatte opleve de haarde Tider, som »Grevefejden« eller »Skipper Klements Fejden« medførte for store Dele af Jylland. Hverken han eller hans Søn Peder har kunnet sidde roligt inden Døre og hygget sig, medens Uvejret rasede udenfor. Efter Sejren ved Svendstrup syd for Aalborg drog Bondeskaren skændende og brændende frem ned mod Randers. Een Afdeling tog Vejen vest for Hobro og kom forbi den tidligere nævnte Vingegaard, der skal være blevet afbrændt³⁾, en anden drog ødelæggende frem over Mariager, og selv om Vejen mellem denne By og Randers den Gang ikke — som Landevejen nu — gik lige forbi Kjellerup — den gik da noget østligere tæt forbi Kvotrup — ⁴⁾, var det dog nemt at gøre en Afstikker dertil. Vi har ikke nogen bestemt Udtalelse om,

¹⁾ D. Kanc. Indkomne Breve. Indlæg til Brev af 1/6 1530 fra Jørgen Friis.

²⁾ Fr. I's Danske Registre.

³⁾ Pal. Müller: Grevens Fejde S. 263.

⁴⁾ R. A. A. 1933 S. 32.

hvorledes det gik Gaarden ved denne Lejlighed, men det maa anses sandsynligt, at den led samme Skæbne som saa mange andre Herregaarde i Nordjylland. Der foreligger Underretning om, at Christoffer Kruses ovennævnte Søn Peder efter Fejdens Ophør i 1535 indstævnedes 2 Mænd fra Hindsted Herred Jens Daal i Hovtved og Jens Jensen i Dalsgaard »for thy stag ylldh paa hans gaardt« til at møde i Randers, naar Kongen kom did, og da han samtidig indstævner som Vidner to Mænd fra True og en Mand fra Randrup, altsaa fra Kjellerup's nærmeste Omegn¹⁾, er det troligt, at det snarere angik denne Gaard end Ballegaard, som Faderen Christoffer Kruse ogsaa før eller senere er blevet Ejer af, i hvert Fald vel ved Moderens Død²⁾. Det stemmer ogsaa udmærket med, at det ikke er Christoffer, men Peder Kruse, der indstævnes i denne Sag, da vi efter alt foreliggende kan gaa ud fra, at Kjellerup er den Gaard, Sønnen tidligst kommer i Besiddelse af, enten det saa er paa Faderens Vegne eller som Ejer, medens han ikke ses at være skrevet til Balle, før over 10 Aar efter Fejden. Hvis det tidligere omtalte Kapel ved Gaarden ikke før er gaet til Grunde, er det uden Tvivl blevet ødalagt sammen med Gaarden.

Christoffer Kruse havde ogsaa Brug for den kongelige dømmende Myndighed paa samme Tidspunkt. Han sagsøger en Mand, som ved Hovedsnavn var svoret kvit for Husfred og Gaardsfred, og da han som Lovhøring har benyttet to Mænd fra henholdsvis Nørbæk og Møllerup, kan vi roligt gaa ud fra, at denne Sag angaar Vingegaard.

Den nu ret alderstegne Christoffer Kruse har antagelig ganske givet Afkald paa Kjellerup. I en Sag mellem Erik Skram til Tjele paa den ene Side og en Borger i Aalborg og en Mand i Torup paa den anden Side antagelig ca. 1539 nævnes »Christoffer Krusze till Wyndinggrdt« som den første blandt 6 Ridemænd, medens Sønnen »Per Krusze till Kiellerup« nævnes som den sidste³⁾. Christoffer Kruse levede endnu i 1541⁴⁾, men er sikkert død ikke længe efter.

1) D. Mag. 3 — IV — 208.

2) jfr. herved ogsaa R. A. A. 1939 S. 82.

3) Rig. Forf. 1539—42 fol. 248.

4) H. Dbg. V fol. 44.

Christoffer Kruse havde ogsaa Ejendomme andetsteds, thi antagelig i Tiden 1536—39¹⁾ fik han Stadfæstelse paa 3 Domme af henholdsvis Han Herredsting, Viborg Landsting og Hillerslev Herredsting, lydende paa, at Klit Mølle, som han havde genløst af Pantsætning, var blevet ham tildømt. Denne Mølle havde i længere Tid været i Familiens Eje, og under en Proces, som Christoffer Kruses Enke Anne Tygesdatter i 1546 havde med Kield Krabbe, der var Ejer af en nærliggende Mølle, som var Fru Annes Mølle »til stor Trængsel«, oplystes det af Peder Kruse, at den havde været ejet af hans Farfar (Enevold Pedersen), »och efter hand bleff slagen uti Suerig« af hans Farmor²⁾.

Af de for os foreliggende Oplysninger om Christoffer Kruse kan vi ikke danne os noget sikkert Billede af hans Personlighed. Han synes at have varetaget sine Godsinteresser, der efterhaanden angik ret betydelige Ejendomme, paa fornuftig Maade, men iøvrigt at have levet et roligt Familieliv og ikke søgt ved Embedsstillinger eller offentlig Fremtræden at hæve sig over den almindelige Adel, som foran berørt er han dog i flere Tilfælde af Kongen udmeldt til at optræde som Ridemand.

Af de 6 Børn han i hvert Fald efterlod, kendes 3 Sønner³⁾. Den ældste menes ifølge Adelsaarbogen at være Enevold, der nærmest synes at have taget sig af Vingegaard. *Peder Kruse* er den eneste af Sønnerne, der ses at have skrevet sig til Kjellerup, saa den maa han sikkert have faaet som personlig Ejen-

¹⁾ Rig. Forf. 1536—42 fol. 104.

²⁾ H. Dbg. V fol. 43 b, jfr. 56 b.

³⁾ En svensk Adelslægt Kruse (af Elghammar) er sat i Forbindelse med den her omhandlede danske Slægt. I Svenska Adelns Ättar Taflor af G. Anrep II S. 507 nævnes som den første af Slægten Algot Kruse, der førte 2 »Narrenkopfs mössor« og i 1442 skulde være kommet fra Tyskland til Danmark. Hans Søn var Christoffer til »Fiomgaard« i Jylland, g. m. Marie Tornekbrands fra Kyø, og Sønnesøn Christoffer ligeledes til »Fiomgaard« g. m. Anne Seefeld fra Dalsgaard. Sidstnævnte Ægtepars Søn Algot kom 1521 til Sverige. Denne Stamtavle synes dog ret usandsynlig. Forholdet er sikkert det, at den svenske Slægt Kruse, har ønsket at stille en Anerække op og dertil har benyttet nogle Navn fra den danske Slægt af samme Navn.

dom. Der er dog meget, der tyder paa, at Peder var ældre end Enevold, det er ham, der optræder i Retssager for Moderen som Enke, og han nævnes flere Gange før Enevold, ligesom han i en kongelig Befaling omtales som Fætteren Enevold Jensen Seefelds Børns nærmeste Slægtning. Den yngste Søn Tyge skrives undertiden til Slægtens gamle Besiddelse Ballegaard, men hyppigere til Svenstrup (Svenstrup Hovgaard), som han som tidligere anført maa have faaet med Hustruen Birgitte Munk, samt til Vingegaard eller formentlig rettere Viumgaard, som var dannet af Forleninger i Nr. Horne Herred¹⁾, og hvor han maaske har haft Bopæl fra 1579. Svenstrup Hovgaard har sandsynligvis i Almindelighed været bortfæstet til Bønder, saaledes nævnes som tidligere anført 3 »Tienere« (Fæstere) i Svenstrup i en Mønstringsrulle for Aaret 1563. Ejendommen blev i Familiens Eje indtil 1627; en Tid ejedes den af 3 af Tyge Kruses Døtre Jomfruerne Maren, Margrethe og Anne²⁾, af hvilke den længstlevende Maren, der i hvert Fald en Tid synes at have haft Bopæl paa Kragelund i Norup Sogn »der boer Jomfru Maren Kruse sielf paa«³⁾, i 1622 førtes som Lig fra Svenstrup til Mariager med Eske Broks Rideheste foran⁴⁾. Gaarden gik derefter i Arv til hendes Søsterbørn for senere i 1627⁵⁾ at blive solgt til Enevold Seefeld Christoffersen, der kort Tid efter ogsaa erhvervede Kjellerup, hvorpaa den for en Del Aar havde Historie fælles med denne Gaard.

Peder Kruse maa som foran bemærket antages at have overtaget i hvert Fald Bestyrelsen af Kjellerup en Del Aar før Faderens Død. Hvis det forholder sig saaledes som antaget, at Kjellerup blev afbrændt i Klemensfejden, har han maattet tage sig af Gaardens Genopførelse. Han træder hurtigt noget mere frem end Faderen. Omkring 1541—42 faar han — sammen

¹⁾ Tyge Kruse maa være blevet meget gammel — hvis der da ikke har levet 2 af samme Navn, som sammenblandes —. Han nævnes allerede i 1544 som Deltager i Retssager sammen med Brødrene Peder og Enevold, og han døde først omkring 1610.

²⁾ R. A. Rostjenestetakseringsrulle 1609.

³⁾ Drbg. alm. Landsskat 1614.

⁴⁾ D. Saml. 2 — VI — 25.

⁵⁾ Vib. L. Sk. 1624 — 37 fol. 111 b.

med flere andre Adelsmænd — Opfordring af Kongen til at deltage i Afgørelsen af 2 Retssager¹⁾, i den første skrives han ikke til nogen Gaard, men i den anden kaldes han udtrykkelig Peder Kruse til Kjellerup. Hans Deltagelse i Udøvelsen af den dømmende Myndighed tiltager med Aarene, i 1547 nævnes saavel han som Broderen Enevold som Dommere²⁾, samme Aar indstævnes han med flere andre for en Dom, de har afsagt angaaende Jord fra Thannom (Taanum) Birk³⁾. I 1549 betegnes Broderen Enevold og han som Landstingshørere; hyppigt udmeldes han til Ridemand. Tilsidst bliver han fast Landsdommer i Jylland og forlenes som saadan frit 1558 med Viskum og 1561 med Kjølbygaard.

Peder Kruse skrives oftest til Kjellerup, men medens han er Ejer af denne Gaard, nævnes han dog flere Gange til Balle og en enkelt Gang til Vingegaard; det sidste er dog formentlig en ren Fejltagelse. Forholdet er sikkert det, at han har haft Bopæl paa Kjellerup, saalænge Moderen Anne Tygesdatter levede, og derefter taget Ophold paa Ballegaard. Hvornaar Moderen er død, vides ikke, men hun maa have været i Live endnu i 1555, da hun afsluttede et Mageskifte med Nevøen Enevold Jensen Seefeld paa Visborggaard⁴⁾. I 1546 faar Peder Kruse af Væbneren Knud Madsen, der kalder ham for sin kære Frænde, Skøde paa en Gaard i Assens ved Mariager med alt Tilliggende, derunder Limovn og Stenbrud — Mariageregnens Kalkrigdom er tidligt blevet udnyttet — undtagen et Bol, som Knud Madsen havde solgt til Johan Lykke og Christoffer Kruse⁵⁾.

I 1551 opnaar han og hans Hustru Dorothea Maltedatter Viffert Livsbrev paa Halvparten af en Kronen tilhørende Mark, Falslevgaards Mark i Gjerlev Herred, der laa belejligt for Ballegaard, mod at yde sædvanlig Landgilde.

¹⁾ D. Mag. 3 — 6 — 334 og 340.

²⁾ D. Mag. 4 — 1 — 283.

³⁾ D. Mag. 4 — 1 — 313.

⁴⁾ Rig. Forf. 1563—66 fol. 217.

⁵⁾ Afskrift i Mariager Kloster Godsarkiv i L. A., jfr. Privatark. paa Perg.
18/11 1546.

Medens Faderen synes at have levet i Fred med sine Naboer — der ses i hvert Fald ikke opbevaret Oplysninger om, at han har haft nogen af de ellers saa hyppigt forekommende Grænsestridigheder — har Peder Kruse i sin Ejerperiode ikke været forskaanet for Tvistigheder med omboende Jordegods-ejere. I Bedstefaderen Tyge Jensens Tid havde der som tidligere anført været Strid om Skellet mellem Kjellerup og Kvotrup, og Ridemænd havde i 1495 gjort ret Markskel. Denne Strid blussede op igen, og i 1548 fik Ejeren af Kvotrup Niels Mouridsen (Benderup), Søn af den Mourids Jepsen, vi tidligere har truffet som Ejer der, Kongen til at udstede Befaling til 8 Adelsmænd om at kalde Lodsejerne for sig og granske, hvorledes de af Sandemænd og Ridemænd gjorde Skel rettelig var¹⁾. Om der her tildels er henvist til de gamle Skelforretninger er noget uklart, i Lund-Registraturen findes følgende Optegnelse²⁾: »Ett Sandemandsbreff mellom Kelllerup och Kortrup Marck under datum 1548«. Det har ikke været nogen helt let Sag at faa i Orden, fra Novbr. 1551 findes et Kongebrev, hvorefter Peder Kruse til Kjellerup har indstævnet Niels Mouridsen, Jørgen Mouridsen og deres Medarvinger for en Hævd, som Jep Poulsen (Mourids Jepsens Fader) har indvordet nogen Ejendom med paa Kjellerup Mark, at møde Torsdagen »post conceptionis«³⁾. De af Kongen udmeldte Mænd synes at have udført deres Hverv godt, under 1552 har Registraturen »Ett gode mends breff och forligelse« om Markskel mellem Kjellerup og Kvotrup.

I 1548 har der ogsaa været nogen Uoverensstemmelse mellem Mariager Klosters og Kjellerups Interesser, i hvert Fald er der i Mariager-Registraturen optaget Bemærkning om et Ridemændsbrev mellem Hem og Kelllerup Mark, vel det samme Forhold, der omhandles i en Notits i en Registratur over Breve paa Silkeborg, tidligere Dronningborg, hvorefter der forefandtes et Ridemændsbrev »mellem Hem og Kelllerup Mark« fra 1552⁴⁾.

¹⁾ D. Mag. 4 — II — 186.

²⁾ utrykt.

³⁾ K. Br.; conceptio Mariæ virginis er den 8. Decbr.

⁴⁾ Æ. d. A. II S. 91.

Peder Kruse synes ikke at have været nogen særlig velstaaende Mand. Da Adelen i 1545 opfordres til at yde Kongen Laan, opføres han med 50 Mark lybsk, hvilket ikke var noget ret stort Beløb¹⁾). I 1547 maa en Borger i Ribe indstævne Peder Kruse til »Ballo« for noget Korn²⁾), og i 1550 opnaar Berthell Pedersen i Haderslev, at Peder Kruse faar kongelig Befaling til at rette for sig med Hensyn til en ham paahvilende Gældspost³⁾).

I Aarene 1551, 1552 og 1554 takseres han ifølge Mønstringsruller og Rostjenestetakseringer i Rigsarkivet — ligesom Brødrene Enevold og Tyge — kun til den almindeligste Ydelse, 1 Skytte. I 1555—56 er han dog kommet op paa 2 Skytter af sit Arvegods — Skytterne er Mickel Perssen i Balluff (Balle) og Matz Tuesen i Gunderup — medens Tyge kun skal stille 1 Skytte — Niels Kuottrup i Svenstrup.

Ifølge Adels Aarbogen skulde Peder Kruse ogsaa have været Ejer af Ryomgaard, hvorfra denne Oplysning haves, er jeg ikke klar over, den er formentlig urigtig.

I 1544 har Peder Kruse og hans Brødre samt Jørgen Bugge en Strid med Arvingerne efter Johanne til Windom (Vindum Overgaard) angaaende en Søsterdel i Skjerngaard, Mølle og Alved Sogn, som Hr. Henning Podebusk skulde have friet fornævnte Fru Johanne 5 Læster Korn for i Mors. Det var altsaa et meget gammelt Mellemværende, Hr. Henning var død i 1446. Den ommeldte Jørgen Bugge nedstammer sikkert fra Hr. Henning ligesom ogsaa Kruserne⁴⁾).

I Tiden omkring 1551 havde Peder Kruse sammen med sine 2 Brødre en ret pinlig Sag med Johan Pors (Skadeland) til Overgaard paa Mors, der indstævner dem i Anledning af, at de havde købt noget Gods i Sønderlyng Herred af Jørgen Bugge, uden at der skulde være sket Johan Pors Fyldest; sam-

1) D. Mag. 4 — I — 145.

2) D. Mag. 4 — I — 260.

3) D. Mag. 4 — VI — 329.

4) D. Mag. 4 — I — 93. En af Hr. Hennings Døtre var gift med Lasse Jonsen til Viskumø, og med denne Ejendom havde Buggerne nogen Forbindelse. Sandsynligt at Jørgen Bugge nedstammede fra dette Ægtepar.

tidig indstævnedes denne 2 Bønder til at afgive Forklaring om, hvad Jørgen Bugge sagde paa sit yderste om, hvorledes han blev af med sit Gods.

Nogenlunde samtidig — antagelig i Januar 1552 — har Peder Kruse sammen med flere andre haft en interessant Oplevelse, som sikkert har gjort et stærkt Indtryk paa ham. Underretningen herom faar vi et ret mærkeligt Sted, hvor man ikke skulde synes, at det hører hjemme, nemlig i Kopibogen til Kancelliets Breve 1551—55. Efter et Brev af omkring 15. Januar 1552 til Jørgen Lykke paa »Skandelborig« om at sende nogle Øxne »hid til Drotningborg« hedder det: »Det Tegn, som Per Kruesse og de andre gode Mænd saa paa Himmelen, det opgik i Øster og blev siddende i Sydost og sad der saa højt paa Himmelen, som Klokken kan være imellem 7 og 8 slet om Sommeren, og i den norden Side vaar det formindskit et Kvarter, og i sig selv var det blegrødt og alle hendes Strenge stod sønder paa neder imod Jorden, og vaar idel røde«. Det, de »gode Mænd« har iagttaget, maa vel have været et kraftigt Nordlys, som godt kan virke opskræmmende paa dem, der ikke før har set noget saadant. Peder Kruse skulde ikke sidde paa Kjellerup til sin Død. Efter Lund-Registraturen har han i 1557 givet Skøde paa »Kellerupgaardt och Guods« til »Jørgenn Bernnekouv«, Kongens Hofsinde Lensmand paa Aakjær Jørgen Bernekow. Hvad der har bevæget til Salg, er ikke nu let at se, maaske har han efter Moderens Død taget fast Bopæl paa Balle og ikke kunnet afse Tid til at tage sig af Ejendommen, muligvis har han kunnet gøre en god Forretning eller har af økonomiske Grunde været nødsaget dertil.

Peder Kruse lever ikke i ret mange Aar efter sit Salg af Kjellerup, men vi træffer dog flere Gange paa hans Navn i den Tid, bl. a. finder vi ham i 1561 nævnt som Ridemand — nu selvfølgelig skrevet til Balle, — han er som Landsdommer sammen med 4 Adelsmænd, hvoriblandt Efterfølgeren paa Kjellerup Jørgen Bernekow, beskikket til at undersøge, hvorvidt noget Gods er kommet fra Randers Hospital med Rette. Den 30. Juni 1561 udstedes Forleningsbrevet til ham paa Kjølv-

bygaard d. v. s. 12 Gaarde i Kjølby¹⁾), men ret længe derefter har han vel ikke levet, i hvert Fald ses under 6. December 1562 at være udstedt et Forleningsbrev til Fru Dorethe Maltisdatter, Peder Kruses *Enke*, paa Viskumgaard med 3 Gaarde, som han sidst havde i Værge, uden Afgift, men med Forpligtelse for hende til at tjene Riget med een »gerust« Hest. Næste Aar, den 5. November 1563, tilstaaes der hende igen en Rettighed — Tienden af Hørby og Øls ved Hobro og Kronens Ret i en Gaard i Døstrup, men denne Gang er det ikke gratis, det er som Vederlag for 207¹/₂ Joachimsdaler, hun har laant Kronen.

Ægteparret havde flere Børn, hvoraf Sønnen Viffert faldt i Sverige i Slaget ved Svarteraa, forøvrigt sammen med 2 Sønner fra den tidligere Nabogaard Kvotrup, Jørgen og Jost Mouridsen²⁾), medens Slægten paa Balle fortsattes gennem Sønnen Lauritz.

¹⁾ Denne saavel som en Række Oplysninger i det følgende er taget fra Kancelliets Brevbøger, hvortil der ikke vil blive særskilt henvist.

²⁾ D. Mag. 3 — II — 89.

HOFMANDEN OG LENSMANDEN JØRGEN BERNEKOW

Kjellerups næste Ejer Jørgen Bernekow eller Barnekow tilhørte en gammel vendisk Slægt, der i mange Aar havde hjemme i »Lante Ryen«, som Slægtebøgerne siger. Rygen hørte jo i denne Tid under Bispen i Roskilde, og paa en af dennes Ejendomme, Ralsvik, sad hans Fader Morten Bernekow som biskoppelig Lensmand. I det hele synes Slægten at have nær Tilknytning til Bisperne, saaledes nævnes Faderen i Biskop Lage Urnes Testamente¹⁾, i 1530 fik han Ventebrev paa Grevskabet Streu og Løfte om begge Len for Sønnen Jørgen eller en anden af Sønerne og i 1533 nyt Ventebrev for Jørgen, dog synes Besiddelserne at være gaaet dennes Næse forbi, for i Tiden 1540—59 sad Broderen Hans som Lensmand paa Ralsvik²⁾.

Slægten kaldes de »svage Barnekower«, uden at Grunden til dette Tilnavn nu er kendt. I sit Vaaben førte den en halv rød, kronet Vædder.

Jørgen Bernekow nævnes i 1535 som Page hos Bisp Joachim Rønnow. Senere støder man paa hans Navn i et Regnskab vedrørende Grevefejden. Der findes heri en noget dunkel Angivelse af et Resttilgodehavende for Sold, som han havde hos Kongen, og dets Afvikling³⁾. Han er vel hurtigt kommet i Christian den Tredies Tjeneste, men han maa ogsaa have arbejdet til Gavn for dennes Dronning, den skønne og dygtige Dorothea; da Jørgen Bernekow den ²⁴/₂ 1553 faar Forleningsbrev paa Aakjær Slot med Hads Herred, hedder det i Brevet »paa Grund af tro Tjeneste mod Dronningen«.

¹⁾ D. Mag. 3 — III — 217.

²⁾ Ersl. Len. S. 93.

³⁾ D. Mag. 4 — III — 259.

I 1543 kan vi se, at han har foretaget en Rejse til Pommern, han har faaet Pas dertil og tilbage igen, samtidig er der sendt Brev til Stegeborg om en Robaad, formentlig til Afbenyttelse for ham¹⁾.

Jørgen Bernekow har hørt til Kongens Hofinder, og der bliver ogsaa flere Gange gjort Brug af ham fra Hoffets Side, bl. a. da Christian den Tredie i 1548 skal have sendt sin Datter Anna til Brylluppet med Hertug August af Sachsen. Der findes en Fortegnelse²⁾ over, hvem der skulde med paa dette Tog »uti Landtemyssenn«, Adelsmænd af Raadet opføres hver med 4 til 8 Heste, en Del andre Adelsmænd med 4 Heste hver og Hofinder med hver 2 til 4 Heste. Blandt Hofinderne nævnes Jørgen Bernekow, men som den eneste uden Angivelse af Hesteantal, og til Slut hedder det »Summa 231 Heste foruden Jørgen Bernekows Heste«. Hvor mange det har været ialt, faar vi altsaa ikke nøjagtigt at vide, men Frk. Anna er blevet gelejdet med Manér til sin Fæstemand. Andetsteds nævnes Jørgen Bernekow dog som optrædende paa Brudefærden med 2 Heste³⁾.

I 1553 faar han Aakjær Slot i Forlening. Afgiften er ansat til 127 Mark 11 Skilling i Penge, foruden store Naturalydelser om Aaret, hvorhos han skal aarlig stalde 60 Øxne af dem, han oppebærer for Sagefald og anden Del, tjene Riget ved 8 »geruste« Heste og Glavind eller selv ottende til Skibs med gode væragtige Karle, inden Riget paa egen Bekostning, uden Riget paa Kongens Bekostning. Han faar i sin Lensmandstid mange Breve om Afsendelse af Fetalje, Penge m. v., men han er ikke særlig ekspedit; saaledes faar han under 28. Januar 1554 fra Koldinghus Rykkerbrev om at sende den Havre, de 20 Fedesvin og de Æg, som han tilforn og nu nylig har faaet Skrivelse om, da Kongen om faa Dage venter nogle Fyrster og andre Gæster og meget vil medgaa dertil samt til de to Bryllupper, der skulde holdes. Da Jørgen Bernekow angives gift i 1554, er det maaske Giftermaalstankerne, der har sinket ham.

Senere nævnes han sammen med andre Lensmænd blandt

¹⁾ D. Mag. 4 — I — 2.

²⁾ D. Mag. 4 — I — 351, jfr. 4 — II — 95.

³⁾ N. D. Mag. 1. S. 367.

dem, der skal følge Dronningen og Sønnen Hertug Frederik til Wismar i Anledning af Hertug Hans Albrecht af Mechlenburgs Bryllup med »Frk.« Anna Sophie af »Prydzen«, Kongens Søsterdatter. De skal møde i gode Klæder med Guldkæde paa, Svende og Dreng i Kongens Hofklædning, og bære Kongens Farver i Ærmet, hver Lensmand skal have 4 store Heste og 1 »Staldklipper« med. Karlene maa ikke være Drankere eller Slagsbrødre. Der skal være 4 Herremænd i hver Vogn og kun 2 Heste for hver.

I December 1555 faar han Opfordring til at være tilstede hos Kongen Kyndelmissedag (den 2. Februar 1556) og blive Fastelavn over, da der ventes nogle fremmede Fyrster til København. De indbudte Gæster skal medtage gode Klæder »og anden Del, som I kunde gaa os og Riget med til Ære«, og nogle af dem faar særlig Opfordring til at deltage i »Renden, Stikken og Turneren«, men Jørgen Bernekow er dog ikke deriblandt. En lignende Invitation faar han i 1557, han indbydes da til at give Møde hos Kongen den 8. August paa Sjælland eller Falster, da der ventes fremmede Fyrster. I 1564 udgaar der igen Bud til en Række Rigsraader og Lensmænd, hvoriblandt Jørgen Bernekow, først — i April — hedder det, at det er i Anledning af, at Kongen agtede sig paa en Rejse til Holsten efter Sct. Hansdag, og at de skal møde hver selvferde med gode Karle i askegraa Kjortler med kronet F samt Heste og de selv i askegraa Peltsrocker, forbræmmede med sort Fløjl efter 2 medfølgende Mønstre. I Juni faar de Besked om at møde i Kolding senest den 22. Juli, hver med 3 Karle og 1 Stalddreng samt med deres bedste Klæder og en Guldkæde for at følge Kongen til »Leipzig«. Denne Rejse bliver imidlertid opgivet »formedelst nogle mærkelige Ærinder paa den Tid«. Endnu saa sent som i 1566 opfordres han til at ledsage Kongen paa Rejse; sammen med andre faar han Befaling til med saa mange Heste og Svende som muligt at møde i Odense den 4. Juli for at følge Kongen paa Rejse til Fyrstendømmerne.

Jørgen Bernekow var af Kongen forlenet med Aakjær fra 1553 til 1559¹⁾, under 3. Maj 1560 fik han »Qvitantia qviti-

¹⁾ Ersl. Len S. 42.

antiarum«, da han har leveret Rentemester Joachim Beck klare Kvittanser paa alt, hvad han havde oppebaaret og igen udgivet i den Tid, han havde Lenet. Dette betød dog ikke, at han var færdig med sin Lensmandsværdighed paa Aakjær. I Tiden 1559 —72 var dette Len tillagt Enkedronning Dorothea som Livgending, og naturligt nok fortsatte Jørgen Bernekow som Lensmand hos hende.

Hans Virksomhed blev senere udvidet med forskellige Pantelen. Den 24. Januar 1561 skriver Kongen til Fru Jutte (Jytte Podebusk), Knud Gyldenstjernes Enke, at han har tilladt Jørgen Bernekow at indløse Lund Slot paa Mors fra hende, hun skal modtage Pantessummen og overlevere ham Slottet med alt, og den 8. Maj s. A. udstedes der af Kronen Pantebrev til ham paa Slottet for 1500 Joachimsdaler, 1500 Mark danske og 600 rhinske Gylden, som han har laant Kronen. Dette Laan staar muligvis ogsaa i Forbindelse med en Henvendelse Jørgen Bernekow en Gang i Slutningen af 1559 eller Begyndelsen af 1560 har faaet fra Embedsmanden paa Bygholm Slot, Holger Rosenkrantz til Boller. Denne har den 17. December 1559 modtaget Kreditiv til paa Kongens Vegne at sætte sig i Forbindelse med 16 Adelsmænd, hvoriblandt Jørgen Bernekow, og give dem nogle Hverv tilkende. Hvad Hvervene gaar ud paa, kan vi faa at vide af et Brev Dagen efter til Niels Lange paa Trøjborg, der faar et tilsvarende Kreditiv. I dette Brev oplyses, at der skal ske store Hvervinger i Tyskland, som kan befrygtes at være imod »disse Riger«, hvorfor det er nødvendig at have Penge i Forraad. De 2 Mænd skal derfor forhandle med en Række Adelsmænd om at yde Kongen Laan. Senere har Jørgen Bernekow i hvert Fald — tvungent eller frivilligt — ydet Kongen Laan, ifølge et aabent Brev af 24. Juli 1563 skal Pantet i Lund forhøjes med 75 Lod »ungarsk Guld«, 19 (eller 18) Lod 1 Kvintin Kroneguld og 480 Lod Sølv, som han har laant Kronen, og den $\frac{22}{4}$ 1564 udstedes der Pantebrev til ham — Jørgen Bernekow til Kjellerup — paa Kronens Gods paa Mors og Hannes, som Hr. Erik Krabbe sidst havde i Værge, for 1000 Joachimsdaler, han har laant Kronen.

Men ogsaa bortset fra sin Hofmandsbestilling og sin Lens-

mandsvirksomhed, der ikke synes at have givet ham særlig interessante Sager, har Jørgen Bernekow haft Lejlighed til at tjene Kongen og sit Land, særlig under den besværlige Syvaarskrig med Sverige, som han ikke skulde opleve Enden paa. Allerede i Juni 1563 faar han vistnok — sammen med en Mængde andre Adelsmænd — Ordre til, »da der løber nogle fremmede Skibe i Søen«, paa nærmere angivet Maade at organisere Forsvaret af Kysterne. I Juni 1564 udgaar der dernæst Befaling til Jørgen Bernekow og Jørgen Svabe om at lade sig bruge som Proviantmestre paa Tog mod Sverig »saafremt de ikke vil have Kongens Unaade«, da Kongen har lidt stort Tab ved, at der hidtil ikke har været Proviantmestre til Krigsfolket. I Marts 1565 faar han sammen med 3 andre Befaling til at mønstre de »i Trelborg liggende Knægte«. At han ikke alene stiller sin personlige Dygtighed, men ogsaa sine Ejendele til Raadighed under Krigen, fremgaar af, at det i en kongelig Befaling fra samme Aar hedder, at han har givet Kongen sit ved Aarhus liggende Skib, og at det skal gøres i Stand, bemandes og forsynes med flest mulige Levnedsmidler og derefter sendes til Lejren (Bohus?). Endelig faar han i Februar 1566 Ordre til at hjælpe Rigsraad Jørgen Rosenkrantz med at udtage duelige Karle til Baadsmænd.

Som foran anført synes Jørgen Bernekow ikke at have haft Sager af særlig Interesse i sin Lensmandstid. Han har selvfølgelig flere Gange maattet sagsøge Egnens Beboere for ulovlig Skovhugst o. lign. og haft mindre Skærmydsler, ligesom han i den Tid flere Gange har optraadt som Ridemand. Han har ogsaa benyttet Lejligheden til at erhverve sig Ejendomme i Aakjær Omegn; saaledes købte han i 1553¹⁾ Tvis Mølle af Knud Krogbak, der iøvrigt i 1558 førte Proces mod ham²⁾ angaaende en Enemærkeskov, og i 1558 et Bol »Rutenborg« af Jep Bunde i Gangsted. Det i Anledning af sidstnævnte Salg udstedte Skøde findes endnu, det er vist det eneste af de i Lund-Registraturen omhandlede Dokumenter, der er blevet bevaret for Efterverdenen³⁾.

1) Privatark. paa Pergament i R. A., jfr. Registratur i Lund.

2) H. Db. VII fol. 79 b.

3) Privatarkiv paa Pergament i R. A.

Jørgen Bernekow maa ogsaa en Tid have ejet en Gaard i København, hvilket synes ret naturligt efter hans Tilknytning til Hoffet. Under $\frac{12}{10}$ 1558 faar han — ligesom en Række ligestillede — Brev om at udrede 20 Dlr. til Byens Befæstning¹⁾.

Hvad hans Forhold til Kjellerup angaar, synes han i Mod-sætning til saa mange af sine Forgængere — og som vi senere skal se — mange af sine Efterfølgere at have været fritaget for besværlige Ejendoms- og Grænsestridigheder. Derimod ved vi, at han ved givne Lejligheder har haft Ejendommens Forøgelse ved Mageskifter for Øje. I 1562 fik Holger Rosenkrantz til Boller og Jørgen Lykke, Lensmand paa Mariager Kloster, Brev om at besigtige det Gods i Horns Herred paa Sjælland, som Jørgen Bernekow vilde magelægge for »tvende Mariager Klosters Gaarde, som kaldes Randerup og skal ligge ham belejlig for hans Gaard Kjellerup«. Velsagtens paa Grund af Krigstiden berigtiges Magelæget først ved Skøde af 28. Februar 1564²⁾. I 1562 opnaar han ogsaa Forleningsbrev paa Kronens Part af Tienden af Gassum og Hem Sogne mod at svare den Afgift, han kan enes om med Lensmanden paa Aarhusgaard. Og i 1567 mageskifter han den tidligere nævnte Tvis Mølle med den under Enkedronning Dorotheas Livgedingsgods hørende kun ca. 3 km fra Kjellerup beliggende Kjærby Mølle samt Kronens Rettighed i en jordegen Bondegaard i Vor Herred³⁾. Kongens Stadfæstelse paa dette Mageskifte er dateret 4. Marts 1567, det er med Nød og Næppe, at Sagen er endelig ordnet for Jørgen Bernekows Død den 15. April 1567.

At Jørgen Bernekow var ret stærkt knyttet til sin Gaard, faar man ogsaa paa anden Maade Indtrykket af. Han er saaledes som tidligere berørt med til at dømme i 3 Sager vedrørende Randers Hospital⁴⁾, og han deltager i flere Besigtigelser i Egnen deromkring af Gods, som af andre Adelsmænd ønskedes magelagt med Kronegods.

Jørgen Bernekow var gift med Anne Clausdatter Ravens-

1) Tegnelser o. a. Lande Nr. 5 fol. 408.

2) Kr. Sk.

3) Kr. Sk.

4) Kirkehist. Saml. 4 — VI — 337.

berg. Datter af Hr. Claus Eriksen Ravensberg til Kindholm og Erholm, som var af en gammel sjællandsk Slægt trods det tyskklingende Navn, og som havde faaet Øgenavnet »Claus Slippeslot«, fordi han i 1523 overgav Kalundborg til Fr. I¹⁾. I Ægteskabet fødtes der ingen Børn, i hvert Fald var der ingen, der overlevede Forældrene, hvilket ogsaa fremgaar af, at der under 21. September 1564 opnaaedes kgl. Stadfæstelse paa et af Hustruen udstedt Brev, hvori hun erklærede af egen fri Vilje at have sluttet Kontrakt med Ægtemanden om, at den længstlevende af dem skulde beholde begge Løsøre, Købe- og Pantegods, Bo og Boskab uden nogen Afgift til sin Død, hvorefter Boet skulde tilfalde de rette Arvinger.

Hustruen døde først, nemlig Skærtorsdag 1565 paa Stegehus²⁾, medens Jørgen Bernekow døde 2 Aar efter den 15. April 1567 paa Aakjær, saaledes staar der at læse paa Gravstenen over dem i Aarhus Domkirkes sydlige Korsfløj, hvor de er fremstillet i Legemstørrelse. Den historisk interesserede Adelsdame Anne Krabbe til Stenalt har i sine Samlinger³⁾ gengivet Indskriften samt oplyst, at de begge er fremstillet paa Stenen tilligemed deres Anevaaben for hans Vedkommende alle »Ryensche Wabenn«, for hendes danske Slægtsvaaben. Denne Ligsten var oprindelig højt hævet over Jorden og derved til Hinder for Altergangen, men ved kgl. Brev af ^{20/3} 1588 gaves der Kapitlet Ordre til at faa Ligstenen lagt ned i lige Linie med Gulvet. Senere er den igen taget op og stillet op mod Muren, men den giver nu som Følge af Sliddet i Aarenes Løb kun et utydeligt Billede af Ægteparret. Det har dog ikke oprindelig været Tanken, at de skulde begraves i Aarhus, i hvert Fald kan vi af et Brev fra Jørgen Bernekow til hans gode Ven Christoffer Gøye til Aunsbjerg i Jylland og Bregentved paa Sjælland se, at hun skulde have haft sit Hvilested ved Kjellerup⁴⁾. Han giver heri »tilkiende, att Gud almecht^{ste} haffver kallit mijnn kiere Høstru fraa thenne forgengelig Werdenn oc tiill

1) D. A. A. 1910.

2) Brh. Cal.

3) i R. A. Geneal. — heraldisk Saml. Nr. 20. S. 15.

4) Christoffer Gøyes Privatarkiv paa Papir i R. A.

thett Euige Liiff. Gud Almecht^{sc} Unnde heende Een glederlig opstandelse. Saa agter ieg mett guds naades Hielp att lade begraue hennedes salige Liig ij mijnn Sognnekiercke wiid Kiellerup«, derfor beder han ham møde »hennedes sallige Lig ij Nested (Næstved)« Onsdag den 9. Maj og følge det til Kalundborg. »Mijnn Sognnekiercke« maa vel være Svenstrup Kirke, med mindre Kapellet ved Kjellerup endnu var i Brug, hvad dog har Formodningen imod sig, men maaske har man anset Svenstrup Kirke for at være for ringe et »Lejersted«, den har vel allerede paa den Tid været i ringe Tilstand. I 1586 befales, at alle Landkirker i Aarhus Stift skal udrede $\frac{1}{2}$ Daler til den, da den er meget »bygfældig« (forfalden). Som ogsaa anført i Danske Atlas var Jørgen Bernekows og Hustrus Vaaben tidligere anbragt paa de øverste Stole i Kirken. Nu opbevares de i Træ udskaarne Vaaben i Randers Museum.

GALTER OG GYLDENSTJERNER

Efter den tidligere omtalte mellem Jørgen Bernekow og Hustru afsluttede Kontrakt maa det antages, at Jørgen Bernekow har hensiddet i uskiftet Bo efter Hustruens Død, og at der saaledes først efter hans Død skulde ske Deling af Midlerne mellem deres Slægtninge.

Vi har ikke klare og paalidelige Oplysninger om Gaardens Skæbne efter Jørgen Bernekows Død, før vi i 1579 finder Kjellerup med en Del Bøndergods benyttet af Henrik Gyldenstjerne til Aagaard i Jylland som Vederlag for forskelligt Kronen tilhørende Gods, som han ønskede at erhverve. Hvorledes er den nu kommet til Henrik Gyldenstjerne? Ret tilfældigt kan vi i en meget senere Proces¹⁾ finde Oplysninger, der dog giver os nogen Forestilling om, hvad der er foregaaet.

»Kongens og Rigens Raad« afsagde den ²⁸/₃ 1610 Dom i en vidtløftig Proces mellem Henrik Gyldenstjernes Søn Knud Gyldenstjerne til Aagaard paa egne og Medarvingers Vegne og Arvingerne efter *Anders Pedersen Galt* til Birkelse. Det fremgaar heraf, at Anders Pedersen, der var gift med Inger Clausdatter Ravensberg, en Søster til Jørgen Bernekows Hustru, længere Tid tilbage som et Led i et Magelæg havde skødet Halvparten af Kjellerup Hovedgaard og Gods til Henrik Gyldenstjerne, og at denne derved var blevet Anders Pedersen et Beløb skyldig, fordi Andelen i Kjellerup m. m. var mere værd end det Gods, der var givet som Vederlag. Parterne havde »hængt i en vidtløftig Trætte om Kielderupgaard«, og Stri-

¹⁾ H. Db. Nr. 22 fol. 211 ff. jfr. V. A. Secher: Kongens Rettertings Domme 1605 — 14 S. 363 (I Registret er Sagen dog fejlagtig betegnet at angaa et Kellerup i Gudme H. paa Fyen).

dighederne var ikke blevet udjævnet før i 1604, da der i Odense den 20. August blev oprettet en Kontrakt med Fastsættelse af det Vederlag, Henrik Gyldenstjernes Arvinger skulde betale Anders Pedersen Galts Arvinger. Desværre er det ikke muligt at faa klar Oversigt over Forholdet med Kjellerup, idet der i Processen mellem de to Hold Arvinger hovedsagelig var Spørgsmaal om, hvorvidt et Modkrav, som Knud Gyldenstjernes Arvinger havde paa Anders Pedersen Galts Enke i sin Helhed kunde gøres gældende overfor Morten Venstermand, der var gift med Ægteparrets Datter Anne, som var Arving sammen med sin Broder Ebbe Andersen Galt, hvis Krav Morten Venstermand havde købt i 1603. Hertil kommer, at det intetsteds ses anført, hvilket Gods der blev mageskiftet med Kjellerup. Det oplyses i Retssagen, at der skulde betales 1000 Daler for Halvparten af Hovedgaarden og Godset og 300 Daler for Halvparten af Kjellerups Bygninger, medens hele det skyldige Beløb et andet Sted ansættes til 1735 Daler, hvilket nok kunde svare til 1300 Daler med Tillæg af Renter for en Række Aar. Hvornaar den famøse Handel mellem Anders Galt og Knud Gyldenstjerne har fundet Sted, er vist ikke let at faa Klarhed paa, men Spørgsmaalet synes ogsaa at være af mindre Interesse her, eftersom sikkert ingen af dem har taget sig nærmere af Gaarden, endsig haft fast Ophold paa den, men begge kun betragtet den som en Pengeanbringelse eller en Handelsvare.

Anders Pedersen Galt tilhørte en meget gammel, kendt Slægt, der førte et 3 Gange skraadelt Skjold og har faaet tillagt Betegnelsen »de gielde Galter« og som gennem flere Led sad inde med Herregaarden Tyrrestrup i Voer Herred. Her stammede Anders Galt da ogsaa fra, hans Fader var den Peder Ebbesen Galt, med hvis Levned og Død Sagdannelsen paa Egnen har haft saa overordentlig travlt¹⁾, og som blev en gods- og pengelig Mand, men hvis Samlermetoder efter alt foreliggende ikke var helt fine. I hvert Fald paaførtes der hans Enke og Børn mange Retstrætter i den Anledning, endnu saa sent som i 1557 — han døde i April 1548 — blev hans Arvinger sagsøgt af en Adelsmand, der beskyldte Peder Ebbesen Galt for

¹⁾ se f. Eks. J. S. 4 — 1 — 47.

at have taget Løsøre og Klenodier fra hans Hustru¹⁾). Anders Galt var født i 1530 paa en Tirsdag²⁾, hans Hovedejendom var Birkelse, som han arvede efter Faderen. Han synes ogsaa at have taget dennes energiske Interesse for det jordiske Gods i Arv. Sammen med flere andre krævede han i 1559 Erstatning af Kongen for Skade paa noget Gods ved »Møllestøvning« (Opdæmningen) ved Dronningborg, og han opnaaede da ogsaa i 1560 at faa den for Birkelse velbeliggende Toftegaard i Aaby Sogn udlagt for 4 Gaarde og 2 Bol i Helstrup ved Randers, hvilket Gods havde lidt Skade ved Møllestøvningen.

I Ægteskabet med Inger Clausdatter havde Anders Pedersen, der døde i Hals den $\frac{3}{5}$ 1585, de to forannævnte Børn, Datteren Anne gift med Morten Venstermand og Sønnen Ebbe, der var gift med en ufri Kvinde, hvorfor han mistede Fædrengaarden Birkelse.

At Handelen mellem Anders Pedersen og Henrik Gyldenstjerne omfattede Halvparten af Kjellerup har sin naturlige Forklaring i det af Jørgen Bernekow og Hustru oprettede Testamente. Efter den længstlevendes Død skulde Boet deles mellem de rette Arvinger, og den ene Halvdel altsaa tilfalde Hustruens eneste Søster, Anders Pedersens Ægtefælle, eller vel først Hustruens Moder, der overlevede hende. Henrik Gyldenstjerne har saa ogsaa erhvervet sig den anden Andel, da han sælger Kjellerup, maa han i hvert Fald regnes at være Eneejer af Gaarden.

Fra Galterne var Kjellerup kommet til en endnu rigere og mere anset Slægt, vel paa sin Tid Landets mest fremtrædende Adelsfamilie, der iøvrigt har faaet tillagt det ret betegnende men kun lidet karakteriserende Øgenavn »de rige Gyldenstjerner«. Den forannævnte *Henrik Gyldenstjerne* hørte til paa Slægtens Stamsæde »Aagaard« i V. Han Herred, hvilken Ejendom han arvede efter sin Fader Knud Henriksen Gyldenstjerne, men han sad naturligvis gennem Tiderne inde med en Del Forleninger samt ejede en Mængde Strøgods. Hans Hovedforlening var Vitskøl Kloster, som han allerede fik i 1563, da han

¹⁾ K. Br.

²⁾ Brh. Cal.

kun var 23 Aar gammel, som Pantelen for 1500 ungarske Gulddaler, 1000 Lod Sølv og 4000 Daler. I Præsten Chr. Nielsen Juels Aarbog er det noteret, at Henrik Gyldenstjerne kom dertil den 3. August med kgl. Brev, og at Abbed Anders Andersen »afskildes« dermed den 11. s. M. »och wandrede till Lindholm i Kjer Herret«.¹). Det der foregik, var i Virkeligheden en Udsmidning, Munkenes Storhedstid var forbi. Han beholdt denne store Forlening ubeskaaret indtil 1573, da Størsteparten blev mageskiftet bort af Kongen. I 1566 faar han Pant for 5000 Daler i St. Hans Kloster i Viborg, hvilken Besiddelse han senere ombytter med Han Herred, der var pantsat til 3 af hans Søkende. Endvidere er han en Tid forlenet med Vilstedgaard i Slet Herred og Ulvskov i Kjær Herred. I 1576 bliver han endelig Embedsmand paa Bohus.

Syvaarskrigens Tummel gaar ikke udenom Henrik Gyldenstjerne. I Marts 1564 udgaar der Befaling til en Del Adelsmænd om at komme til København, da de skal bruges paa Orlogsskibene, Henrik Gyldenstjerne kommer ombord i »Byens Løve«, medens Tyge Kruse til Svenstrup Hovgaard maa ombord i »Jonas«. Henrik Gyldenstjerne fik da ogsaa Lov til at udgyde Blod paa Fædrelandets Alter, det oplyses, at han i 1565 blev »skott ij sitt been och helle (Hæl?) oc bleff saa hiemme det sommer offuer«²). I 1567 faar han Ordre til at være med til at tage sig af Baadsmænd og Skibsfolk. Aaret efter bliver hans Navn indblandet i en noget uheldig Affære. »Hans Karle« har dræbt Besætningen paa en ved Norge taget »Bojert«³), hvorfor der gives Ordre til at fængsle Kaptajnen paa Henrik Gyldenstjernes »Pinke«⁴). Ogsaa efter Krigen vedbliver hans Hverv til Søs, han ses i 1571 at være blevet udnævnt til Admiral med den Opgave at holde Fribytterne nede. I Forbindelse hermed staar vel ogsaa, at han i 1574 faar Forleningsbrev paa Aastrup Slot i Vendsyssel uden Afgift, saaledes som Admiral Peder Munk tidligere havde haft det. Om Henrik Gyldenstjernes Pengesager var særlig godt funderet, er nok

¹) Kirkeh. Saml. VII S. 354.

²) Kirkeh. Saml. VII S. 356.

³) et lille Skib med een Mast.

⁴) et let Skib.

noget tvivlsomt. I 1567 har hans Slægtning den tidligere nævnte Christoffer Gøye mellem Jul og Nytaar rykket ham for 100 Dlr., hvorpaa Henrik Gyldenstjerne stiller ham Betaling i Udsigt til Viborg Snapsting »med gudz hielp«¹⁾, men det forholdsvis ringe Beløb er endnu ikke erlagt den 12. Februar 1568, da Christoffer Gøye paany maa erindre ham derom.²⁾ Senere har han store Restancer ved sine Len, i 1577 bliver han rykket for 4000 Daler af Len i Jylland og 540¹/₂ Daler af Bohus, og disse Restancer faar han heller ikke hurtigt ud af Verden, han bliver paany krævet for Gælden fra Bohus i April 1578 og for den jydsk Gæld i Februar 1579. Ved sin Død efterlod han sig vel meget Gods, men han havde ogsaa Gæld i rigelig Mængde. Der findes bevaret en Kontrakt mellem hans Søn Knud Gyldenstjerne og hans 2 Døtre, hvorefter Sønnen skal have alt Godset i Jylland, Fyn og Skaane, og Døtrene Sølsted Hovedgaard med alt Gods paa Lolland og Sjælland, og Døtrene skal overtage Gældsposter paa 25.000 Daler hver efter deres Forældre, medens Sønnen overtager Restgælden ca. 96.000 Daler³⁾.

Henrik Gyldenstjerne blev »Thøszet (d. v. s. to Gange) giffet«, som det er udtrykt i Jytte Gyldenstjernes Slægtbog.⁴⁾ Hans første Hustru var Elisabeth, Datter af Otto Brahe til Knudstrup, hun døde i Barselseng.⁵⁾ I 1574 ægtede han Mette, Datter af Admiral Otte Rud til Møgelkjær, og Aaret efter gjorde han »it stort Barsel med sin Søn Knud Gyldenstjerne paa Aagaard«, som Christen Sørensen Testrup siger.⁶⁾

Henrik Gyldenstjerne døde den 2. April 1592 paa Bohus.⁷⁾

1) Christoffer Gøyes Privatarkiv i R.A.

2) Henrik Gyldenstjernes Privatarkiv.

3) Henrik Gyldenstjernes Privatarkiv.

4) S. 206.

5) Kirkeh. Saml. VII S. 355.

6) Ny kgl. Saml. 4. 867 b, jfr. Kirkeh. Saml. VII S. 366.

7) D. Saml. 2 — V — 66.

EN KORT TID I KRONENS EJE.
TILIGGENDET I 1579

Som tidligere nævnt gik Kjellerup Hovedgaard og Gods ud af Henrik Gyldenstjernes Eje i 1579, da han mageskiftede den i Forbindelse med en Del Bøndergods med Kronen imod til Gengæld at faa det under Vitskøl Kloster Len hørende saakaldte Ulvskovs Gods tilligemed en Del Bøndergods i Jylland og en Gaard paa Sjælland. Kronens Skøde er udstedt den 30. November 1579, hvilket kunde synes at stemme daarligt med, at den endnu bevarede Besigtigelsesforretning over Kjellerup¹⁾, der maa antages at danne Grundlaget for Mageskiftets formelle Gennemførelse, er underskrevet den 25. s. M. i Aarhus. Skødet er imidlertid udstedt paa Havreballegaard, det senere Marselisborg, og Sagen saaledes ordnet af Kancelliet paa Rejse, men i alle Tilfælde er det dog en ekspedit Behandling, der er blevet Sagen til Del, hvilket nok har sin særlige Grund, hvorom nærmere senere.

Da der her haves en udførlig Oversigt om Kjellerup med Tilliggende, gengives denne *Besigtigelsesforretning*, forsaavidt angaar Gaarden og det nærmere dertil knyttede Gods i moderniseret Sprog og noget forkortet Skikkelse.

»Først i Svenstrup Sogn Kjellerup Hovedgaard og Jens Knudsen Gaardfoged paa Gaarden, Las Christensen i Randrup, Niels Persen i Gunderup og Herman Bolo i Borup har med oprakte Fingre og højeste Helgenes Ed bekendt om samme Kjellerup Gaards Sæd og Avl som herefter følger: Rug 28 Ørter 8 Skp., Byg 17 Ørter 4 Skp., Havre 25 Ørter 4 Skp., Boghvede 16 Skp., Eng 60 Læs, hvilken Sæd efter som her

¹⁾ D. Kanc. Besigtigelser og Indlæg til Magelæg og Skøder.

sædvanligt har været Sædegaardenes Ejendom til Landskyld at beregne, saa har vi og beregnet 3 Skp. Sæd til 1 Skp. Landskyld og 1 Skp. Boghvedesæd beregnet mod 2 Skp. Rug eller Byg Sæd. Ligeledes eftersom 1 Skp. Sæd og 1 Læs Eng vejes lige med hinanden, saa er Engen først beregnet til Kornskyld og siden beregnet 3 Skp. Korn mod 1 Fdk. Smør, saa beløber fornævnte Kjellerupgaards Ejendom i Landskyld beregnet som herefter følger Rug 12 Tdr., Byg 10 Tdr., Bygsæden og Boghvedesæden beregnet tilsammen og 1 Skp. Boghvedesæd mod 2 Skp. Bygsæd som foran staar, Havre 21 Tdr., Smør 3 Pd. 18 Mrk.¹⁾, og er der Skov til samme Kjellerupgaard, hvilken synes os at kunne fede 80 Svin, naar fuld Olden er, ligeledes er ogsaa Fiskeri til samme Gaard. I samme Herred og Sogn Gunderup By, Niels Pedersen Rug 1 Ørte, Byg 1 Ørte, Havre 1 Ørte, Smør 1 Pd., Brændsvin 1, Lam 1, Gaas 1, Høns 2 (disse Ydelser udgør Landgilden), kan saa og avle Rug 3 Ørter, Byg 2 Ørter, Havre 3 Ørter, Eng 4 Læs, 2) Las Andersen 3) Laurs Mouersen (Mouridsen) 4) Peder Pedersen 5) Oluf Lassen og 6) Christen Christensen alle med samme Landgilde samt Sæd og Avl som Niels Pedersen, dog

- 1) For Hovedgaarden forefandtes der ikke som for Bøndergodsets Vedkommende Landgildeydelser, der kunde omsættes til Hartkorn, men man beregnede da fiktive Landgildeydelser ved at dividere Udsædstallene med 3.

Efter Aabomaalet, der anvendtes paa denne Egn, var

1 Ørte Rug = 10 Skp.

1 Ørte Byg = 12 Skp.

1 Ørte Havre = 20 Skp.

Efter samme Maal omregnedes Landgildeydelserne til Hartkorn saaledes:

1 Td. Rug eller Byg	= 1	Td. Hartkorn
2 Td. Havre	= 1	Td. Hartkorn
1 Pund Smør	= $\frac{2}{3}$	Td. Hartkorn
1 Svin	= $\frac{1}{2}$	Td. Hartkorn
3 Faar	= 1	Td. Hartkorn
6 Lam	= 1	Td. Hartkorn
12 Gæs	= 1	Td. Hartkorn
24 Høns	= 1	Td. Hartkorn
24 Svins Olden	= 1	Td. Hartkorn

Peder Pedersen 5 Læs Eng og Oluf Lassen samt Christen Christensen 8 Læs Eng og Sæd og Avl for Oluf Lassen Rug 2 Ørter 4 Skp., Byg 1 Ørte 8 Skp., Havre 2 Ørter og for Christen Christensen Rug 2 Ørter 4 Skp., Byg 1 Ørte 4 Skp. og Havre 1½ Ørte.

I Hedegaard 1) Peder Fris, 2) Jens Larsen og 3) Peder Larsen med samme Landgildeydelse som Gaardene i Gunderup og Sæd og Avl Rug 3 Ørter, Byg 2 Ørter, Havre 3 Ørter, Eng 8 Læs, dog Peder Fris 7 Læs.

I Kjellerup By 1) Christen Kouer og 2) Jens Kouer, hver med samme Landgilde og Sæd og Avl som Fæsterne i Hedegaardene (Eng 8 Læs), 3) et Bol ibid. Chresten Jensen iboer skylder Rug 3 Skp., Byg 3 Skp., Smør 1 Pd., kan saa og avle Rug 10 Skp., Byg 4 Skp., Havre 6 Skp., Eng 8 Læs, 4) en Gaard ibid. Niels Pallesen iboer Landgilde som de øvrige Gaarde, Sæd og Avl Rug 3 Ørter, Byg 1 Ørte 3 Skp., Havre 3 Ørter, Eng 8 Læs. »Og endog Kgl. Maj. formelder om otte Gaarde i Kjellerup og Hedegaarde, saa findes der dog nu ikke flere end syv Gaarde og Bol. Kjellerup Mølle, Mikkel Møller skylder Mel 20 Ørter 8 Skp. er beregnet for halv. End er og nogen Ejendom til samme Mølle, af hvilken Mølleren skylder aarlig Rug 1½ Ørte, Byg 1½ Ørte, Havre 1½ Ørte, kan saa og avle Rug 1 Ørte, Byg 6 Skp., Havre 1 Ørte, Eng 4 Læs.«

Endvidere overdroges til Kronen og besigtigedes bl. a. 3 Gaarde i Randrup, Gassum Sogn, med tilsvarende Landgildeydelse, men Sæd og Avl højere end Gaardene under Kjellerup, Dyrbygaard, hvor der nu sad 2 Bønder Laurs Chrestensen og Chresten Madsen med Ydelse Rug 9 Ørter, Byg 9 Ørter, Havre 9 Ørter, Smør 1 Fjerding, Sæd og Avl Rug 14 Ørter, Byg 7 Ørter, Havre 12 Ørter, Eng 25 Læs og Kjærby Mølle i Kjærby Sogn.

Ganske morsom er de besigtigende Herrers Bemærkning: »Og endog kgl. Majestæt formelder om otte Gaarde i Kjellerup og Hedegaarde, saa findes der dog nu ikke mere end 7 Gaarde og Bol«, De Herrer i København kunde skrive, hvad de vilde, det var dog Forholdene paa Stedet, der maatte være afgørende.

Ved en Beregning af Hartkornet for Kjellerup med dens egentlige Tilliggende (Bøndergods i Svenstrup Sogn) paa Grundlag af de anførte Oplysninger finder vi, at Hartkornet ($\frac{1}{3}$ Udsædshartkorn) for Hovedgaarden alene da udgjorde nøjagtig 35 Tdr. og for den øvrige Besiddelse efter Landgilden ca. 85 Tdr.

»DEN SKOTSKE KVINDE«S SØN.
EN INTERESSANT MENNESKESKÆBNE

Kjellerup skulde ikke blive længe i Kronens Eje, allerede efter 4 Maaneders Forløb, den 24. Marts 1580, udstedes Magelægsskøde til en ny Ejer paa Gaarden med det fra Henrik Gyldenstjerne erhvervede Gods i Svenstrup Sogn, hvorimod de 3 Gaarde i Randrup, Dyrbygaard og det øvrige Gods ikke omfattedes af det nye Magelæg.¹⁾ Der blev ikke foretaget ny Besigtigelse af Godset, men man benyttede den i 1579 optagne Forretning. Det fremgaar af en Paategning paa en anden Besigtigelsesforretning fra 1579²⁾, at der først var Spørgsmaal om et Mageskifte, hvorefter Kjellerups nye Ejer *Knud Mogensen (Løvenbalk)* skulde have en Gaard og et Bol i Fillerup samt Skægs Mølle, alt i Odder Sogn, mod noget Gods i Brusk Herred, men »gjorde Knud Mogensen siiden ett andet schifte oc fick Kelderup for hans Hoffidgaard oc med mere godtz ther omkring«. Knud Mogensens Hovedgaard var Loverstrup i Hads Herred, det senere Rathlousdal. Hartkornet for Kjellerup med Tilliggende udregnedes til at udgøre ialt 193-1-1-0 Td. Hartkorn, og Knud Mogensens Gods til 188-6-0-1 $\frac{1}{3}$ Td. Hartkorn, saaledes, at han blev Kronen skyldig 4 Tdr. 3 Skp. »ungeferlig«. Naar Hartkornet for Kjellerup m. m. her er ret forskellig fra det ovenfor angivne Tal, skyldes det, at man paa den Tid ikke fandt Landgildehartkornet alene fyldestgørende som Grundlag for Værdiansættelse, men brugte at tillægge $\frac{1}{3}$ Udsædshartkorn, hvilket

¹⁾ Kr. Sk. I S. 229.

²⁾ D. Kanc. Besigtigelser og Indlæg til Magelæg og Skøder.

for Bøndergodset androg 41 Td. 5 Skp. og for Hovedgaarden 32 Tdr. 4 Skp., tilsammen 74 Tdr. 1 Skp.

Saavidt det kan ses, er der ingen af Kjellerups Ejere, hverken før eller senere, der har haft saa interessant en Skæbne som den, der nu kom til at besidde Gaarden. Det vil derfor være naturligt at faa lidt nærmere at vide om ham.

Knud Mogensen hørte til en gammel Slægt, der antages at nedstamme fra Christoffer den Anden og en Jomfru af Lungernes stolte Æt og derfra at have sit Vaaben, en blaa Løve gaaende paa 2 blaa Bjælker. Der var hidsigt Blod i Slægten, Knud Mogensens Tipoldefar var den Jens Nielsen til Aunsbjerg, der dræbte Jens Jensen (Brok) til Clausholm og derfor i 1405 maatte slutte den kendte, kostbare »Sone« med den dræbtes Familie. Faderen Mogens Lauridsen Løvenbalk, der i Aarene 1507—15 hovedsagelig havde haft Ophold ved Hoffet i Skotland, hvor han har brugt sin Moders Slægtsnavn¹⁾ og kaldt sig Mogens Bille, blev i 1525 sendt til Skotland som Gesandt for Frederik den Første.²⁾ Her skal han i August s. A. have ægtet den Genete Jacobsdatter Cragengelt, hørende til Greverne af Montroses Slægt, hvis Lidelseshistorie senere skulde gøres vidt bekendt i en fri Behandling i H. F. Ewalds Roman »Den skotske Kvinde paa Tjele«. Hvis Mogens Lauridsen ikke har kendt hende før, maa denne Forbindelse være sluttet noget hastigt, da han menes at være rejst derover sidst i Maj, men i alle Tilfælde var den lidet lykkebringende for Genete og deres to Børn, Sønnen Knud, der maa antages født i 1526, og en Datter, hvis Navn er ukendt. Familien holdt til paa Mogens Lauridsens Gaard Tjele, men hans Adfærd overfor Genete var en saadan, at Samtiden — med Rette eller ej — fik det Indtryk, at hun kun var en udenlandsk Samleverske og ikke hans ægteviede Hustru. Som Følge deraf drog ved Mogens Lauridsens Død hans Søster Maren med sin Mand, Erik Skram (af Slægten Fasti) til Hastrup, ind paa Tjele, som de tog i Besiddelse senest i 1536, da »Erik Skram Teelle« nævnes blandt

¹⁾ Pers. T. 5 — III — 272-81.

²⁾ Allen: Breve og Aktstykker I S. 368.

Ridderskabet i Jylland¹⁾). Genete derimod maatte forsvinde derfra med sine to Børn, dog gik hun ikke tomhændet bort. I en senere i 1554 af Knud Mogensen mod Erik Skram rejst Sag²⁾) anføres det, at Mogens Lauridsen ved et Gavebrev havde skænket »sin Qviinde Genett Jacopsdatter« og Børnene alt sit Guld og Sølv m. m. Løsøre af den store Værdi 20 eller 30.000 Gylden. Vel havde Erik Skram rejst Indsigelse imod dette Brevs Gyldighed, da det syntes at være for meget til en Slegfredkvinde, men der var dog opnaaet Forlig, der besegledes af Genete selv, og hvorefter hun havde faaet Ret til at beholde alt, bortset fra et Pantebrev, som Erik Skram havde udstedt til Mogens Lauridsen paa 2 Gaarde i Grensten, og 100 rhinske Gylden eller et Klenodie af samme Værdi. Man kan sikkert deraf, at Mæglerne var saa kendte og ansete Mænd som Hr. Mogens Gøye, Hr. Knud Bille, Erik Banner og Knud Gyldenstjerne til Tim, udlede, at der ogsaa dengang tillagdes Mellemværendet mellem Skram'erne og Genete samt hendes Børn stor Betydning. Men behøvede Genete og hendes Børn saaledes ikke at lide materiel Nød, var deres Stilling dog alligevel ikke misundelsesværdig. Genete selv har nok bedst kunnet indordne sig under Forholdene, hun var jo ikke vant til for god Behandling, og hun fandt sig en ny Mand — ganske vist ikke af adelig Herkomst — og et nyt Hjem. Hun giftede sig med en Mand, der kaldes Hans Skriver, og Ægteparret tog Ophold paa Gaarden Harlevholm i Framlev Herred, der iøvrigt blev regnet for at være Lenets bedste Avlsgaard³⁾). Men for Børnene, der i alt Fald var ganske uskyldige i Ulykken, og af hvilke vi efter 1554 næsten udelukkende hører om Sønnen, maatte Stillingen være nærmest fortvivlet paa et Tidspunkt, da adelig Fødsel og Slægtens Betydning var af saa væsentlig Indflydelse paa den enkeltes Stilling i Samfundet og Ve og Vel. Det vil være ganske forstaaeligt, at den unge Knud Mogensen har været pint af sin vanskelige Situation, der maatte gøre en lys og harmonisk Fremtid usandsynlig, og at hele hans Kraft og Id er blevet sat ind paa at tilkæmpe sig saa mange som muligt af de For-

¹⁾ D. Mag. 3 — VI — 56.

²⁾ H. Db. VI fol. 304, jfr. Sylow: Den materielle Bevisteori S. 86.

³⁾ D. Kanc. Henlagte Sager til Mageskifter 1630—48.

dele, som de særlige Omstændigheder ved hans Fødsel og Barn-
domsaar havde forholdt ham, og paa at komme til at indtage
den Plads i Samfundet, som han efter sin fædrene og mødrene
Slægt burde have Krav paa. En besværlig og næsten utaalelig
Strid maa det have været for ham, men ved stor Ihærdighed
lykkedes det ham — dog i stadig Kamp med dem, der burde
være nærmest til at støtte ham, og hovedsagelig ved en Konges
utrættelige Bistand — at opnaa betydelig Bedring i de vanske-
lige Forhold, men fuldt blev der aldrig raadet Bod paa det
Skaar, der var gjort i hans Livsvilkaar.

Det store Spørgsmaal i denne Sag, som vel aldrig kan fuldt-
ud opklares, er, om Mogens Lauridsen Løvenbalk, der op-
naaede Ridderværdigheden, og Genete Cragengelt var gift med
hinanden eller ej. Under Sagen i 1554 fremlagdes fra Knud
Mogensens Side 4 af agtede Mænd i Skotland udstedte Doku-
menter, bl. a. indeholdende Vidnesbyrd, afgivet af en Præst,
der erklærede at have foretaget Hr. Mogens' og Genetes Vi-
else, og af en Skipper, der skulde have overværet den. Efter
det i Sagsfremstillingen i Dommen anførte, gik Oplysningerne
i Dokumenterne ud paa, at de var blevet viet i Leith — »i Sct.
Nimiani Kirke norden ved den Bro hos den By Litt« — den
sidste Dag i August Maaned Aar 1525 Kl. 8 om Formiddagen
efter egen Vilje og Samtykke, som Hr. Mogens lod sige ved
Tolk og Genete bejaede med sine egne Ord. Efter Vielsen gik
de hjem til Rubeni Barthanus' Hus, hvor de »drak Bryllup
med de ypperste Herrefolk og Høvdinge, og levede saa sam-
men og trakterede hverandre, som Ægtefolk burde gøre«. End-
videre erklæredes, at Genete var agtet og holdt for en Jomfru
med et ærligt og uforkrænket Rygte og var født og baaret
af Grev Willom af Montroses Slægt, hvilket denne Greve selv
attesterede. Knud Mogensen hævdede derhos, at Faderen paa
sit Dødsleje havde bekendt Genete for sin Ægtehustru, og der
fremlagdes til Bevis herfor 3 Breve fra Præster i Tjeles Om-
egn. Endelig fremdrog han et Brev fra en tidligere Tjener hos
Hr. Mogens, hvori erklæredes, at han »kunde intet andet spør-
ge eller høre, end at hun var hans ægte Hustru og søgte Dug
og Disk, Seng og Sæde som en Dannekvinde burde at gøre.«

I Dommen toges der dog ikke Hensyn til disse Vidnesbyrd, der lagdes afgørende Vægt paa, og det blev betragtet som bevist, at Hr. Mogens ikke havde holdt Genete for sin Ægtehustru i sine Velmagtsdage, i hvilken Henseende Erik Skram havde fremlagt 3 Breve, som »3 Riddersmændsmænd og en Frue« havde udgivet, hvorefter de tit og ofte var paa Tjele hos Hr. Mogens, og at de aldrig kunde mærke, at han holdt Genete anderledes end en Slegfredkvinde, og at hun sad til Bords nede ved hans Svende og ej hos ham selv, som hans Ægtehustru burde gøre. Endvidere paapegedes i Dommen, at hun først nylig havde hævdet at være Hr. Mogens' Hustru, men i sin Tid havde ladet sig nøje med Løsøre, Guld, Sølv og Penge efter hans Gavebrev. Og med Hensyn til det Forhold, hvorom Processen først og fremmest drejede sig, Knud Mogensens og Søsterens Krav paa Tjele Gods og Indtægterne deraf siden Faderens Død, i hvilken Henseende Knud Mogensen paastod, at den Kontrakt, som hans Moder i sin Tid havde afsluttet med Erik Skram, ikke kunde komme ham og Søsteren, der begge dengang var umyndige — »umælende Børn« — til Skade paa deres Arvegods, da blev disse Krav ganske afvist, idet udtaltes, at hverken Genete eller andre paa deres Vegne før eller siden »haffuer kjendt thennum veed nogen arff effther de bestemte tider, som Logen (Loven) udvisser«, og at Knud Mogensen nu havde været sin egen Værge i 8 eller 10 Aar eller mere, og ikke krævet sin Arv før nu.

Det er sikkert rigtigt at forstaa Dommen saaledes¹⁾, at hvorledes det end stod til med det paastaaede Ægteskab i Skotland, saa vilde Knud Mogensens og Søsterens Arvekrav ikke være blevet anerkendt, fordi de ikke i Tide havde gjort det gældende. Bestemmelsen i Jydske Lov I—23 om, at en Arving, der er borte i Kongens Ærinde, skal søge Arv inden 3 Uger efter Hjemkomsten, men havde han intet lovligt Forfald, da værger den, der tog Arven, ved Lov, at han tog den med Rette, er blevet anvendt analogisk paa Arvinger, som paa Grund af Umyndighed har været forhindret i at gøre deres Arvekrav gældende. Efter Dommen skulde Erik Skram tage 11 Ridders-

¹⁾ jfr. herved Hist. T. 1879 S. 414—22.

mændsmænd til sig og værge, at han tog Arven rettelig, hvilket Paalæg maa være opfyldt, siden Erik Skram forblev i Besiddelsen af Tjele.

For Knud Mogensen og hans Søster maa det have været meget bittert at høre Dommens Udtalelser. Han maa ganske sikkert have betragtet det som en absolut Betingelse for at kunne gennemføre Arvekravene, at han var i Besiddelse af Bevis for, at hans Forældre havde indgaaet et lovformeligt Ægteskab. Nu havde han — vel med stort Besvær — fremskaffet Bevisligheder herfor, hvor ægte og sandfærdige kan vi ikke afgøre, og saa toges der i Dommen intetsomhelst Hensyn dertil. Og naar det anførtes, at ingen havde fremsat Krav overfor Erik Skram og hans Hustru paa de 2 umyndiges Vegne, har han ikke kunnet undgaa at tænke paa, at hvem var vel nærmere til at støtte og tage sig af de umyndige, naar deres Moder var fremmed i Landet og uden Bistand fra sin egen Slægt, end de, som havde benyttet sig af den gunstige Lejlighed, der frembød sig for dem, til at berige sig selv ved at sætte sig i Besiddelse af Børnenes Faders Gods.

Første Gang vi efter denne for Knud Mogensen mislykkede Sag træffer paa hans Navn, er i Tiden omkring 1560, da han har Ansættelse som Slotsfoged hos Lensmanden paa Bygholm Slot Holger Rosenkrantz til Boller. Denne kunde naturligvis ikke altid være til Stede paa sit Len, han havde meget andet at se til, og saa var det nødvendigt at have en Stedfortræder. Det var for Knud Mogensen af stor Betydning, at han kom til denne dygtige, retsindige og formaaende Mand, der uden Tvivl har været til Gavn for ham paa mange Maader, først og fremmest ved at gøre ham bekendt for Kongen, Frederik den Anden, hvem Holger Rosenkrantz stod overmaade nær¹⁾, og som paa sine Rejser rundt i Landet hyppigt besøgte ham. Den unge Knud Mogensens romantiske Livsforhold maa have rørt Kongen, som for sit eget Vedkommende ikke var uden Kendskab til Skæbnens lunefulde Leg med Menneskenes Ve og Vel. Der kan ikke være Tvivl om, at Kongen har følt Sympati for ham og har ydet ham Støtte paa mange Punkter. Og den Om-

¹⁾ D. B. L.

stændighed, at Frederik den Anden gav det ene Bevis efter det andet paa sin Naade, kan tale til Fordel for Knud Mogensens Karakter og tyde paa, at Holger Rosenkrantz har været tilfreds med sin Slotsfoged. Der er iøvrigt den ret interessante Omstændighed ved Holger Rosenkrantz' Forhold til Knud Mogensen, at hans egen Sønesøn Holger Rosenkrantz, Søn af Frederik Rosenkrantz med den af ham forførte Rigborg Brockenhuus, skulde friste en noget lignende Skæbne. I god Overensstemmelse med Holger Rosenkrantz' formodede Stilling til den skotske Kvindes Søn, samtykkede Rosenkrantz'erne i, at den udenfor Ægteskab fødte Ætling betragtedes som ægte og fik Faderens Familienavn¹⁾.

Der er bevaret flere Oplysninger fra Knud Mogensens Virksomhed som Slotsfoged paa Bygholm. I 1560 har han ført Tiltale mod et Ægtepar for forskellige Udtalelser, bl. a. havde Hustruen sagt, at han skulde have taget hendes Barn fra hende²⁾. Der ses ikke, hvad der kom ud af denne Sag, som Ægteparret ønskede stillet i Bero, til Holger Rosenkrantz kom hjem. Heller ikke kan man se, hvad Resultatet blev af en anden samtidig Sag, hvori Holger Rosenkrantz lod tiltale en Mand, dels for 10 Daler, han havde lovet Knud Mogensen at betale for begaaet Ufred, dels fordi han paa Tinget havde sagt til Knud Mogensen, at denne ikke skulde være kommen til sit Segl paa saa ret Maade, som han burde³⁾. Denne Sag viser næsten tydeligere end noget andet, hvor vanskelig Knud Mogensens Stilling var, ikke alene blandt sine egentlige Jævnbyrdige maatte han finde sig i at blive ugleset, men ogsaa fra Almuens Side — fra dem han i Embeds Medfør skulde staa over — var han udsat for at maatte høre spydige Hentydninger til det mørke Punkt ved sin Herkomst. Holger Rosenkrantz synes at have taget sig godt af Sagen, maaske vel ivrigt, det er nemlig anført, at han havde ladet læse sine »10 og 5 Dages Breve« for tidligt, saa han maatte have nye saadanne Breve i Sagen, der derved blev forhalet fra 1560 til hen i 1561. I 1564 optræder

¹⁾ Hist. T. 1879 S. 422.

²⁾ Rig. Forf. 1559—63 fol. 308.

³⁾ smst. fol. 310.

Knud Mogensen igen i sin Egenskab af Slotsfoged paa Bygholm, idet han tiltaler 4 Mænd for en Række Forhold, ret typiske for Tiden¹⁾, de havde forhugget deres Skov uden Udvisning, holdt 6 Ildsteder paa een Gaards Jorder, forsiddet d. v. s. forsømt Gaardene imod deres Husbonds Minde og imod Recessen, nedbrudt Husene, hugget en grimet (mærket) Bøg, for forskellige Restancer og en af dem, fordi han gik tiende fra Tinget og ikke gjorde sin Ed og Tov, som Loven formelder.

I 1566 møder vi igen Knud Mogensens Navn, og det i en ret bemærkelsesværdig Sag²⁾. En Jens Madsen i Bjersager søges for en Gældspost paa 20 Daler ifølge et Pantebrev, og som Sagsøgere angives Knud Mogensen sammen med »Hanns schriffuer och Genitz Jacopsdatther«. Moderen og Stedfaderen er saaledes i Live endnu — medens Datteren ikke nævnes — og der synes at være et vist Formuefællesskab mellem de tre, siden de sammen er Sagsøgere vedrørende denne forholdsvist mindre Post. Iøvrigt ved vi af en i Harlev Kirke anbragt Tavle, at Genete døde paa Harlevholm den $17/8$ 1567. Hun kaldes der ærlig og velbyrdig Frue, saaledes at hun dog efter sin Død har faaet sine Rettigheder anerkendt³⁾.

De Bevisligheder Knud Mogensen havde tilvejebragt i Skotland, kunde som anført ikke i 1554 skaffe ham Gennemførelsen af Arvekravet paa Tjele Gods, men hans Arbejde for at fremskaffe Dokumentation for Forældrenes lovformelige Giftermaal skulde dog ikke være ganske omsonst. Bevislighederne vedrørende Ægteskabet har han med et gunstigt Resultat faaet forelagt Universitetet i Wittenberg, hvilket fremgaar af en kgl. Befaling af 7. Decbr. 1567 til Universitetet i København om at undersøge Sagen og afgive en skriftlig Erklæring om Ægteskabets Gyldighed. Det hedder i Befalingen, at Anledningen til Knud Mogensens Henvendelse til Universitetet var den, at han havde bragt i Erfaring, at nogle havde ladet sig forlyde med, at hans Fader og Moder ikke var kommet rettelig i Ægteskab

¹⁾ Rig. Forf. 1563—66 fol. 221.

²⁾ Rig. Forf. 1563—66 fol. 264.

³⁾ Marm. Dan. II S. 174.

sammen. Der findes en Udtalelse — paa Latin — om Konsistoriets Forhandling om Sagen den 24. Januar 1568¹⁾, den er desværre ganske kort, og lyder kun paa, at det blev afgjort, at Knud Mogensen var ægte Søn af Mogens Lauridsen og Genete Jakobsdatter. Nu skulde man jo synes, at Knud Mogensens Stilling var sikker og betrygget, og Kongen viser ogsaa, at Knud Mogensens Ære i hans Øjne var uden Lyde. Den 21. Marts 1568 skriver han til Peder Oxe og Johan Friis, at de, hvis Knud Mogensen endnu ikke er kommet til København, skal skrive til Holger Rosenkrantz om straks at sende ham dertil og saa forhandle med ham om at overtage Posten som Foged paa Island, hvortil Kongen anser ham for duelig, og at det ikke er Mundsvejr med Kongens Ønske, ser man af, at han allerede 3 Dage efter bringer Sagen frem paany. Han skriver til de samme kendte Statsmænd, at han mener, at Knud Mogensen bør udnævnes til Fogedstillingen allerede dette Aar, da den nuværende ikke duer. Det blev dog alligevel ikke til noget med Tanken, næste Aar blev Christopher Walkendorff udnævnt til Befalingsmand paa Island i Stedet for Henrik Krag, der vel har været den udelige.

Men selv om der ikke kom noget ud af denne Plan, svigtede Kongens Naade dog ikke derfor Knud Mogensen. Den 26. April 1570 udstedte Kongen paa Koldinghus »af vor synderlig Gunst og Naade som og for Troskab og villig Tjeneste« Skøde til ham — »Foged paa vort Slot Bygholm« — paa Kronens Rettigheder i en jordegen Bondegaard, kaldet Loverstrup med Ret til at tilforhandle sig Ejendomsretten. Han skal dog, saalænge Enkedronningen (Dorothea) lever (hun døde i 1575) svare hende den sædvanlige Landgilde og Afgift, men derefter maa han, naar han har afkøbt Bonden Gaarden, besidde den med samme Frihed, som Adelen her i Riget besidder sit Arvegods²⁾.

At ogsaa andre havde nogen Tillid til Knud Mogensen, har vi fra samme Tid et Bevis paa. Birgitte Gøyes Skriver paa Ring Kloster er 1570 blevet grebet i Uhæderlighed, og hun forelæg-

¹⁾ Kirkeh. Saml. III S. 33.

²⁾ Kr. Sk.

ger da sit Materiale for 4 Mænd, Hans Johansen (Lindenov) til Fovslet, Jacob Seefeld til Visborggaard, Knud Mogensen, Slotsfoged paa Bygholm, og Doktor Oluf Jacobsen (en svensk Læge, Fange i Danmark 1563—71 og meget yndet af Birgitte Gøye)¹⁾.

Knud Mogensen var nu blevet Herremand og havde faaet »Ægthedsstempel« ved Universitetets Kendelse, saa han kunde nu være lige saa god som enhver anden Adelsmand, men hans Stilling til den fædrene Familie var stadig ikke god, der var Fjendskab mellem ham og Skram'erne. Dog ogsaa paa dette Punkt griber Kongen ind til Fordel for ham, hvorledes ser vi af et i 1571 oprettet Dokument, der endnu findes i Afskrift²⁾. Dette Dokument, paa hvilket der — naturligvis — opnaaedes kongelig Stadfæstelse, giver tydeligt Udtryk for et Kompromis, som det har været svært at føre igennem, hvert Ord er vendt og vejet for at faa Enighed om saa meget som muligt uden dog at støde nogen af Parterne. Det gengives her med Stadfæstelsen i et noget moderniseret Sprog:

»Lauritz Skram til Hastrup og Jørgen Skram til Tjele har nu for kgl. Maj. haft et aabent beseglet Pergamentsbrev med 6 vedhængende Segl, lydende Ord til Andet som herefter følger: Vi efterskrevne Erik Lange til Engelsholm og Claus Glambæk til Rask gør vitterligt for alle med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd 1571 den 10. Septbr. var vi efter ærlige og velbyrdige Mænd Lauritz Skram til Hastrup, Jørgen Skram til Tjele og Knud Mogensen til Loverstrup deres Begæring forsamlet her paa Tjele over en venlig Kontrakt og Forligelsesmaal om den Trætte og Uenighed, der indtil nu har været mellem deres afdøde Fader, dem selv og nævnte Knud Mogensen, og har forligt og fordraget dem venligt og vel til fuldkommen Afslutning paa den Maade, som herefter følger, At fornævnte Lauritz Skram, Jørgen Skram og deres Søster Jomfru Anne Skramsdatte har paa Kgl. Maj. vor allernaadigste Herre og Konges saa og andre gode Mænds Bøn og Begæring bevilget og samtykket i, at fornævnte Knud Mogensen herefter maa og skal føre deres rette mødrene Vaaben, som er en blaa Løve paa to

¹⁾ Bilag til Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gøye.

²⁾ Reg. 10 fol. 128.

blaa Bjelker i et hvidt Felt, og have og holde det for sit rette fædrene Vaaben, og vil herefter kende og holde ham for deres rette Morbrodersøn af Slægt og Byrd og gode Ven. Og dertil efter højbemeldte Kgl. Maj. Bøn og Begæring undt, udlagt og foræret ham noget af deres Jordegods som en Venligheds Bekendelse (men ikke som nogen skyldig Ret) efter det Gavebrevs Indhold, de har givet og udstedt ham derpaa, og derhos lovet og tilsagt efter denne Dag at være ham huld og god i alle Maader, som Slægt og Byrd og gode Venner bør være overfor hverandre, og i alle Maader tilkende ham Ære, Goder og Godt, hvad hver kan efter sine Evner og Vilkaar, imedens og al den Tid de og deres Efterkommere og Arvinger ikke bliver bevist andet af ham, Efterkommere og Arvinger. Derimod lovede, tilsagde og forpligtede fornævnte Knud Mogensen sig paa sin gode Tro, Ære og adelige Love efter denne Dag at ville være dem og deres Arvinger huld, tro og god af sin yderste Evne og Formaaen og ej ved sig selv eller nogen anden hemmeligt eller aabenbarligt tilvende fornævnte Lauritz Skram, Jørgen Skram og Anne Skramsdatte eller deres Arvinger og Efterkommere andet end al Ære, Goder og Godt i alle Maader, end han er pligtig og bør gøre sine kære Farsøsterbørn, Slægt og Byrd og gode Venner. Og paa ingen Maade efter denne Dag kende sig, sine Søkende eller nogen af deres Arvinger eller Efterkommere nogen Lod, Andelsret eller Rettighed at have i eller til noget Gods, Grund eller Ejendom, Løsøre eller andet rørligt eller urørligt, hvad som helst det er, eller ved hvad Navn der nævnes kunde, som fornævnte Jørgen Skram, Lauritz Skram og Anne Skramsdatte i Haand, Hævd og Værgе haver, ej heller fornævnte Knud Mogensen eller nogen af hans Arvinger, Søkende eller deres Arvinger eller Efterkommere efter denne Dag formedelst ham eller dem selv eller nogen anden med Kirkelov, Landslov eller noget andet gammelt eller nyt Paafund at ville eller skulle paaføre dem eller deres Arvinger og Efterkommere den Arv eller Ejendom, Løsøre eller andet, som de nu i Haand, Hævd og Værgе haver, men det skal efter denne Dag være og blive en evig endelig død og aftalt Sag om alt hvad Trætte og Uenighed deres salig Fader og Moder, dem

og ham imellem været haver, hvad og hvorsomhelst det kan findes at have været til denne Dag, og dermed sagde de ogsaa paa alle Sider at have forpligtet sig overfor hverandre og skal og vil uden nogen Argelist og Svig i nogen Maade være hinanden hulde, tro og gode paa alle Sider som Søskendebørn bør at være mod hinanden i alle Maader, dette til yderligere Vidnesbyrd og bedre Forvaring for at sligt ubrydeligt uden nogen Argelist skal holdes som foran skrevet staar, trykker vi med fornævnte Lauritz Skram, Jørgen Skram og Anne Skramsatter og Knud Mogensen vore Signeter her nedenfor Datum, Aar og Sted som foran skrevet staar, hvilket Brev Kongl. Maj. naadigst haver fuldbyrdet, samtykket og stadfæstet ved sin fulde Magt at blive, i alle sine Ord, Punkter og Artikler, eftersom det i alle Maader udviser og indeholder, dateret Frederiksborg den 14. Dag i Oktober Aar 1571«.

Det har sikkert holdt haardt at faa Skram'erne, som ganske vist har faaet Tilnavnet »de højsindede«, til at erkende Knud Mogensen for deres rette Morbrodersøn og til at unde ham noget af deres Jordegods — som en Venlighed — Pligt dertil har de ikke villet erkende at have. Efter Dokumentets Ordlyd skulde Knud Mogensen have Søskende, men der er dog nok derved kun tænkt paa den Søster, vi ved, at han har haft, og naar der ogsaa tages Forbehold med Hensyn til Arvinger efter hans Søskende, betyder dette vel, at Søsteren har været gift, eller maaske er det blot Udtryk for den Forsigtighed og Frygt for ikke at faa alt med, hvoraf Dokumentet er præget. Ja, muligvis er der ogsaa tænkt paa eventuelle Børn af Genete Jakobsdatter i hendes Ægteskab med Hans Skrifer.

Nu er der i nogle Aar stille om Knud Mogensen, han har giftet sig og vel levet roligt som Herremand sammen med sin Hustru Ide Nielsdatter, en Sønnedatter af en Oluf Brun til Kongstedlund, der i Adels Aarbogen er angivet at have været Ejer af Kjellerup— maaske paa Grund af en Forveksling med Kjeldkær¹⁾. Efter Vaabnene paa en Gravsten i Svenstrup Kirke var Ide Nielsdatters Moder en Seefeld²⁾.

¹⁾ D. A. A. 1889, jfr. ogsaa Luc. II S. 621.

²⁾ Marm. Dan. II S. 156.

I Oktober 1578 faar Knud Mogensen Besøg af sin kongelige Velynder, der stadig giver ham Beviser paa sin Gunst. Af kongelige Breve, der er udstedt paa Loverstrup, kan vi se, at han har opholdt sig der i Dagen 21.—24. Oktober, og som Resultat af Besøget kan noteres et den 23. udstedt Forleningsbrev for Knud Mogensen paa 3 Gaarde i Hads Herred, som tidligere har ligget til Hald Slot, uden Afgift. Endvidere har der sikkert ogsaa været drøftet Muligheden af et Magelæg mellem Kronen og Knud Mogensen om 3 sidstnævnte tilhørende Gaarde imod bl. a. en Gaard tilhørende Fru Anne Pors, »med hvem Kongen staar i Handel«, og 2 Agre i Knud Mogensens egen Mark. Der udgaar den 24. Febr. 1579 Befaling til Anders Dresselberg og Johan Brockenhuus om at foretage Besigtigelse af Ejendommene, hvilket ogsaa skete¹⁾, men som tidligere berørt bliver Magelæget ikke til noget. Knud Mogensen maa have faaet Nys om, at Kjellerup vilde komme i Kronens Hænder og har da ombestemt sig. I en kongelig Befaling af 1. Decbr. 1579 altsaa lige Dagen efter, at Magelæget mellem Kronen og Henrik Gyldenstjerne om bl. a. Kjellerup formelt er ordnet — det er sikkert blevet fremskyndet af Hensyn til Knud Mogensen — hedder det, at denne har bevilget Kronen 3 Gaarde i Koldinghus Len, der er besigtiget, samt Loverstrup og 8 Gaarde i Hammerum Herred, til Mageskifte for Kielderupgaard med saa meget Gods, som hans Gods kan beløbe sig til, hvorfor de anmodes om at se paa det ikke allerede besigtigede Gods.

Som vi har set, gik dette Magelæg i Orden under 24. Marts 1580, og Knud Mogensen kunde tiltræde sin nye Besiddelse, og han kunde gøre det under nye Gunstbevisninger fra Kongens Side, samme Dag ustedes der Gavebrev til ham paa alt det Bo, Boskab, Fæ og Kvæg og andet, som Henrik Gyldenstjerne har efterladt Kronen paa Kiellerupgaard, og Dagen efter faar han Forleningsbrev paa de 3 Gaarde i Randrup og Dyrbygaard, som ikke blev medtaget i Magelæget. For disse Gaarde skal han aarlig til Paaske for det Korn og Smør, Bønderne giver i Landgilde, svare Lensmanden paa Dronningborg 1 gl. Daler for hver »smal« Tønde Rug eller Byg, $\frac{1}{2}$ Daler for hver

¹⁾ D. Kanc. Besigtigelser og Indlæg til Magelæg og Skøder.

smal Td. Havre og 3 gl. Daler for hver Fjerding Smør. Denne Forlening kan han kun have haft til 1593, da den blev tillagt Peder Munk afgiftsfri¹⁾). Naar det i H. F. Ewalds »Den skotske Kvinde paa Tjele« anføres om Kjellerup, at Kong Frederik havde anvendt meget paa den gamle Borgs Forskønnelse, da kan vi roligt begrunde denne Oplysning med den digteriske Frihed, der maa være tilladt en Romanforfatter, med Virkeligheden kan den ikke have noget at gøre. Det har Formodningen imod sig, at Kronen skulde have afholdt Udgifter af Betydning paa Gaarden i den korte Tid, den var Ejer deraf.

Efter Romanen fik Knud Mogensen Besøg af Kongen kort Tid efter, at han havde taget Ophold paa Kjellerup. Dette kunde i og for sig være ganske sandsynligt, men der ses ikke at foreligge nogen Oplysning derom. Fr. II's Kalenderoptegnelser er bevaret for Aarene 1583, 1584 og 1587. Der findes ikke heri anført noget om Besøg paa Kjellerup, skønt Kongen har været paa Randersegnen. Men at han ikke har glemt Knud Mogensen, fremgaar af, at han, da han d. $\frac{8}{2}$ 1584 kommer til Loverstrup, ikke kan lade være med, skønt han er saa ordknap i sine Optegnelser, at der i Almindelighed kun er 1 Linie til hver Dag, at anføre, at det var her, Knud Mogensen tidligere havde boet²⁾).

Med Rettigheder følger jo i Almindelighed ogsaa Forpligtelser. Under 15. Juli 1581 meddeler Kongen en Række Adelsmænd, hvoriblandt Knud Mogensen, at han har nogen Strid med sine Naboer, som han dog haaber, vil tage en fredelig Ende, men de skal have de Folk, Heste og Harnisker, hvormed de er pligtige at tjene Riget, rede. Af en Rostjenestetaxering fra 1587³⁾) ser vi, at Knud Mogensen skal stille en Hest, hvilket er en ganske almindelig Ydelse, det samme skal Naboerne Tyge Kruse til Svenstrup (Hovgaard) og Lauritz Kruse til Balle svare.

Vi saa, at der ved Mageskiftet mellem Loverstrup og Kjellerup var en Difference paa ca. 4 Td. 3 Skp. Hartkorn paa

¹⁾ Ersl. Len. S. 121.

²⁾ Hist. T. 4 — 3 — 542.

³⁾ R. A.

Værdierne af det magelagte Gods i Kronens Favør. Det kunde udmærket tænkes, at Kongen vilde følge den sædvanlige Linie med Velvilje overfor Knud Mogensen og lade ham slippe for at fremskaffe det manglende Hartkorn, men Kongen kom jo — vel sagtens formedelst visse særlige Aarsager — ikke til at leve saa »mangen god Dag«, som han efter Alderen kunde antages at have Krav paa, og den nye Regering var ikke saa let at have med at gøre. Man kom i Tanker om, at der var flere uafgjorte Mellemværender fra Mageskifter og deriblandt Knud Mogensens Skyld, den 21. Juni 1592 gaar der Brev til ham om at udlægge Kronen Fyldest for de 4 Tdr. 3 Skp. Hartkorn og meddele Regeringsraadet, hvor de vil blive udlagt. Han synes ikke at have taget sig denne Henvendelse videre nær og har maaske ment sig berettiget til at tro, at det havde været Frederik den Andens Tanke at eftergive ham det manglende, han maa i alt Fald rykkes igen i 1595 — formentlig uden Resultat, da der ikke ses at være udstedt noget Skøde, som kan omfatte det manglende Hartkorn.

I 1592 har Adelen i Viborg lovet at bidrage til Domhusets Bygning, blandt Bidragsyderne nævnes Knud Mogensen med 2 Daler, det mindste Beløb Bidragene lød paa. Tyge Kruse paa Svenstrup Hovgaard gav 3 Daler¹⁾.

¹⁾ K. Br. ¹⁰/₁₂ 1592.

ET OMSTØDT SALG

Knud Mogensen har ikke, da han rykkede op i Alderen, tænkt sig at skulle dø som Ejer af Kjellerup. Vi kender ikke de nøjagtige Betingelser for Overdragelsen til hans Raadighed af det i Forliget af 1571 paa Tjele omhandlede Jordegods, der senere blev benyttet som delvis Fyldestgørelse for Kjellerup. I Forliget siges Skram'erne at have undt, udlagt og *foræret* ham noget af deres Jord, men større Vægt kan der sikkert ikke lægges paa den her brugte Terminologi. Efter Lucoppidans Slægtbog¹⁾, hvor det iøvrigt anføres, at Hr. Mogens Lauridsen ikke var gift med Genete, skulde han kun kunne beholde Kjellerup til fuldstændig Ejendom, forsaavidt han fik Ægtebørn med en Adelsperson, og at han vel blev gift, men at han ingen Børn fik, hvorfor Kjellerup m. m. kom til Erik Skrams Børn efter ny stor Trætte. Dette er vel en nogenlunde rigtig Fremstilling, men man forstaar saa ikke, hvorledes Knud Mogensen har kunnet tænke sig at afhænde den af ham besiddede Ejendom, hvilket han imidlertid har prøvet paa — og som det maatte synes — med nogen Udsigt til heldig Gennemførelse. Paa Kongens Retterting den ³⁰/₁₀ 1596 i Næstved gives der Stadfæstelse paa Forfølgning til Laas efter et Skødebrev fra Knud Mogensen paa Kjellerup Gaard og Gods til Rigsraaden *Jacob Seefeld* til Visborggaard, idet det dog — forsigtigt nok — i Stadfæstelsen toges Forbehold for det Tilfælde, at nogen kom med bedre »Bevisninger«. ²⁾

Den Mand, der nu havde faaet Skøde paa Kjellerup og

¹⁾ fol. 73.

²⁾ Rig. Forf. 1592—98 S. 246.

kunde mene at have erhvervet en Gaard, som han kunde lade gaa i Arv til sine Børn, hørte til en Slægt, som vi før har haft en Del med at gøre. Han var Sønesønssøn af den Tyge Jensen (Seefeld), som var kommet i Besiddelse af Kjellerup efter Hegdalerne og havde faaet Kong Hans' Stadfæstelse paa Gaarden i 1499, og han var derfor beslægtet med Kruserne. Han var født i 1545, saaledes at han maa formodes at have besøgt Kjellerup, medens denne ejedes af hans Faders Fætter Peder Kruse. Seefelderne havde hidtil været en ret ukendt Slægt, men med ham kom den frem i første Række.¹⁾ Efter en god Uddannelse — bl. a. i Udlandet — gjorde han et pænt Parti, idet han giftede sig med en Rosenkrantz, Sophie Ottesdatter, der bragte ham Skjærvad. Han skaber sig hurtigt en udmærket Position, ogsaa i økonomisk Henseende, da Adelen i 1577 maa laane Kongen Penge, er han blandt dem, der yder Kongen det højeste Beløb 500 Rdl. Fædrengaarden Visborggaard genopbygger han paa det pragtfuldeste med 7 Taarne og Glastag. Han faar Lod i Sostrup — det nuværende Benzon — udkøber Medejerne og paabegynder 1599 — samme Aar som han dør — en statelig Hovedbygning ogsaa der. Allerede i 1581 bliver han Rigsraad, faar Aaret efter Aarhusgaard i Forlening og senere Mariager Klosters Len. 1591 er han Enkedronning Sophies Ledsager paa Rejse til Brunsvig. 1595 bliver han den berømte Niels Kaas' Efterfølger i Regeringsraadet og senere Hofmester hos Dronningen. Selv om han sad inde med flere store Godser, har han dog ikke været tilfreds, men ønsket sine Besiddelser udvidet med Kjellerup, som han vel nærmest har betragtet som en gammel Familieejendom. Han har tidligt gjort Knud Mogensens Bekendtskab. Som vi foran har set, var de begge i 1570 med til at bedømme Birgitte Gøyes Skrivers Forhold, og kort efter sin Erhvervelse af Kjellerup optræder Knud Mogensen iøvrigt som Vitterlighedsvidne sammen med Naboen Laurits Kruse til Balle i et af Jacob Seefeld i 1580 udstedt Dokument.²⁾ Og han maa jo have været i Slægt med Knud Mogensens Hustru, hvis Moder som tidligere nævnt var en Seefeld.

¹⁾ Hist. T. 5 — 6 — 593.

²⁾ Thiset.

Det til Jacob Seefeld udstedte Skøde slutter sig meget nær op til det i sin Tid til Knud Mogensen udstedte Skøde, dog er Møllen nu angivet at skylde aarlig 24 Ørter Mel, medens der efter det ældste Skøde af Møllen betaltes 20 Ørter 8 Sk. Mel, hvortil dog kom $\frac{1}{2}$ Ørte Rug, $\frac{1}{2}$ Ørte Byg og $\frac{1}{2}$ Ørte Havre af »nogen eygendom til samme Mølle«. Endvidere er der den Ændring, at der nu angives at være 6 Hedegaarde — i Specificationen dog kun 5 — og et Bol imod tidligere 3 Hedegaarde og 3 Gaarde og et Bol i Kjellerup By, den i 1579 omtalte Kjellerup By maa altsaa nu anses indbefattet under Hedegaardene. Mærkeligt nok er der ingen Forandring med Fæsterne paa de 6 Gunderupgaarde, medens der kun er en af de gamle Fæstere tilbage i de andre Gaarde. Skødet er medbeseglet af Palle Griis til »Slesz« d. v. s. Slette samt Jakob Seefelds Slægtning og Knud Mogensens Nabo Lauritz Kruse til Svenstrup.

Men Jacob Seefeld skulde ikke i længere Tid have Lov til at være Herre til Kjellerup. Familien Skrams Arvtager Lauritz Skrams Datter Elisabeth og hendes Mand Henrik Below til Spøttrup kunde naturligvis ikke uden videre lade den gode Bid, som Familien vel hele Tiden har regnet med skulde falde tilbage til den, gaa deres Næse forbi. Allerede 2 Dage før Stadfæstelsen paa Forfølgningen til Laas og egentlig daarligt i Overensstemmelse dermed er der gennem Kancelliet udfærdiget en udførlig Stævning til Knud Mogensen til at møde for første Herredag i Anledning af, at Henrik Below har berettet, at Knud Mogensen har gjort ham adskillige ulovlige Tilbud paa Gods imod udstedte Breve og Kontrakter. Samtidig indstævnes Jacob Seefeld uden nærmere Begrundelse.¹⁾ Hvorvidt der er sket videre som Følge af denne Indkaldelse, er uklart, men den 29. April 1598 udgaar der — ligeledes gennem Danske Kancelli — ny Stævning til Knud Mogensen om at møde for næste Herredag, idet Henrik Below har berettet, at han har Tiltale til ham for et Skøde, han har givet Jacob Seefeld paa Kjellerup Gaard og Gods, og nu kommer der i hvert Fald Fart i Tingene. Allerede den 17. Juni s. A. afsiges der paa Herredagen i Kø-

¹⁾ D. Kanc. Stævninger 1582—98 Pk. I.

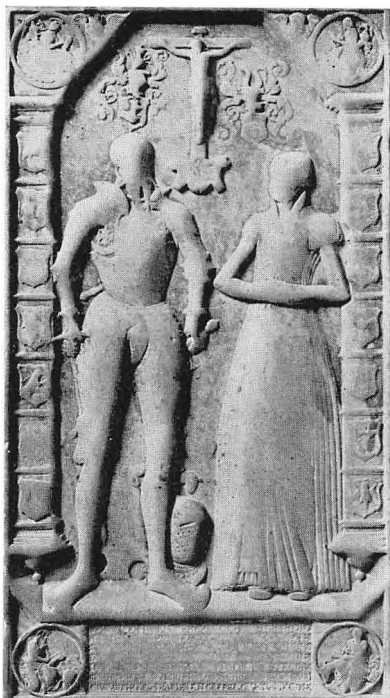
benhavn Dom i begge Sager¹⁾), den ene angaaende to Tilbud Knud Mogensen havde fremsat overfor Henrik Below m. H. t. sin Besiddelse, den anden for det af ham til Jacob Seefeld udstedte Skøde.

Det første Salgstilbud til Henrik Below skulde være udstedt den 15. Juni 1595 og angik Kjellerup med Mølle og 8 Gaarde, hvoraf de 6 i Gunderup og 2 ved Kjellerup, beboet af Søren Bagge og Mogens Christensen. Derimod omfattede det ikke Hustruens Gods, som angives at være hele Kjellerup Skov, 4 Gaarde og et Bol ved Kjellerup samt 2 Pund Korn i Ejendom og Landgilde af Mogens Christensens Gaard, hvilket Gods skulde være tilskødet hende for hendes Gods i Koldinghus Len og paa Mors. Efter dette Tilbud var Prisen 4000 Daler, men Knud Mogensen og Hustru maatte forblive i Besiddelse af Gaarden uden Afgift. Det andet Salgstilbud skulde være udstedt i Hobro den 29. April 1596 til Henrik Below og hans Svoger, der nævnes ikke særlige Betingelser for dette Tilbuds Vedkommende, men Prisen skulde være 8.000 Daler, som angaves at være budt af en anden. Det sidste Tilbud er ganske sikkert fremsat, efter at Knud Mogensen og Jakob Seefeld har været i Forhandling om Besiddelsen, og for at opnaa Klarhed i Spørgsmaalet om, hvor vidt Knud Mogensens Dispositionsbeføjelse rakte.

I den anden Retssag — vedrørende Skødet til Jakob Seefeld — oplyses dette at være udstedt den 4. Maj 1596, altsaa faa Dage efter at det sidste Tilbud til de Skramske Arvinger var fremsat. Saavel Salgstilbudene som Skødet paastodes kendt ulovlige som stridende mod Arvingernes Ret ifølge et af Knud Mogensen den 10. September 1571 — samme Dag som Arvingerne udfærdigede deres Gavebrev til ham — udstedt »Genbrev«.

Det fremgaar af Sagsfremstillingen, at der, efter at Knud Mogensen havde tilbyttet sig Kjellerup, var opstaaet Tvivl om, hvilket Krav de Skram'er kunde have i Tilfælde af hans Død uden Arvinger, og at der i Overensstemmelse med Parternes Øn-

¹⁾ H. Db. Nr. 14 fol. 230 b ff., trykt V. A. Secher: Saml. af Kongens Rettertings Domme 1595—1604 S. 158—61.

Ligsten over Jørgen Bernekow og Anne
Ravensberg i Aarhus Domkirke.
(Efter Fot. i Nationalmus. Ark.)

Ligsten over Knud Mogensen Løvenbalk og Ide Nielsdatter Brun i
Svenstrup Kirke. (Efter Tegn. i Nationalmus. Ark.)

ske ved kgl. Befaling af 1. Oktober 1581 udmeldtes 4 gode Mænd til at granske og afgøre, hvad der kunde tilkomme henholdsvis Skram'erne og Ide Nielsdatter, om Knud Mogensen døde uden Livsarvinger. Disse Mænd, Malte Jensen (Sehested) til Holmgaard, Jacob Høg til Trudsholm, Hans Lange til Bramminge og Erik Lunge til Stougaard, var da i Viborg den 3. April 1582 kommet til det Resultat, at de Skram'er i saa Fald kunde tilkomme af Kjellerup Gods Ejendomme med en Ydelse af 13 Ørtug Rug, 5 Ørtug Byg, 10 Harbo Pund Smør, 8 Svin og Gjæsteri, hvilket vel har svaret til Ydelserne af det Gods, de havde »foræret« Knud Mogensen i 1571.

Jacob Seefeld, der optraadte paa Knud Mogensens Vegne i Retssagerne, søgte at hævde, at der alene tilkom Skram'erne Forkøbsret i Henhold til Gavebrevet og Genbrevet af 10. September 1571, og da der uden Resultat var givet dem Tilbud om Overtagelse til den Pris, Knud Mogensen kunde faa af andre, maatte Skødet af 4. Maj 1596 være lovligt givet og erhvervet. Det anførtes i Forbigaaende af ham, at Knud Mogensen var nødsaget (foraarsaget) til at afhænde Godset — ikke usandsynligt, at den nu aldrende Mand, som vel ikke havde andre Indtægtskilder end Kjellerups magre Jorder, var kommet i Gæld til den rige Jacob Seefeld — samt at der var »gjort nogen Handel« mellem de Skram'ers Arvinger og Knud Mogensen i »Gaa-sum« (Gassum?) Kirke, hvilken Handel imidlertid var blevet kasseret.

Domsafgørelsen i Sagen vedrørende de 2 Tilbud var ganske kort og gik ud paa, at de ikke var saa lovlige, at de burde komme Arvingerne til Hinder eller Skade i nogen Maade. Derimod var Begrundelsen af Dommen i den anden Sag mere udførlig, og der henvises deri til, at Knud Mogensen kun havde faaet Godset paa de Vilkaar, som var angivet i hans Genbrev, hvorefter ikke engang hans Søster skulde arve det efter ham, men blot have Krav paa et Beløb af 600 Daler, at Genbrevet omfattede saavel de Skram'ers Gods som hans eget, og at han selv havde samtykket i Befalingen til de gode Mænd om at afgøre, hvor meget der kunde tilkomme de Skram'er og hvor meget hans Hustru, om han døde uden Livsarvinger. Jacob Seefelds

Skøde dømtes derfor dødt og magtesløst og maatte ikke komme Henrik Below til Hinder eller Skade.

Jacob Seefeld døde Aaret efter, at hans Køb af Kjellerup var blevet kendt ugyldigt, den $^{15}/_{11}$ 1599 paa Gavnø.¹⁾

Knud Mogensen kom altsaa ikke af med Kjellerup denne Gang, han har sikkert derefter beholdt den til sin Død, der indtraf paa Gaarden.²⁾ Han skal være begravet i Svenstrup Kirke ved Kordøren,³⁾ hvor der over hans Grav var en »smuk og net udhugget blaaagtig« Ligsten, der bagefter skal være brugt over en Kirkeværge og 1750 ført bort til Skovsgaard i Skellerup Sogn, hvortil Kirken en Tid hørte. Stenen kom imidlertid senere tilbage til Kirken og er nu anbragt i Koret. Paa Stenen læses Aarstallet 1584, men dette kan jo ikke være Dødsaalet for Knud Mogensen eller Hustru, men er sandsynligvis Aaret for Stenens Tilhugning. Over Gravskriften er udhugget Knud Mogensens og hans Hustru's fædrene og mødrene Vaaben. Ægteparret angives i 1588 at have bekostet Altertavlen, der i Danske Atlas beskrives som »ganske slet«, d. v. s. ganske enkel, samt givet to smukke, høje Messinglysestager. Paa begge Dele findes deres Vaaben, der ogsaa staar paa det store Kobberbækken i den gamle, reliefprydede Døbefond, hvilket har en Inskription om at være givet af Ægteparret til Kirken samt bærer Aarstallet 1592.

¹⁾ Brh. Cal.

²⁾ Lachm. S. 561.

³⁾ jfr. herom og det følgende D. A. IV S. 545, Marm. Dan. II S. 156 og Nat. Ark.

SKRAM'ER OG DE »NYE« HØGER

Der ses ikke at foreligge nogen Oplysning om, hvornaar Knud Mogensen og hans Hustru døde, men derefter maa Kjellerup helt eller delvist være tilfaldet *de Skramske Arvinger*, repræsenteret ved Laurids Skrams Svigersøn Henrik Below, hvis Hustru Elisabeth d. $13/11$ 1600 døde paa Kalø »aff Barne, och bleff iche forløst.«¹⁾ Henrik Below tilhørte en gammel adelig Slægt i Mecklenborg og kom i 1573 her til Landet, hvor han hurtigt gjorde sig yndet af Kongen, der udnævnte ham til Hofmarskalk, i 1579 overdrog ham Spøttrup til Foræring,²⁾ og den $10/2$ 1583 gjorde hans Bryllup paa Koldinghus. Slægten bærer det ubehagelige Tilnavn »de leede«.

Fra 1605 har vi en dunkel Underretning om en Ejendomsvist vedrørende Kjellerup. Der udgaar den $11/8$ d. A. et Missive til Kapitlet i Viborg Domkirke³⁾, hvori anføres, at Lensmanden paa Mariager Kloster har berettet, at der er paaført ham Trætte paa en Ejendom (noget Jord²), som skal ligge til en under Klostret liggende Gaard kaldet Kjellerup, og at de Breve, hvormed Gaarden skal forsvares, findes i Kapitlets Gemme. Da Sagen er magtpaaliggende for Kronen, skal Kapitlet efter Begæring fra Lensmanden udtage og tilstille ham de paagældende Breve. Desværre har vi ikke noget om, hvad der laa bag ved Lensmandens Henvendelse, eller hvad der kom ud af Sagen. Vi har ikke andetsteds Oplysning om, at Klostret havde nogen Andel i Kjellerup eller i Kjellerup Hedegaarde; i de bevarede ældste Jordebøger for Mariager Kloster findes in-

¹⁾ Brh. Cal.

²⁾ D. A. A. 1888.

³⁾ J. T. 5 — 260.

gen Antydninger deraf. Det kan selvfølgelig tænkes, at det først er paa denne Tid, at Knud Mogensens og Hustruens Ret til Kjellerup er ophørt, og at Lensmanden da har ment, at der var gunstig Lejlighed til at foretage en Aktion. Forholdet er dog nok snarere det, at der har foreligget Stridigheder om Skellet mellem Mariager Klosters Ejendomme og Kjellerup, og at Sagens Omstændigheder er blevet gengivet urigtigt i Referatet i Jydske Tegnelser. Skeltrætter mellem disse Ejendomme har været hyppige igennem Tiderne, og vi finder da ogsaa i Lensregnskaberne¹⁾ Underretning om, at der i 1632 paa Klostret opbevaredes »Tholff Tingsvinder tillsammen Bunden udi ett Knipp Anlangendes Rett ehr imellum Kielerup och Mariagers Closter item . . .«

De Skramske Arvinger har ikke haft Lyst til at beholde det med Længsel afventede Gods, men har vel ret hurtigt afhændet det igen. Lidt hen i det 17. Aarhundrede finder vi Gaarden i Hænderne paa en anden Slægt, *Høgerne*. De tilhørte trods Navneforskellen en Æt, af hvilken eet Medlem — dog uden Tvivl kun paa Grund af Falskneri — tidligere er blevet sat i Forbindelse med Gaarden, nemlig Bannerne. En Gren af denne Slægt optog efter Stamfaderens Giftermaal med en Datter af Peder Høg af de saakaldte »gamle« Høger disses Slægtsnavn, men beholdt naturligvis Bannernes Vaaben, skraadelte Felter i Rødt og Sølv. De »nye« Høger fik tillagt et andet, lidet smigrende Tilnavn, de blev kaldt de »tredske« Høger. En Del af dem holdt til i Nordjylland, og her paa Klarupgaard i Klarup Sogn boede Jørgen Høg, der var gift med Anne Enevoldsdatter Stygge, som bragte Todbøl med sig. I Ægteskabet var der bl. a. Sønnerne Erik og Christen, der begge nævnes som Ejere af Kjellerup. Erik, som hovedsagelig skrives til Klarupgaard, blev $\frac{1}{7}$ 1593 gift med Christence Jensdatter Dyre. Vi ved, at Gæsterne til dette Bryllup fik en god Steg. Kongen — den betænksomme og allestedsnærværende Chr. IV — sendte Bud til Lensmanden paa Mariager Kloster, den tidligere omtalte Jacob Seefeld, om at lade skyde 4 Stk. Vildt og levere dem til Brylluppet. *Erik Høg* var blandt Forseglerne af den d. $\frac{20}{2}$ 1602

¹⁾ Mar. Kl. Lensr. Kvittantiarums Bilag 1631/32.

udstedte »trøg, veragtige uigenkallendes og urygelige Sone og Aarfeide«, som Albret Skeel til Jungetgaard maatte indgaa paa, da han »disverre« havde dræbt Niels Juul til Kongstedlund¹⁾. Efter Jørgen Høgs Død opstod der i 1603 Arvetrætte, 7 Adelsmænd blev udmeldt til at ordne Sagen, og de skulde særligt paalægge de 2 nævnte Sønner at fremkomme med de Breve, der fandtes efter deres Fader.

Ved Rostjenestetaksering i 1609 sættes Brødrene til 1 Hest hver²⁾, men da Kalmarkrigen udbryder Aaret efter, maa de stille sig selv til Disposition for Fædrelandet. I 1610 faar Erik Høg Bestalling som Kaptajn, i Januar 1612 skal han som Skibskaptajn forestaa Udtagning af Baadsmænd i »Nørrejylland ad Østersøen« og senere i Maj udstedes der Søpas og Artikler for ham som Kaptajn paa Skibet »Trost«. Erik Høg angives at være død den $\frac{10}{10}$ 1612³⁾, man kan vel formode under Kampen for Fædrelandet.

Det maa antages, at Erik Høg har købt Kjellerup af Skram'erne eller Belowerne. Tilskyndelse dertil kan han have faaet gennem en Faster Inger Høg, der i sit 2. Ægteskab var gift med Lauritz Kruse til Svenstrup. Erik Høg og hans Hustru har vel ikke følt sig videre knyttet til Gaarden, dog ser vi, da der d. $\frac{26}{7}$ 1613 udstedes et Fæstebrev paa Kongetienden af Klarup Sogn til Fru Christence Dyre⁴⁾, at saavel hun som hendes afdøde Mand skrives til Kjellerup, uagtet det, da Brevet nærmest vedkom Klarupgaard, havde været naturligere at anføre dem til denne Gaard. I Rostjenestetakseringen i 1614 ser vi ogsaa nævnt *Fru Christence Dyre*, Erik Høgs til Kjellerup med $\frac{1}{2}$ Hest⁵⁾. Men Fru Christence har dog efter Mandens Død ikke ønsket at beholde Kjellerup, som jo ogsaa laa ret fjernt fra Klarupgaard. I den tilsvarende Ansættelse i 1617 oplyses det, at hun har solgt Kjellerup og i Stedet købt Kiersgaard i

1) D. Mag. 3 S. 318—20.

2) D. Kanc. B. I 2 b.

3) Caspar Peter Rothe: Brave danske Mænds og Quinders Berømmelige Eftermæle. I S. 481.

4) Indlæg til D. Kanc. Tiendebog 1591—1654.

5) D. Kanc. B I 2 b.

Vendsyssel, hvorfor hun er lagt i Lægd sammen med 2 andre til at holde 1 Hest, og samtidig anføres det, at *Christen Høg* til Todbøl er blevet forhøjet med 1 Hest, da han har købt Kjellerup og Hammergaard med mere Gods, han skal nu stille 3 Heste til »den røde Fane«. Salget af Kjellerup er vel senest foregaaet i 1615, den 1. Aug. dette Aar har Fru Christence købt Kiersgaard¹⁾. Christen Høg har sikkert beholdt Todbøl, hvor han den ^{22/7} 1593 — 3 Uger efter Erik Høgs Bryllup — var blevet gift med Jomfru Anne Ovesdatter Skram²⁾, som Hovedopholdssted og kun set til Kjellerup en Gang imellem; paa en af disse Ture har han truffet Eske Brok den 25. Januar 1619 i Mariager³⁾.

Lige saa lidt som sin Broder kom Christen Høg til at indtage en fremtrædende Plads i Samfundet, men han ses dog hyppigt benyttet til Hverv, der kunde tyde paa, at han nød almindelig Agtelse og Tillid. I mange Tilfælde udvælges han til at overtage Værgemaal, f. Eks. for Christen Prips Børn, hvilket medfører Klagemaal fra Faderens Side⁴⁾ — Christen Høg beskyldtes ligefrem for at have brugt Børnenes Arvegods til egen Fordel — til at forlige og dømme i Tvistigheder samt til at være med ved Overleveringer af Len fra een Lensmand til en anden. Efter forskelligt at dømme bl. a. Rostjenestetakseringer — i 1625 ansattes han til 654 Tdr. Htk. —⁵⁾ var han rigtig godt stillet i økonomisk Henseende og manglede ikke kontante Midler. I 1627 indlader han sig i en Transaktion, der senere førte til Retssag⁶⁾. Mod Sikkerhed i et »Guld Demants« Armbaand havde han ved et Pinsemarked laant Fru Karen Dyre, Niels Arenfeldts til Knivholt 100. Specie Daler, men kunde ikke levere Pantet tilbage, da det i »Fjendernes Tid« d. v. s. under General Wallensteins Besættelse i 1627—29, var blevet taget sammen med hans Hustrus »Guld, Perler og

1) R. A. Privatarkiver paa Perg.

2) Brh. Cal.

3) D. Saml. 2 — III — 194.

4) D. Kanc. Indkomne Breve og Indlæg, ^{10/2} 1621.

5) D. Mag. 5 — I — 173.

6) H. Db. 1635 II fol. 101.

bedste Formue«. Det vanskelige Tilfælde afgjordes paa den Maade, at Christen Høg frifandtes for Kravet om Udlevering af Armbaandet, og at Laantageren til Gengæld fritoges for at tilbagebetale det laante Beløb.

Medens Erik Høgs militære Løbebane faldt til Søs, var Christen Høg knyttet til Landmilitisen. I Marts 1611 nævnes han som en af de Adelsmænd, der skulde møde personlig under deres »Fane« paa det forestaaende Tog, han hørte til «Aalborg Fanen«. Da man — for sent — begynder at ruste sig imod Tyskerne, der i Efteraaret 1627 foretager Indfald i Jylland, bliver han udvalgt til som Kommissær at udskrive samt sørge for Bevæbning af unge Karle til Landeværn. Han faar sammen med Tyge Brahe paa Skivehus Vendsyssel som Virkeomraade, men naar vel ikke at udrette meget, Tyskerne kom hurtigere end ventet, og han slipper ikke væk fra Jylland, inden denne Halvø besættes, men tager Ophold paa sin Gaard Todbøl. Medens det ellers var Bestemmelsen, at Adelsgaarde, der beboedes af deres Ejere, skulde være fri for Indkvartering, blev der overfor Christen Høg og hans Hustru handlet derimod¹⁾. Efter et Klageskrift han d. 1. Januar 1629 indgav til den stedlige Øverstbefalende Hertug Frantz Albrecht af Sachsen-Lauenburg, fik han og Hustruen en meget ublid Behandling af de indkvarterede Officerer. Først havde han maattet give en Ritmester 500 Rdl. i Penge, Guld og Sølv, 3 skønne Heste m. v., foruden at der hemmelig blev frataget ham Ædelstene, Guld og Sølv til nogle Tusinde Rigsdalers Værdi. Senere kom en ny Ritmester, von Mettecoven, der forskrækkede Christen Høg og hans »bedagede« Hustru, saa at de akkorderede med ham om en maanedlig Ydelse paa 100 Rdl. Men alligevel blev Christen Høg holdt i Fængsel i 4 Døgn, og da han i Foraaret 1628 vilde klage til den forannævnte Hertug, der havde Kvarter paa Aagaard, blev han forhindret deri og maatte stadig punge ud. Endvidere beskylder han Mettecoven for paa det ubarmhjertigste at have kastet hans »fattige gamle« Hustru omkuld paa Gulvet. Mettecoven svarede paa Anklageskriftet, at Christen Høg var Anstifter af et Bondeoprør, og benægtede at have

¹⁾ J. S. 4 — 2 — 209 ff.

pryglet ham og Hustruen. Disses Tjener og Pige bevidnede Klagens Rigtighed, men der kom sikkert ikke noget ud af Sagen. Christen Høgs Hustru levede kun et Par Aar efter Strabadserne under Krigen¹⁾, medens han i hvert Fald var i Live endnu i 1635—36²⁾. Under 25. Novbr. 1635 udgik der et kgl. Brev, hvorved der gaves ham Medhold i en Klage over, at Stolestaderne i Snedsted Kirke var blevet anbragt for nær ved hans Begravelsessted.

¹⁾ D. D. A. 1885.

²⁾ jfr. f. Eks. H. Db. 1635 II S. 101 og Hans H. Fussing: Herremand og Fæstebonde S. 134.

ENEVOLD CHRISTOPHERSEN SEEFELD.

KJELLERUP MIDTPUNKTET I STØRRE BESIDDELSE

Paa Kjellerup skulde man ogsaa faa ubehagelige Beviser paa, at Fjenden var i Landet, men Christen Høg havde da afhændet Gaarden. Kort Tid efter at han har modtaget Kongens Ordre om at være med til at udskrive til Landeværnet, udsteder han — den 22. Septbr. 1627 — Skøde paa Kjellerup med Gods til *Enevold Seefeld Christoffersen*, der her skrives til Kvotrup, medens han 3 Uger tidligere, da han af Oluf Parsberg til Jernit, hvis Hustru var blandt Arvingerne efter Jomfru Maren Kruse til Svenstrup, faar Skøde paa Svenstrup »Hofuedtgaardt« med Svenstrup Mølle, 4 Gaarde, 2 Bol og 1 Gadehus i True samt 4 Gaarde i Lykkemark, skrives til »Reffs« (Refsnæs i Hellum Herred)¹⁾.

Med Kjellerup Hovedgaard fulgte Kjellerup Mølle »en Stampmølle er bygget derunder«, 5 Gaarde kaldes Kjellerup Hedegaarde, endnu en Gaard som kaldes Hedegaard, en Gaard kaldes Mølgaard, 4 Gaarde i Gunderup og 1 Gaard i Dalbyover i Gjerlev Herred. Kjellerup kom nu tilbage til en Slægt, som flere Gange tidligere har haft Forbindelse med den, men den nye Ejer var dog kun langt ude i Slægt med de Seefelder,

¹⁾ Vib. L. Sk. 1624 — 37 fol. 111 b.

Skødet paa Svenstrup Hovedgaard angives i Skøde- og Panteproto-kollen at være udstedt den 1. Septbr. 1629, men der kan ikke være Tvivl om, at det saavel som Skødet paa Kjellerup er udstedt i 1627, en Fejl i Aarstallet kunde let løbe i Pennen, da begge Dokumenter først blev tinglyst i 1629 efter Krigens Afslutning — i 1628 fandt slet ingen Tinglysninger Sted. Skødet paa Kjellerup har ogsaa i Protokollen været angivet med Udstedelsesaar 1629, men Aarstallet er blevet rettet til 1627.

vi i det foregaaende har truffet paa, han nedstammer fra en Broder til den Jens Thomsen paa Dalsgaard, der muligvis i 1415 skrev sig »af Kjellerup«. Enevold Seefeld nævnes i Almindelighed med Patronymet Christoffersen til Adskillelse fra den samtidige Slægtning Enevold Seefeld til Visborggaard, Søn af den tidligere omtalte Rigsraad Jacob Seefeld. Hans Families Sædegaard var Refsnæs, som ogsaa ejedes af Faderen Christoffer Seefeld, der var gift med Else Nielsdatter Benderup, Datter af Niels Mouridsen til Kvotrup, hvis Hustru Maren Høg iøvrigt var Kusine til Erik og Christen Høg.

Men den nye Ejer havde ikke blot paa fædrene Side Tilknytning til Kjellerup, ogsaa paa Moderens Side havde han god Forbindelse med tidligere Ejere af denne Gaard. Som vi foran har set, havde Jep Hegedal den ældre en Søstersøn Niels Jepsen, fra hvis Datter Maryn Slægten Benderup paa Kvotrup maa antages at nedstamme¹⁾, der skulde saaledes rinde Blod fra Hegedalerne i Kjellerups nye Ejers Aarer. Maryn Nielsdatters Mand fik i 1488 af Kong Hans Stadfæstelse paa Kvotrup med 4 Gaarde i Dyrby, »et øde Bygge i Allestrup« m. m., som var frit Gods for hans Hustrus Fader, der »for hans Sygdoms Skyld« havde »fortinget« at give Kongen aarligt 2 lødige Mark af det paagældende Gods²⁾.

Enevold Seefeld har sikkert villet skabe sig et Godskompleks i Ommersyssel af de 3 tæt ved hinanden beliggende Hovedgaarde, Kvotrup, som han maa have arvet efter Moderen, samt Kjellerup og Svenstrup Hovgaard. I de første Aar har han dog ikke kunnet have større Glæde af sine nye Besiddelser. Under Krigen 1627—29 satte Tyskerne sig bl. a. fast paa Kjellerup, og det har ikke været nogen behagelig Indkvartering. I 1630 var for Landstinget i Viborg appelleret en Dom, som Præsten i Tørslev (Vester-Tørslev) Hr. Anders Qvist ved Onsild Herreds Ting havde faaet over en Peder Jensen (Spliid) i Øster Velling for Korntiende af Kjellerup Avl i 1628³⁾. Det anførtes i Sagen, at Peder Jensen da havde boet paa Kjellerup

¹⁾ se foran Side 54 Note 2.

²⁾ Rep. II 6241.

³⁾ Vib. L. Db. 1630 B fol. 189 b.

(vel sagtens som Forpagter), men at han hverken var Gaard eller Avl mægtig, »ej heller havde videre Avl end som Kejserens Folk tilhørte, som laa i Kvarter paa samme Gaard«. Peder Jensen blev iøvrigt frikendt, fordi Dommen ikke var afsagt ved hans rette Værneting. Krigen tog i det hele haardt paa disse Egne, rundt om kom Gaardene til at staa øde, og Kvægbestanden blev i høj Grad reduceret. Vi har flere senere Efterretninger gaaende ud paa, at 4 Kjellerup Hedegaarde blev nedbrudt i den kejserlige Fejdes Tid¹⁾ og stod øde helt ind i det 18. Aarhundrede²⁾. I samme Fejde angives Kvotrup at være blevet øde³⁾, ligesom Kjellerup Møllegaard blev afbrændt⁴⁾. Der foreligger et Brev, dateret Kjellerup d. 7/1, 1630, fra Enevold Seefeld til Lensmanden paa Dronningborg Otto Marsvin, hvori han oplyser, at af Bønderne paa hans 3 Gaarde i Dyrby kunde de 2 ikke give en Skæppe Korn i Afgift, ligesom de ikke havde Korn eller Kreaturer til Driften, medens den 3. var rømt fra Gaarden efter udvist »Utroskab« mod Enevold Seefeld og hans Moder. Disse Gaarde, som ikke var erhvervet sammen med Kjellerup eller Svenstrup Hovgaard, var sandsynligvis Arvegods i Slægten fra den tidligere omhandlede Niels Jepsen i Dyrby, Niels Mouridsen til Kvotrup ejede i 1581 flere Gaarde i Dyrby⁵⁾. Heller ikke Enevold Seefelds Bonde i Dalbyover havde givet ham nogen Landgilde. Han beder derfor om Fritagelse for dem for at svare Rugskat. Brevet, der viser, at Enevold Seefeld skrev en god Haand, var iøvrigt det eneste Bilag i sin Art til et Lensregnskab⁶⁾, og det fik ogsaa til Resultat, at de paagældende Bønder blev fritaget for Ydelsen. Naar der ikke i Henvendelsen nævnes noget om hans andre Bønders Forhold, har det sin naturlige Grund i den Omstændighed, at de boede i samme Sogn som hans Hovedgaarde og derfor var skattefrie som hans »Ugedagstjenere«.

1) jfr. Sogne-Jb.

2) Matr. 1688. Modelbog Nr. 1766 og Lachm. S. 561.

3) Ons. H. Tb. 1684—87. fol. 100 b.

4) jfr. Sogne-Jb.

5) H. Db. Nr. 10 fol. 124.

6) Drbg. Lensr. Extr. Mdtl. 1629.

I 1631 maa Situationen have forbedret sig for Bønderne i Dyrby og Dalbyover. Enevold Seefeld sender da Skatter for dem, 6 Mark for hver af Bønderne, 1 $\frac{1}{2}$ Mark for en Dreng, der tjener for halv Løn i en af Gaardene, og 3 Mark for hver af 2 Mænd, der boede i hans Gadehuse¹). I 1632 betaler han ogsaa Skat for Bønderne, nu 2 Rigsdaler for hver samt $\frac{1}{2}$ Rdl. for Drengen og 1 Rdl. for den ene af Husmændene, den anden er forarmet²).

Samme Aar faar han et officielt Hverv, sammen med Otto Marsvin skal han overlevere Mariager Klosters Len til Gabriel Kruse.

¹) Drbg. Lensr. Extr. Mdtl. 1631.

²) Drbg. Lensr. Extr. Mdtl. 1632.

DEN LÆRDE ADELSMAND AXEL URNE

Men heller ikke Enevold Seefeld, der dog havde faaet dannet sig en anselig Besiddelse med Kjellerup som Midtpunkt, skulde i længere Tid være Ejer deraf. I og for sig synes den Transaktion, hvorved Kjellerup gik ham af Hænde — Mageskifte med Viffertsholm i Solbjerg Sogn — at være ret naturlig for hans Vedkommende. Han var gift med Anne Urne, Søster til Viffertsholms Ejer *Axel Urne*. For Refsnæs maa sidstnævnte Ejendom ligge bedre tilpas end Gaardene i Ommer-syssel. Den 2. Februar 1633 er der tinglyst 3 Dokumenter¹⁾ vedrørende de 2 Adelsmænds Mageskifte. Det ene er et Skøde dateret Viffertsholm den 1. samme Maaned — mærkeligt at dette Dokument kunde tinglyses i Viborg Dagen efter dets Udstedelse —, hvorved Enevold Seefeld fik Skøde paa Viffertsholm med Birkeret og Gods, 12 Gaarde og 6 Huse, Nørretvedskov samt en Broderlod i alle tilliggende Skove, dog med Forbehold af een Jomfru Anne Urne tilhørende Søsterlod og een Arvingerne efter Eske Brok, — hvis Hustru Christence Viffert var Moster til Axel Urne — tilkommende Part. De 2 andre Dokumenter var Skøder fra Enevold Seefeld til Axel Urne, henholdsvis paa Kjellerup og Svenstrup »Hoffuidtgrd«, begge med det samme Godstilliggende, som Christen Høg i 1627 havde afhændet dem, dog at der nu allersidst efter Svenstrup Mølle yderligere anføres »et Bolig kaldes Auindtzberig«, samt paa Kvotrup Hovedgaard og Mølle tilligemed 3 Gaarde og 2 Huse i Dyrby og »en steds Hiede kaldes Allestrup

¹⁾ Vib. L. Sk. 1624—37 fol. 220 b og 221.

Hiede«¹⁾. Disse Skøder angives i Protokollen at være udstedt den 17. Decbr. 1633, men Aarstallet maa være forkert, da de som nævnt tinglystes i Februar 1633. Ganske vist ser vi Enevold Seefeld endnu den 8. April 1633 skrevet til Kjellerup, da han opnaar Stadfæstelse paa Kronens og Kirkens Anpart af Gassum Sogns Korntiende²⁾, men det er jo ret forklarligt, eftersom Aftalerne om Fæstemaalet sandsynligvis er indledet, medens han var Ejer af de 3 Gaarde i Ommersyssel. Iøvrigt synes han ikke at være kommet til dette Fæstemaal paa en ordentlig Maade, for Aaret efter bevilges Tienderne til de tidligere Fæstere, 2 Bondemænd, idet det anføres, at Enevold Seefeld »til Viffertsholm« havde faaet Stadfæstelse derpaa »ved ulige (urigtig) Beretning«³⁾.

Det er ikke saa let at se, hvad der kunde faa Axel Urne til at foretrække Kjellerup m. m. for Viffertsholm. Som vi senere skal se, var hans økonomiske Forhold ikke særlig straalende, saa man kunde forstaa det, hvis det var en Transaktion, hvorved han fik Midler til Disposition, men dette er ikke sandsynligt, da de erhvervede Ejendomme maa antages at have været mindst lige saa meget værd som den solgte, med mindre da Birkerettigheden til Viffertsholm har tynget saa stærkt i Vægtskaalen, at der maatte Kontanter til fra Enevold Seefelds Side — eller Kvittering for hans Hustrus — Anne Urnes — Arvepart. Klarhed herover kan vi ikke faa, da det paa den Tid ikke var Sædvane at give Oplysning om Købesummerne i Skøder.

Kjellerups nye Ejer Axel Urne tilhørte den ældgamle Slægt, der havde en gylden Ørneklo i blaat Felt som Vaaben, og som oprindelig hørte hjemme i Sønderjylland⁴⁾. Som Tilnavn erholdt denne Adelsfamilie, der er den ældste, der førte fast Slægtsnavn, og som angives at have været her i Landet paa

¹⁾ Allestrup Hede var utvivlsomt Arv efter Enevold Seefelds Bedstefader Niels Mouridsen, hvem den tilfaldt sammen med Kvotrup paa et »venligt« Søkendeskitte, som han og Søsteren Marine holdt efter Broderen Jørgen Mouridsen, der som tidligere anført faldt i Slaget ved Svarteraa (jfr. Top. Saml. Perg. Onsild H. Dok. af ²⁷/₂ 1566).

²⁾ D. Kanc. Tiendebog 1591—1647.

³⁾ K. Br.

⁴⁾ D. A. A. 1904.

Karl den Stores Tid ca. 800¹⁾, Betegnelsen de stille eller de stolte Urner. Axels Forældre var Jørgen Urne til Brobygaard, der døde allerede i 1601, 34 Aar gammel, og den 5 Aar ældre Margrethe Axelsdatter Viffert, som bragte Viffertsholm med sig. Her fødtes Sønnen den $\frac{5}{2}$ 1598. Han fik en udmærket Opdragelse, efter Skolegang paa Sorø Skole, hvortil han kom i 1612²⁾, var han en Tid i Huset hos den lærde Holger Rosenkrantz, der paa Rosenholm opretholdt en universitetslignende Opdragelsesanstalt for unge, begavede Mænd.³⁾ At hans Ophold her ikke har været ganske unyttig, fremgaar af, at der sammen med Ligprædikenen over den berømte Adelsmand som Nr. 1 af 22 Digte til den afdødes Pris er trykt et latinsk Digt af Axel Urne »Axelius Urne Georgii defuncti quondam discipulus« (den afdødes tidligere Discipel), den eneste Adelige af de 22 Digtere⁴⁾. I Aarene 1619—21 havde Axel Urne som ganske naturligt for en ung Adelsmand med en god Opdragelse Ansættelse som Sekretær i Kancelliet, men Embeds- eller Hofvejen kunde dog ikke fastholde ham ret længe. Endnu i Begyndelsen af Aaret 1622 har han staaet i Embedstjenesten. Der findes bevaret et Brev dateret Viffertsholm den 3. Jan. 1622⁵⁾, hvori han overfor sin »thillforladendes Venn« Kansleren Christian Friis til Kragerup undskylder, at han er blevet længere borte end beregnet. Det anføres heri, at han henved 14 Dage efter St. Mikkelsdag (den 29. Septbr.) kom tilbage med Gesandterne — han maa vel saaledes have rejst i et offentligt Hverv — og tog hjem (til Viffertsholm) i den Mening at ville opholde sig der ca. 8 Dage, »og lavet sin Sag noget til Rette«, men at han faldt i en stor Sygdom, som han endnu ikke helt havde forvundet. Saavel Moderen som »vi« — formentlig Axel Urne og Søsteren Anne — vilde gerne til Ende med Skiftet, der er af stor Betydning for hans Velfærd, der er nemlig efter Faderen overtaget en »temmelig« Gæld, som bør bringes ud af Ver-

1) Kgl. Bibl. Kall. 127 Fol. S. 10.

2) K. Br.

3) Kirkeh. Saml. 3 — VI — 35.

4) Ligprædiken over Holger Rosenkrantz, trykt 1643.

5) D. Kanc. indkomne Indlæg og Breve.

den. Men saa snart de er kommet til Ende med Skiftet, »skal jeg forføje mig til min Tjeneste igen og denne min Absentz med des større Flittighed recompensere«. Brevet, der er skrevet med en god og tydelig Haandskrift og en for Tiden ret sjælden Konsekvens i Retskrivningen, er holdt i en Tone, der tyder paa et godt Forhold mellem Kansleren og den underordnede Sekretær, og fri for krybende Underdanighed. Det er sikkert tvivlsomt, om Axel Urne har genoptaget sit Arbejde, samme Aar den 3. Februar døde Moderen¹⁾, og samtidig har han vel knyttet Forbindelse med Anne Marquorsdatter fra Lengsholm af Slægten »de gabende« Rodsteener, med hvem han blev gift den 21. Juli 1622²⁾. Overtagelsen af Viffertsholm, som han i en Del Aar havde i Sameje med Søsteren Anne, og Giftermaalet lader han ikke gaa ubemærket hen, Himlen paa Prædikestolen i Sognekirken er forsynet med hans og Hustruens Navne og Aarstallet 1622³⁾, saa han har sikkert da skænket eller restaureret Prædikestolen. Ved Rostjenestetakseringer i de nærmest paafølgende Aar ansættes hans og Søsterens Gods sammen i 1624 under 2. Aalborg Fane til Ydelse af 1 Hest og i 1625 til 280¹/₂ Tdr. Htk.⁴⁾

Det, der har gjort Axel Urnes Navn kendt, er, at han er blandt de Adelsmænd, der tidligst viste Interesse for ældre Tidens og Slægters Historie og som foretog Indsamling af Oplysninger af genealogisk og personalhistorisk Art. Han roses meget af Thiset for at have historisk Sans, hvoraf han havde mere »end samtlige øvrige samtidige Adelshistorikere tilsammen«. Thiset har ladet trykke⁵⁾ det Arbejde, der særlig kan vise os Axel Urnes Virksomhed, en Slægtebog, Viffert Seefelds Aner, men han har ved Trykningen benyttet en Afskrift⁶⁾ og ikke Axel Urnes egen Redaktion. Denne Udgave⁷⁾, der ligesom Afskriften er delt i 2 Afdelinger, først Oversigt og Oplysninger om

¹⁾ D. Saml. 2 — VI — 16.

²⁾ D. Saml. 2 — VI — 32.

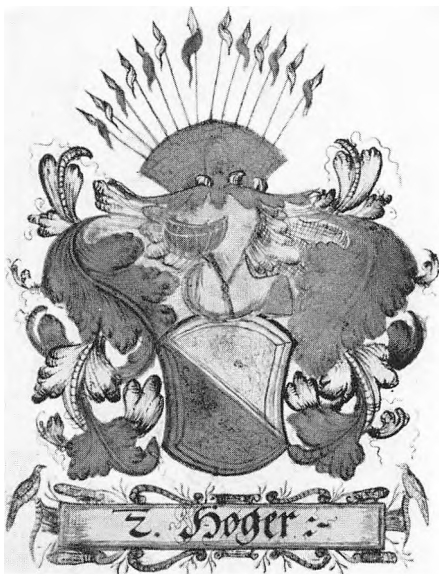
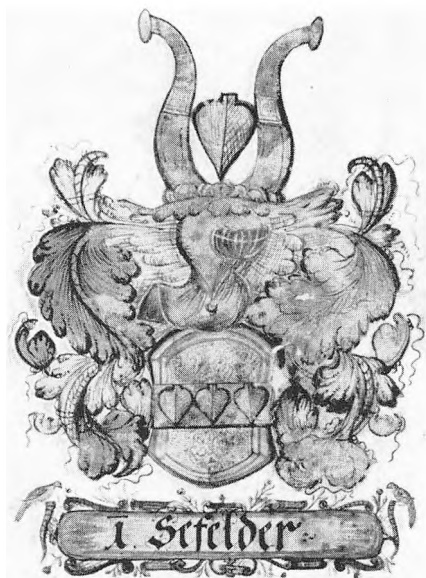
³⁾ J. S. II S. 65.

⁴⁾ D. Kanc. B. I 2 b, jfr. D. Mag. 5 — I — 173.

⁵⁾ Pers. T. 6 — IV — 211.

⁶⁾ Thottske Saml. 4° 1889; jfr. Festskrift til Kr. Erslev S. 324.

⁷⁾ Thottske Saml. 4° 1888.

Vaabengivelser fra Axel Urnes Skrift,
Viffert Seefelds Aner.

Viffert Seefelds Faders Aner og derefter en tilsvarende Beskrivelse vedrørende Moderen Else Nielsdatters Slægt — Viffert Seefeld var Broder til Kjellerups tidligere Ejer Enevold Seefeld, — har forud for hver Afdeling en haandtegnet Forside, bygget op som et Epitafium med Indskrift, skrevet af Axel Urne selv, samt henholdsvis 14 og 16 smukt udstyrede, farvelagte Anevaaben. Axel Urnes Redaktion er paa flere Punkter af større Værdi end den anden, en Afskrift ved Viffert Seefelds Broder Bogsamleren Jørgen Seefeld, men denne har dog ogsaa Oplysninger, som savnes i førstnævnte Udgave. Saaledes oplyses det deri, at Thord Degn, der ligger begravet i Mariager Kirke, førte samme Vaaben som Else Nielsdatter (Benderup), at Slægten var kommet fra Bøhmen, samt at Thord Degns Gaard hed Urholm, og at den blev ødelagt i Grevens Fejde. Rigtigheden af de sidste Oplysninger er dog ret omtvistelig, Slægten synes ægte dansk i sin Oprindelse og Thord Degn boede vel paa sin tidligere omhandlede Sædegaard, Bjerregaard ved Mariager; Urholm skal sikkert være den forhen omtalte Ulholm eller Ulvholm i Gassum Sogn, som meget muligt har tilhørt Else Nielsdatters Forfædre¹⁾.

Endvidere fremgaar Axel Urnes historiske Interesse af den Omstændighed, at han kort Tid efter den utrættelige Samler Anne Krabbes Død (1618) er kommet i Besiddelse af hendes bekendte »Kopibog«²⁾ og dels egenhændig dels ved en hos ham ansat Skriver har forsynet den med en Række Rettelser og Tilføjelser, samt at han ses at have været i Forbindelse med de slægtteboginteresserede Damer Sophie Sehested (Moder til Niels og Jens Juel) og den lærde Sophie Below eller dennes Datter³⁾. Samlerfliden har Axel Urne sikkert bevaret lige til det sidste, vi har saaledes Oplysning om, at han i Septbr. 1650 har ladet

1) Navnet Urholm for Ulvholm stemmer meget godt med en Præsteindberetning trykt i D. Saml. 2 — VI — 144, jfr. J. S. 4 — 1 — 73, men Grunden til Overensstemmelsen er vel den ganske enkle, at der er fælles Kilde.

2) Gl. kgl. Saml. 844.

3) Rep. II Bind VIII S. 499.

afskrive gamle Dokumenter, 2 Adelsdiplomer, der tilhørte Ove Blik til Nørbeg¹⁾).

I den omtalte »Kopibog« har Axel Urne iøvrigt — tildels med egen Haand — sørget for en Tilføjelse, der angik ham selv. Han var blandt dem, der kom til at lide under Chr. IV's ulyksalige Deltagelse i Trediveaarskrigen. Fra Marstrand sendte en Del utilfredse jydsk Adelsmænd den 28. Oktbr. 1627 en Henvendelse til Rigsraadet, hvori de beklagede sig over, at de først havde været udsat for Plyndringer og Overfald fra Kongens egne Krigsfolks Side, og at de »straks derpaa blev overilede af Fjenden«, hvorfor de maatte flygte med Familie fra Hus og Hjem, og de bad nu om Hjælp til Befrielse, det være sig ved Magt eller ved Fred. Axel Urne var med ved Udarbejdelsen af Henvendelsen, der ret tydeligt var Udtryk for Utilfredshed med Kongens Optræden, men tog sammen med Gunde Lange et Særstandpunkt. Tilføjelsen i »Kopibogen«, der paa et manglende Blad, fol. 358, maa have haft hele Henvendelsen, men som nu kun har Rettelsen, lyder saaledes: »Men Gunde Lange och Axell Urne wille dett ey samptycke Befrygtendiss oss att schulle Bliffue Nød och Thill Threngde att Indgaa dett wi heller ganndsche Ugierne och fast nødige Ville, dett Gud allermechtigste kiende och for Christi Schyllid Naadeligen affuende.«²⁾)

Vi kender ogsaa en Del til Axel Urnes Liv udover, hvad der angaar hans historiske Samlervirksomhed. Han skal have været en dygtig Matematiker (matematicus præclare de literis meritus)³⁾, og i Forbindelse hermed kan vel stilles den af ham udarbejdede Beregning over, hvorledes den store Mængde forskellige Landgildeydelse skulde omsættes i Hartkorn⁴⁾). Beregningen, der er dateret Kjellerup den ¹⁴/₁ 1634, angives opstillet

¹⁾ J. S. II S. 395.

²⁾ I den i D. Mag. 3 — IV — 67 trykte Gengivelse af Henvendelsen er denne Bemærkning vel medtaget, men Ordet ey i »wille dett ey samptycke« er fejlagtigt opfattet som et meningsforstyrrende »wi«, jfr. ogsaa Kr. Erslev: Rigsraad og Stændermøder i Kristian IV's Tid II S. 65.

³⁾ Thiset i D. B. L.

⁴⁾ Afskrift i Thott Nr. 694 fol.

saavel til egen Nytte og Brug som til Afbenyttelse for andre, fordi der var store Uoverensstemmelser og Fejl i de tidligere foreliggende Takster, ogsaa i den bedste, den »Iffuer Juel hafuer gjort«. Det fortrinlige Arbejde er sikkert blevet stærkt benyttet ved Salg og Mageskifter. I en ca. 100 Aar yngre Kilde¹⁾ finder vi oplyst, at hans Minde endnu da levede blandt Egnens Folk, der foruden Lærdom tillagde ham Evner udover det almindelige »han skal have besiddet en høj Viisdom af det Slags, som vor Christendom forbyder, men det var ey usædvanlig i de Tider at tillægge store Mænd saadan en Last«. I en Beskrivelse fra 1743 af Svenstrup og V. Tørslev Sogne hedder det: »Efter gamle Folks Sigende skal Axel Urne have været en meget lærd Mand og har haft et forunderligt Spejl, hvori han har kunnet se sælsomme og forunderlige, saa vel som langt fra liggende Ting . . . «²⁾).

Lærdom og Evner udover det almindelige er imidlertid ikke tilstrækkeligt til at skaffe Menneskene Lykke og gode Kaar eller at holde dem fri for Besværligheder. Ordningen af Axel Urnes Arveforhold til Søsteren Anne tog meget lang Tid, men det er dog ikke sikkert, at det har givet Anledning til Modsætningsforhold af Betydning. Allerede i 1623 faar Stygge Høg til Vang Befaling til at paatage sig Værgemaalet for Anne Urne, idet der, da hun og Broderen vil skifte, er udgaaet Befaling til gode Mænd om at overvære Skiftet³⁾. Vi hører igen om dette i 1631, da Enevold Seefeld beskikkes som Værge for hende, der i Decbr. Aaret før havde faaet Bevilling til at være sin egen Værge, dog med Broderen som Lavværge, men som i Juni oplyses at være geraadet i Gæld. Endnu i 1632 omtales Skiftet som værende uafsluttet, men det maa være bragt i Orden ved Enevold Seefelds Overtagelse af Viffertsholm og Giftermaal med Anne Urne. I Forbindelse med Skiftet staar vel ogsaa Axel Urnes Salg til Søsteren af en Ejendom, Skavange i Vendsyssel, som hans Hustru havde arvet⁴⁾.

¹⁾ Lachm. S. 560.

²⁾ R. A. A. 1915 S. 58.

³⁾ K. Br., hvorfra ogsaa en Del af det følgende er hentet.

⁴⁾ D. A. A. jfr. Vib. L. Sk. 1624—37 fol. 255 b.

Det er sandsynligt, at Axel Urnes økonomiske Forhold har vanskeliggjort Skiftet, i hvert Fald er det givet, at de ret tidligt var i Uorden. Særlig galt synes det at have været i Tiden omkring 1632. I dette Aar udsteder han under $31/7$ og $24/11$ Gældsbreve til Knud Gyldenstjerne til Tim og til Biørn Sørensen (Professor i København) paa henholdsvis ca. 1150 Rdl. og 1000 Rdl. med Prioritet i Gods ved Viffertsholm¹⁾. Den 19. og 20. Decbr. s. A. skynder Kongen paa Christopher Skade og Christopher Blik, der skulde gøre Udlæg hos Axel Urne for 2 Gældsfordringer, men havde været sendrægtige dermed. Samme Aar fører ogsaa hans Faster Jomfru Anne Urne Sag imod ham for ialt 300 »Enkinde Rixdl.« efter 2 Gældsbreve af 1622, men skønt han blev dømt til at betale eller lide efter Forordningen, gik det dog ikke hurtigt med at faa Pengene ind²⁾. I 1635 maa hans Fætter Hr. Jørgen Urne til Alslevgaard paa Fasterens Vegne igen sagsøge ham for det ommeldte Beløb³⁾. Samtidig kræver den »gudfrygtige Quinde Karen sl. Bertil Wichmands« i Odense ham for Penge ifølge 2 Gældsbreve⁴⁾. Axel Urne blev dømt efter Paastand og Christoffer Blik til Beg og Erik Lunow til Viskum udpegedes til at gøre »Indvisning« hos ham. Denne Gang maa det vel være blevet Alvor, det ses, at Hr. Jørgen Urne i 1638 afhændede 1 Gaard i True, hvori Axel Urne havde forbeholdt sig en Afgift, »saa vidt han dertil kan være berettiget« og 2 Gaarde i Gunderup, hvoraf den ene svarede en Afgift til Jfr. Anne Urnes Arvinger⁵⁾, disse Gaarde er antagelig blevet benyttet til Dækning af Axel Urnes Gældsposter.

Helt fin i Pengesager har Axel Urne ikke været. I 1635 har han en anden Sag for Herredagen⁶⁾, og han fremsatte da den Indsigelse imod et Krav paa 100 Rdl., at Gælds brevet ikke var fremlagt in originali, men han blev dog dømt under Henvis-

¹⁾ Vib. L. Sk. 1624—37 fol. 205 b og 212 b.

²⁾ H. Db. 1632 fol. 47.

³⁾ Vib. L. Db. 1635 B fol. 103.

⁴⁾ smstds. fol. 104.

⁵⁾ Kr. Sk. I S. 501, jfr. Besigtigelsesforretning ad $25/8$ 1638 og Mar. Kl. L. Jb. 1645—46.

⁶⁾ H. Db. 1635 fol. 665.

ning til, at han ifølge en Birketingsdom af 1627 havde vedgaaet Gælden og Brevet og paaskrevet at ville betale. Hans Krav om Fremlæggelse af Gælds brevet synes saa meget mere ufint, som det oplystes, at Dokumentet var bortkommet i Fejdetiden.

I en senere Sag for Herredagen fremdrages et gammelt Forhold, der tyder paa Ubetænksomhed i Pengesager hos Axel Urne i de unge Aar¹⁾). Det fremgaar deraf, at han sammen med Hans Markdanner, der angives født i 1597, i 1618, altsaa i 20 Aars Alderen, har kautioneret for Frantz Due Jørgensen for 2000 Speciedaler overfor en »god« Mand i Holsten. Samtidig med denne Sag søgte Hans Markdanner Axel Urne for en ærerørig Stævning²⁾), men Axel Urne, der mødte personlig, skød sig ind under, at den ikke var underskrevet af ham selv, og at hans Fuldmægtig burde have været stævnet. Axel Urne blev frikendt dels under Hensyn hertil, dels fordi de ubevislige Angivelser i Stævningen ikke kunde regnes at komme nogen til Forklejning paa Æren, og Hans Markdanner blev tilmed dømt til at betale ham 50 Daler i Kost og Tæring for »ubetænksom« Stævning.

En anden ubehagelig Sag var Axel Urne udsat for i 1641³⁾). Peder Bille beklagede sig over, at Axel Urne »af Had og imod ham til Despekt og andre til Vilje« sammen med afgangne Niels Frijs havde takseret hans Hovedgaard Rebstrup for lavt. Ogsaa denne Sag kom Axel Urne godt nok fra, han frifandtes under Henvisning til, at det ved kgl. Befaling var paalagt ham at give Indførselsforretningen fra sig i beskrevet Stand, og at Godset ikke bevistes at være takseret for lavt. Igen i 1642 ses Axel Urne, der i det hele taget ret hyppigt blev benyttet til at deltage i Skifter, i Paakendelse af Tvistigheder og til Fuldbyrkelse af Domme o. lign. — man vidste jo om ham, at skrivekyndig var han — at have været udsat for Ubehageligheder i Anledning af en Afgørelse, han havde truffet sammen med 3

1) H. Db. 1641 fol. 574, jfr. ogsaa H. Db. 1621 fol. 411 og 1623 fol. 317.

2) H. Db. 1641 fol. 577.

3) smstds. fol. 644.

andre Mænd, men de 4 Kommissærer fik Dom for, at de ingen Uret havde begaaet¹⁾.

En ganske interessant Sag var han indblandet i i Aarene 1647—49. Maren Christoffersdatter Blik fra Nørbeg havde begaaet det for en adelig Jomfru meget prekære Skridt at ægte en ufri Mand, Herredsfogden Søren Nielsen i Faarup, ganske vist med kgl. Tilladelse og Moderens samt 2 Brødres Samtykke. Men hendes Værge Broderen Ove Blik vilde ikke uden videre overgive hendes Gods til hende og Manden. Axel Urne og Christoffer Bille fik i 1647 Befaling til at være »overværendes til Stede, naar Ove Blik hans Søsters Værgemaal fra sig til hende selv leverer«²⁾. De skulde ogsaa paakende Sagen, da Ove Blik var modvillig, men de synes at have taget lidt valent paa Tingene, de frifandt ham for Regnskab m. H. t. Oppebørsler efter Giftermaalet, med mindre deres Overdommere paalagde dem det, de afgjorde ikke, om Godset var forbrudt eller ej, og opfordrede ligefrem det lykkelige Ægtepar til at indstævne Sagen for Overdommerne. Ved en Herredags-Dom³⁾ blev Sagen under Henvisning til, at Ove Blik syntes at være i Tvivl om, hvorvidt Moderens Erklæring var rigtig og afgivet af fri Vilje, hjemvist for at faa dette Forhold opklaret, og hvis det forholdt sig saaledes, skulde de 2 nævnte Dommere paakende Sagen og afgøre Tvisten efter Recessen.

Noget senere skulde han sammen med 3 andre Adelsmænd, hvoriblandt Claus Dyre til Sindinggaard, ordne et andet vanskeligt Forhold. Den tidligere omtalte Niels Arenfeldt til Knivholt, der havde foretaget flere forgæves Giftmordssøg paa sin Hustru Karen Dyre, og som først med Mededsmænd havde svoret sig fri for Anklagen, var i 1642 blevet dømt for Mened til at forlade Landet. I 1648 fik han imidlertid Tilladelse til at vende tilbage, men han havde nu intet at leve af, og de 4 Adelsmænd skulde derfor træffe en Ordning, hvorefter Hustruen maatte sørge for Underhold til den Mand, der havde stræbt hende efter Livet.⁴⁾

1) H. Db. Dom af 30/1 1642.

2) J. T. 1647 fol. 365.

3) 1649 fol. 572—78.

4) J. T. 1648—51 fol. 133 og 210.

Hvad Axel Urnes Forhold til Kjellerup og de andre Ejendomme deromkring angaar, har vi kun faa Oplysninger. Hans daarlige økonomiske Forhold har sikkert ikke tilladt ham nogen større Byggevirksomhed, men vi har Beviser for, at han er ivrig for at passe paa sin Ejendom. Kort Tid efter hans Overtagelse af Kjellerup ser vi af en Klage, som Borgerne i Mariager i 1634¹⁾ indsender til Kongen over den nye Lensmand paa Mariager Kloster Gabriel Kruse, at Borgerne ogsaa mente sig mindre vel behandlet af Axel Urne, de er ganske forhadet paa alle Sider med deres Fædrift (Kvægdrift) »besynderlig af Velb. Axel Urne, der grænser os meget nær«. I 1640 har han en Kontrovers med Peder Pedersen kaldet Møller i True, der synes paa uretmæssig Maade at have taget Jord ind under sin Ejendom, men bliver dømt til at indflytte sit »Lyckelse« og bøde 3 Mark²⁾.

To Aar senere faar Axel Urne Lensmanden paa Dronningborg Otto Marsvin paa Halsen, idet denne beskylder ham, der havde Svenstrup Kirkes Korntiende i Fæste³⁾, for i langsomelig Tid at have taget Kirkens Indkomst til sig og ikke forbedret eller bygget paa Kirken, saaledes at den er kommet i stor Brøstfældighed, samt at han ikke har villet aflægge Regnskab⁴⁾. Denne Sag slap Axel Urne dog godt fra ved at aflevere behørigt Regnskab. Samtidig har han en anden Retssag vedrørende Kirken⁵⁾. Søndag den 7. Novbr. 1641 er Døren til Kirken lukket, saaledes at Kapellanen Hr. Jens Pedersen ikke kan komme til at prædike. Det er Axel Urnes Tjener Christen Pedersen i True, der har sørget for Kirkens Lukning under — rigtig eller urigtig — Angivelse af, at det skete efter Axel Urnes Ordre. I hvert Fald lader Fogden paa Kjellerup paa sidstnævntes Vegne paa Onsild Herred Ting læse et Brev, udstedt af Peder Lang og Christen Christensen i Faarup, hvori det

1) D. Kanc. Indkomne Breve og Indlæg.

2) Vib. L. Db. 1640 B fol. 16 b jfr. 58.

3) Drbg. Lensr. Stiftsbog 1646—47.

4) Vib. L. Just. 1642 fol. 90 b, jfr. Vib. L. Db. 1642 B fol. 229 b jfr. 273 b.

5) Vib. L. Db. 1642 B fol. 266 og Vib. L. Just. 1642 fol. 118.

hedder, at eftersom Axel Urne er blevet fortørnet paa deres Svoger Chr. Pedersen for en Forseelse, han skal have begaaet paa Svenstrup Kirkegaard og har haft ham siddende til Vand og Brød paa sin Gaard Kjellerup, hvor han endnu findes, har de forhandlet med Axel Urne om Frigivelse og lovet at betale ham 60 Daler a 64 Sk. Danske. Dokumentet er udstedt d. 21. December 1641, saa Chr. Pedersen har vel faaet Lov til at komme ud til Julen.

Herredsfogden i Nørhald Herred, den tidligere nævnte Søren Nielsen i Faarup, synes uden Kendskab til denne »Fortingning« under 5. April 1642 for den begaaede Forseelse at have dømt Chr. Pedersen »udi Kgl. Maj^s Naade og Unaade«, hvorimod Landstinget, der nu var bekendt dermed, udtaler: »efterdi vi ikke befinde, hvad Straf derfor bør at lide . . . vide vi ikke samme Dom bør at komme ham paa hans Liv til Skade«. Den afsagte Dom skulde betragtes som udømt og Sagen sendes tilbage til Herredstinget til endelig Afgørelse, »som det sig bør«.

Det var en for hele Landet — og vel Jylland i Særdeleshed — arm og trist Tid, Krigsaarene 1644—45 og Efterkrigsaarene. Vi kender en Besigtigelsesforretning om Onsild og Sønderlyng Herreders Tilstand efter denne Krig¹⁾, den giver ikke noget lysteligt Billede af Situationen. Bønderne kan højst udrede en Del af Kornlandgilden for 1645, nogle $\frac{1}{4}$, andre $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$, og det under Forudsætning af, at de fritages for Restancer for 1643. Og vi ser da ogsaa anført i et Bilag til Regnskabet for Penge og Kornskat 1648 (Dronningborg Len), at Axel Urnes Tjener Jacob Søffrensen i Lyckemark var skikket paa sin Husbonds Tjeneres Vegne og meldte, at 2 af disse Jens Christensen og Jens Mogensen i Dyrby var saa forarmet, at de ikke kunde udrede Skatterne.

Axel Urne selv var vist aldrig paa den grønne Gren, men synes at være sakket længere og længere bagud i økonomisk Henseende. Vi kan ogsaa se dette af Rostjenestetakseringen,

¹⁾ D. Kanc. Akter ang. Besigtigelse af Lenene i Henh. til Miss. f $\frac{7}{10}$ og $\frac{9}{10}$ 1645.

medens han i 1638 ansættes til 200^{1/2} Td. Htk.¹⁾, er han i 1652 kommet ned paa 123 Tdr., hvoraf han kun skulde svare til 1/2 Hest²⁾. Ligeledes stemmer det godt med en senere Oplysning, hvorefter han har maattet afstaa Kvotrup. Under en større Sag i 1685 om, hvorvidt der skulde udredes Tiende af denne Gaard, afgav Sognepræsten Erklæring³⁾ bl. a. om Ejendomsforholdene og oplyste heri, at Ancher Pedersen i Randers⁴⁾ fik den udlagt for Gæld af Axel Urne.

I 1649 sælger Axel Urne en Gaard i True til Axel Juul Nielsen til Bjørnsholm⁵⁾. Som tidligere omtalt⁶⁾ havde Axel Urne sikkert Skelstridigheder med sine Naboer, bl. a. om Arealer ved »Møllerkonens Mose«.

Han optræder hyppigt som Vitterlighedsvidne i de i Viborg tinglyste Dokumenter, hans boglige Lærdom har kvalificeret ham til at deltage i Købe- og Panteforhandlinger. Den sidste Ordning han synes at have været med til, er en Kontrakt af 27/1 1652⁷⁾ mellem ham selv og Brødrene Jørgen og Viffert Seefeld paa egne og Søstres Vegne som Arvinger efter Enevold Seefeld — saavel denne som hans Hustru Anne Urne var da afgaaet ved Døden — og der opnaaes nu fuld Opgørelse m. H. t. Familien Seefelds Forhold til Axel Urne, saaledes at alle Krav denne har fremsat paa Skiftet efter Enevold Seefeld vedrørende Kjellerup og Kvotrups Køb og Salg af Anne Rodsteens Arvegoods skal anses bortfaldet. Til Slut hedder det, at Arvingerne venligen har bevilget — formentlig Axel Urne — at besidde Viffertsholm til 1. Maj 1652.

Da vi næste Gang hører om Axel Urne i Viborg Skøde- og Panteprotokoller er han ikke længere i Live. I et Skøde af

1) D. Mag. 5 — I — 182.

2) D. Kanc. B. I 2 b.

3) Ons. H. T. 1684—87 fol. 100 b.

4) en stor Købmand jfr. R. A. A. 1913 S. 153, som senere afhændede den til Grev Mogens Frijs, der igen mageskiftede den med Kronen. Hermed stemmer dog ikke en Oplysning i Sogne-Jb., hvorefter Kvotrup med Mølle tilhørte Biskoppen paa Fyen.

5) Vib. L. Sk. 1649 fol. 50 b.

6) Jfr. foran Side 64.

7) Vib. L. Sk. 1652 fol. 43 b.

^{31/3} 1653 fra Mogens Arenfeldt til Rugaard til den rige Borgmester i Mariager Hans Nielsen Drostrup¹⁾ paa en Anpart-Gaard i True »ødde siden Suenschens feide« nævnes som Landgilde nogle Kornyndelser »foruden hvis der schyldis till *Salig Axel Urne*«. Hans Dødsdag kendes formentlig ikke, men han blev begravet den ^{4/2} 1653 i Mariager Kirke og siden ført til Svenstrup Kirke, hvor hans Kiste stod i en aaben Begravelse under Taarnet²⁾. I 1743 hedder det »hans Ligkiste er endnu hel og holden, overtrukket med Ruslæder og besat med mange smukke Messingplader og Poller . . . Epitafiet . . . er borte, paa Kisten ligger en Kaarde, hvis Fæste har været indløbet med Guld . . .«³⁾. Det maa have været Tanken, at han og Hustruen skulde være begravet i Mariager Kirke, Anna Rodsteen angives at have udstedt en Obligation til Kirken paa 100 Sldr. for et Begravelsessted, »som hun ikke bekom«⁴⁾.

Der blev hurtigt foretaget fornødne Skridt m. H. t. Axel Urnes Efterladenskaber. Under 9. Marts udgik der efter stedfunden Henvendelse fra Anne Rodsteen Befaling⁵⁾ til Jørgen Krafse og Gunde Rosenkrantz om »med forderligste« at begive sig til Kjellerup for at »obne« og registrere Axel Urnes »efterladte Tøj og Løsøre« og 2 Dage i Forvejen var der bleven udnævnt ny Værge for Jomfru Margrethe Urne Eriksdatter under Henviisning til, at Skifte og Deling efter Axel Urne snarest skulde foretages⁶⁾.

Anne Rodsteen, der var 4 Aar ældre end sin Ægtefælle, overlevede ham ikke længe, vi ved ikke bestemt, hvornaar hun døde, men det maa i hvert Fald være før April 1654, thi den 4. April fik Erik Lunov, Ove Blik, Christen Harbou og Knud Skinkel Befaling til at tage sig af Skifte og Deling af hendes Bo⁷⁾. De skal først og fremmest indstævne samtlige hendes Arvin-

¹⁾ Vib. L. Sk. 1653 fol. 75.

²⁾ Lachm. S. 560.

³⁾ R. A. A. 1915 S. 58.

⁴⁾ Aarhus Bispearkiv, Hyldinger og Fundatser m. v. Reversal 1 fol. 91/92 Nr. 15.

⁵⁾ J. T. 1653 fol. 135 b.

⁶⁾ J. T. 1653 fol. 134 b.

⁷⁾ J. T. 1654 fol. 259 b.

ger, men eftersom det ogsaa formentes, at en Del af afgangne Axel Urnes Arvinger vilde gøre Krav paa Arv i Boet, skulde de ligeledes indstævne samtlige hans Arvinger og forsøge at forlige eller med endelig Dom afgøre Sagen. Skiftekommissærerne maa have været hurtige i Vendingen, for allerede under 22. og 24. Juli 1654 er der i hvert Fald udstedt flere Skøder fra Arvinger efter hende paa Arveanparter¹⁾). Muligvis har de 2 Ægtefæller oprettet et gensidigt Testamente til Fordel for den længstlevende, men snarere har Anne Rodsteen haft store Krav paa sin Mand, eller der har været saa megen anden Gæld efter ham, at der ikke er blevet nogen Arv at fordele, thi alle de Skøder, der er udstedt vedrørende Arven, hidrører fra Slægtninge til Anne Rodsteen og ikke fra Axel Urnes Slægt. Hans Slægtninge har dog ikke alle uden videre taget Kommissærernes Afgørelse til Efterretning. En Palle Urne klagede over, at han ikke kunde faa en bekræftet Genpart af Skifteforretningen, hvilket Kongen saa under 24. August 1655 bød Kommissærerne tilstille ham²⁾). Ganske vist begrundedes denne Befaling tildels med, at Palle Urne »var en Medarving«, men der er dog sikkert ikke blevet noget til Axel Urnes Slægt, som imidlertid gerne har villet se, hvad der var blevet af Midlerne, der paa dette Tidspunkt var fordelt. Kongens Befaling kan ikke være blevet efterkommet, igen i 1662 optræder Palle Urne og faar udvirket en lignende Befaling til Skiftekommissærerne, sandsynligvis atter med negativt Resultat³⁾). Paa det omhandlede Tidspunkt synes der kun at have været een Urne med dette Fornavn, Palle Urne til Gyllebo i Skaane, og han var kun fjernt beslægtet med Axel Urne, medens hans Moder var Søster til Anne Rodsteens Moder.

1) Vib. L. Sk. 1654 fol. 87—90.

2) J. T. 1655 fol. 395.

3) J. T. 1660—70 fol. 93.

MARIE GRUBBES SVIGERFADER
OBERST CLAUS DYRE

Det kunde se ud til, at Axel Urnes og Anne Rodsteens Arvinger har siddet paa Lur efter den gode Bid og i Forvejen har truffet Aftale om, hvorledes der bedst kunde forholdes med Arvelodderne, det maa være gaaet hurtigt med at skifte — i hvert Fald efter Tidens Maalestok — og der opnaedes ogsaa hurtigt Enighed om at lade Arveparterne komme paa een Haand. Den nye Ejer af Kjellerup m. m. var ikke selv Arving efter nogen af de afdøde Ægtefæller, men hans Hustru hørte til de lykkelige Slægtninge af Anne Rodsteen. En af dennes Brødre var Palle Rodsteen til Lundsgaard i Bjærge Herred m. v.; han havde een Søn Marquor Rodsteen samt en lang Række Døtre, hvoraf een, Edel, var g. m. Claus Dyre til Sindinggaard, som synes at have erhvervet alle Arvekrav.

Claus Dyre tilhørte en gammel, men ikke videre fremtrædende Adelslægt, der førte 2 hvide Vesselhorn i blaat Felt i sit Vaaben og fortrinsvis hørte hjemme i Jylland. Han var Søn af Iver Dyre til Sø i Sejerslev Sogn og havde paa forskellig Maade haft Føling med Forgængerne paa Kjellerup. En Faster til ham var den Christence Dyre, som havde været gift med Erik Høg til Kjellerup og Klarupgaard, og 2 af hans Søstre var gift med Bekendte af Axel Urne, som er blevet nævnt i det foregaaende, Anne var gift med Ove Blik til Nørbeg, medens Søsteren Ellen sad paa Viskum som Erik Lunovs Hustru.

Af Anne og Palle Rodsteens Søkende levede endnu Broderen Steen til Leerbæk samt Søsteren Lisbeth g. m. Gregers Høg til Rørbæk paa Fyn, medens Broderen Knud til Lengsholm var

død, efterladende Enke og Børn. I et Skøde af $24/7$ 1654 ser vi imidlertid ogsaa Marquor Kaas til Tidemandsholm disponere over Arv efter sin »salig Søster Fru Anne Rodsteen, sal. Axel Urnes«, hvorledes skal dette nu forstaas? Paa den Tid tog man det jo ikke saa strængt med Familiebetegnelser, og Søster kunde da udmærket betyde Svigerinde, hvorfor man kunde antage, at Marquor Kaas var gift med en Søster til Anne Rodsteen. Saaledes er det dog ikke, han var virkelig Broder til Anne om end kun Halvbroder. Søkendeflokkens Moder Agathe Pallesdatter von Mehlen giftede sig efter Marquor Rodsteens Død med Mogens Kaas til Aas og Tidemandsholm, og dette Ægtepars Søn blev i Overensstemmelse med Datidens Navneskik opkaldt efter Moderens afdøde Mand. Marquor Kaas har herefter ved Skiftet kun haft Ret til halv Arv med sine Halvsøskende eller en Søsterlod, saaledes at der var 3 Broderparter og 2 Søsterlodder, hvilket vil sige, at der var $1/4$ til hver af Helbroderlinierne, $1/8$ til Søsteren, og $1/8$ til Marquor Kaas. I god Harmoni hermed giver Marquor Rodsteen paa egne og Søkendes Vegne under 22. Juli 1654 Skøde til Medarvingen (paa Hustruens Vegne) Claus Dyre paa Fjerdeparten af Kjellerup Hovedgaard med Mølle (Skyld 26 Td. Mel) et Stykke »stugh« (Enemærke) Skov og Skovsjord i Hem Mark, en Bolig — haver været kaldt »Affuendtzborigh« — alt taget for 25 Td. »haardt« Korn, af de 6 Hedegaarde og Mølgaard, (formentlig ogsaa $1/4$) af en Trediedel af Svenstrup Hovedgaard, og af »2 Boliger« i True, hvoraf den ene øde, af en øde Halvgaard og et øde Gadehus samt af Herligheden af en Gaard sammesteds, af en øde Gaard og Halvparten af et Hus i Dyrby samt endelig af den »stug« Hede Alstrup (Allestrup) Hede, af Jord i Bjørnballe og af et øde Hussted øst for Svenstrup Kirke. 2 Dage senere udsteder Steen Rodsteen til Claus Dyre et i det hele — bortset fra Skrivefejl — enslydende Skøde, hvori der til Slut anføres, at denne Broderlod andrager i Hartkorn godt 32 Tdr. Dette stemmer ret godt med, at Axel Urne i 1652 takseredes til 123 Tdr., og det er endvidere efter disse Dokumenter tvivlsomt, om han ved sin Død har været Ejer af hele Svenstrup Hovgaard. Samme Dag giver ogsaa Marquor Kaas til Tidemandsholm som foran

nævnt Claus Dyre Skøde paa sin Arv uden nærmere Specifikation.

Nu gaar der ca. $\frac{1}{2}$ Aar, men under $\frac{28}{1}$ 1655 faar Claus Dyre et Skøde fra Fru Elle Vind sl. Knud Rodsteens paa hendes Børns Vegne¹⁾. Dette Skøde, der efter sit Indhold ogsaa skulde omfatte en Broderlod paa godt 32 Td. Htk., er dog noget forskellig fra de forannævnte Dokumenter, idet der ikke nævnes nogen Part i Svenstrup Hovgaard, men derimod anføres i Lykkemark en Gaard, hvoraf en Mand »giver af de 3 Parter« og Mølleren i Svenstrup af den fjerde Part²⁾, samt Svenstrup Mølle, medens det øvrige er nogenlunde enslydende med de andre Skøder.

Claus Dyre maa herefter antages at have faaet Ret til ca. $\frac{7}{8}$ af Arven, m. H. t. den sidste Del har vi ikke nøje Oplysninger, men vi finder under $\frac{20}{7}$ 1656 udstedt et Skøde fra Gregers Høg til Rørbæk, gift med Arvingen til den sidste Part, til Claus Dyre paa en Gaard i Dyrby, som Jens Christensen paaboer, samt paa Dele af en anden Gaard og af den i de andre Skøder omhandlede Bolig i True³⁾. Kort Tid forinden den $\frac{2}{6}$ 1656 har Borgmester Hans Nielsen Drostrup udstedt Skøde til ham paa den Anpart-Gaard i True⁴⁾, der omtales i det forannævnte Skøde af 4. Februar 1653 fra Mogens Arenfeldt. Selvom vi ikke har fuld Dokumentation derfor, kan vi sikkert gaa ud fra, at Claus Dyre nu efterhaanden er blevet Ejer af hele Kjellerup og Svenstrup Hovgaard. I Sognejordebøgerne 1661—62 angives sidstnævnte Gaard at tilhøre Claus Dyre og at være beboet af 3 Bønder, men det oplyses tillige, at $\frac{1}{3}$ af Gaarden, hvis Hartkorn var 24 Td., var øde og brugtes ikke. Ifølge samme Kilde var der m. H. t. 2 Gaarde i Gunderup Tvist om, hvorvidt de tilhørte Claus Dyre eller de Urner. Det er uden Tvivl de tidligere nævnte Gaarde, hvori Afgiftsrettigheder skulde tilkomme Axel Urne og Jfr. Anne Urne.

¹⁾ Vib. L. Sk. 1655 fol. 14.

²⁾ 1661 oplyses om Lykkemark: »Er 4 Bol, hvoraf de 3 er øde (Sogne-Jb.).

³⁾ Vib. L. Sk. 1656 fol. 230 b.

⁴⁾ Vib. L. Sk. 1656 fol. 217.

Det er af Interesse at se, at Hartkornet for Kjellerup Hovedgaard nu — naar Møllens Hartkorn fraregnes — kun er paa 12 Tdr., jfr. ogsaa Sogne-Jordebøgerne: »Kiellerup Hofgaard paaboer Claus Dyre, satt i Schøden for 12 Td. Htk.«, medens det i 1579 svarede til 35 Td.: det maa betyde, at ogsaa dens dyrkede Areal er gaaet stærkt ned i de haarde Krigsaar, Egnen havde maattet udholde i det 17. Aarhundredes første Halvdel.

Ogsaa Claus Dyre havde faaet en god Opdragelse, bl. a. paa Sorø Skole, den ²⁴/₁₁ 1622 befaler Chr. IV Mester Hans Staffensen at sende Claus Dyre og Peder Bille, der har gaaet i denne Skole, til Frederiksborg Slot, hvor de vel skulde gøre Tjeneste som Pager¹). I 1638 takseres han til 57 Td. Htk. og skrives da til Vingegaard²). Aaret efter bliver han gift, 1647 skal han have solgt Vingegaard³), men nævnes dog endnu i 1655⁴) til denne Gaard, 1650 til Lund⁵) og 1652 til Sindinggaard i Sinding Sogn⁶) og takseres da til 180 Td. Htk. med Ydelse ¹/₂ Hest⁷). Han maa ogsaa en Tid have været Ejer af en Del af det gamle Beg, det hedder nemlig, at Anders Jensen Nørsgaard overtog Sønderbegsgaard ved gode Mænds Annammelse ²⁰/₃ 1667 i Henhold til Panteforskrivning fra Claus Dyre⁸). I 1672 køber han Krogsdal i Felding Sogn af den tidligere Renteskriver Søren Jensen og udsteder samtidig Obligation til denne for 800 Rigsdaler. Samme Aar faar han Udlæg i Gods i Nørvang H. tilhørende Joachim Normand i Henhold til Pantebrev paa 1000 Rdl.⁹). Det er saaledes ikke saa faa Ejendomme, han til forskellige Tider har siddet inde med, men han synes dog nærmest at have betragtet Sindinggaard som sit egentlige Hjem, selv om han ogsaa flere Gange skrives til

1) K. Br.

2) D. Mag. 5 — I — 187.

3) D. A. A. 1891.

4) D. Saml. II — 2 — 154.

5) H. Db. 1650 fol. 653.

6) ifl. D. A. A. dog købt 1655.

7) D. Kanc. B. I. 2 b.

8) J. S. 3 — V — 226.

9) Vib. L. Sk.

Kjellerup,¹⁾ og han ogsaa undertiden angives at bebo denne Gaard²⁾. Han har ikke indskrænket sig til at eje Landejendomme, men har ogsaa været Ejer af Købstadejendom, saaledes nævnes han 1667 som Ejer af en Gaard i Randers³⁾.

Foruden at have Administrationen af de forskellige Ejendomme, har han ogsaa haft militær Beskæftigelse. I den jydsk Landkommissær Tønne Friis's Regnskaber for 1636—44 optræder han som Løjtnant, i Anders Billes Betænkning fra 1646—47⁴⁾ nævnes han som eventuel Officer, og han maa da have taget sig af sin Gerning, i 1653 bliver han Major »til Fods« i Jylland med 400 Rdl. i aarlig Lønning⁵⁾, og allerede Aaret efter avancerer han videre. Rigens Marsk faar under ²⁰/₄ 1654 Befaling til at forestille ham for det jydsk Regiment, ved hvilket han er blevet »oberste leutenant« i Valdemar Lykkes Sted⁶⁾ med en Gage paa 600 Rdl.⁷⁾. Og det blev ikke en tom Titel han opnaaede, da Krigen igen huserede i Landet, maa han tage sin Tørn med. Ved Svenskernes Erobring af Fæstningen Frederiksodde — det nuværende Fredericia — bliver han den ²⁴/₁₀ 1657 taget til Fange, og Aaret efter faar han Bestalling som Oberst for Valdemar Lykkes Regiment⁸⁾. Den ²²/₂ 1659 befaler Kongen, at han »saa snart mest muligt« samler sit Regiment, »saa at du dermed kan være i Beredskab naar paabydes«⁹⁾, og den ³¹/₃ s. A. at han skal afgive 3 Kaptajner med Kompagnier, som skal indgaa i Kongens Livregiment, og i Stedet udskrive fornødent Mandskab¹⁰⁾. Næppe er han vel færdig hermed, før han den ⁸/₇ beordres til med de tilfornordnede Kommissærer at have »tilbørlig inspection oc gouvernement i Vort Land Vendsyssel«, til

1) f. Eks. Hindst. H. Tb. 1666.

2) Sogne-Jb. og Nørh. H. Tb. 1680—81 ²⁴/₂ 1680.

3) J. S. 3 — I — 513.

4) D. Mag. 5 — I — 280.

5) J. R. 1652—56 fol. 145 b.

6) J. T. 1654 fol. 266.

7) J. R. 1652—56 fol. 274.

8) Hirschs Saml. i Kgl. Bibl.

9) J. T. 1657—60 fol. 165 b.

10) smst. fol. 173 b.

hvis Forsvar han maa bruge Generalmajor A. Fuchs' og sit eget Regiment¹⁾); allerede den 15. s. M. besætter han Hals Skanse²⁾). Da Krigen er til Ende, bliver de 2 Regimenter ifølge Ordre af $\frac{2}{8}$ 1660 »licentieret og hjemforlovet«, de Officerer, »som ingen anden Middel haver«, skal underholdes i Købstæderne³⁾).

Vi ved ikke meget om, hvad Claus Dyre har foretaget sig af særlig Interesse for Kjellerup. Han udvidede dog Gaardens Gods, idet han i 1661 af Hr. Jørgen Urne og Hustru Margrethe Marsvins Arvinger erhvervede 4 Gaarde, som angives beliggende i Onsild Herred⁴⁾).

I 1706 var der, som vi senere skal høre nærmere om, en Strid om, hvorvidt nogle Engstrækninger hørte til Kjellerup, og det oplystes da af en gammel Mand, der kunde mindes 50 Aar tilbage, at Claus Dyre lod opsætte en Stampmølle paa en af Engene⁵⁾). Det er dog nok snarest en Genopbygning eller Restauration, der er foretaget af Claus Dyre. Hvis vi kan gaa ud fra, at Lavhævdsbrevet af 1515 er ægte, forefandttes der allerede da et øde Stampmøllested ved Kjellerup, og i Skødet af 1627 til Enevold Seefeld hed det som tidligere anført »en Stampmølle er bygget derunder«⁶⁾). Men kan vi ikke give Claus Dyre hele Æren for Møllen, maa vi i hvert Fald tilskrive ham, at den blev nedbrudt, en anden gammel Mand, der kunde huske 40 Aar tilbage, vidnede i 1707⁷⁾), at den blev nedbrudt, fordi Claus Dyre ikke vilde have den længere der. Stampmøllen laa noget øst for Kjellerup, ikke langt fra Kvotrup.

Det gik Claus Dyre, som det er gaaet ret mange andre Ejere af Kjellerup, det kneb med at holde Økonomien i Orden. Meget af Godset var øde, om Svenstrup Hovgaard hed-

1) J. T. 1657—60 fol. 186.

2) Hirschs Saml. i Kgl. Bibl.

3) J. T. 1657—60 fol. 245.

4) Vib. L. Sk. 1661 fol. 102.

5) Mar. Kl. Tb. 1700—08 fol. 281.

6) Vib. L. Sk. 1624—37 fol. 111 b.

7) Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 34.

der det som tidligere nævnt omkring 1661—62¹⁾, at en Trediedel er øde og bruges ikke, om Kjellerup: »ingen Skov, men en bar Hedeegn«, og de 4 Kjellerup Hedegaarde samt Kjellerup Møllegaard stod øde siden den kejserlige Fejde (1627), »Avensborig afbrændt i disse Tider og ingen Sæd dertil«. Det siges da ogsaa i en ca. 1680 skrevet Ekstrakt af Matriklen 1664: »til Kirken har Kgl. Maj. jus patronatus og formedelst Sognet er moxen halvt øde, er Tienden uden Fæste«²⁾. Endnu i 1696 verserede en Sag om Berigtigelsen af en gammel Restance for Rostjenesteydelse³⁾. Det fremgaar heraf, at Kjellerup med Svenstrup Hovgaard og Sønderbeg tilsammen 132 Td. 2 Skp. Htk. havde staaet i Læg sammen med Kiersgaard (45 Td. 6 Skp.) og Bonderup eller nu Lerkenfeld (132 Td.) ialt 300 Td. for en hel Hest, og at en Restance for 1676—79 191 Rdl. søgtes fra Kjellerup, som havde staaet for Læget. Svenstrup Hovgaard har Claus Dyre maattet afstaa en Gang i Tiden efter 1666, da han giver den — da betegnet som Hovedgaard — i Pant til Fru Ide Lunge, sl. Otte Skeels til Katholm for 500 Rdl., senere skrives Velb. Fru Ingeborg Rodsteen, Claus Dyres Svigerinde, til Gaarden i Skatteregnskaberne, og hun ses da ogsaa i 1675 at have pantsat den til en Mand i Mariager, Søren Eriksen Vinter, der Aaret efter nævnes som Forpagter paa Gaarden⁴⁾. Om denne hedder det iøvrigt i Markbogen fra ca. 1683⁵⁾, »haver Svenstrup Hovgaard tilforn været beboet af 3 Mænd, men siden 1670 gjort til Hovedgaard af Claus Dyre, mens nu til St. Philipi-Jacobi Dag (1. Maj) faldet til Kgl. Majt.«. I en Jordebog over »hvad der er indbekommet fra $\frac{1}{5}$ 1679 til $\frac{1}{1}$ 1688«⁶⁾ anføres om Gaarden »Haver tilhørt Dyres og for resterende Skatter den $\frac{28}{2}$ 168(2²) Kgl. Majt. tildømt«, samt at den er bortforpagtet og deraf bekommet 45 Rdl. aarlig fra 1683 til 1686 og 50 Rdl. for 1687. Den var nu i nogen Tid inddraget under Ryttergodset,

1) Sogne-Jb.

2) Matr. 1827—28.

3) Drbg. m. fl. Kontributioner 1696 og Ons. H. Tb. 1692—1707 fol. 73.

4) Vib. L. Sk. Nr. 17 fol. 61 b.

5) Nr. 1222.

6) Drbg. m. fl. Kontributioner 1687—88.

men blev senere bortsolgt til fri Ejendom, delt i 2 lige store Gaarde. Om den ene af disse vil vi senere høre en Del, dens Ejere fik nær Tilknytning til Kjellerup's Ejere.

I de senere Aar af Claus Dyres Ejertid ses Kjellerup at have været beboet af hans ældste Søn Jens Dyre som Forpagter¹⁾. Han nævnes der i 1675 alene med en Jomfru og en Ladefoged, men i 1676 sammen med Velb. Fru Helvig Margr. Løcke (Lykke), som han havde ægtet²⁾.

Iøvrigt er af Claus Dyres Børn særlig bekendt Sønnen Palle Dyre, som antagelig omkring 1672 en Tid har boet paa Kjellerup³⁾, ikke fordi der kan tillægges ham særlig gode Handlinger eller lign., men alene paa Grund af hans sørgelige Ægteskab med Marie Grubbe fra Tjele⁴⁾. Gik det Hustruen ilde, var Palle Dyres Skæbne heller ikke for god, han blev stukket ihjel af en Kaptajn i Klammeri ved Kortspil⁵⁾.

1) Drbg. m. fl. Krigsstyr 1676.

2) Drbg. m. fl. Konsumptions- og Familieskat.

3) Drbg. m. fl. Kons.- og Folkesk. 1672—73, jfr. Ons. H. Tb. 1707—19, fol. 61.

4) I en »Afkortningsprotokol« fra 1672—73 er et Beløb af 8 Rdl. ført til Indtægt for dette Ægteskabs Indgaaelse, man tør nok sige, at det ikke var nogen lykkebringende Udgift.

5) Luc. S. 637.

BORGERLIGE EJERE.
EN FORPAGTER OG HANS SLÆGT

I 1677 døde Claus Dyres Hustru, muligvis har dette Dødsfald i Forbindelse med den Omstændighed, at han efterhaanden var blevet en gammel Mand, samt daarligere økonomiske Forhold bevirket, at han har bestemt sig til at indskrænke sine jordiske Interesser. Under 11. Marts 1678 udsteder han »med min egen, sambt kiere Børns Beuilgning och Sambtycke« Skøde paa Kjellerup m. m.¹⁾. Dette Skøde omfatter foruden Hovedgaarden med Skoven takseret til 12 Td. Htk. og Mølle ligeledes takseret til 12 Td. Htk. følgende Bøndergods: 5 Kjellerup Hedegaarde, hvoraf kun 1 synes beboet, Kjellerup Møllegaard, som heller ikke var beboet, Lykkemark, Avnsbjerg (Affvindtz Borgh)²⁾, alt i Onsild Herred, endvidere i Nørhald Herred 1 Gaard samt Herligheden af en anden og 2 Gadehuse i True, 2 Gaarde, hvoraf den ene formentlig ubeboet, Part i 1 Gaard samt 2 Gadehuse i Dyrby og endelig Allestrup Hede, alt i alt af Htk. efter Aabomaal 103 Tdr. 2 Skp. 2 Fdkr.

I Forhold til Skøderne til Claus Dyre er der flere Forandringer. Der tales nu om 5 Hedegaarde mod tidligere 6 og Jorden i Bjørnballe og det øde Hussted ved Svenstrup Kirke savnes, til Gengæld er Lykkemark nu knyttet til Kjellerup

¹⁾ Vib. L. Sk.

²⁾ De ældste Betegnelser for denne Ejendom kunde synes at vise, at dens oprindelige Navn var »Avinds Borg«, og man kan da gisne, at den har faaet sit Navn, fordi den har været Kjellerups Ejere misundt af Naboer, men ved en af de mange Processer er blevet hævdet som tilhørende Kjellerup.

mod tidligere til Svenstrup Hovgaard, og Godset i True synes udvidet noget.

Køberen af Ejendommene er »Erlig — Høyachtbahr Wiss och Welfornemme Mand *Johan Stenbech* Offuerste Borgemester udi Randers och Forvalter paa Dronningborg«, som Dagen efter udstedte et Pantebrev til Claus Dyre paa 1500 Rdl. med Sikkerhed i det erhvervede¹⁾). Hvor den nye Ejer oprindeligt hørte hjemme, ses ikke oplyst. Derimod ved man, at han ved sit Ægteskab var kommet ind i den toneangivende Kreds i Randers, der netop paa dette Tidspunkt havde en Slægtskreds af saa overvældende Betydning som kun faa Steder. Det var den forlængst afdøde Borgmester Niels Jacobsen og dennes anden Hustru, der havde forsynet Byen med et Aristokrati, hvis Besiddelser og Indflydelse efterhaanden udvidedes til ogsaa at omfatte en Række store jyske Gaarde. Af dette Ægtepars mange Døtre var een først gift med en Forvalter paa Dronningborg Axel Aand, der døde ret tidligt, hvorefter hun giftede sig med en stor Købmand i Byen, Borgmester Jesper Lauritzen. I sine Ægteskaber havde hun mange Børn, hvoriblandt 2 Døtre med Navnet Maren i sidste Ægteskab. Den ene af disse Maren Jesper Pedersdatter, som hun undertiden kaldtes, blev i 1668 gift med Johan Stenbech, der da var Forvalter paa Dronningborg, u. 18. Juli 1668 fik de efter Datidens Mode Bevilling til at blive viet i Huset²⁾). Aaret efter fik Stenbech Beskikkelse som Viceborgmester i Byen³⁾, og i 1672 blev han udnævnt til Borgmester og aflagde Ed til Kancelliet den 30. Septbr. s. A.⁴⁾.

Det var en Mand i sin bedste Alder, ca. 45 Aar, der forlod sit Arbejde for andre i Byen for at ville skabe sig en Eksistens under behagelige Forhold paa Landet. At han fuldstændig har afbrudt sin tidligere Løbebane og indledet en ny, kan vi se af 3 vigtige Tilladelser, han opnaar kort Tid efter⁵⁾). Under 30.

¹⁾ Vib. L. Sk.

²⁾ J. Reg. 1660—70 Nr. 134.

³⁾ smstds. Nr. 131.

⁴⁾ Stadfeldt S. 122.

⁵⁾ J. Reg. 1674—80 Nr. 11, 12 og 13.

mod tidligere til Svenstrup Hovgaard, og Godset i True synes udvidet noget.

Køberen af Ejendommene er »Erlig — Høyachtbahr Wiss och Welfornemme Mand *Johan Stenbech* Offuerste Borgemester udi Randers och Forvalter paa Dronningborg«, som Dagen efter udstedte et Pantebrev til Claus Dyre paa 1500 Rdl. med Sikkerhed i det erhvervede¹⁾. Hvor den nye Ejer oprindeligt hørte hjemme, ses ikke oplyst. Derimod ved man, at han ved sit Ægteskab var kommet ind i den toneangivende Kreds i Randers, der netop paa dette Tidspunkt havde en Slægtskreds af saa overvældende Betydning som kun faa Steder. Det var den forlængst afdøde Borgmester Niels Jacobsen og dennes anden Hustru, der havde forsynet Byen med et Aristokrati, hvis Besiddelser og Indflydelse efterhaanden udvidedes til ogsaa at omfatte en Række store jyske Gaarde. Af dette Ægtepars mange Døtre var een først gift med en Forvalter paa Dronningborg Axel Aand, der døde ret tidligt, hvorefter hun giftede sig med en stor Købmand i Byen, Borgmester Jesper Lauritzen. I sine Ægteskaber havde hun mange Børn, hvoriblandt 2 Døtre med Navnet Maren i sidste Ægteskab. Den ene af disse Maren Jesper Pedersdatter, som hun undertiden kaldtes, blev i 1668 gift med Johan Stenbech, der da var Forvalter paa Dronningborg, u. 18. Juli 1668 fik de efter Datidens Mode Bevilling til at blive viet i Huset²⁾. Aaret efter fik Stenbech Beskikkelse som Viceborgmester i Byen³⁾, og i 1672 blev han udnævnt til Borgmester og aflagde Ed til Kancelliet den 30. Septbr. s. A.⁴⁾.

Det var en Mand i sin bedste Alder, ca. 45 Aar, der forlod sit Arbejde for andre i Byen for at ville skabe sig en Eksistens under behagelige Forhold paa Landet. At han fuldstændig har afbrudt sin tidligere Løbebane og indledet en ny, kan vi se af 3 vigtige Tilladelser, han opnaar kort Tid efter⁵⁾. Under 30.

1) Vib. L. Sk.

2) J. Reg. 1660—70 Nr. 134.

3) smstds. Nr. 131.

4) Stadfeldt S. 122.

5) J. Reg. 1674—80 Nr. 11, 12 og 13.

Januar 1679 meddeles der ham Ret til adelige Privelegier paa den nys erhvervede Ejendom, Fritagelse paa Grund af Skrøbelighed for Stillingen som Borgmester »nu formedelst sin Skrøbeligheds Skyld ej længer skal mægtig være, samme sin Borgmesters Bestilling som det sig bør at betjene og forestaa« med Bibeholdelse af Rang samt Stadfæstelse paa et med Hustruen oprettet gensidigt Testamente, hvorefter den længstlevende af de barnløse Ægtefæller skal arve hele Boet, som efter begges Død skulde skiftes mellem deres Arvinger. Nu havde han alt i Orden og kunde tage rigtig fat paa Arbejdet for sin Gaard, men det gik ikke saa godt, som han sikkert har ønsket det. Danske Atlas¹⁾ har en Bemærkning om, at Stenbech tog sig Griffenfeldts Fald saa nær, at han deraf fik Skade paa Forstanden. Da Griffenfeldt blev fængslet i Marts 1676, synes der at være noget forkert ved denne Oplysning, men det er dog ikke usandsynligt, at hans Skæbne har berørt Stenbech stærkt, og at denne har mistet Lysten til at sidde inde med en betroet Stilling og har søgt Fred paa Landet.

Til en Begyndelse ser alt rigtig godt ud. I det første Aar lyder Fortegnelsen over Mennesker — foruden Ejeren og Hustru — og Husdyr paa Gaarden²⁾ saaledes: 2 Tjenestekarle og 3 Tjenestepiger, 4 Heste og Hopper, 2 Føl, 19 Øksne, 13 Ungkreaturer, 5 Køer, 21 Faar og Lam, 6 Svin og 2 Bistader; samtidig holdes der paa Svenstrup Hovgaard, hvor Fru Ingeborg Rodsteen har 2 Ægtepar boende, 3 Heste og Hopper, 1 Føl, 3 Køer, 2 Ungkreaturer, 2 Kalve samt 16 Faar og Lam. Gaardens Bygninger er godt nok i Stand, i Markbogen Nr. 1222 fra omkring 1683 betegnes den som en velbygget Gaard. Heden giver ogsaa Indtægter, det hedder i en Ekstrakt af Landmaalingsforretningen om Mariager, at denne Bys »Ildebrand« (Brændsel) bestaar af lidt Lyng —« ellers køber de deres Ildebrændsel Lyng og Tørv af Borgmester Stenbech paa Kjellerup³⁾. En rig Mand kan Stenbech dog ikke være, i Krigsstyr sættes han 1679 til 3 Rdl., medens den nylig til-

¹⁾ IV S. 557, jfr. Stadfeldt S. 122.

²⁾ Drbg. m. fl. Korn- og Kvægsk. 1678.

³⁾ Olsens Saml. i L. A. Topografica Mariager.

traadte Forpagter paa Svenstrup Hovgaard Søren Eriksen (Vinter) sættes til 10 Rdl. og den tidligere omtalte Borgmester Drostrup til 30 Rdl.

Johan Stenbech maa som Godsejer tage forskellige Besværligheder med. I 1680 sagsøger han en Mand, som havde beboet en Gaard i Dyrby, for Afgift og Gaardens Brøstfældighed, og i 1681 gaar han i Rette med Anne Pedersdatter, der ulovligt er rømt fra sin Husbonds Gaard i Dyrby og har medtaget 1 Hest, 1 Ko og 2 smaa Ungkreaturer samt nogle Geder og Bukke¹⁾.

Senere synes han at blive nødsaget til at begynde at realisere af sit Gods. I 1684 sælger han og Hustruen deres fælles Jordegods i Ove By og Sogn til Assessor Henrik Jørgensen paa Visborggaard²⁾, og samme Aar sælger han Herligheden af den Halvgaard, han ejede i True til den »agtbare og velforstandige Mand Jens Jensen Brask« Forpagter paa Svenstrup Hovgaard³⁾. Endvidere gaar en Del af hans øde Gods ogsaa ud af hans Hænder og det paa en ret ubehagelig Maade. Under den tidligere berørte Retssag vedrørende Ejendomsretten til nogle Engstrækninger ved Kjellerup oplyses det, at de 3 af Hedegaardene og Kovergaarden eller Kjellerup Møllegaard hjemfaldt til Kongen »formedelst stor Bagstade og Skatternes Ubetaling næst afvigte Aar efter eller før Landmaalingen«⁴⁾, og af et andet Vidne »næste Aar for Landmaalingen var gaaet« — noget usikre Tidsangivelser⁵⁾. Et Jordebogsregnskab for 1679—89 giver en bestemt Dato for Hjemfaldelsen nemlig $10/1$ 1681⁶⁾. Under de ringere økonomiske Forhold synes han ogsaa at være blevet klar over, at han fra sin Borgmestertid havde et udækket Krav paa Randers Bys Borgere, den 18. Marts 1684 bliver der udnævnt Kommissærer til at tage sig af Sagen⁷⁾.

Det, der har været haardest for Stenbech, er sikkert den store Skattebyrde i Forbindelse med det Forhold, at saa meget af hans

1) Nørh. H. Tb. 1680—81.

2) Vib. L. Sk.

3) Nørh. H. Tb. 1684—86 fol. 132 og Kj. Ark.

4) St.—Nørh. H. Tb. 1706—15 fol. 140.

5) Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 29.

6) Drbg. m. fl.

7) J. T. 1684 fol. 203.

Gods var øde, og at Fæsterne ikke kunde betale deres Afgifter til ham. I 1686 lader han optage et Tingsvidne, der giver et trist Billede af Situationen¹⁾. Fæsteren paa en Gaard i Dyrby er saa forarmet, at han hverken kan svare til Kongen eller Husbonden, Gaarden øst for Kjellerup, det maa vel være den tilbageværende Hedegaard, har ligget øde mange Aar før Kejserens Tid, der findes hverken »Stich eller Stagge« . . . , »et øde Hedehus kaldes Afvindsborig« er ustedt og ufæstet, paa en Gaard i True By er der hverken Kvæg eller Bæster, Fæsteren kan ikke svare til Kongen eller Husbonden, paa Lykkemark er Fæsteren Jørgen Nielsen nu i 8. Aar fjerde Mand paa Stedet, Kjellerup Mølle er højt forskyldt og svært forarmet — Huset fuldt af »uopfødde« Børn. Det er ret klart, hvad der er Grunden til, at dette Tingsvidne optages, Stenbech har ikke kunnet svare Skatterne til Kongen og har derfor indgivet Ansøgning om Fritagelse for Betaling. Beviserne maa være taget for gyldige, for under 3. Maj 1687 er der eftergivet ham et Beløb af 181 Rdl. 11 Sk., paa Skatten af Kjellerup Gaard og Gods²⁾. Det er dog ikke noget specielt for Stenbech, at det kneb med at svare Skatterne, og at Godset var i ringe Tilstand. Nogle Aar forinden hjemfaldt som foran anført Svenstrup Hovgaard til Kronen paa Grund af resterende Skatter, og i 1685 hedder det »Svenstrup Mølle øde oc ingen vedkiendes«³⁾ og 1690 om Gunderup By: »har i Mands Minde ligget øde, saa Jorden er med sort Svær og høj Lyng overgroet, og derfor ej ved Landmaalingen er observeret, uden hvad en Mand ved Navn Søren Christensen har opbrudt«⁴⁾.

I 1688 er der igen galt med Afgifterne, det drejer sig om Kjellerup Mølle og Lykkemark⁵⁾. Samme Aar lader Mølleren i Kjellerup Mølle foretage Opsigelse af Fæstemaalet, men den synes dog ikke at have faaet virkelig Betydning⁶⁾.

Omkring ved denne Tid maa Stenbech have anset det for

1) Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 229.

2) Drbg. m. fl. Kontributioner 1687 og Dok. ang. Benaadninger i Aarhus og Ribe Stifter 1680—1711 (R. A.).

3) Drbg. m. fl. Kontrib. Restancer 1685.

4) Matr. 1688 Nr. 1827.

5) Ons. H. Tb. 1687—92 fol. 37 b.

6) smstds. fol. 40.

hensigtsmæssigt at bortforpagte sin Gaard enten paa Grund af svigtende Helbred eller af Hensyn til sine økonomiske Omstændigheder, Forpagteren behøver han ikke at gaa ret langt efter, han finder ham i Forpagteren paa Svenstrup Hovgaard *Anders Sørensen (Westergaard)*. Det hedder i et Vidneudsagn fra den tidligere omtalte Proces angaaende et Engstykke: »Anders Westergaard fick det i Forpagting, som Stienbeck intet vilde have med det at bestille«.

Da Anders Sørensen, der i Almindelighed af andre faar tilagt Efternavnet Westergaard, som han dog kun en enkelt Gang selv benytter — han skriver sig ellers altid Anders Søffrensen — ikke alene kommer til at optræde i Kjellerups Historie som mangeaarig Forpagter af Gaarden, men ogsaa har Interesse som Fader til en senere Ejer og Stamfader til den Slægt, der i den historiske Tid længst har siddet inde med Gaarden, skønnes det rettest paa dette Stadium at give nogle Oplysninger om hans Forhold.

Efter Indskriften paa en Ligsten, der er opstillet i Vaabenhuset til Svenstrup Kirke, er han født den 28. August 1646¹⁾ i Mygind i Sønderhald Herred. Det har ikke været mig muligt iøvrigt at finde noget sikkert frem om hans Forbindelse med denne Egn, dog kunde noget tale for, at hans Fader Søren Jensen er identisk med en Søren Jensen, der paa Svenskekrigens Tid 1643—44 maa forlade en Ejendom i Østrup i Skader Sogn²⁾. For denne Søren Jensen optræder en Rasmus Jensen af Mygind, muligvis en Broder, hos hvem han midlertidigt kan have taget Ophold. Derimod kan det tydeligt spores, at Søren Jensen og hans Hustru Anne Nielsdatter i hvert Fald fra 1648 har haft Bopæl i Skellerup ved Hobro. Vi træffer hyppigt paa Søren Jensens Navn i Dronningborg Lens Regnskaber og Jordebøger, hvor han anføres som boende paa en Selvejergaard, der tidligere en Tid lang angaves at være Officersgaard — den nød den Ære at være udlagt til Underhold for Profossen (Skarpretteren) — og som i Almindelighed synes at have været delt i 2 Halvgaarde. Medens disse Oplysninger hyppigt er indbyrdes modstridende med Hensyn til Beboerne af Ejendommen, dog nærmest med

1) jfr. Nat. Ark.

2) Kalø Lensr. 1646—61 jfr. Mandtal 1643.

Hensyn til den ene halve Gaard, der ogsaa ses angivet at være øde, støder vi ret tilfældigt i en senere Kilde paa en formentlig paalidelig Underretning om den paagældende Selvejergaard paa et bestemt Tidspunkt. I en Kopibog for Aarhus og Ribe Stifters Renteskriverkontor er indført Afskrift af et Tingsvidne af $18/8$ 1648¹⁾, hvorefter en Fuldmægtig for Adelsmanden Jørgen Pors til Kastrupgaard tilskødede Raadmand Hans Nielsen i Mariager den Selvejergaard i Skellerup, som beboedes af Jens Christensen Siøegaard og Søren Jensen, med 4 Gadehuse og Hussteder og 7 Parter i Skellerup Skov, hvilken Gaard efter et forevist Tingsvidne af $11/12$ 1647 havde været lovlig »laugbøden som det sig burde«, og hvoraf der udrededes en Bondeskyld paa 4 Ørter Rug aarlig. Den nævnte Raadmand Hans Nielsen, der er identisk med den tidligere omtalte Borgmester Hans Nielsen Drostrup, samlede sig efterhaanden ret betydelige Besiddelser, specielt i Tilknnytning til den af ham oprettede Gaard Skovsgaard i Skellerup Sogn.²⁾ Han var efter alt at dømme Broder til Søren Jensens Hustru Anne Nielsdatter. Borgmesterens Døtre omtaler hyppigt Anders Sørensen og dennes Brødre som deres Fætre og benytter dem ofte som Lavværger. Ved Retshandelen i 1648 maa Drostrup have erhvervet Selvejerrettigheden til den af Søsteren og Svogeren beboede Gaard, og i 1661 fik han Kronens Herlighedsret til den samt til flere andre Ejendomme tildels som Betaling for 2 Skibe, der i Krigen kort Tid forinden var blevet sænket ud for Københavns Havn til dennes Forsvar, alt med de samme Rettigheder som ellers fulgte med Adelsens Gods.³⁾

Den Gaard Søren Jensen og hans Hustru beboede i Skellerup og som maa være kaldt Vestergaard, maa have ligget tæt ved Onsild Herreds Tingsted ved Kirken i Skellerup, saa nær at vi ikke sjældent finder anført, at Tinget paa Grund af daarligt Vejr er holdt i Vestergaard, f. Eks. den 10. Januar 1685 «formedelst Sneen ligger over Tingstøkkene og tilmed er i Dag det Regn- og Fygevejr». ⁴⁾ Søren Jensen, der et Sted ses betegnet som San-

1) Rtk. 168. C. 1683—84 fol. 283.

2) jfr. bl. a. Kr. Sk.

3) Indlæg til Kronens Skøde af $23/8$ 1661.

4) Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 65.

demand,¹⁾ findes kun enkelte Gange tildelt Efternavnet Westergaard.²⁾ Den Jens Christensen (Søgaard), der i 1648 nævnes som boende sammen med Søren Jensen, og hvis Navn i en længere Aarrække forinden findes knyttet til Gaarden, kunde selvfølgelig meget vel være Fader til Søren Jensen, men der foreligger dog ikke særligt, der taler derfor.

Anne Nielsdatter, som maa være den i Ole Hermansen Nysted's Optegnelser nævnte Anna Nielsdatter Drostrup,³⁾ var antagelig født i 1604 som Datter af Fæstebonden Niels Hansen i Drostrup i Rud Sogn, der havde mange Børn og bl. a. var Bedstefader til den tidligere omtalte Cancellisekretær Niels Hansen Drostrup til Kollerup, til 2 Herredsfogder af Navnet Schade, Albret og Mathias, som imidlertid ikke gjorde ham Ære, til Mathias Pedersen Hamborg, en stor Købmand og Jordegodsejer i Hobro, til Landsdommer Knud Ahasverus Becker til Bækkeskov, som blev myrdet af sine egne Bønder, og antagelig ogsaa til Rasmus Nielsen Overgaard⁴⁾, der havde tjent med Liv og Blod under Københavns Belejring, havde forskellige Herregaarde i Forpagtning, blev Ejer af Quistrup (med Ausumgaard), som han fik Tilladelse til at besidde med de Adelen og Københavns Borgere tilkommende Privilegier⁵⁾, og som blev begravet paa Adelsmanér.⁶⁾ Hun maa have været gift, før hun ægtede Søren Jensen, idet den meget agtede Raadmand Niels Rasmussen i Mariager nævnes som Halvbroder til hendes Børn med Søren Jensen. Disse var foruden Anders Sørensen og en Datter Anne, der en Tid levede som Enke i Assens ved Mariager og senere holdt Hus for Broderen Anders, Sønnerne Rasmus, der nævnes som Forpagter paa Strandet og døde i 1709⁷⁾, Jens, der »levede og døde i Norge«, hvor han efterlod sig Afkom, samt Albret eller Albert, der en Tid var Foged hos Fætteren Niels Hansen Drostrup paa Kollerup, og senere havde en Række store Gaarde i Forpagtning, bl.

¹⁾ Indlæg til Kronens Skøde af ²³/₈ 1661.

²⁾ Drbg. Lensr. 1657 Bil. A. og Drbg. m. fl. Kons.- og Folkeskat 1674.

³⁾ Addit. 4°. 244 S. 342 jfr. S. XXXV.

⁴⁾ J. R. 1682—87 fol. 238 og Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 131.

⁵⁾ J. R. 1682—87 Nr. 129 af ⁵/₁₂ 1682.

⁶⁾ J. R. 1707—10 Nr. 18 af ¹⁷/₂ 1708.

⁷⁾ Testamente konf. ⁴/₅ 1709, J. Reg. 1709 Nr. 45.

a. Ørslev Kloster, Lerkenfeld og Skivehus. Fra Albret Sørensen, der var en ret fremtrædende Mand, nedstammer en Slægt Winding gennem Sønnen Præsten Anders (Westenhof) Winding i Vestervig.¹⁾

Søren Jensen, der bl. a. nævnes mellem de 8 »trofaste Danemænd« i et Tingsvidne af $\frac{30}{8}$ 1662 om, at der ingen Landgilde var ydet til Mariager Kloster i Aarene 1658 og 1659, da Svensken og den kurfyrstelige Armé var i Jylland,²⁾ døde før 1674³⁾, medens Hustruen levede meget længere. I 1692 hjælper Anders Sørensen hende af med Gaarden i Skellerup paa Grund af Alder og Skrøbelighed — hun var da 88 Aar — ved Opsigelse for Herredstinget i mønsterværdig formel Orden.⁴⁾ Hun døde hos Sønnen Albret paa Ørslev Kloster i 1699.⁵⁾

Anders Sørensen har ganske sikkert faaet en god Opdragelse, hans Underskrifter tyder paa Skrivekyndighed, og vi møder ham ofte paa Tinge, hvor han optræder hjemmevant. Som flere andre af sin Slægt har han sandsynligvis faaet nogen Uddannelse hos Onklen i Mariager, der i en Del Aar var Ridefoged paa Mariager Kloster, og han nævnes i hvert Fald i 1680 som Foged paa Skovsgaard⁶⁾. Senere har han dog nok Ophold hos den gamle Moder, han anføres da som boende i Skellerup. Vi har endnu bevaret Tingbøger for Onsild Herred fra 1683 og ved Gennemgang af disse finder vi ham hyppigt optrædende paa Tinget. Allerede i den første Tilførsel — den 20. Januar 1683 — i den ældste Tingbog træder han os i Møde, »Anders Søfrensen Vestergaard for retten fremstod oc liudeligen for ottemend i Dag til 3die ting: / Saavel som hand Thuende tingdage tilforren opliuste en blaae buck tou Aar som var skaaren et stycke af det høyre øre om no-

¹⁾ Hauch-Fausbøll: Slægten Winding.

²⁾ Rtk. B. (1660—79) V Skatkammeret VI 3.

³⁾ Drbg. m. fl. Kons. og Folkeskat 1674.

⁴⁾ Ons. H. Tb. 1687—92 fol. 188.

⁵⁾ Ved hendes Begravelse indfører Præsten i Kirkebogen: »Den 16. May begrafvede ieg Anne Nielsdatter sl. Søren Jensøns af Schielderup, som var forpacterens Albert Sørrensøns moder och døde paa Ørsleucloster, prædickeede i mange forneme folchis forsamling i hendes alders 95 Aar.« Ørslev Kloster Kirkebog.

⁶⁾ Nørh. H. Tb. 1680—81 fol. 60.

gen var eller kunde findes som kunde være Eyermand til dend, saa var dend ved Skousgaard at bekomme.«

Hyppigt nævnes han som en af de 8 Mænd, der skulde optræde som Vidner paa Tinget, »Stokkemænd«, hvad der iøvrigt var ganske naturligt, naar henses til Vestergaards Beliggenhed lige ved Tingstedet. Han har ogsaa siddet i Dommersædet¹⁾, men oftere optræder han som Fuldmægtig (Sagfører) for baade Slægt og Bekendte f. Eks. Vellærde Joen Christensen (Forpagter paa Øls Hovgaard), Hr. Niels Thordsen i Hem, Borgmester Daniel Calow til Kragelund, tidligere Chr. IV's Rejseapoteker og Apoteker i Aalborg og gift med hans Kusine Karen Hansdatter Drostrup, samt for Enken og Arvingerne efter Onklen paa Skovsgaard, der døde i 1684. Anders Sørensens sociale Stilling maa anses at rangere over Bøndernes. Han ses da ogsaa tituleret Velfornemme og Velagtede, hvilket ikke blev Bønderne til Del paa det Tidspunkt. Den 16. August 1684 optræder han i en Sag²⁾, der frembyder mere Interesse end de øvrige, ikke paa Grund af selve Sagens Karakter, den drejede sig om en Karl, der ulovligt var bortgaaet af sin Tjeneste, men fordi den Mand, han repræsenterede, var gift med Anders Sørensens senere Ægtefælle. Forpagteren paa Svenstrup Hovgaard Jens Jensen Brask eller Brasch, som ifølge en Gravsten over ham, opstillet i Svenstrup Kirke, var født 1618 og saaledes en ældre Mand paa denne Tid og 30 Aar ældre end Hustruen Maren Clausdatter, havde denne Gang, medens han ellers plejede selv at give Møde paa Tinget, antagelig paa Grund af svigtende Helbred, opfordret Anders Sørensen til at optræde for sig.

Jens Brask levede ikke saa lang Tid efter dette Tidspunkt, han angives at være død den 25. April 1683³⁾. Enken stod nu tilbage med 4 umyndige Børn, men hun var ikke daarligt stillet i økonomisk Henseende, da hun ikke længe efter skiftede med Børnene, kunde der blive over 440 Rdl. til hver af de 2 Sønner og halvt saa meget til hver af de 2 Døtre.⁴⁾ Men hun har givetvis

¹⁾ Ons. H. Tb. 1683—84 fol. 30.

²⁾ Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 25.

³⁾ Gravsten i Svenstrup Kirke.

⁴⁾ Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 240.

trængt til mandlig Understøttelse ved Driften af Ejendommen foruden vel til Børnenes Opdragelse, og samtidig var Anders Sørensen i en Alder, hvor det kunde passe godt at blive gift, han var da ca. 40 Aar. Det maa fra begge Sider have været et fornuftigt Giftermaal, som dog ikke blev gennemført med usømmelig Il, hvilket forøvrigt ikke let kunde ske efter Datidens Opfattelse. Endnu den 16. Januar 1686 nævnes Anders Sørensen som bosiddende i Skellerup¹⁾, men den 27. Maj s. A. udsteder han i Svenstrup Skøde til Borgmester Drostrups Enke, Else Lauritzdatter Heldvad paa en Mølle i Mariager, som han havde købt af sin Kusine Karen Hansdatter²⁾. Han benytter her som flere andre Steder et Segl med et Hjerte, gennemstukket af Pile. Da vi næste Gang træffer paa hans Navn i Tingbogen, den 6. November 1686, betegnes han som Forpagter paa Svenstrup Hovgaard³⁾, og han varetager nu sine »kære Stifbørns« Tarv, idet han indstævner 4 af Retten som Værger for Børnene udmeldte Mænd til at modtage Arven til disse. Ret længe bliver han ikke paa denne Gaard, han anføres dog endnu som dens Forpagter, da hans Kusine Kirsten Hansdatter sal. Licentiat Nic. Brobjergs eller de Brobergues den 16. Marts 1688 tilskøder ham sin halve Gaard i Svenstrup, som Rasmus Nielsen paaboer, skylder aarlig et Brændsvin (Skovsvin) 9 Skæpper Gæsteribyg og 1 Skri-verskæppe Byg⁴⁾. Samtidig skrives han iøvrigt som Proprietarius (Ejer) af et Hus med Ejendom og Kaalhave i Sdr. Onsild, som Jens Brask, da boende paa Hedegaard i Raasted Sogn, i 1670 havde erhvervet, og til Herligheden af den Halvgaard i True, som Johan Stenbech som tidligere ommeldt havde solgt til Jens Brask — Skødet udstedtes kort Tid efter dennes Død til Enken Maren Clausdatter.⁵⁾ Ifølge Matriklen 1688 har han baade Herlighed og Bondeskyld til denne Gaard.

Anders Sørensen er saaledes i Løbet af kort Tid fra en tilsyneladende Habenichts blevet en Mand, der havde Jordegods og raadede over Midler af nogen Betydning. Forpagtningen af Kjel-

1) Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 154 b.

2) Mar. Tb. 1685—89 fol. 54 b.

3) Ons. H. Tb. 1684—87 fol. 225.

4) Kj. Ark.

5) Kj. Ark.

lerup har han sikkert overtaget i Foraaret 1688. I Februar 1689 optræder en anden — Ditløf Eggertzen — som Forpagter af Svenstrup Hovgaard¹⁾, og den $22/3$ 1690 udsteder Johan Stenbech Kvittering til Anders Sørensen for det 3. Aars Forpagtningspenge 130 Sldlr.²⁾ Hermed harmonerer ogsaa udmærket en mellem Johan Stenbech og ham oprettet Forpagtningskontrakt, der er udfærdiget den 16. Januar 1692 for 4 Aar fra Philipi Jacobi Dag eller 1. Maj 1692 til samme Dag 1696.³⁾ Afgiften er i denne Kontrakt nedsat til 128 Rdl. aarlig. Forpagteren faar Ret til at bebo de samme Værelser i Borgegaarden som ifølge tidligere »Breves Melding«, Værelserne skal holdes forsvarligt vedlige af Ejeren, som selv beholder de i den forrige Kontrakt ommeldte. Forpagteren har endvidere frit Fiskeri i Søen til eget Husbehov. Han nyder fuld Ægt og Arbejde af de 4 hoveriydende Gaarde og af Husene.

Forpagteren klarer sig bedre end Ejeren, hvilket ses af Regnskabet over Fortifikationssskat, Stenbech sættes til 24 Rdl., medens Anders Sørensen skal udrede 80 Rdl. (det 5. højeste Beløb i Amtet udenfor »Classerne« d. v. s. de privilegerede Klasser). De faar dog begge Afslag, henholdsvis 4 Rdl. og 30 Rdl.⁴⁾

En Kilde til Fortjeneste maatte Anders Sørensen antagelig opgive i 1690. Chr. Lemmiche »Forlover for Mariager Byes allerunderdanigste anlovede Consumption« foretog en Undersøgelse vedrørende ulovlig Brændevinsbrænden og kom da ogsaa til Kjellerup.⁵⁾ Det anføres herom, at »Proprietarien« Borgmester Stenbech havde en Brændevinskedel til eget Brug, men hos Forpagteren fandtes en saadan Kedel med behørig Redskaber, som han erkendte sommetider at have brugt, »og noget lidet Brændevin udskikket til hosliggende Landsbyer at sælges«. Han synes dog at være sluppet uden videre Besværlighed mod at love »det fremdeles ej at øve imod Hans kgl. Maj.s Forordninger, som for hannem blev oplæst«, men Chr. Lemmiche var ogsaa en af hans gode Venner.

¹⁾ Ons. H. Tb. 1687—92 fol. 76 b.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ smst.

⁴⁾ Drbg. m. fl. Kontributioner 1691.

⁵⁾ Ons. H. Tb. 1687—92 fol. 121.

Ulovlig Brændevinsbrænden var meget udbredt paa den Tid, og det følte vel nærmest som en Sport at overtræde Bestemmelserne, og Kjellerups gode Beliggenhed nær Randers-Mariager Vejen gav selvfølgelig gunstig Lejlighed til at skaffe sig en Indtægtskilde ved Salg af Produktet.

Der er forøvrigt paa denne Tid nogen Vaklen m. H. t. Angivelserne af, hvem der er Ejer af Kjellerup. Allerede i 1687 hedder det:¹⁾ »I samme Kjellerup Propr. Velædle Doct. *Niels Jespersen* i Aalborg. Hans Forvalter Borgm. Johan Stenbech« og tilsvarende Angivelser findes flere Steder. I Antegnelser til Kop- og Ildstedsskat 1689 anføres, at der er betalt 10 Rigsdlr. for lidt af Stenbech og Hustru, da der ikke vides andet, end at han selv er Ejer eller Forpagter. I Besvarelsen hedder det, at det er en ganske ringe Gaard og som en Bondegaard, at Stenbech ikke er af Middel og siges ikke at eje Gaarden, han formenes derfor fritaget for yderligere Betaling. Pengene blev dog betalt, men kom først paa Regnskabet 1698.²⁾ Niels Jespersen, der var Broder til Stenbechs Hustru, var en rig og dygtig Mand, en Tid konstitueret Stiftamtmand. Hvad der ligger bag ved hans Optræden paa Kjellerup er ikke ganske klart, men Grunden maa vel være Johan Stenbechs svigtende Helbred eller daarlige økonomiske Forhold, eventuelt begge Dele. I flere Tilfælde optræder Stenbech dog stadig fuldstændig som Ejer, saaledes i en Sag i Februar 1690 for Nørhald Herreds Ting angaaende Skellet mellem Hald Hede og Allestrup Hede samt Fredlysning af den i Allestrup Hede beliggende »Løyen« Mose, ligesom det er ham, der i 1694 har Sag med Mariager Kloster angaaende Skellet mellem Gunderup og Kjellerup særlig m. H. t. den tidligere omhandlede Kalkgrav ved »Møllerkonens Mose«³⁾. Hvor kostbare og tidsspildende den Tids Retssager var, har vi Dokumentation for. »Til Erindring« om Bekostningen ved den førstnævnte Proces har Stenbech udarbejdet en specificeret Oversigt⁴⁾. »Anno 1689 den 4. Maj oprejste sig den Trætte mellem mig og Hald Byes Besiddere angaaende

¹⁾ Drbg. m. fl. Kop- og Kvægskat.

²⁾ Drbg. m. fl. Kontributionsregnsk. 1692.

³⁾ Ons. H. Tb. 1692—1707 fol. 47.

⁴⁾ Kj. Ark.

Maleri af Anders Sørensen (Westergaard). (Paa Christianslund).

Allestrup Hede og Mose . . . og endtes igen 1690 den 29. April«. Den omfatter talrige Rejser for ham selv og Hjælpere, bl. a. 2 Rejser til Claus Dyre paa Sindinggaard uden noget større Resultat. De samlede Bekostninger udgjorde det store Beløb 99 Rdl. 2 Mrk. 8 Sk., maaske mere end det omstridte Areal var værd paa det paagældende Tidspunkt.

I en Del Aar bor baade Stenbech og Anders Sørensen paa Kjellerup, begge Familier i Hovedbygningen, men senere har Stenbech taget Ophold i Aalborg¹⁾, og her dør han da ogsaa den 23. September 1696, 63 Aar gl.²⁾ Kort forinden den 15. Septbr. har han — sikkert med Døden for Øje — udstedt et Gavebrev til sin Tjener Johan Bech, han skriver sig da til Kjellerupgaard³⁾.

Paa Kjellerup havde Dr. Niels Jespersen dog allerede forinden faktisk overtaget Styret, det er da ogsaa ham, der i Juni 1696 med Anders Sørensen som Fuldmægtig lader lyse Forbud mod Lyngslet og Tørveskær i Allestrup Mose.⁴⁾ Under Kontributioner 1697 (Skattebogen)⁵⁾ faar vi at vide, hvor meget Hartkorn, der nu hører til Kjellerup, der opføres blandt de »ufrie« Sædegaarde, det er under Hovedgaarden 10-6-3-2, Bøndergods 17-6-3-0, tilsammen 28-5-2-2 foruden Møllenskyld 4-2-0-0, alt efter den nye Matrikul. Anders Sørensen noteres samtidig for 5-5-1-2¹/₂. Der er saaledes sket en stor Forringelse med Hensyn til Hartkornet for Kjellerup Gaard og Gods siden Claus Dyres Salg til Stenbech, da det endnu var 103 Td. Nedgangen skyldes dels Afhændelser og Afstaaelsen til Kronen af de 4 Hedegaarde, hver af disse havde ifølge Matriklen 1664 5¹/₂ Tdr. Hartkorn, dels Nedsættelsen ved den nye Matrikulering i 1680'erne. For Hovedgaardens Vedkommende var Nedgangen i Hartkorn dog forholdsvis ringe — fra 12 Tdr. til 10-6-3-2, medens den var ret stor for Godset, f. Eks. opføres Lykkemark, der tidligere var ansat til 7 Tdr. Htk., nu kun for 2-7-3-0. En Del af Godset i Dyrby er afgaaet, der er nu kun tilbage 1/3 af »Kaaber« eller »Kover«gaarden og 2 Huse.

1) Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 58 b.

2) Pers. T. 1929 S. 156.

3) Vib. L. Sk.

4) Nørhald H. Tb. 1693—99 fol. 255 b.

5) Drbg. m. fl.

Niels Jespersens Herskertid efter Stenbechs Død skulde ikke vare længe. I Begyndelsen af 1697 skulde Restancerne for Ros-tjenestehold »i forrige Krig« som tidligere omtalt inddrives, og en den 13. Januar foretaget Arrestforretning hos Anders Sørensen i Forpagtningsafgift til 1. Maj 1697 kendtes gyldig paa Herredstinget¹⁾, idet det samtidig oplystes, at hverken Sl. Amtmand Jespersens eller Stenbechs Bo havde villet anerkende Fordringen.

I 1699 skiftes der efter Stenbech og Hustru, det synes dog alene at være hendes Arvinger, der indkaldes.²⁾

Ogsaa efter Stenbechs og Jespersens Død ligger *Ejerforholdet ret uklart* en Tid lang, i Mandtallet 1699 anføres intet Navn i Ejerrubrikken, hvor der kun staar »fri«. Det faste Punkt i Gaardens Historie er fremdeles Anders Sørensen. Han er nu alene, Maren Clausdatter er død paa Kjellerup i 1697 i en forholdsvis ung Alder, 49 Aar gl.³⁾ Hun har stadig været Ejer af Jordegods, i 1698 udsteder hendes Søn Claus Jensen Brasch Skøde til Jens Bertelsen Taulou, Tolder i Varde, paa 2 Halv-gaarde i Gellerup ved Varde, som han dels havde købt af Anders Sørensen, dels havde erhvervet paa Auktion efter Moderen.⁴⁾

Den 13. Februar 1699 sker der en for saavel Ejer som Forpagter ubehagelig Hændelse.⁵⁾ Laden falder sammen »formedelst Ælde og Brøstfældigheds Skyld mig (A. S.) ey til ringe Skade paa det Korn derunder fandtes« og som ingen anden Ejer vides, indstævner Anders Sørensen Velædle og Velbaarne Hr. Commerceraad Hans Bendsøn (Bentzon) til Sohngaardsholm, Hr. Assessor Bent Vinter paa Visborggaard og Sr. Axel Mogensen paa Vindum Overgaard til Syn og Taksation. Gaarden er endnu indenfor den samme Familiekreds, de var alle Sønner af Halv-søstre til Johan Stenbechs Hustru og Niels Jespersen.

Stævningen paategnes imødekommende af de 3 Herrer, Reparation skal blive sat i Gang, og Synet tilstaaes gerne. Den 18.

1) Ons. H. Tb. 1692—1707 fol. 73.

2) Vib. L. Sk. Nr. 31 fol. 339 b.

3) Sv. Kb. og Ligsten.

4) Vib. L. Sk. Nr. 31. fol. 293 b.

5) Ons. H. Tb. 1692—1707 fol. 96.

Marts faar vi Resultatet af Synet at vide.¹⁾ I »Baaregaarden« (Borggaarden) mangler paa »det synderste Hus i den vestre Ende 36 Alen foed (?)« 2500 Tagsten, ialt Brøstfældighed til Beløb 77 Rdl. 8 Sk. ved Borggaarden, ved Laden for 240 Rdl. og ved andre Huse for henholdsvis 86 Rdl., 58 Rdl. 5 Mark og 16 Rdl. 4. Mark.

Anders Sørensen blev ikke ved med at sidde Enkemand efter Maren Clausdatter, men der gik dog 4 Aar, før han valgte sig en ny Ægtefælle. Under 7. December 1701 finder vi i Mariager Kirkebog indført et Forløfte af Kapellanen Hr. Henrik Galt og forrige Raadmand Christian Lemmiche for, at der ikke var noget til Hinder for Ægteskab mellem »Høyagtbare og Velfornemme Mand Sgr Anders Sørensen Westergaard Forpagter paa Kjellerup og dydedle og Gudelskende Mø Maren Jensdatter Søskou.« Bruden var Søster til Forpagteren paa Mariager Kloster Christian Foss ell. Voss' Hustru.²⁾ Heller ikke dette Ægteskab skulde blive langvarigt, Maren Jensdatter døde i Juni 1705.³⁾ Samme Aar lader Anders Sørensen Svenstrup Kirkes Kalk reparere og forgylde og sætter sit og Hustruens Navn paa den: A. S. S. M. J. D. 1705.⁴⁾

Omkring 1704 paabegynder Regimentsskriver Rasmus Holmer ved Ryttergodset den tidligere nævnte Aktion for at faa noget Engjord ved Kjellerup tilkendt Kronen. Det var et Areal, som forhen skulde være brugt til de øde Hedegaarde, men hvorfra Høet var ført til Kjellerup, uanset at de 3 Hedegaarde og Kjellerup Møllegaard eller Kovergaarden var blevet afstaaet til Kronen. Holmer henvender sig i et Brev af 29. Jan. 1704 til Hans Bentzon og faar et høfligt Svar af 7. Marts s. A., hvori det hedder: »Jeg er ellers ikkun Ejer af den ene Halvdel og sl. Hr. Assessor Hans (?) Vinters Børn af den anden Halvdel og

¹⁾ Ons. H. Tb. 1692—1707 fol. 96 b.

²⁾ og maaske Datter af Jens Sæskof Christensen, Forvalter paa Skovgaard, jfr. J. Reg. 1674—80 fol. 503 b. Hun havde sikkert fast Ophold hos Svogeren, allerede i 1694 nævnes hun som boende hos ham, der da var Forpagter paa Giessinggaard (Nørh. — St. H. Tb. 1693—99 fol. 20).

³⁾ Sv. Kb.

⁴⁾ Lachm. S. 560.

vil formode, at der nu inden en 14 Dages Tid kommer til Afslutning mellem os, hvem af os der bliver ved Gaarden.«¹⁾

Den forholdsvis lange Periode med tvivlsomt Ejerforhold synes altsaa nu at være ved sin Afslutning, og selv om vi ikke har formel Dokumentation for den endelige Ordning, ved vi dog, at det blev Hans Bentzon, der kom til at sidde inde med Kjellerup.

Hans Bentzon tilhørte paa næsten alle Sider fremragende Randersslægter, gennem Moderen var han Descendent af den tidligere ommeldte Borgmester Niels Jacobsen. Han er med ved Landmaalingen som Konduktør og bliver derefter Renteskriver i Rentekammeret. I 1690 ægter han en Datter af den rige Thøger Lassen til Rødslet²⁾, 1698 bliver han Commerceraad og Medlem af Commerce-Kollegiet. Han begynder ret tidligt at samle paa Gaarde, hans Hovedbesiddelser er i Jylland Sohngaardsholm og paa Sjælland Juellund. I sin Rinds Herreds Krønike undrer Chr. Sørensen Testrup sig over, at alle Hans Bentzons Børn »ginge i Armod«, skønt han, der i Almindelighed paa Grund af sin Spar-sommelighed blev kaldt »Smal-Hans« havde samlet store Midler sammen, han efterlod sig henved 100.000 Rdl. — et overmaade stort Beløb efter den Tids Forhold. Han blev ikke adlet som saa mange af Slægten, men hans Børn blev det i 1717;³⁾ Familiens Navn skrives senere i Almindelighed Benzons. Kjellerup er kun en ringe Del af hans Jordegods, men den er netop ogsaa nu inde i et meget skæbnesvangert Tidsrum. I en Antegnelse til et Regnskab for 1704⁴⁾ hedder det: »Kjellerupgaard formelder Amptmanden udi bemeldte Attest at være en Bondegaard som tilhører Commerceraad Hans Bentsen i Sælland«.

Efter at der nu er opnaaet en roligere Tid m. H. t. Ejerforholdene, kommer der mere Uro frem for Forpagternes Vedkommende. Anders Sørensen, der er blevet en Mand paa henved de 60 Aar, trækker sig tilbage som Forpagter, vel nærmest paa Grund af Alder og for at drive sin Ejendom i Svenstrup, det saakaldte Annexbol, hvor Fæsteren bliver opsagt i Juni 1705 til

¹⁾ Ons. H. Tb. 1692—1707 fol. 183.

²⁾ Himmerl. og Kj. H. 1942 S. 323.

³⁾ J. S. 2 — 1 — 34.

⁴⁾ Drbg. m. fl.

Fraflytning den 1. Maj 1706.¹⁾ Nogen Uoverensstemmelse med Hans Bentzon foreligger der ikke noget om, det er da ogsaa Anders Sørensens Svoger den tidligere nævnte Christian Foss, der bliver hans Efterfølger som Forpagter.

Forinden Anders Sørensen trækker sig tilbage, bliver han dog indblandet i den tidligere omhandlede Sag angaaende Engjorden. Regimentsskriver Holmer indstævner ham til at høre Forbud nedlagt angaaende et Engstykke, der var slaet af ham.²⁾ Som den erfarne Tinggæst han var, finder Anders Sørensen et ømt Punkt, idet han anfører, at der ligger 4 Enge til Kjellerup, som han har ladet slaa, saa længe han har haft Gaarden i Forpagtning, og da der ikke i Stævningen er angivet, hvilket Stykke Eng, der omhandles, saa protesterer han mod Forbudet og ønsker Dommerens Kendelse, idet han begærer at føre Høet til Kjellerup. Dommeren giver Anders Sørensen Medhold og henviser til nyt og lovligt Stævnamaal. Holmer synes herefter at have opgivet Anders Sørensen, og da han i Juli 1706 lader optage Tingsvidne ved Mariager Klosters Ting³⁾, afgives der Vidnesbyrd af Chr. Pedersen, tjenende »Anders Sørensen i Svenstrup«, men ikke af Anders Sørensen selv, der efter alt at dømme har afstaaet Forpagtningen i Foraaret 1706. Retssagen gaar langsomt frem, i Efteraaret 1707 er der Vidneførsel saavel for Nørhald-Støvring Herreders Ting som for Onsild Herreds Ting. Herunder nævnes Chr. Foss som Forpagter, de gamle Ejendomsdokumenter, som er omhandlet i det foregaaende drages frem, men da Dommen endelig falder i 1709,⁴⁾ giver den Kjellerups Ejer fuldstændig Ret, tildels under Henvisning til Lavhævden af 1515, Dommeren vil ikke frakende Gaarden noget, som er brugt dertil i saa mange Aar.

Chr. Foss' Virksomhed paa Kjellerup varer ikke længe, i 1710 nævnes han som Forvalter (Godsforvalter) paa Løvenholm.⁵⁾

¹⁾ Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 200, jfr. Kj. Ark.

²⁾ Ons. H. Tb. 1697—1707 fol. 195 b.

³⁾ Mar. Kl. Tb. 1700—08 fol. 281.

⁴⁾ Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 71.

⁵⁾ smst. fol. 63 b.

Vi hører derefter om Tøger Nørkier som Forpagter paa Kjellerup, men han er der ikke længere end til 1714, idet han i Juli dette Aar begærer optaget Syn paa Kjellerup under Henvisning til, at hans Forpagtning nu er til Ende.¹⁾

Efter sin 2. Hustrus Død havde Anders Sørensen sin Søster Anne hos sig. I 1711 er der en lille retslig Undersøgelse vedrørende hendes Ophold i Svenstrup, idet Sognepræsten der, den meget temperamentsfulde Christen Boalt, ikke havde optegnet hende til at give Skat. Det ser for Nutidsmennesker mærkeligt ud, at Præster skulde give sig af med saadanne Forhold, men paa den Tid havde de mange Smaaforretninger, særlig af skattemæssig og statistisk Karakter. Anders Sørensen har sikkert været godt stillet i økonomisk Henseende, da han opgav Forpagtningen af Kjellerup. Ved Skifter paa Egnen træffer man ret hyppigt paa ham som Kreditor²⁾, og i Broderen Rasmus Sørensens Testamente indsættes han og Albret Sørensen som Universalvinger til de Efterladenskaber, der maatte restere efter Urdedelsen af specielt angivne legatariske Ydelser. Vi ser ham da ogsaa i 1714 ved Paalæg af Krigsstyr³⁾ sat til 30 Rdl., medens 2 Bønder, som da havde fæstet Svenstrup Hovgaard og som iøvrigt var ret velhavende, hver ansattes til 12 Rdl. og Mølleren i Svenstrup Mølle til 1 Rdl.

I 1709 afhændede Anders Sørensen til Otto Marsvin til Trudsholm sin »paaboendes Bolig i Svenstrup, skylder aarlig i Herlighed efter nye Matr. 0-3-2-1«. ⁴⁾ Denne Ejendom synes at maatte være den Gaard, han i sin Tid købte af sin Kusine. Men Oplysningerne om Salget til Marsvin stemmer ikke godt med det iøvrigt foreliggende vedrørende Forholdet med Annexbolet i Svenstrup. Og det maa værre her, at han den 22. Juli 1714 afgaar ved Døden kun efterladende en Søn af 1. Ægteskab; »han døde i Annexgaarden i Svenstrup 1714, hvor han havde sat sig ned at leve i Rolighed⁵⁾«.

¹⁾ Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 188.

²⁾ f. Eks. Ons. H. gejstlige Skifteprotokol 1698—1728 fol. 115 b.

³⁾ Drbg. m. fl.

⁴⁾ Vib. L. Sk. Nr. 34 fol. 389.

⁵⁾ Lachm. S. 562.

I Svenstrup Kirke findes et — nu meget medtaget — Tinfad med følgende Indskrift: D. F. A. A. S. S. T. S. K. D. A.^o 1713. Lachmann udlægger dette saaledes: Dette Fad af Anders Sørensen til Svenstrup Kirkes Daab, men siger at det dog er uvist, om det var Anders Sørensens Mening.¹⁾

I mit Eje findes det paa omstaaende Side gengivne Maleri, som maa antages at forestille Anders Sørensen. Som det vil ses, bærer han en upudret Paryk, som foruden paa Billedet ogsaa har sat sig Spor andetsteds. Som sædvanlig skulde Staten bruge Penge og søgte at finde passende Skatteobjekter; da man samtidig ansaa det for rettest at faa Luksusforbruget begrænset, indførtes der Skat paa forskellige Luksusgenstande, saasom Karosser og Chaiser, Parykker og Haaropsætninger, og vi finder da følgende Indberetning fra Sognepræsten²⁾: »Efter Hans Majestæts Aller-naadigste Forordning af dato d. 22. Sept. Anno 1710 om Carosser, Peruquer og Fontangier, findes ingen i Vester Tørsløf og Svenstrup Sogner, som der efter bør svare uden 1 gammelt skallet Mand Anders Sørensen i Svenstrup som af Fornødenhed bruger peruque og derfor angifvet sig at betale skat efter Forordningen 3 artic. som henstilles til Velædle Hr. Amptmand Nansens approbation.«

Anders Sørensen har selvfølgelig — ogsaa bortset fra Skattepligten — nødtigt villet erkende, at Parykken kun var til Pynt.

¹⁾ Lachm. S. 558.

²⁾ Drbg. m. fl. Extr. Mdtl. 1710.

EN BLOMSTRINGSPERIODE. SLÆGTEN BRASK

Kort Tid efter Anders Sørensens Død eller endda maaske før maa der være indledet Forhandlinger om Salg af Kjellerup, og den 5. April 1715 bliver der af Assessor Peder Tøgersen Lassen til Rødslet for Svogeren Hans Bentzon, der imidlertid er afgaaet ved Døden den $^{12}/_3$ 1715, udstedt Skøde paa Gaarden til »Velagt Jens Andersen Brasch endnu tienendes ved Aalborg Amtstue«¹⁾. Det er ikke efter Navnet aabenbart indlysende, at Køberen var Anders Sørensens eneste Søn, men saaledes er det. Det var paa den Tid en Skik, som havde fast Fodfæste, at hvis en Enke eller Enkemand indlod sig i nyt Ægteskab og fik Børn med den nye Ægtefælle, skulde det første Barn af samme Køn som den døde Ægtefælle opkaldes efter denne. Skikken krævede ikke nødvendigvis, at Barnet fik den opkaldtes Efternavn, men dette skete hyppigt, naar den afdøde havde haft et særpræget Navn, og Barnets Fader havde et almindeligt Efternavn. I det foreliggende Tilfælde kom der desuden det Forhold til, at Sønnen af 2. Ægteskab blev opdraget sammen med 4 ældre Halvsøskende, der bar det særprægede Efternavn. Det var derfor i Virkeligheden en logisk Følge af de foreliggende Omstændigheder, at Anders Sørensens eneste Søn kom til at hedde Jens Andersen Brasch eller Brask.

Da Navnet *Brask* (*Brasch*) er knyttet til Kjellerups Historie i henimod 200 Aar, vil det være naturligt at se lidt nærmere paa dette Slægtsnavn, uanset at det ikke ved Blodsslægtskab er kommet til Familien paa Kjellerup.

Brask er et gammelt Navn i Danmark og forøvrigt i Norden, idet den berømteste Bærer af Navnet jo hørte hjemme i Sverige.

¹⁾ Vib. L. Sk. Nr. 35 fol. 306.

Der er ikke Anledning til her at fortælle nærmere om den dygtige Biskop Hans Brask i Linköping, en Tid Sverigs mægtigste Mand, men vi kan dog lige trække frem i Erindringen den kendte Historie om, at den forudseende og forsigtige Mand reddede sit Hovede fra Blodbadet i Stockholm ved under sit Segl paa Rigsdagsbeslutningen af 1517 om Ærkebiskop Gustaf Trolles Afsættelse at lægge en Papirsstrimmel med Ordene: »Til denne Besegling er jeg nødt og tvunget«.

Den nøjagtige Oprindelse til Navnet kan sikkert ikke opklares, men udelukket er det vel ikke, at det har Forbindelse med Ordet Brask i Pandebrask. Iøvrigt er Ordet Brask hyppigt brugt i Betydningen Bram, Pral o. lign. Det benyttes i saa Henseende baade som Substantiv, Adjektiv og Verbum, stadig forbundet med en noget dadlende Beskrivelse af en Persons Optræden »med store Ord at braske«, de »braskagtige Munke« o. s. v.¹⁾, »Din schandfulde Brasch og Bram«, ca. 1645²⁾). Det skrives igennem Tiderne paa mangfoldige Maader, foruden Brask, som vel maa regnes for den mest danske Form, Brasch, Brasche, Braschi, Brasky m. m. Paa Langeland har der i det 15. Aarhundrede levet en faatallig, lidet betydende Adelsslægt med Navnet Brask³⁾. I Jylland har Medlemmer af Slægten Saltensee af Linde brugt Navnet Brasce o. lign., men det er vist blot en Form for Navnet Bratze⁴⁾.

Iøvrigt træder det flere Gange frem i Jylland i det 15. Aarhundrede; omkring Midten af Aarhundredet finder vi en Skipper Brask optaget i det gamle »Guds Legemslav« i Aalborg⁵⁾. 1492 nævnes Raadmand Jens Brask i Holstebro⁶⁾, hvor der morskomt nok ca. 400 Aar efter skulde være en Jens Brask af Kjellerupslægten, Prokurator Jens Brask, bosat. Nogenlunde samtidig findes omtalt flere Brasker, som optræder paa Løversyssel Ting⁷⁾, og en Nis Brask i Ørum ved Vejle⁸⁾.

¹⁾ Kalkar.

²⁾ D. Mag. 4 — VI — 274.

³⁾ jfr. bl. a. Ny Kirkehist. Saml. 2 — 4 — 435.

⁴⁾ D. A. A. 1914.

⁵⁾ Nyrop: Danmarks Gilde- og Lavsskraaer I S. 664.

⁶⁾ Hars. Dipl. S. 74.

⁷⁾ Rep. II 6382, 7107 — 09.

⁸⁾ Rep. II 4561.

Af større Interesse for nærværende Arbejde er det dog, at Navnet ogsaa tidligt træffes ret hyppigt paa den Egn, hvor Slægten paa Kjellerup skulde gøre Navnet kendt. Og netop i Skellerup, hvor denne Slægt først træffes med Sikkerhed — ganske vist uden Brasknavnet — møder vi Personer med dette Navn, tidligst en Per eller Peder Braski af Skellerup, der i 1487 og 1490 optræder som Tinghører paa Onsild Herreds Ting¹⁾. Ca. 50 Aar senere støder vi paa en Jens Braske i Gjettrup i Skellerup Sogn, som havde en Datter, der kunde bringe Uheld over andre, ifølge en Jordebog for Aarhus og Aakjær Len 1544²⁾) maa Jens Christensen i Gjettrup betale 24 Daler for at have forgjort Jens Brasks Datter. Og det er vel den samme Jens Braskie, som i 1555 nævnes uden Stedsangivelse som Kronetjener og Udbudsmand i Onsild Herred, og som ifølge en Fortegnelse af 1563 over Udbudsmænd i Dronningborg Len nævnes som Jens Brasche i Skellerup og skal møde med Hellebard og Degen. Ogsaa i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede finder vi Brasker i Skellerup, 1721 en Jens Christensen Brask og i 1727 og 1735 en Jens Pedersen Braski.

I Sønder Onsild har vi fra 1580 en Jens Braski eller Brasche, der hyppigt optræder paa Onsild Herreds Ting blandt Stokkemændene³⁾) og nævnes i Lensregnskaberne. 1613 finder vi noteret at Niels Braski i Sønder Onsild stedede og fæstede til sin Søn Niels Nielsen den halve Gaard, hvorpaa Jens Braski boede, og som denne havde overladt ham. Det er nok den samme Jens Brask, som i 1613—14 maa betale Skat af et Gadehus i Sønder Onsild. I 1622—23 nævnes Niels Jensen og Niels Nielsen ved samme Ejendom, det kunde være Niels Brask (Søn af Jens Br.) og forannævnte Niels Nielsen. Senere nævnes Niels Nielsen og Jens Nielsen, men Navnet Brask synes mærkeligt nok tabt, det er ellers forbavsende at se, i hvor høj Grad det nedarves paa Spindesiden o. s. v. I det nærliggende Ulstrup har vi ogsaa en Slægt Brask, som først optræder ca. 1525 med en Kronebonde Jens

¹⁾ Rep. II 6042 og Dipl. Vib. jfr. Testrup: Relation om Tingene S. 11-13.

²⁾ R. A.

³⁾ Trudsh. Ark.

Brasky¹⁾), og hvoraf i 1563 nævnes en Christen Braskij, der er Udbudsmand og skal møde med 2 Økser og 1 Spyd²⁾), vel den samme som vi i 1584 finder opført i den ældste Jordebog for Mariager Klosters Len³⁾). 1629—30 betaler en Christen Brasch ifølge samme Lens Regnskab Stedsmaal af en Gaard i Ulstrup, hvoraf Faderen beboede den halve Part, medens den anden Halvpart var øde, og i 1630—31 møder vi da ogsaa en Christen Christensen Brasch, som vel er den samme, der nævnes i 1645 blandt dem, der faar Afslag i Afgift, eller hvis Gaarde er øde efter Kri-gen, men derefter synes han forsvundet⁴⁾).

I Randers har vi 1552 en Jens Brask, som nævnes, da Chr. II til Sct. Mortens Sognekirke skænker Rente- og Jordskyld af en Mængde Ejendomme i Randers »Jens Brask som han boer 1 Sk. Gr.; End af noget af samme Jord 1 Gr.; End af noget af Jep Auslands Jord han bruger 1 Sk.; End af Jørgen Ibsens Jord paa Flintborg; End af samme Jord 8 Alb.«⁵⁾ Senere i 1588 optræder i Byen en Søffren Jensen Brasche, der skal være bevæbnet med »Federspiude och stachit Rør«⁶⁾). I 1706 faar Christen Nielsen Brask Borgerskab i Randers, han vil ernære sig ved Sejlads og Købmandsskab og angives da født i Velløv⁷⁾). Senere i 1710 faar han Konfirmation som Bedemand, Klokker og Graver i Randers⁸⁾). En københavnsk Urtekræmmerslægt Brask, som omhandles nærmere i Pers. T. 1893 S. 170, stammede fra Randers gennem Christen Christensen Brask, der angives døbt der $\frac{15}{8}$ 1731 som Søn af Christen Andersen Brask, men maa være identisk med Christen Nielsen Brasks nævnte Dato døbte Søn Christen⁹⁾). Denne Christen Christensen Brask havde iøvrigt senere nogen

¹⁾ D. Kanc. Div. (1481—1571 C) Nr. 50 e.

²⁾ D. Kanc. Mønstringsruller.

³⁾ R. A.

⁴⁾ Til Sdr. Onsild Kirke hører et Par Alterstager (Messing) med Indskrift C. C. B. 1646, Muligvis er de skænket af ommeldte Christen Brask (Nat. Ark.).

⁵⁾ Hofman II S. 344.

⁶⁾ D. Kanc. Mønstringsruller.

⁷⁾ Randers Borgerskabsprotokol.

⁸⁾ J. Reg. Nr. 128.

⁹⁾ Lengn.

Forbindelse med Medlemmer af Slægten Brask paa Kjellerup, hvorom nærmere i det følgende.

I Mariager er Navnet ret kendt, fra 1611—12 har vi en Jens Brask boende i Vestergade. Han skal i 1624 stille med 1 Hellebard og 1 Sideværge¹⁾ og nævnes endnu i 1633—34. 1645—46 tales ogsaa om en Niels Brask, ligesom vi flere Gange hører om et Grundstykke i Mariager, der kaldes Johan Braskes Have²⁾.

Den mest kendte Familie Brask paa Egnen er dog den Præstslægt, fra hvilken Slægten paa Kjellerup har faaet sit Navn, og som sandsynligvis har Forbindelse med een eller flere af de omhandlede Slægter. En ung Jens Jensen Brask blev Præst i Kousted 1602 og aflagde Præsteprøve, han — »Joannes Joannis Braschius« — skulde udtale sig om »den nu aftagende Pest«³⁾. Han blev Provst i Nørhald Herred og opnaaede at blive »Jubellærer« (Sjælesørger i mindst 50 Aar⁴⁾). Hans Søn Peder Jensen Brask var først Kapellan hos Faderen og blev efter hans Død Præst for samme Menighed. Han havde flere Børn, hvoraf en Datter Anne blev gift med Eske Sørensen, der ligeledes blev Præst i Kousted, en anden med Knud Møller i Volk Mølle, medens 2 Sønner var Degne, den ene Niels Pedersen Brask i Hinge — Vinterslev og den anden Christen Pedersen Brask i Hvorslev-Gjerning⁵⁾, og een Søn Jens Pedersen Brask var Fæstebonde i Borup⁶⁾ og optraadte ret hyppigt i Dommers Sted paa Tinge.

En anden Søn af Provsten Jens Jensen Brask var den Mand af samme Navn, vi har mødt som Forpagter paa Svenstrup Hovgaard. Vi træffer ham tidligt paa en Gaard i Terp i Kousted Sogn, men her havde han nogen Modgang, Gaarden nævnes som

1) D. Kanc. Mønstringsruller.

2) Mariager Kbsts. Regnskab i R. A. Mandtal 1667, jfr. Ny kgl. Saml. 4° 752^c S. 15.

3) Kirkeh. Saml. III — 2 — 746.

4) I Kousted Kirke findes en Ligsten over ham og hans 2 Hustruer Johanne Pedersdatter død 1612 og Kirsten Kristensdatter med Afbildning af alle 3 samt Gengivelse af hans Bomærke, en Trægreb med 3 Tene og Tværspole (Nat. Ark.).

5) Hovbjerg Herreds gejstl. Skifteprt. 1684—1734 fol. 85.

6) Nørh. H. gejstl. Skifteprt. 1689—1741 fol. 16 og 101 b.

afbrændt og øde efter Krigen 1643—45¹⁾); han nævnes der endnu ca. 1660²⁾). Senere kom han til Hedegaard i Raasted Sogn³⁾), hvor han endnu nævnes boende i 1683⁴⁾); Aaret efter har han Bopæl paa Svenstrup Hovgaard⁵⁾). Han maa have været en dygtig Mand, eller ogsaa har han eller Hustruen arvet en Del Penge, for han kom til at sidde godt i det, der findes hyppigt Tingbogstilsførsler om hans Udlaan til forskellige Laantagere og Erhvervelse af fast Ejendom⁶⁾). Arven efter ham til Børnene, over 1320 Rdl., var ikke noget ringe Beløb paa den Tid. Paa en af Anders Sørensen over ham og Maren Clausdatter sat Ligsten er da ogsaa anført, at Gud velsignede ham rundelig i hans Næring. Af de 4 Børn blev den ældste Søn Jens Præst i Voer ved Randers Fjord. Han havde flere Børn, men kun een Datter, der blev gift med en Byskriver Niels Jensen i Mariager, synes at have efterladt sig Afkom. Fra dette Ægtepar nedstammer en Del, der har antaget Navnet Brasch, blandt Efterkommerne findes Tegneren Sven Brasch. Forpagter Jens Brasks 2. Søn Claus ernærede sig en Tid som Skipper, men synes senere at have haft Ophold hos Halvbroderen paa Kjellerup⁷⁾), han var sikkert ugift og døde 1725. Af Døtrene var Kirsten først gift med en rig Købmand Mourids Erichsen i Mariager, som døde ung, og senere med en anden Købmand i Mariager Jens Bloch; en Søn af 1. Ægteskab optog Navnet Brask og blev Præst i Laastrup. Den anden Datter Maren blev gift med Hans Michelsen Guldsmid i Mariager⁸⁾).

Foruden de her omhandlede Familier findes der i hvert Fald een kendt Slægt, der bruger Navnet Brasch, nemlig Præsteslægten af dette Navn, der nedstammer fra Christen Ottesen Brasch, Sognepræst i Holmsland Sogn. Denne Familie har ikke faaet sit Navn ved Slægtskab med den anden Præsteslægt, men for-

¹⁾ Mar. Kl. Lensr. Jb. »Afslaug« 1646—47, jfr. Jb. 1645—46.

²⁾ Mar. Kl. L.—Jb. 1660—61.

³⁾ J. S. 3 — V — 227 og Kj. Ark.

⁴⁾ Nørh. H. Tb. 1684—86 fol. 6.

⁵⁾ Kj. Ark.

⁶⁾ Nørh. H. Tb. 1680—81 og 1684—86.

⁷⁾ jfr. Kj. Fæsteprotokol.

⁸⁾ Mar. Kb.

mentlig ved Svogerskab med eller Opkald efter denne Slægt. En Christen Jensen Brask — sandsynligvis Søn af Provsten Jens Jensen Brask i Kousted i dennes 2. Ægteskab — var 1640—57 Præst i Hvorslev-Gjering Pastorat. Han var gift med sin Forgænger Jens Sørensen Borres Enke, hvis Datter Kirsten af 1. Ægteskab blev gift med Peder Jensen Brask i Kousted. Som Følge af disse Forbindelser var det meget naturligt, at en Søn af Broderen til Peder Jensen Brasks Hustru, Præsten Otto Jensen Hoslef eller Grønbech i Grønbæk blev opkaldt efter Faderens Stedfader (eller Svoger) og derfor endte med at faa Navnet Brasch som Efternavn, Otto Jensen Hoslefs 5 Sønner fik næsten alle forskellige Efternavne¹⁾). Blandt Christen Ottesen Braschs Efterkommere kan nævnes Historikeren Chr. H. Brasch, Præst paa Vemmetofte.

Den nye Ejer af Kjellerup Jens Andersen Brasch eller Brask, underskrev sig i Almindelighed *Jens Brask*, hvad vi for Fremtiden vil kalde ham. De fleste af Slægten har i Underskrifter hyppigst benyttet Stavemaaden Brask, men af andre brugtes Formen Brasch meget indtil Slutningen af det 18. Aarhundrede, siden er Navnet næsten udelukkende blevet stavet med k. Jens Brask var antagelig født den 24. April 1689 paa Kjellerup. Saaledes oplyser han selv i nogle Familieoptegnelser, der findes bevaret²⁾), men vi har en Underretning — og det er den mest officielle —, en Præsteattest, der udviser Aaret 1687 som Fødeaar. Naar vi imidlertid ser nærmere paa Grundlaget for denne Attests Udstedelse, vil det sikkert være tilladeligt at bortse fra dens Angivelse og sætte Fødeaaret til 1689. Attesten er nemlig fremskaffet til Brug i en Sag, hvor det var af Betydning at give Jens Brask en højere Alder. Anders Sørensen og hans første Hustru havde haft en Datter, Anna Sophie, der imidlertid døde ung og blev begravet den 29. Februar (Skud-dag) 1704³⁾. Aaret efter opretter Anders Sørensen og hans 2. Hustru et Testamente⁴⁾), hvorefter Hustruen som længstlevende

1) Wib.

2) tilh. Docent, Dr. jur. Stig Juul.

3) Sv. Kb.

4) Konfirm. 21/0 1705.

skulde beholde Boet mod at udbetale til Jens Brask 100 Rdl. og hans Arv efter Moderen, medens Anders Sørensen som Enkemand skulde udbetale 50 Rdl. til Hustruens Søsterdatter Engel Foss. Det fremgaar af Sagen, at Kancelliet nærede Betænkkelighed ved at konfirmere Testamentet af Hensyn til, om Sønnens Ret derved skulde blive gaaet for nær, og ikke engang den Omstændighed, at Hustruen i Mellemtiden afgik ved Døden, synes at have klaret Forholdene tilstrækkeligt. Man har da sikkert fra Andragerens Side ment, at det vilde være af Betydning, om det kunde oplyses, at Sønnen var over 18 Aar, og at han selv tiltraadte Andragendet. Der blev derfor fremskaffet Attestation fra Sognepræsten og fra 2 Familien nærstaaende Mænd, Guldsmed og tidligere Raadmand i Mariager Chr. Lemmiche og Anders Sørensens Fætter og Jens Brasks Fadder Mathias Pedersen Hamborg i Hobro, om at Jens Brask var født den 24. April 1687, samt Erklæring fra sidstnævnte om, at han tiltraadte Andragendet. En anden Omstændighed taler ogsaa imod, at denne Tidsangivelse skulde være rigtig. Om Anders Sørensens Datter anføres i Kirkebogen, at hun blev 16 Aar 10 Mdr. 2 Uger og nogle Timer gammel. Hvis vi regner med, at hun er død 8 Dage før Begravelsen, skulde hun være født ca. 7. April 1687.

Vi har en Underretning om, at Jens Brask i sin Ungdom maatte tjene for sit Brød paa et eller andet fornemt Sted¹⁾, men det er ikke nærmere oplyst, hvor han har opholdt sig, før han blev Fuldmægtig paa Aalborg Amtstue. Det var vist paa den Tid et godt Levebrød, der har sikkert været uvisse Indkomster forbundet med Stillingen, man ser flere Eksempler paa, at saadanne Pladser har forskaffet Indehaverne gode Formuer. Det siges da ogsaa, at han der havde erhvervet sig en god Kapital, »men endnu mere efterlod Faderen ham.«

Det er imidlertid givet, at Jens Brask har afsluttet Købet af Kjellerup, som Bentzon skal have villet sælge, fordi Gaarden var »i slette Omstændigheder«²⁾, længere Tid før Skødet den 5. April 1715 blev udstedt, ja maaske allerede medens Anders Sø-

¹⁾ Lachm. S. 562.

²⁾ Lachm. S. 561.

rensen var i Live. Af et Søgmaal, som Jens Brask fik paa Halsen umiddelbart efter Faderens Død, synes det at fremgaa, at han da overførte Besætning fra Faderens Ejendom i Svenstrup, Annexgaarden, til Kjellerup¹⁾, og det vilde dog kun være naturligt, hvis han havde Raadighed over sidstnævnte Ejendom. I Retssagen indstævnes han i Oktober 1714 som »Proprietarius til Kjellerup«, og under ²⁷/₁₀ 1714 udsteder han paa Kjellerup et Fæstebrev paa »det Bol i Svenstrup Sogn og By, som min sl. Fader Anders Sørensen sidst paaboede og fradøde«²⁾. Det hedder da ogsaa et Sted, at Bentzon døde i 1715, men et Aars Tid tilforn solgte Gaarden til Jens Brask³⁾. Med det anførte stemmer ogsaa godt, at Forpagteren Tøger Nørkier fratraadte omkring Juli 1714, og at Jens Brask ifølge en Opgørelse med Bentzons Svoger udredede Værdien af den paa Kjellerup til Høsten 1714 anvendte Saasæd, 32 Td. Rug, 12 Td. Byg og 43 Td. Havre⁴⁾. Det omhandlede Søgmaal var rejst af den tidligere nævnte Præst Christen Boalt, der maa have ment, at der efter Anders Sørensens Død var rorte Vande at fiske i; han protesterede imod, at Jens Brask tiltog sig Raadighed over Annexgaarden, idet han selv gjorde Krav paa den imod at betale Afgift eller købe »den liden Del«, Jens Brask havde deri, tildels paaberaabende sig et Løfte, Anders Sørensen skulde have afgivet paa sin Sygeseng og vitterliggjort for Arvingen. Biskop Ochsen i Aarhus interesserede sig for Sagen og søgte at overtale Jens Brask til at afhænde sine Rettigheder, idet han dog tydeligt viste sin Tvivl m. H. t. Præstens Ret til Herligheden til Gaarden⁵⁾. Jens Brask vilde imidlertid ikke indgaa derpaa, og ved Dommen blev der ogsaa givet ham fuldstændig Ret i hans Betragtninger og Sagens Omkostninger paalagt Præsten. Fra Sagen maa dog citeres nogle Bemærkninger i et Indlæg fra Præsten, der først har et lille Hib til afdøde Anders Sørensen: »hvo der kendte sl. Anders Sørensen, da var han ikke saa gavmild, at han gav Be-

¹⁾ Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 197.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ D. A. IV S. 557.

⁴⁾ Kj. Ark.

⁵⁾ Ons. H. Tb. 1707—19 fol. 204 b.

sætningen bort for intet«, og senere antyder, at Jens Brask »per flateri« (ved Smiger) havde gjort ham sikker i Forventningen om at faa Retten til Gaarden, og derfor iblandt andre Personalia i »Parentats« (Ligtale) for den afdøde »anførte jeg hans sl. Faders Omhu som en Stephanus for mit fattige Hus og saa hen i Tiden efter min Død, min fattige Efterleverske og Børn der at have et Ly og Tilflugt, saasom vi er fremmede i dette Land«, Boalt var Nordmand.

Samtidig havde Jens Brask paa et andet Omraade Besvær med Boalt, der i det hele taget maa have været en vanskelig Person at omgaas — han havde ogsaa i sin Tid været Feltpræst ved de danske Tropper i Brabant —¹⁾, og som i 1706 havde en længere Sag i Anledning af voldeligt Overfald paa sin Forgænger Gregers Gregersen Prytz's Enke, som han ifølge et Syn havde slaaet blaa og brun flere Steder, bl. a. »under den høyre patte«²⁾. Hr. Christen havde i 1708 udstedt et Bevis til Anders Sørensens Broder Rasmus paa 100 Rdl. med Løfte om Sikkerhed i Præstegaarden, hvilket Bevis først var tilfaldet Anders Sørensen og derefter Jens Brask. Imidlertid var Beviset aldrig blevet behørig stemplet, og Hr. Christen vilde nu ikke give Pant for Beløbet, formentlig fordi han mente at kunne slippe paa Grund af den manglende Stempling. Jens Brask indgav da under 25. Oktbr. 1714 Andragende om, at det nu maatte blive stemplet, idet han særlig fremhævede, at Stemplingen ikke var undladt for at snyde for Afgiften, men alene fordi stemplet Papir ikke var for Haanden, da Beviset, der kun skulde være foreløbigt, blev udstedt. Ansøgningen bevilgedes mod en Kendelse til de fattige ligesaa stor som Stemplets Bekostning³⁾.

Det var ikke nogen særlig stor Besiddelse, Jens Brask havde erhvervet sig, den var af ganske samme Størrelse, som den blev beskrevet i 1697. Hartkornet opgjordes til ialt 28-5-2-2, hvoraf for selve Hovedgaarden 10-6-3-2 og for den derunder hørende Mølle 4-2-0-0 Mølleskyld. I Skødet til ham findes Købesummen angivet, den udgjorde 3000 Rdl., hvoraf han har

¹⁾ Lachm. S. 565.

²⁾ St. — Nørh. H. Tb. 1706 — 15 fol. 56.

³⁾ Rentekammeret Relat. — og Res.prot. Nr. 69 fol. 1431.

laant 1500 Rdl. af sin Principal Amtsforvalter Tyge Tombsen. Han har i hvert Fald den 11. April 1715, altsaa 6 Dage efter Skødet til Amtsforvalteren udstedt Obligation for 1500 Rdl. »til Kjellerupgaard og Godsets Indfrelsing«; Obligationen blev først tinglyst $\frac{5}{11}$ 1721¹⁾). Hele Ordningen tyder paa, at Jens Brask har staaet i et godt Forhold til Amtsforvalteren.

Den erhvervede Ejendom kunde Brask jo straks udvide med de fra Faderen arvede Ejendomme, Gaarden i True af Htk. 5-5-1-2 ($\frac{1}{2}$) og Ejendommen i Svenstrup, som i Skødet af 1688 blot betegnedes som en Halvgaard, i Almindelighed dog kaldet Annexgaarden eller Annexbolet, af Htk. 3-3-0-1, men efter kort Tid kunde han yderligere hertil ifølge Skøde af $\frac{18}{5}$ 1716 føje en Gaard i Vester Tørslev af Htk. 7-2-2-0 og en Gaard i Kastbjerg i Gjerlev Herred af Htk. 7-0-0-2 med 4 Gadehuse²⁾). Skødet er udstedt af Brasks Slægtning og Fadder, den tidligere nævnte Købmand i Hobro Mathias Pedersen Hamborg, der deri betegner Brask som sin »kære Fætter og Broder Søn« (anført 3 Gange). Sælgerens Moder, Esther Nielsdatter Drostrup³⁾, var ganske sikkert en Søster til Anders Sørensens Moder, og det er muligt, at de 2 Fætre er blevet opdraget sammen, og at Broderbetegnelsen stammer derfra. Der synes i det hele taget at have været et udmærket Sammenhold i Familien.

Jens Brask kan herefter i 1716⁴⁾) indberette, at han nu ejer Hartkorn Ager og Eng 52-0-3-1 og Mølleskyld 4-2-0-0. Men han har ikke villet slaa sig til Taals hermed, han har sikkert tidligt sat sig et bestemt Maal, som han i Aarene efter Købet af Kjellerup støt har arbejdet henimod. Dette Maal var at erhverve sig saa meget Jordegods til Gaarden, at det underliggende Bøndergods kom til at andrage 200 Tdr. Htk., hvorved han vilde opnaa at faa den ind under de »komplette« — skattefri — Hovedgaarde. Og han var saa fornuftig ikke at fare hovedkulds paa for at naa Maalet, men han har benyttet gunstige Lejligheder, naar saadanne frembød sig. Saa meget desto

1) Vib. L. Sk. Nr. 37 fol. 226.

2) Vib. L. Sk. Nr. 35 fol. 438.

3) Addit. 4° 244. S. XXXV og 342.

4) Drbg. m. fl. extraord. Skatter 1713—16.

større har hans Glæde været, da han i 1724 opnaede det eftertragtede; den $\frac{8}{4}$ d. A. noterer han paa et indsat Blad i Skifteprotokollen, at der nu hører mere end 200 Td. Htk. til Gaarden¹⁾.

Af Erhvervelserne inden dette Tidspunkt hører vi i 1718 om Køb af Asferg Kirketiende med Htk. 26-5-0-0 fra Jens Reenberg til Lynderupgaard²⁾, i Skødet herpaa optræder Jens Brasks Farbroder Albret Sørensen som Vitterlighedsvidne, og i 1719 — Skøde fra Kronen udstedt $\frac{27}{5}$ 1720 — paa Auktion over Ryttergods henved 36 Tdr. Htk. i Sem By og Sogn, derunder 5 Huse, for hvilke der ydedes Pengeafgifter, og en Toft, samt i Svenstrup Sogn Møllegaard, der betegnes som øde, med 5-6-3-2 $\frac{1}{2}$ Td. Htk. Til en af Gaardene i Sem hørte et Aalegaardsstade, der angives skyldsæt for 2 Mark 10 Sk. 2 Alb., og under Landgildeydelsen fra Gaarden anføres 1 Mark Lysegarn³⁾. Endvidere erhvervedes i Oktbr. 1720 — Skøde fra Kronen af $\frac{9}{8}$ 1721 — ligeledes paa Auktion Vester Tørslev Kirketiende, Htk. 13-2-0-0, og Kirkegods Htk. 0-6-2-0 samt Bøndergods i Vester Tørslev By og Sogn paa henved 39 Tdr. Htk. deriblandt 1 øde Gaard og 1 øde Bol⁴⁾. For 4 af Gaardene i V. Tørslev findes opført en ret sjælden Ydelse nemlig Haar, der skal fra hver Gaard afleveres 1 Mark Haar. Købesummen for de 2 Hold Ejendomme fra Kronen var henholdsvis 1700 Rdl. 70 $\frac{1}{2}$ sk. og 1014 Rdl. 33 sk. Salgene fra Kronen var uigenkaldelige.

Det er paa denne Tid, at Kronen havde faaet Øjnene op for Værdien af den i tidligere Skøder hyppigt forbeholdte Relutionsret (Indløsningsret). Nogenlunde samtidig erhvervede Brask sig Relutionsretten til Herligheden til det tidligere omtalte Bol i Svenstrup. Købesummen var 3 Rdl. pr. Td. Htk. eller — da Herlighedens Htk. angives at være 1-0-2-0 — 3 Rdl. 18 sk.⁵⁾.

Den ovennævnte fra Kronen erhvervede Gaard i Svenstrup

1) Kj. Ark.

2) Vib. L. Sk. Nr. 36 fol. 255 og 256.

3) Trudsh. Ark.

4) smstds.

5) smstds.

Sogn, Møllegaard, maa regnes at omfatte de tidligere omtalte Kjellerup Hedegaarde eller Kjellerup By, som i Stenbechs Tid var afstaaet til Kronen. I Matriklen 1688¹⁾ hedder det: »Hedegaardene tilforn 4 Gaarde og Møllegaarden, Enestegaard, øde. Hedegaardene og Møllegaarden har været øde siden A^o 1627 og ligger med høj Lyng overgroet undtagen en ringe Del, Kjellerupgaard tilhørende, som Mølleren i Kjellerup Mølle har i Brug Til de øde Gaarde avles i Glubdal 2 Læs Mosehø og i Heden græsser 16 Høveders ond Græsning«. Senere anføres, at een øde Gaards Jord hørte til Kjellerup, medens de 3 andre Ødegaarde tilligemed Møllegaarden var henfaldet til Kgl. Maj. »Om disse Byer engang vorder beboet og kommer til fuld Avling kunde Amtmanden befales at efterse, om de kan taale højere Takst«.

I 1744 sætter Regeringen en Undersøgelse i Gang med Hensyn til, om der under Sæde- eller Avlsgaarde uden Tilladelse var henlagt og brugt afbrudte eller øde Bøndergaardes Jorder. Forespørgsler udsendtes gennem Øvrigheden, og Jens Brask blev ogsaa afkrævet en Erklæring. Han svarede, at der under Kjellerup brugtes 2 øde Steder af Htk. tils. 8-4-0-1, nemlig Baggegaarden med 3-4-0-1, der »formedelst dessens Ringhed af bonité er blevet øde 1720« samt »Heede-Marchen eller Mølgaardens Htk. 5-6-3-2¹/₂«, hvoraf de 0-6-3-2¹/₂ brugtes af Kvotrup Mølle og Resten under Kjellerup. Med Hensyn til denne Ejendom henviste han til, at den havde været øde i 60 Aar, og at den ogsaa var solgt ham for øde²⁾.

Endelig siges det udtrykkeligt af Lachmann, at Jens Brask købte »et Stk. Jord, som er 5-6-3-2¹/₂, som laa i Hede, hvorpaa i forrige Tider havde været 4 Gaarde og blev da kaldet Kjellerup By«. ³⁾ Det giver saaledes et forvansket Billede af Situationen, naar det ses anført, ⁴⁾ at Jens Brask afbrød Byen Kjellerup og lagde dens Jorder ind under Gaarden, Byens Gaarde var forlængst nedbrudt og øde, men Jens Brask lagde det meste af

¹⁾ Modelbog Nr. 1766.

²⁾ Trudsh. Ark.

³⁾ Lachm. S. 561.

⁴⁾ St. d. L. VI S. 22.

de indkøbte Jorder derfra under Hovedgaardens Drift og opdyrkede de i Hede faldne Arealer. Under den tidligere omhandlede Sag fra omkring 1707 angaaende de under Kjellerup hørende Engarealer forklaredes, at Kjellerup Møllegaard ogsaa kaldtes Kouergaarden, og at den stod lidt sønden for Møllebækken¹⁾.

Paa det ældste Matrikelskort over Kjellerup Hovedgaard fra 1804 betegnes et Areal — Matr. Nr. 2 A — som »Kongejorden (Md. Brasks ufrie Jord)«. Dette Navn er stadig almindelig kendt og brugt paa Egnen om det paagældende Areal, der nu er udstykket, men vistnok var paa ca. 60 Tdr. Land. Jeg har oprindeligt været af den Formening, at Navnet stammede fra den foran omhandlede meget gamle Forbindelse med Landets Kongeslægt (før 1299), men det er dog sandsynligst, at Arealet har sit Navn fra den forholdsvis korte Tid, det var i Kronens Besiddelse fra Borgmester Stenbechs »Bagstade«, til Jens Brask købte det, det anføres ogsaa i en Indberetning af $\frac{24}{1}$ 1805: »Kongjorden kaldet er det i Heedemarks Jorder, der staar for Htk. 5 Tdr. og bruges efter Res. til Hovedgaarden«²⁾.

I 1723 finder vi udstedt Skøder til Brask fra Niels Axelsen Juul i True paa en Gaard og et Gadehus der af Htk. 5-1-1-2 og fra Jens Mortensen Würff paa Svenstrup Mølle og Gunderup By, der altsaa vendte tilbage til Kjellerup, men nu kun angives at bestaa af 2 Gaarde, samt paa Gaarde og Gadehuse i Kjærby³⁾. Den nævnte Niels Axelsen Juul, der hørte til Familiens Bekendtskabskreds og hyppigt betegnes som »Leutenant«, kan man, naar man ved, at Slægten Juul paa Bjørnsholm brugte Fornavnene Niels og Axel, og at den i Tiden fra 1649 ses anført som Ejer af en Gaard i True, ikke lade være med at sætte i Forbindelse med denne adelige Slægt. Antagelig var han en uægte Søn af en af Juulerne⁴⁾.

Nogle Aar efter sit Køb af Kjellerup havde Brask fundet sig en Livsledsagerske, den $\frac{25}{8}$ 1718 førte han den lige 17-aarige Zitzel Cathrine Hostrup, som Brask selv i sine Optegnelser kal-

1) St.-Nørh. H. Tb. 1706—15 fol. 138 ff.

2) Kj. Ark.

3) Vib. L. Sk. Nr. 37 fol. 481.

4) Han ses ikke optaget i Hirsch' Saml. Kgl. Bibl.

der hende, til Brudeskamlen. Senere blev det vel noget gammel-dags Zitzel »forfinet« til Cecilie, som hun i Almindelighed ses kaldt. Hendes Forældre var den kendte Byfoged i Hobro og Herredsfoged i Onsild Herred Christen Nielsen Hostrup og Hustru Mette Andersdatter Skipper. Faderen havde sit Navn fra Byen Hostrup lige ved Hobro, morsomt nok var han antagelig Sønesøn af den under Omtalen af Axel Urne nævnte Christen Pedersen fra True, der senere maa formodes at have haft Bopæl i Hostrup¹). Faderen hed uden Tvivl Niels Christensen²). Christen Sørensen Testrup bemærker i sin Rinds Herreds Krønike om Christen Hostrup, at »ved ham er den Hostrupske Familie opkommen og bleven navnkundig i Hobro, men gik snart ud igen«³).

Mette Andersdatter Skipper tilhørte baade paa fædrene og mødrene Side kendte og ansete Slægter paa Egnen. Hendes Fader havde været Raadmand og Byfoged i Mariager, en Onkel Byfoged i Hobro og Herredsfoged i Onsild Herred, en anden Præst i Mariager, en Broder til hende var Rektor i Hobro. Faderen døde tidligt, paa det store Skifte efter ham, udlagdes der hende bl. a. en Guldstandstikker (!!), vurderet til 5 Mark, samme Værdi som en gammel Læderoverdyne⁴). Moderen Zidsel Bloch stammede fra en endnu mere kendt Slægt, Herredsfogedslægten Bloch i Store Arden, der igennem lange Tider med mindst 3 Generationer indehavde Herredsfogedposten i Hindsted Herred, og som ejede en Del Bøndergods paa Egnen. Efter at Byfoged Skipper var død, giftede hun sig igen (²⁰/₉ 1688) med »Hæderlig og Vellærde« Anders Sørensen Hiermind⁵). Hun var vist en ret skrap Dame, men her havde hun faaet Kam til sit Haar, han mishandlede hende, og hun opnaaede Skilsmisse, medens Manden blev dømt til Bremerholm.

Gennem sin Moder havde Mette Andersdatter mange gode Slægtsskabsforbindelser, hendes Fætre var de 2 rige Brødre Her-

¹) Hindst. H. Tb. 1673—75 fol. 93.

²) Hindst. H. Tb. ¹⁴/₉ 1671.

³) J. S. II — 1 — 21.

⁴) Mar. Tb. 1685—89 fol. 131 b.

⁵) Lengn.

remændene Anders og Laurits Kjerulf, der paa deres gamle Dage lod sig adle, en Tante til hende blev ved Giftermaal med Præsten Mathias Willumsen i Strandby Sogn Stammoder til Slægten Wassard, en anden var gift med Raadmand Anders Jensen i Mariager, af hvis Børn flere antog Navnet Bloch.

Zitzel eller Cecilie Hostrup var som anført ganske ung, da hun blev gift; ifølge Jens Brasks Optegnelser var hun født den $\frac{8}{7}$ 1701 i Hobro. Det blev et frugtbart og vel ogsaa lykkeligt Ægteskab. Den $\frac{19}{5}$ 1719 fødtes deres første Barn, Datteren Maren Marie, og i lang Tid velsignedes Forbindelsen med et Barn næsten hvert Aar, ialt fik de 14 Børn, 6 Døtre og 8 Sønner, hvoraf dog 1 Datter og 3 Sønner døde som ganske smaa, een af disse Sønner angives død spæd i Septbr. 1723 som Følge af Ammens Uforsigtighed, hun havde »lagt« Barnet ihjel. Ammen maatte i den Anledning — men mærkelig nok først i Juli 1724 — staa offentligt Skrifte. Som naturligt var, skulde den ældste Søn kaldes Anders, den første af dette Navn døde imidlertid godt $\frac{1}{2}$ Aar gl., saaledes at det blev Nr. 2 Søn, der førte Bedstefaderens Navn videre. Een Søn skulde lige saa selvfølgelig hedde Christen, der var endnu større Uheld hermed, først den 3., der iøvrigt fik Hostrup føjet til Christen, var levedygtig. De øvrige Sønners Navne blev Lauritz Andreas, Jens og Rasmus Albret (opkaldt efter Jens Brasks 2 Farbrødre). Døtrene fik Navnene Maren Marie, Mette, Cecilie Bloch (saaledes efter Kirkebogen, medens Optegnelserne har det lidt kunstige Zitzillia), Anna Sophie (vel opkaldt efter Jens Brasks tidligt afdøde eneste Helsøster) og Kirstine Marie. Næsten alle Børnene blev hjemmedøbt »for Svagheds Skyld«, Hjemmedaab var det fornemste dengang.

Til den store Familie krævedes en ordentlig Beboelse, og vi ved da ogsaa, at Jens Brask, som købte Gaarden »slet paa Bygninger«, lod »nye Bygninger opsætte«¹⁾. I Danske Atlas hedder det, »Borggaarden bestaar af en Længde Stuehus, et Loft højt, og tvende Side-Fløje, alt af Bindingsværk og mest af nye opbyggt af Jens Brask, som har ladet Gaarden ganske forandre, og de gamle Grave opfyldte«²⁾. I den tidligere ommeldte Sogne-

¹⁾ Lachm. S. 562.

²⁾ IV S. 557.

beskrivelse fra 1743 anføres, at det er en »temmelig vidtløftig Bygning«¹⁾. Denne Bygning stod — antagelig ret uforandret — i mange Aar som Bolig for Jens Brasks Familie, og afløstes først i 1887—88, da den var i høj Grad mærket af Tidens Tand, af en mere tidssvarende Bygning. Af en Udskrift af Brandtaksationsprotokol fra 1801 kan vi faa et Indtryk af, hvorledes den har set ud. Borggaarden bestod af en Hovedfløj, nordligst i Gaarden, med en østre og en vestre Sidefløj, alle 1 Etages med Egetømmer forneden og Fyrretømmer foroven og med Stentag. Hovedfløjen var paa 16 Fag og 12³/₄ Alen dyb med en lille Kvist paa nordre Side, altsaa ud mod Søen. Den østre Fløj var paa 12 Fag og kun 7³/₄ Alen dyb, men paa den østlige Side havde den en Udbygning, 4 Fag lang og 11¹/₂ Alen dyb, medens den vestre Fløj var noget længere, 14 Fag lang og 9¹/₄ Alen dyb²⁾.

I et Mandtal pr. $\frac{1}{1}$ 1734³⁾ angives Husstanden bortset fra Jens Brask og Hustru samt den ældste Datter — der er ikke taget Hensyn til de smaa Børn — at bestaa af en Præceptor (Huslærer), en Tjener Mouritz, en Ladefoged, en Kusk, en Stalddreng (Staldkarl), 3 Røgttere, hvoraf den ene en gammel, kasseret Soldat, en Husholderske, en Stuepige, en Kokkepige og en Bryggerspige, et ikke helt ringe Antal, naar tages i Betragtning, at alt egentligt Landbrugsarbejde udførtes ved Hjælp af de mange hoveriydende Fæstere.

Det store Gods, der efterhaanden kom til at høre til Gaarden, — da Jordens Bonitet var ret ringe, gik der mange Td. Land til hver Td. Htk. — maatte selvfølgelig give Jens Brask meget Administrationsarbejde. Som tidligere nævnt havde han i de første Aar sin Halvbroder Claus til Medhjælper ved Godsbestyrelsen. Claus Brasch døde imidlertid i 1725, derefter havde han en Ridefoged ved Navn Hans Vincentsen Tørsleff, der den $\frac{23}{3}$ 1730 blev gift med Maren Christensdatter Brask, Datter af Møller i Borup Christen Mikkelsen og Maren Jensdatter Brask, der var Datter af den tidligere nævnte Jens Pedersen

¹⁾ R. A. A. 1915 S. 58.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ Kj. Ark.

Brask af Koustedstammen¹). Tørsleff lærte vist godt paa Kjeilerup, han blev selv senere Ejer af et betydeligt Gods, Estruplund i Estruplund Sogn.

I nogen Tid passede Jens Brask selv Godsforvalterarbejdet, men fra 1740 er det saa godt som altid den ældste Søn Anders, der optræder paa Faderens Vegne.

Hvorvidt Forholdet mellem Ejer og Undergivne var godt eller ej, er det vanskeligt nu at dømme om, flere Gange maatte Folk, der var bortgaaet fra Godset »uden Pas eller Afsked« efterlyses, hvilket ogsaa skete ved Lysning fra Prædikestolen, men det var en almindelig Foreteelse paa den Tid. I 1737 indberetter Amtmanden, at der fra Kjellerup Gods var undveget 4 Personer under 14 Aar²). Der foreligger intet om større Uoverensstemmelser mellem Brask og Bønderne. Paa Kjellerup maa man med stor Interesse have hørt om den enestaaende Hændelse i 1738, da den haarde Landsdommer Knud Becker til Bækkeskov blev myrdet af sine Bønder, hvilket medførte, at 11 af disse henrettedes. Becker var Fætter til Jens Brasks Fader, hans Enke blev i 1741 gift med Hans Folsach til Gjessinggaard.

Bønderne synes ikke at have siddet videre godt i det i Jens Brasks Tid, kun i ca. 20 % af Skifterne bliver der noget tilovers til Arvinger, ellers er der altid Mangler ved Fæsternes Bygninger og den overleverede Besætning til Beløb, som overstiger Aktivernes Værdi.

I 1729 sker der en sørgelig Hændelse paa Egnen, som givetvis maa have optaget Sindene meget, og som ogsaa gav Jens Brask Besvær³). I det saakaldte »Odderhus« ved Skrødstrup Skov under Trudsholm Gods tjente en Pige, der var Kæreste med en hjemmeværende Søn, som, da hun var blevet frugtsommelig ved ham, og han ikke ønskede at ægte hende, dræbte hende eller foranledigede hende dræbt. Da Drabet har været Genstand for Fremstilling i Trykken, baade i bunden⁴) og i gan-

¹) Borup Kb. 1676—1812 fol. 63 b og 116.

²) J. A. Fridericia: Aktstykker til Stavnsbaandets Historie S. 109.

³) Ons. H. Tb. 1719—32 fol. 199.

⁴) R. A. A. 1920 S. 92 ff. og Danske Studier 1930.

ske fri Form som Grundlag for en Roman¹⁾, er der ikke Anledning til her at komme nærmere ind paa det. Dog kan det bemærkes, at Jens Brask maatte tage aktiv Del i Sagen som Husbond for 2 af de i Sagen implicerede, den unge Mands Moster Maren Lauridsdatter og Morbroder Mikkell Laursen Windelboe, af hvilke sidstnævnte var Ejer af den Økse, hvormed Drabet blev begaaet, og af Nevøen beskyldtes for at have forøvet det. De 2 fra Kjellerup Gods maatte under Sagens Behandling for Underretten sidde i Arrest paa Kjellerup²⁾, Familien der har sikkert ikke været vel til Mode ved denne Indkvartering, en paa Trudsholm samtidig arresteret Fange brød ud af sit Fængsel. Et ganske interessant Optrin fra Sagen, som ikke ses tidligere fremdraget, bør lige berøres. Under et af Retsmøderne³⁾ begærede den paa Kjellerup arresterede Morbroder til Kæresten tilført Protokollen, at han ønskede, at Nevøen »maatte blive sine Klæder aftrækket«, da han mente, at »den Onde sad under hans Armhul og desaarsag ikke kunde bekende sin Sandhed«. Anklageren »gav Retten til Erindring, at den ikke i nogen Maade regarderede paa slig lovstridig Prakticer«, idet han dog oplyste »at have sligt . . . uden Retten i manges Paasyn examineret, og da dog ikke noget sligt hos ham befundet. Retten tilsidesatte slig Mikkell Windelboes utidige Begæring«. Øvrigheden kunde selvfølgelig officielt ikke tage Hensyn til saadan Overtro, men uden for Retsmødet havde man dog ment at burde overbevise sig. Endvidere kan fra Sagen anføres flere Eksempler paa Datidens Overtro. Sønnen i Odderhuset »skrævede over den myrdede, for at hun ikke skulde gaa igen«, han forsøgte forgæves at faa Velsignelse i 3 Kirker paa een Dag og toede sine Hænder i brændt Hugormepulver, ligesom han lod Forældrene svinge en Kaarde over sig, alt i den Tro, at han derved kunde slippe fri for sit Ansvar for Drabet. Den paa Kjellerup arresterede Kone havde en Gang talt om Drikke til at fordrive Børn med, til et Pigebarn Skomager-sværte og til et Drengbarn Allun og Øl. Da man vel ikke

¹⁾ Nicoline Kirkegaard: Huset i Skovbrynet.

²⁾ Ons. H. Tb. 1719—32 fol. 231 b.

³⁾ smstds. fol. 250.

mente at kende Børnenes Køn før Fødslen, skulde man tro, at det var nødvendigt at bruge begge Hold Drikke. Iøvrigt oplystes det under Sagen, at Onsild Herreds ordinære Rettersted var midt i Herredet, hvor tilsammen støder 4 Markskel, Skellerup, Andrup, Karlby og Hobro Marker¹⁾.

Hovedbesværet med Sagen havde Nabogodsejeren Peder Marsvin paa Trudsholm, da Mordet var foregaaet paa hans Territorium. I et Brev af $\frac{9}{2}$ 1730 til »høytærede Velfornemme Ven Sr. Jens Brasch« om den forsvundne skriver han bl. a. »Jeg er i højeste Grad obligeret for ervist Høflighed og vil bede, at I vil continuere med at se mig af denne store Fortrædelighed udreddet . . . for Guds Skyld tjen mig udi hvad muligt er, thi jeg pericliterer (lider) saa mangfoldig herunder«, han har haft »ridendes Bud til Aggersund ved Hobro og Hornum Vase, ved Viborg, ved Randers, gjort Beslag ved Virksund og Hvalpsund . . . Folk i Falslev at søge efter ham udlovet 10 Rdl.²⁾).

Maren Lauridsdatter slap godt nok fra denne Sag, men Øvrigheden bærer ikke sit Sværd forgæves og »den drukner ej o. s. v.«, det kom frem, at hun 14 Aar i Forvejen havde afbrændt Hem Præstegaard, saa hun blev henrettet og lagt paa Stejle, hvorfor Skarpretteren fik et Honorar paa 15 Rdl., der vel ikke lyder af saa meget, men nok svarer til en god Hests Værdi. Omkostningerne ved hendes Sag androg godt 94 Rdl., som Jens Brask vist fik refunderet gennem Amtmanden. Det gik Broderen Mikkell noget bedre, han blev dømt til at hensættes paa Bremerholm for Livstid. Vedrørende Omkostningerne i hans Sag opstod der en kedelig Uoverensstemmelse mellem Marsvin og Brask, idet denne vilde have sine Omkostninger refunderet af førstnævnte. Under $\frac{19}{1}$ 1732 ses Tvisten at være afgjort ved Gjerlev Herreds Ret til Brasks Fordel. Marsvin skulde betale 88 Rdl. af de fordrede 91 Rdl. 4 Mrk. 10 Sk. samt 4 Rdl. i Sagsomkostninger.

I 1732 maa Jens Brask som Kirketiendeejer stævne en Mand i Handest, da Rugtienden, der var udtaget af Brasks Mænd

¹⁾ Ons. H. Tb. 1719—32 fol. 267.

²⁾ Kj. Ark.

paa Marken hovedsagelig i store Neg, afleveredes paa Kjellerup i smaa Neg¹⁾).

I sine første Aar paa Kjellerup havde Brask været indblandet i en Proces, som han synes at have tillagt større Betydning end nødvendigt. Under en omfattende Sag mellem en ret berygtet Adelsmand Adam Ernst Pentz og den gamle Tøger Pedersen Nørkier, der havde været Forpagter paa Kjellerup, kom det ogsaa frem, at Nørkier havde skældt Jens Brask og en Borger i Mariager Peder Olufsen for »Hundsfoter« og »Skælmer« og sagt, at han vilde kløve Jens Brasks Hoved med sin Stok²⁾). Det hele synes nærmest at have været berusede Mænds Krostuesnak, men Jens Brask tog sig stærkt af Sagen, uanset at begge Hovedpersoner erklærede, at han var deres gode Ven. Nørkier blev da ogsaa dømt for Injurier ved Byretten, men Brask syntes, at Dommen var for mild og appellerede den til Skærpelse, uden at han dog fik noget ud af det³⁾).

Iøvrigt synes Brask at have haft en ret lang fredelig Periode og særlig at være fritaget for de Skel- og Nabostridigheder, som i saa rigt Maal har været knyttet til Kjellerups Historie. Men efter ca. 20 Aars Ejertid skulde han faa indledet en Serie *Processer* af overmaade besværlig og vidtløftig Karakter, og som spiller en overvældende Rolle i Herredernes Tingbøger. Saavel han selv som efter hans Død hans Enke og Sønner har sikkert faaet mange Timer ødelagt deraf.

Hovedmængden af disse Stridigheder udkæmpedes med Ejerne af Nabogodset *Trudsholm*. Her var den Otto Marsvin, som i sin Tid havde afkøbt Anders Sørensen en Ejendom i Svenstrup, afgaaet ved Døden i 1725, og den tidligere nævnte Søn Peder Marsvin, der først i Almindelighed tituleredes Junker, men senere blev Justits- og Etatsraad samt opnaaede Ud nævnelse til Landsdommer i Jylland, havde overtaget Gaarden.

Forholdet mellem de 2 Gaardes Ejere var oprindelig ikke daarligt, selv om der nok ikke har været større selskabelig Omgang mellem dem. Marsvinerne, hvis Tilnavn var »de smukke«,

¹⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 17.

²⁾ Mar. Tb. 1716—19 fol. 66.

³⁾ Kj. Ark.

tilhørte jo den gamle, stolte Adel — Peder Marsvins Stedmoder Helene Marie Hovenbek var dog af ganske nybagt Adel —¹⁾, medens Jens Brask, selv om han vel nok kunde have opnaaet at blive adlet, sikkert ikke har tænkt paa at forsøge derpaa, med den store Børneflokk vilde det ogsaa have været svært at opretholde en standsmæssig Levefod.

Et Tegn paa den gode Forstaaelse mellem de 2 Godsejere kan vi se deri, at saavel Peder Marsvin som hans Svoger Kap-tajn Muderspach til den ufri Hovedgaard Trinderup ved Hobro, optraadte som Faddere paa Kjellerup, da Datteren Mette f. $\frac{8}{11}$ 1725 blev døbt²⁾.

Hvornaar Forholdet er kølnet af, er ikke let at vide, maa-ske ved den 36'aarige Peder Marsvins Giftermaal i 1731 med den 39'aarige Regitze Sophie Reedtz, men om ikke før saa fik Venskabet jo en Brist under eller lige efter Odderhussagen, da Omkostningsspørgsmaalet skulde ordnes, og i hvert Fald har det ikke kunnet bære den Belastning, at Brask ved Køb af en Del Bøndergods i 1734 var blevet største Lodsejer i Hem, hvor Marsvin i Forvejen ejede nogle Gaarde. Brask havde købt 6 Gaarde i Hem af Hans Folsach til Gjessinggaard (Skøde af $\frac{22}{4}$ 1735³⁾), og var saaledes efter en senere fremlagt Matrikuls-attest blevet Ejer af knap 26 Td. Htk. af Byens 44 Td., af hvilke Marsvin ejede 5 Td., og Byens Fællesjord kun udgjorde 1 Alb., medens Resten tilhørte Madame Lassen til Ballegaard og Præstegaarden⁴⁾.

Efter Købet af disse Ejendomme synes Brask først at have foretaget det Skridt at lade lyse Advarsel mod at hugge eller bortføre noget fra Hem By tilhørende Skov, Krat og Hede⁵⁾. Derpaa maa han under $\frac{23}{2}$ 1735 paa egne og Tjeneres (Fæsteres)

¹⁾ Efter Stamtavlen over Marsvinerne i D. A. A. 1904 var Otto Marsvin kun gift med denne Dame, men ifølge Danske Herregaarde 1920 (III S. 366—67) havde han først været gift med Trudsholms tidligere Ejer Kjeld Krag's Enke Sophie Krabbe Iversdatter og havde Sønnen Peder med hende.

²⁾ Sv. Kb.

³⁾ Vib. L. Sk. Nr. 40 fol. 506.

⁴⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 55 b.

⁵⁾ smstds fol. 31.

Vegne have opsagt en »over 90 Aar« gammel Kontrakt mellem Hem Bymænd og Trudsholms Ejer om Fæste af et Areal under denne Gaards Hovedgaardstakst. Saaledes oplyser Marsvin i en Henvendelse til Bymændene¹⁾, hvori han spørger, om Opsigelsen er sket med deres Vilje eller ej, idet han samtidig aflyser al Færdsel m. m. paa den omtalte »Eendels Grund og Ejendom«. Bymændene angiver heroverfor at have erklæret, at Opsigelsen var sket mod deres Vilje. Det næste Skridt er en paa Herredsting og Kirkestævne lyst Opfordring af ²⁰/₄ 1735 fra Jens Brask som største Lodsejer i Hem By til sine Tjenere der til at indhegne de dem tilhørende Andele i Ager og Eng, Skov og Hede²⁾, hvorefter Marsvin lader dem indstævne »for at høre Beskikkelsesvidner ved Ed at afhjemle den Lysning og Tilkendegivelse som dem den 29. April er anmeldt«, han vilde have haft Lysningen kendt ulovlig.

Nu synes der at være nogen Stilstand, men ved Nytaarstid 1736 kommer der rigtig Gang i Sagerne. Natten mellem den 28. og 29. Decbr. 1735 tilvender Peder Marsvins Bonde Søren Christensen Møller i Hem sig et Læs Ris i Hem Skov og Krat. Jens Brask lader optage Tingsvidne derom, og sender det i beskrevet Stand til Marsvin med en længere Skrivelse, hvori han anfører, at han hidtil forgæves har forsøgt at faa Uoverensstemmelserne mellem dem løst paa fredelig Vis, samt at det, at han hidtil ikke havde haft Fremgang i saa Henseende, kunde give ham Afvisning til videre at »incomodere« Marsvin, »dersom min Christendoms Pligt ikke befalede mig det«³⁾. Han begærer Satisfaktion over Marsvins Bonde og slutter høfligt med at formelde Marsvin og Frue sin Kærestes (Hustrus) og egen Respekt.

Ogsaa dette Forsøg blev uden Resultat, nu optages der Stævninger fra begge Sider, Jens Brask mod Søren Christensen Møller og mod andre Bønder i Hem og Skrødstrup for ulovlig Skovhugst og mod forskellige for »Tale, Trusler og Omgienge« samt »voldsom Overlast med Haarsgreb og anden usømmelig Ger-

¹⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 32 b.

²⁾ smstds. fol. 32 b.

³⁾ smstds. fol. 46.

ning« paa hans Tjener Gregers Knudsen, medens Marsvin sagsøger Deltagerne i Kontraktsforholdet mellem Trudsholm og Hem Bønder for Andel i Afgift m. m., samt mod Ladefogden (Skovfogden) paa Kjellerup for Overfald paa en af hans Tjenere m. m. Det hele er et Virvar af Stævninger og Kontrastævninger, og de 2 Godsejere maa indstævnes som »Forsvar« for deres respektive Bønder, hver Gang disse sagsøges.

Desværre er vi nu nær ved Prokuratorernes Glansperiode, disse forsøger at overbyde hinanden i at hitte paa Spidsfindigheder og ondsindede Beskyldninger og trække Sagerne i Langdrag med Indsigelser og store Indlæg, som der maa gives Udsettelse til at besvare. Tonen mellem Hovedpersonerne er vel i formel Henseende god nok, Marsvin siger saaledes i et Indlæg: »Det haver behaget min gode Ven og Nabo Velædle Sr Jens Brask til Kjellerup«¹⁾ og i Breve, som der udveksledes mange af mellem Parterne, underskriver han sig »Velædle Vens tjenstskyldigste Tjener«²⁾, men kan der gives Spydigheder i høflig Form, er det velset. Man kunde som saa ofte ellers ønske mere Hjertelighed og Venlighed end tom Høflighed.

Iøvrigt var Marsvin ikke en Mand, der vejede sine Udtalelser altfor nøjagtigt. I 1747 blev han ved Højesteret dømt for »grove, haarde og nærgaaende samt uforskyldte og ufortjente Sigtelser, Tillæg og Beskyldninger« mod Generalmajor Storm og Sessionens Deputerede og maatte for »sin uforsvarlige og uanstændige« Opførsel betale Bøder paa tilsammen 800 Rdl. samt Procesomkostninger med 1800 Rdl. og 29 Rdl. for unødigt Trætte³⁾.

Det hele bliver selvfølgelig ikke nemmere derved, at den ordinære Dommer i Onsild Herred Christen Hostrups Søn Lauritz Hostrup er Brasks Svoger, saaledes at der maa udnævnes Sættedommer til at behandle Sagerne.

I Juli 1736 er man dog naaet saa vidt, at Sættedommeren Sr. Mathias Buck, Byfoged i Mariager, kan begynde at afsige Domme. Disse falder alle ud til Fordel for Brask, der faar for-

¹⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 46 b.

²⁾ smstds. fol. 59.

³⁾ Kgl. Bibl. 4° 1909 c.

skellige Beløb i Erstatning. Bonden Søren Christensen Møller dømmes for at have overtraadt Love og Forordninger »foruden ved slig usømmelig Omgang« forårsaget Uvenskab og Trætte imellem »sit gunstige Herskab og Nabo Seign. Jens Brask« til som Straf at betale denne 3 Rdl. tilligemed tilsvarende Beløb som Sagens Omkostninger og som Bøde til Justitskassen¹⁾. Marsvin skal i en af Sagerne betale 8 Rdl. i Sagsomkostninger, fordi han kunde have undgaaet Processen, og hans Prokurator skal i en anden betale 2 Rdl. i Bøde »for hans under Sagen brugende scoptiske, ubeviselige og utilladelige Expressioner«.

Marsvin var selvfølgelig ikke tilfreds med Udfaldet, og han appellerede til Landstinget, men her gik det ham ikke bedre, Brask fik Medhold i alle Sagerne²⁾. Derefter har Marsvin dog anset det for rettest at indgaa paa forligsmæssig Ordning, under ¹⁸/₁₂ 1737 oprettedes der en af ham og Brask underskrevet Kontrakt angaaende Brugen af Hem Skov³⁾.

At Forholdet mellem Naboerne har taget en bedre Vending, synes ogsaa at fremgaa deraf, at Jens Brask den ¹²/₄ 1738 har udstedt Skøde til Marsvin paa en Gaard i Kastbjerg⁴⁾. Efter Sejren over Marsvinerne er det vel, at Jens Brask har opbrudt et Stykke Jord af Hem Skov og derpaa bygget et Skovfogedsted, som fik det morsomme Navn Braskcilien eller Brasch Ciliesborg⁵⁾.

Nu oplever Jens Brask en for Processer rolig Periode. Selvfølgelig maa han af og til have Sager for Retten, saaledes med Fæsterne for »Forsiddelse« (Forsømmelse) af Gaarden, som Forsvar for Fæsterne o. s. v.

Et Forhold som i Aarene efter 1740 maa have medført baade Besvær og Bekostninger for ham, var Ordningen af Skolevæsenet paa hans Egn i Henhold til Forordn. af ²³/₁ 1739 og Plakat af ²⁹/₄ 1740. Ikke alene maa han som største Lods-

¹⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 61.

²⁾ Vib. L. Db. 1736—56 S. 68, 74, 77—78.

³⁾ Trudsh. Ark.

⁴⁾ Vib. L. Sk. Nr. 41 fol. 61.

⁵⁾ Kj. Ark.

Maleri af Jens Andersen Brask. (Paa Christianslund).

Maleri af Cecilie Cathrine Brask, f. Hostrup. (Paa Christianslund).

ejer i Svenstrup, V. Tørslev og Kjærby Sogne sørge for henholdsvis en »Degneskole« i Svenstrup, i hvilken Anledning han afgiver et ved Kirken beliggende 10 Fags Hus, som i tidligere Tid havde været beboet af en Kapellan, og en »Løbedegn« for Kjærby m. m., men han skal ogsaa udrede Bidrag til Skoler og Degne i de andre Sogne, hvori han havde Gods. Der mærkes dog ikke noget til Modvillighed fra hans Side, Omkostningerne betyder mindre »naar det kan være til det alm. Bedste for Bønderne og Børnene«.¹)

Jens Brask har nu den Glæde, at han kan have nogen Nytte af sine Børn, særlig den ældste Søn Anders f. $\frac{4}{6}$ 1722; allerede før han er 16 Aar, optræder »Mons. Anders Brasch« i Retten paa Faderens Vegne²).

Han opnaar ret hurtigt at blive Bedstefader, den ældste Datter, der i 1738 var blevet gift paa Kjellerup med Magister Nicolaj Rejersen, Sognepræst til Vindblæs, fik hurtigt flere Sønner og Døtre, hvoraf den ældste fødtes paa Kjellerup og døbttes derfra den $\frac{21}{7}$ 1741³).

I en »Selvangivelse« af $\frac{4}{11}$ 1743⁴) har vi en nøjere Oversigt over, hvorledes Jens Brasks Formueforhold er paa denne Tid. Først opføres Kjellerup Hovedgaard med Htk. 16-7-2-0 $\frac{1}{2}$ (Møllen er medregnet heri) a 50 Kr. pr. Td. Htk. Af Bøndergodsets Htk. 217-5-0-0 sættes 100 Tdr. a 40 Rdl. og Resten a 30 Rdl. Asferg Kirketiende med Htk. 26-5-0-0 og Vester Tørslev Kirketiende med 13-2-0-0 sættes til henholdsvis 30 Rdl. og 20 Rdl. pr. Td., Kirkegodsets 5-7-3-2 Td. Htk. sættes til 20 Rdl. pr. Td. Vi ser ogsaa, hvilken Besætning der holdes paa Gaarden, 30 Køer a 4 Rdl., medens de 70 Stude sættes til mere end det dobbelte, nemlig 18 Rdl. Parret, 80 Faar a 4 Mark, 20 Svin a 3 Mark og 10 Bæster, gamle og unge, a 10 Rdl. Af Guldsager forefindes for 50 Rdl., af Sølvtøj for 100 Rdl., eller af ligesaa stor Værdi som de 10 Heste; der var altsaa ikke saa lidt Sølvtøj paa Gaarden, hvilket vi ogsaa paa an-

¹) Kj. Ark.

²) Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 76.

³) Sv. Kb.

⁴) Drbg. m. fl. extr. Sk. 1743.

den Maade har Vidnesbyrd om. Derimod skulde han ikke eje nogen Obligation, ligesom der af »rede Penge og Cassa« ikke er noget, som er »værd at medregne«. Alt i alt andrager Værdierne 10.720 Rdl. 2 Mark. Som Gæld opgives dels »skyldig til adskillige Godtfolk — findes i Landstings-Protokollen — 5.280 Rdl.«, dels efter Obligationer og andre Beviser 2572 Rdl., ialt Gæld 7.852 Rdl. — egentlig en ret stor Gæld i Forhold til Værdierne — saaledes, at Nettoformuen skulde blive 2.868 Rdl. 2 Mark, men denne Tid skal ogsaa have været særdeles haard for Landbruget. Indberetningen bærer Paategning om, at han skulde svare Skat efter 3000 Rdl.

Samme Aar maatte han betale Skat af 6 Tjenestefolk og 20 Rdl. i »Chaisse-Skat«, han har altsaa haft et nogenlunde ordentligt Herskabskøretøj.

Foruden af Hovedgaarden med Gods har han ogsaa været Ejer af Købstadsejendom, i Marts 1739 udstedes der Skøde til ham paa en Gaard i Fuglsangsgade i Mariager¹⁾. Han har ogsaa været Ejer af Halvdelen af en Skovpart i Hobro Krat, solgt til ham af Svigermoderen²⁾, ligesom han i 1745 fik Skøde paa den hende tilhørende Gaard i Hobro samt 1½ Td »Bygsæde« i Vestermarken³⁾. Denne Gaard brændte i Juni 1747, det oplystes da, at den næsten af nye var opbyggt, og at han havde købt den for at hjælpe Svigermoderen, der i 1747 var 73 Aar gl., til Husly i hendes høje Alderdom⁴⁾.

Jens Brask gør efter det bevarede Billede af ham ikke Indtrykket af at have været en særlig robust Mand. En af hans Efterkommere Læge Chr. Quortrup har dog gengivet et Træk fra hans Liv og Færden, som kunde tyde paa, at der var god Livskraft i ham. Dr. Quortrup har oplyst, at hans i 1811 fødte Tante — Fru Cathrine Svanholm paa Sebberkloster — i sin Tid havde fortalt ham, at Jens Brask, der var hendes Moders Farfar, lod sig svømme over Mariager Fjord paa sin

¹⁾ Mar. Tb. 1725—50 S. 383.

²⁾ Hobro Tb. 1723—50 fol. 97.

³⁾ Hobro Tb. 1723—50 fol. 394.

⁴⁾ smstds. fol. 451.

Hest, naar Færgemændene ved Hadsund ikke var »til Rede«. ¹⁾

Jens Brask blev ikke nogen gammel Mand, han døde den 25. December 1747 og begravedes den 3. Januar 1748 »i hans Alders 58 Aar, 9 Md. og nogle Dage« ²⁾, og selv om Præsten ikke har regnet Maanedstallet rigtigt ud, bekræfter denne Aldersangivelse det tidligere anførte om hans Fødselsdato, hvorefter denne sattes til 24. April 1689.

Han kunde imidlertid se tilbage paa en smuk Livsgerning. Han havde af den forholdsviis ringe Ejendom, som han overtog i »en maadelig Tilstand« ³⁾ skabt sig en smuk Ejendom, havde opfødt og opdraget en stor Børneflokk, hvoraf dog kun den ældste var blevet gift, medens den yngste ikke var mere end 7 Aar, og sikret sine Efterlevende gode Kaar. Arbejdet for Gaarden og Familien har antagelig næsten optaget ham fuldtud, der har ikke været megen Tid til offentlige Hverv, som han maaske heller ikke har næret nogen Attraa efter. Det ses dog, at han ikke helt har undgaaet betroede Hverv. Under en Sag mellem Jacob Rosborg som Familieskatsforpagter og Præsten Chr. Boalt fremlagde Claus Brasch en Erklæring fra ham af $\frac{7}{2}$ 1719, hvori bl. a. anføres, at det var umuligt for ham at give Møde Dagen efter »formedelst vigtige affaris med Hans Kgl. Majsts Skattekorns Annammelse i Hobro«. ⁴⁾ Han har endvidere været Medlem af en af de Kommissioner, der paa denne Tid hyppigt nedsattes til at afgøre større private Retsstridigheder, en Lavhævd vedrørende Mariager Kloster fra 1440 bærer en af ham underskrevet Paategning om at være læst for Kommissionen i Mariager den $\frac{10}{6}$ og $\frac{23}{7}$ 1725 ⁵⁾, ligesom et Pergamentsbrev af 1514 indeholdende Tingsvidne vedrørende: »then Fiord, som Mariager Closter tilhører norden for Closteret« er blevet paaført Bemærkning om Læsning for Kommissionen i Mariager den 26. Septbr. 1725 med Jens Brasks Underskrift. ⁶⁾ Dette stem-

¹⁾ »Sund Sans« den $\frac{22}{8}$ 1937.

²⁾ Sv. Kb.

³⁾ D. A. S. 55.

⁴⁾ Mar. Tb. 1716—19 fol. 229 b.

⁵⁾ Cancelliraad Olsens Saml. i L. A.

⁶⁾ R. A. Saml. vedr. Mariager.

mer udmærket med, at han den ²²/₁₂ 1724 sammen med Oberstløjtnant C. G. von Deden til Dragsgaard og Vorgaard i Hellingum Herred blev udnævnt til som Kommissær at behandle en Tvist mellem Hans Bentzons ældste Søn Justitsraad Søren Benzons til Havnø, Visborggaard samt Mariager Kloster og Ejeren af Ouegaard Niels Bertelsen Fuglsang.¹⁾ Jens Brask var fjernt besvogret med Søren Benzons Hustru Anne Kierulf, idet dennes Fader Laurits Kierulf til Viffertsholm var Fætter til Cecilie Cathrine Hostrups Moder.

Efter selv at være blevet færdig med Skelstridigheder, var han en Gang med til at stifte Forlig i andres Skeltrætte. Mellem Mariager Kloster og Gjessinggaard var der Uenighed vedrørende »Blærhauge« og Alstrup By, men med Bistand af Jens Brask og Justitsraad Kaalund paa Estruplund opnaedes den ¹¹/₁₀ 1742 Forlig mellem Parterne.²⁾

I Christian den Sjettes Regeringstid gjordes der store Anstrelgelser for at oplive Handel og Industri, og som et Led i disse Bestræbelser havde man tænkt at benytte de i 1735 oprettede »Oeconomi-Commerce-Collegier« i Provinsen. Jens Brask blev i Henhold til kgl. Befaling af ⁹/₁ 1736 udnævnt til Medlem af Kollegiet for Aarhus Stift som Repræsentant for Dronningborg Amt sammen med Amtmanden Justitsraad Trappaud, Oberst Vinding til Bidstrup, Justitsraad Folsach til Gjessinggaard og Krigsraad, Regimentsskriver Marcus Ulsøe.³⁾ I Forbindelse hermed staar vel, at Brask ses at have ydet et »Forskud« paa 10 Rdl. til »Manufaktur-Magazinet«.⁴⁾

Men tog Jens Brask sig maaske ikke videre af Samfundets Tarv, har vi mange Beviser paa, at han var en god Slægtning for mange af sin Familie, særlig for enligt eller daarligt stillede Kvinder.

Vi saa, at Anders Sørensens Søster Anne havde sit Ophold hos og holdt Hus for Broderen i Svenstrup, men naar det senere i Svenstrup Kirkebog ses noteret, at Anne Sørensdatte fra

¹⁾ J. T. 1724—30 fol. 109 og 132.

²⁾ Mar. Kl. Ark.

³⁾ Hübertz: Aarhus m. v. III S. 237—38.

⁴⁾ smst. III S. 251.

Kjellerup i Maj 1730 blev begravet »i hendes Alders 84 Aar, 8 Mdr. 2 Uger og 6 Dage«, kan vi sikkert gaa ud fra, at det er Jens Brasks Fæster, og at hun har haft Ophold hos ham til sin Død.

For Svigermoderen har han antagelig ogsaa været en god Støtte, ikke alene med Raad, men i de senere Aar ogsaa med Daad. Hun, der som sin Moder og Datter efter alt at dømme har været en Dame med Ben i Næsen og Selvfølelse, kom i sine sidste Aar til at sidde daarligt i det, uden Tvivl drog hendes Søn Lauritz, Byfogden i Hobro, hvis Økonomi ganske gik i Stykker, hende med i Uføret. Ved Branden i Hobro i 1747 ødelagdes »det meste og bedste af hendes ringe Formue«, saa at hun nu havde »intet at leve af, uden hvis (hvad) hun ved Guds Naade Hans kgl. Majst. eller Godtfolk kan vorde skænket«. ¹⁾

Da hun døde i 1754, 79 Aar gl., fragik hendes Børn Arv og Gæld efter hende²⁾, hun havde i sine sidste Aar haft Ophold paa Kjellerup³⁾.

Overfor en anden gammel Dame, der i tidligere Dage havde levet under særdeles gode Forhold, Borgmester Drostrups Datter Kirsten Hansdatter salig Licentiat Nic. de Brobergues, som i mange Aar levede i Hobro, men som i de sidste Leveaar maatte friste den tunge Skæbne tildels at være afhængig af Understøttelse fra Paarørende, havde Brask, der af hende kaldes »min kære Brodersøn«, ogsaa været hjælpsom. Ved hendes Død i Hobro havde han et Tilgodehavende paa ca. 80 Rdl., som han, da der ingen Dækning var, i Skrivelse af $\frac{8}{3}$ 1732 gav Afkald paa »i Kærlighed til min afdøde Fætterske.« ⁴⁾

Jens Brasks Halvsøster Maren Jensdatter var som tidligere anført gift med en Guldsmed i Mariager. Ægteparret fik senere Ophold i Svenstrup Mølle, og paa Registreringsforretningen efter Manden udtalte Enken paa Forespørgsel fra Svogeren Hr. Niels Mikkelsen Holst i Hertzholm (Hirtsholmene) »at

¹⁾ Hobro Tb. 1723—50 fol. 453.

²⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 221 b.

³⁾ Sv. Kb.

⁴⁾ Hobro Skifteprt. 1691—1759.

hun alene af broderlig Kærlighed med hendes Broder Jens Braskes gode Vilje Svenstrup Mølle beboede . . .«, og da Enken selv var død i 1749, takker en af Sønnerne hjerteligt for den hende fra Jens Brask og Hustrus Side viste Godhed, bl. a. ved at give hende frit Husly¹⁾).

Og med Hensyn til en anden kvindelig Slægtning, Anders Sørensens Halvbroder Raadmand Niels Rasmussens Datter Karen, der var gift med Kaj Nielsen (Buxen), Degn i Falslev og Kjærby Sogne, fremgaar det af Skiftebehandlingen af Mandens og hendes Boer, at Jens Brask havde ydet dem begge Støtte i økonomisk Henseende²⁾). Manden døde iøvrigt paa Kjellerup i 1717.

Endvidere maatte han — ret naturligt — paa Skiftet efter Halvbroderen Præsten Jens Brask i Voer som nærmeste mandlige Slægtning optræde som Værge for dennes umyndige Børn³⁾). Og for et af disses Vedkommende skulde han senere faa Anledning til at tage sig af dets Forhold. I 1745 maatte Jens Brask aflevere en Kapital af 333 Rdl. 2 Mark, der udgjorde hans Brodersøn Christian Ludvig Brasks fædrene og mødrene Arv, til Retten i Mariager i Anledning af, at det var oplyst, at Brodersønnen skulde være til Sinds at udføre Pengene til »De mæriske Brødre eller deres Nytte her i Landet at anvende«⁴⁾). Senere paa Aaret læstes »Afkald« fra Brodersønnen til Onkelen, og i Marts 1747 var der i Mariager Vidneførsel om, at han var død, og at hans eneste Arving var Søsteren Madame Charlotte Amalie Jensdatter Brask⁵⁾). Hun var som tidligere anført gift med Byskriver Niels Jensen i Mariager.

Som den betænkssomme Mand Jens Brask maa antages at have været, havde han ogsaa sørget for at skaffe sig og Familien et passende sidste Hvilested her paa Jorden. Det var dog ikke Sognets Kirke, han udvalgte dertil, men derimod den smukke og pompøse Mariager Kirke, den tidligere Kloster-

1) Kj. Fæsteprt. 1720.

2) Ons. H. gjestlig Skifteprt. 1698—1728 fol. 122 og 222 b.

3) Rougsø H. gejstlig Skifteprt. 1641—1812 fol. 168 f.

4) Mar. Tb. 1725—50 fol. 467.

5) smst. fol. 493.

kirke. Under $27/7$ 1725 udstedte han en Fundats, hvorefter han gav Kirken 6 Agre paa Mariager Mark til »vores Arve-Begravelses-Capell forsvarligen at holde ved lige, uden nogen Exception til evig Tid«¹⁾.

Som med saa mange andre Ting Menneskene mener at kunne ordne for evige Tider, gik det ogsaa med dette Forhold. Kapellet blev senere sammen med en Del andre nedbrudt, hvilket gav Anledning til nogen Korrespondance og Meningstilkendegivelse fra Slægten Brasks Side, hvorom nærmere i det følgende. Erhvervelse af et Gravkapel var noget af en Modesag paa den Tid. Jens Brasks Svigerforældre og flere andre af Hustruens Slægt fik nogenlunde samtidig truffet tilsvarende Ordninger m. H. t. Begravelsespladser i Kirken. I gamle Beskrivelser af denne²⁾ omtales Jens Brasks lukkede Begravelse som smukt anstrøget og med Nøgle og Laas vel forvaret »derudi fandtes 4 smaa Kister uden Epitafier« altsaa indeholdende de 4 Børn, der døde i spæd Alder. Paa Siderne af Døren var der religiøse Sentenser og Tegn.

Som Ejer af Vester Tørslev og Asferg Kirker havde Jens Brask naturligvis Pligt til at sørge for Kirkernes Vedligeholdelse. Han synes dog i denne Henseende at have gjort noget mere end Pligten paabød, det oplyses, at Vester Tørslev Altertavle har Inskription om, at han »med sin dydædle« Hustru i 1721 har ladet Tavlen reparere paa egen Bekostning³⁾. Samtidig hedder det om Kalken, at det er en rar (sjælden) Antikvitæt, Levning fra Glenstrup Kloster, og at Jens Brasks Navn er indgraveret paa den tilligemed Aarstallet 1745, i hvilket Aar den blev repareret og igen forgyldt.

Jens Brask havde endelig ogsaa tidligt truffet en Ordning vedrørende de timelige Forhold efter sin Død. Under $22/8$ 1732 udfærdigedes der kgl. Bevilling for ham og Hustruen til at hense i uskiftet Bo med fælles umyndige Børn⁴⁾.

¹⁾ Hofman III S. 68.

²⁾ R. A. samt i Cancelliraad Olsens Saml. i L. A.

³⁾ Lachm. S. 552.

⁴⁾ J. Reg. 1732 Nr. 172.

CECILIE CATHRINE SAL. JENS BRASKES.
PROCESSERNES GYLDNE TID

Nu sad *Cecilie sl. Jens Braskes* altsaa som Herskerinde paa Kjellerup med de 10 Børn, hvoraf alene en Datter var gift. De andre Døtre forsvinder vel ogsaa efterhaanden, men ikke særlig hurtigt, Cecilie Bloch først, hun blev 25 Aar gl. gift med den senere Provst Hans Jørgen Obel i Gudum, Stamfader til Tobaksfabrikantfamilien i Aalborg. Mette, der var et Par Aar ældre, blev gift i en Alder af 33 Aar med en Præst Lauritz Hyltoft paa Avernakø, medens Anna Sophie var ca. 37 Aar, da hun blev gift med Toldkontrollør Michel Quortrup i Hadsund, der stammede fra en af de 2 Gaarde, hvortil den tidligere Hovedgaard Kvotrup var blevet omdannet. Den yngste Kirstine Marie holdt sig som de fleste af sine Søstre til den gejstlige Stand og ægtede 32 Aar gl. Magister Lauritz Brøchner, Sognepræst til Karby, Hvidberg og Redsted paa Mors. Af de 5 Sønner studerede een Christen Hostrup, der endte som Præst i Førslev paa Sjælland, Lauritz Andreas blev Sømand, de øvrige 3 vil vi høre nærmere om under Omtalen af Kjellerup.

De 3 Døtres ret sene Giftermaal kunde tyde paa, at de ikke var særlig charmerende, derimod har de sikkert faaet en udmærket Uddannelse i de kvindelige Fag. Der nævnes hyppigt Navne paa forskellige Mademoiseller paa Kjellerup, nogle af dem har sikkert haft med Børnenes Belæring at gøre. En mandlig Lærer har ogsaa været engageret, vi saa, at der ifølge et Mandtal fra 1734 befandt sig en Præceptor i Husstanden. Hos en Efterkommer af den yngste Datter¹⁾ findes et ualmindelig smukt Daabssæt af hvidt Stof, udført med stor Dygtig-

¹⁾ Frk. A. C. Schade i København.

hed i en Art Hvidsøm og Quilting med Afbildninger af Blomster, Fugle, Overflødigedshorn m. v. Det er ifølge Traditionen forarbejdet af de ældre Søstre til Brug ved den yngste Søsters Daab, men da Daabskjolen bærer Aarstallet 1734 i Forbindelse med Forældrenes Forbogstaver, er det snarere syet til det næstsidste Barn Rasmus Albrets Daab i Januar 1735, og saa kan i hvert Fald kun de 3 ældste Døtre, der da var henholdsvis 15, 9 og 8 Aar, have medvirket. Om een af Døtrene Dygtighed haves særlige Vidnesbyrd. Cecilie, gift med Provst Obel, med hvem hun fik 6 Sønner og 7 Døtre, berømmes for sjælden Dygtighed og Aandsnærværelse og skal ved Mjødblanden o. s. v. have bidraget stærkt til at holde Sønnerne frem¹⁾).

Man maa efter alt foreliggende faa den Opfattelse, at de 4 kvindelige Slægtled Zidsel Bloch, Mette Skipper, Cecilie Hostrup og hendes Døtre har været handlekraftige og dygtige Kvinder, der havde deres egne selvstændige Meninger, godt kunde — og ikke var særlig ked deraf — optræde paa egen Haand og kunde føre ordentligt Hus. Der er bevaret Oplysning om en Udtalelse, som Cecilie Hostrup ved en bestemt Lejlighed skal være fremkommet med. I Aaret 1749 havde hun en Kontrovers med Konsumptionsforpagter og Købmand Jens Lind i Mariager, som iøvrigt var gift med en Slægtning af hende. Hun saa ikke med blide Øjne paa hans Optræden ved en Undersøgelse angaaende Brændevinsbrænden paa Kjellerup Gods, og kom da med forskellige Bemærkninger. Ifølge Tingbogen²⁾ fortalte et Vidne, at hun ikke hørte Madame Brask udtale meget formastelige Ord imod kgl. Majst. allernaadigste Forordninger, men hun hørte dog, at Madame Brask spurgte Jens Lind om, hvad han vilde sige, hvis hun lod hente et Par Tærskekarle, der kunde prygle ham af. Endvidere havde hun sagt, at hun »blæste« paa Lind og Mariager »den lumpne Flæk, som er den ringeste i Jylland«. En særlig blid Dame har hun nok ikke været.

I sin lange Enkestand har hun i de første Aar særlig haft Bistand af den ældste Søn Anders. Efter hvad der foreligger

¹⁾ Wib.

²⁾ Mar. Tb. 1725—50 fol. 572.

fra hans Haand, synes han at have faaet en god Opdragelse. Han maa have haft nogen Virksomhed for sig selv, med et Brev af $\frac{8}{8}$ 1746 fra Hans Thornson paa Skovsgaard, som tilhørte Familiens Omgangskreds, er fremsendt en »Tiende-Akkord« til Anders Brask, idet der lykønskes til »den liden Hus-holdning« (Virksomhed?) og udtrykkes Haabet om, at den maa vokse og formeres¹⁾. Det er i disse Aar saa godt som altid ham, der optræder for Moderen og fører Godsets Fæste- og Skifteprotokoller. Fra 1752 begynder den næst yngste Søn Jens ogsaa at optræde, og er i den følgende Tid den hyppigst fungerende. I 1763 bliver han Forpagter af Hovedgaarden, medens Anders vistnok nogenlunde samtidig bliver Forpagter af Avls-gaarden til det kgl. Lystslot Blaagaard ved København, og nogen Tid derefter overtager den yngste Rasmus Albret (Albert) Hvervet som Moderens Befuldmægtigede, og betegnes ogsaa som hendes Foged. Jens' Forpagtning var gældende for en 6aarig Periode, i god Tid forinden dens Udløb opsiger Moderen Kontrakten i Henhold til dens Bestemmelser²⁾. Om det er i Overensstemmelse med Forpagterens Ønske, kan vi ikke se, men det er dog ikke umuligt, da han paa forskellig Maade havde søgt at skabe sig selvstændige Livsvilkaar. I 1765 bliver han Selvejer i Kjellerups umiddelbare Nærhed, idet han d. 5. Marts d. A. paa Auktion køber den halve Svenstrup Hovgaard af Hartkorn 6-1-3-1 $\frac{1}{2}$ ³⁾ for 652 Rdl., den var kun vurderet til 249 Rdl. 2 Mark 4 Sk. Denne Gaard havde siden Ryttergodsets Salg været delt i 2 Ejendomme, uden at Jorden dog havde været udskiftet. I Februar 1768 faar han »Velædle Seign. Jens Brasch, Forpagter paa Kiellerup« paa Auktion i Mariager tilslaaet Kvotrup-Gaardens Konge Korntiende, der var tillagt Rektoren ved Randers latinske Skole pro officio⁴⁾, og i Oktober samme Aar Auktionsskøde paa Herligheden til et Bol i True af Hartkorn 0-6-1-2⁵⁾.

¹⁾ Kj. Ark.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ Ons. H. Auktionsprtk. 1733—1804 fol. 57 jfr. Onsilid H. Tb. 1759—91 fol. 45 b og 49.

⁴⁾ Afskrift af Auktionsudskrift.

⁵⁾ Ons. H. Sk. og Pp. 1747—1806 fol. 11.

Jens Brask synes iøvrigt at have haft et Omraade, hvor han særlig kunde gøre sig gældende. Paa Tingdagen den $28/8$ 1751 blev alene een Sag behandlet paa Onsild Herreds Ting¹⁾, den kun godt 20 Aar gamle Mons. Jens Brask foreviste en Ulveunge, som han havde skudt paa Kjellerups Grund, og begærede derfor sin Betaling efter Forordningen, som ogsaa blev lovet ham, hvorhos ordineredes, at Ulven skulde ophænges uden for Byen. Allerede knap 2 Maaneder efter optræder han igen og kan nu gøre Krav paa 4 Rdl. — mod kun 1 Rdl. for Ulveungen — for en gammel Ulv skudt i Hem Krat paa Kjellerup Gods²⁾. Endelig maa han ogsaa efter de foreliggende Omstændigheder være den Mons. Brask, som ifølge en ordrig Protokoltilførsel den $3/10$ 1752 i Nørhald-Støvring Herreders Tingbog havde skudt en gammel Ulv i Vester Tørslev Hede og fik Ret til at indsamle 4 Rdlr., som blev fordelt paa hele Herredet. Der blev iøvrigt ikke skudt ret mange Ulve paa denne Tid, af en Opgørelse for Aarene 1744—50 ses der i dette Tidsrum i Onsild Herred at være ombragt 5 gl. og 6 unge Ulve, og af disse var de fleste nedlagt af Skytten paa Trudsholm³⁾. Der maa dog være skudt for faa, thi i Februar 1753 har der været afholdt en større Ulvejagt paa offentlig Foranstaltning, der kendes en Indkaldelse i den Anledning udstedt af Anders Brask, som angiver sig udnævnt til Rode-Mester for 5te Rode⁴⁾.

Om den yngste Søn Rasmus ved vi med Sikkerhed, at han havde faaet en Uddannelse passende for en Administrator af en større Landejendom. Vi ser ham saaledes optræde som Fuldmægtig hos en Prokurator i Aalborg, som gennem Aarene havde en Del at gøre for Cecilie Brask, senere finder vi ham flere Aar nævnt som Ridefoged hos Arenstorff'erne paa det nærliggende Gods Overgaard. Man faar let det Indtryk af Rasmus Brasks Optræden under Retssager saavel før som efter hans Overtagelse af Administrationen af Kjellerup, at han er

1) Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 191.

2) sammest. fol. 193.

3) smst. fol. 186.

4) J. S. 4 — II — 413.

en noget fremfusende Mand, der i ungdommeligt Overmod ikke tager det saa nøje med sin Opførsel — han kunde som yngste Søn udmærket være noget forkælet —, men paa den anden Side bør man ikke lægge for megen Vægt paa Folks Optræden under Retsforhandlinger fra den Tid, hvor man søgte at overgaa hinanden med spidsfindige Ondsindetheder og grove Injurier. I 1766 har han en længere Sag for Trusler og Injurier overfor Forpagteren paa den nærliggende Gaard Fuglsø Niels Fuglsang Munch, som Rasmus Brask med falsk Høflighed omtaler som Velbaarne Junker¹⁾. Brask synes at have Forstaaelsen af, at han ikke stod saa godt i Sagen, og at søge et Forlig vilde være den fornuftigste Ordning. Han afslog vel først at indgaa paa et Forligsforslag, hvorefter han skulde tage sine Ord i sig igen og betale Sagsomkostninger, men en Maaned senere tinglæses der dog et Forlig paa disse Vilkaar, kort Tid i Forvejen var der afgivet Vidneforklaring om, at han havde kaldt Modparten for Slyngel, »Hundswot«, Ransmand og Skælm og sagt, at han kunde gøre ham til en 3 Marks Mand, at han fortjente Ørefigen og skulde jages ud af Byen m. m.²⁾

Fra den Tid Rasmus Brask administrerede Kjellerup har vi et Brev til ham fra den tidligere nævnte Christen Christensen Brask i København, der dels viser, at denne havde ret godt Kendskab til Kjellerups Beboere — »min ærbødige Compliment for Velbem. Deres høystærede Mama og Sødskende« — dels at der hos andre var stor Ærbødighed for Moderen, han vil have Rasmus Brasks »kære Mamas nærmere Ordre«, før han vil svare til 24 à 30 Rdl. som udkræves for et Udtog af en Landmaalingsforretning over Kjærby Sogn, som han maa være anmodet om at skaffe til Kjellerup. Iøvrigt ses denne Christen Brask at have været Vitterlighedsvidne, da Præsten Christen Hostrup Brask i 1767 oprettede et Testamente³⁾.

I de første Aar af sin Herskertid er Cecilie Brask fri for besværlige langvarige Processer, men det skulde ikke være ved. Og selv om det er vanskeligt uden særdeles indgaaende Studium

¹⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 57 ff.

²⁾ sammest. fol. 73 b, jfr. Ons. H. Kopiprotokol.

³⁾ Registratur over Testamenter i R. A.

af de omfangsrige og hyppigt næsten ulæselige Akter at skønne over, hvem af de stridende Parter Retten tilkom, kan det maa-
ske nok siges, at det for en Enke med et ikke helt blidt og
roligt Sind kunde være en mindre heldig Ordning at have 3
unge Sønner som Raadgivere. Der er nogen Sandsynlighed for,
at de undertiden har raadet til Kamp og maaske selv bevirket
den fremfor at arbejde henimod fornuftige Forlig eller Over-
enskomster. I det store og hele gik det dog ret godt for hende,
og naar det i en bombastisk Gravskrift over hende bl. a. hed-
der, at Gud nok »tillod at hun blev trængt, men ikke for-
trængt«¹⁾ er der sikkert tænkt paa de Processer, hun var —
modvillig eller godvillig — Deltager i.

Paa det Tidspunkt, da Manden døde, havde Godset 2 for
Tiden ret karakteristiske Sager angaaende Lejermaal, den ene
mod Ladefogden paa Kjellerup og en Møllerenke i Kjellerup
Mølle, den anden mod en gift Husmand i Sem²⁾. Ladefogden,
der havde udstaaet Kirkens Disciplin, oplyste, at Enken selv
var største Aarsag, idet hun havde tilsagt ham Ægteskab og
»instigeret« ham til at købe sit Pas og siden at faa Tilsagn
paa at faa Møllen i Fæste, men da han havde betalt meget
derpaa og sat sig i Gæld, tilbagekaldte hun Ægteskabsløftet.
Han slap med at betale 4 Rdl., medens hun maatte betale fuld
Bøde 6 Rdl., det endte dog med, at de blev gift med hinanden,
men det var en kort Lykke, han døde efter 2 Aars Forløb,
hvorpaa hun igen giftede sig med en Ladefoged paa Kjelle-
rup³⁾. For Husmandens Vedkommende godtgjordes det, at han
ikke »ejede andet end Gæld og største Armod«, og han blev da
dømt for Hor at udstaa Kirkens Disciplin og straffes paa Krop-
pen »til Forsoning og Undgældelse« for den 24 Rdl. store
Bøde, som han ikke formaaede at betale. Anders Brask sendte
da i Januar 1748 et Brev til Amtmanden Etatsraad Trappaud
med Nytaarsønsker til ham, Fruen og den hele Familie samt
Ansøgning om Benaadning for Husmanden, idet han anførte,
at Venner og Venners Venner vilde »lige« noget sammen for

¹⁾ optaget i J. E. % 1771.

²⁾ Drbg. m. fl. Jb. Regnsk. 1747 Bil. Q. Q.

³⁾ Sv. Kb.

at se Husmanden hjulpet fri for Tugthuset eller andet sligt Sted »og Børnene derunder krepere«. Husmanden slap med at betale 4 Rdl., som Anders Brask havde tilbudt at fremskaffe¹⁾.

Forhold som disse kunde selvfølgelig ikke ryste Sindene paa Kjellerup i nævneværdig Grad, men der skulde komme værre Sager. Blandt andet skulde den ulyksalige Hem Skov (og Krat), som tidligere havde givet Anledning til mange og store Retstrætter, ogsaa blive Kilde til Fortrædeligheder for Enken paa Kjellerup.

I 1755 maa hun anlægge Sag dels mod en Bonde Anders Kouer for ulovlig Hugst i Hem Skov, dels imod 2 andre Bønder under Paaberaabelse af, at de har hugget og solgt fra Hem Skov og Krat uden hendes Minde og Skovfogdens Udvisning samt bortsolgt og bortlejet den største Del af deres i Fæste havende Enge, Højbjergning samt Kornavl²⁾.

Men bag disse Kontroverser har der sikkert ligget Konflikt mellem større modstridende Interesser, nemlig ligesom for en Snes Aar siden mellem Trudsholm og Kjellerup Godser, og fra 1756—57 tager det rigtig fat³⁾.

Fra Marsvins Side hævdes det, at 3 af Kjellerups Fæstere i Hem havde lagt deres Hø paa hans Jorder. Han har taget Høet bort og udvist Jorden til en Husmand. Som sædvanlig svulmer Sagen op med Kontrasøgsmaal, umaadelige Vidneforklaringer, Syn og Kontrasyn, alenlange injurierende Indlæg o. s. v.

Midt under Sagen foretager Mad. Brask et Skridt, som paa den Tid er ret almindeligt i større Tvistigheder, hun henverder sig til Regeringen om at faa nedsat en Kommission til at behandle Sagen og opnaar da ogsaa i August 1757 kgl. Befaling til Kancelliraad Hans Steinfeldt — som var Ejer af Demstrup og antagelig gift med en Datter af Anders Sørensens Svoiger Christian Foss — og Kammerraad Niels Schelde til som Kommissærer at paakende og dømme i Sagen, samt hvad deraf dependerer, og senere udnævnes paa Marsvins Ansøgning Baron

¹⁾ Drbg. m. fl. Jb.-Regnsk. 1747. Bil. X. X. og Y. Y

²⁾ Ons. H. Tb. 1732—59 fol. 230 og 232 b.

³⁾ Ons. H. Tb. 1732—59.

Werner Rosenkrantz og Raadmand i Viborg, Herredsfoged Christen Laursøn til som Kontra-Kommissærer at indtræde i Kommissionen¹⁾).

I Marts 1758 ses Marsvin at have gjort et forgæves Forsøg »i Continuation af mine mange tilforn betimelig gjorte billige Freds Tilbud« paa at opnaa Forlig med Madame Brask. Jens Brask erkendte Modtagelsen af Tilbudet og lovede Svar næste Dag, men da dette skulde afhentes »blev os af de Jomfruer Brasker svaret, at vi hverken kunde bekomme Originaler eller Besvaring førend den derefter følgende Mandag . . . deres Broder ikke hjemme og Fruentimmere ikke kunde besvare sligt«²⁾).

Under Sagerne Behandling døde først Peder Marsvin den 18. Decbr. 1758 og senere hans Hustru den 30. Juli 1760, ligesom der ogsaa var Skifte m. H. t. Ridefoged paa Trudsholm, men Striden fortsattes alligevel haardnakket. Peder Marsvin fik ifølge Lachmann en storslaaet Begravelse, han blev baaret til Graven af 12 Præster fra Onsild, Gjerlev og Nørhald Herreder³⁾).

Efter Peder Marsvins Død vilde ogsaa Mad. Brask yde et Bidrag til Forsøg paa en mindelig Ordning, idet hun foreslog Etatsraadinde Marsvin, at denne skulde sælge hende sine Ejendomme i Hem og Sem Byer, men der kom ikke noget ud af Tilbudet. Ved Etatsraadindens Død arvedes Trudsholm af Hedvig Margrethe von Raben⁴⁾, der i 1760 blev gift med Major Erik Rosenkrantz Baron Holck til Holckenhavn.

Kommissærerne har imidlertid ikke kunnet bringe Stridighederne ud af Verden, Højesteret blev paa forskellige Maader indblandet i Sagerne. Først fik den forelagt et paa Foranledning af Cecilie Brask i September 1759 foretaget »Kontrasyn« angaaende Skellet mellem Hem Byes Marker og Trudsholms »Eendelsjord« Hemlund. Landstinget havde fundet mange Fejl derved og kendt det »uefterrettig at være«, og skønt der var Føje til at dømme Madame Brask »udi anseelige Udgifter«,

¹⁾ J. T. 1756—60 fol. 195 og 213.

²⁾ Trudsh. Ark.

³⁾ Lachm. S. 519.

⁴⁾ J. T. 1756—60 fol. 535 b.

saa fandtes det dog ikke ubilligt mod hende »som en Enke af andre vejledet« at gøre nogen Moderation, saa at hun kun skulde betale Etatsraadinde Marsvin Sagens Omkostninger med 30 Rdl., medens hendes Fuldmægtig Jens Schierup, »der lader sig bruge som Prokurator og tilforn . . . admoneret og mulkteret samt endnu befindes i adskillig extravagance ved bemeldte Kontrasyn« skulde betale 5 Rdl. til Viborg Hospital og 5 Rdl. til Justitskassen, hvorhos hun til Landstings-Domhuset i Viborg skulde betale 4 Rdl. og han 1 Rdl. 4 Mark¹). Højesteret omstødte imidlertid under $\frac{8}{5}$ 1760 ganske denne Dom, som ikke skulde komme Mad. Brask eller Prokuratoren til Fornærmelse eller Penges Udgift i nogen Maade. Sagens Omkostninger ophævedes, men Etatsraad Marsvins Efterleveriske maatte nu til Justitskassen bøde 5 Rdl.²)

Nogen Tid senere fik de 2 Damer en anden Sag afgjort for Højesteret, der d. $\frac{24}{10}$ 1760 stadfæstede en Landstingsdom angaaende Laurits Svendsens Eng i Sem Vestre Kjær. Landstinget havde afgjort Spørgsmaalet om, hvorvidt Engen var »bevist at være saadan Eendel Jord efter Loven Ornum, som er, naar al Byen ejer slig Jord eller Stuf og Særkøb, at Dommeren ej burde tillade Rebs-Forretning« derhen, at den ikke kunde anses at være saaledes særmærket efter Lovens 5-10-13, at den kunde undtages fra Rebning. I Sagsomkostninger var Madame Brask blevet dømt til at betale Fru Marsvin 16 Rdl. og til Domhuset 4 Rdl. Omkostningerne for Højesteret blev dog ophævet, men Madame Brask dømtes til at betale 5 Rdl. til Justitskassen³).

Men den store Sag om Høbjergningen i Hem og Skellet mellem denne By og Hemlund rullede stadig videre, Parterne begærede og opnaaede den ene Bevilling efter den anden til Udsættelse m. H. t. den nedsatte Kommissions Afslutning, ialt udstedtes der 10 saadanne »Prolongationsbevillinger«. Den sidste Bevilling udfærdigedes den 13. Novbr. 1761 og lød paa 6 Mdr., og det anførtes deri, at Kommissionen den 22. Septbr.

1) Vib. L. Db. 1756—74 fol. 161.

2) Kgl. Bibl. 4° 1409 c.

3) Kgl. Bibl. 4° 1409 c.

s. A. havde optaget Sagen til Paakendelse og Dom, der imidlertid krævede Udsættelse til den 9. Marts 1762. Der ses ikke at foreligge Oplysning om Kommissionens Afgørelse, dog synes der at have været Uenighed mellem de 4 Kommissærer, i en Højesteretsdom af 2. Novbr. 1763, som endelig afgjorde Sagen, er der en Henvisning til »Contra-Commissariernes« Dom. Ved Højesterets Afgørelse blev det tidligere omtalte Kontrasyn samt et af Madame Brask fremlagt Situationskort lagt til Grund m. H. t. Skellet mellem Hem By og Hemlund, og Etatsraad Marsvins »Stervboe« (Dødsbo) og Arvinger kendtes pligtige at betale Madame Brask paa hendes Bønder's Vegne 61 Rdl. 2 Mark »for det i 1757 uhjembjergede Hø«. Sagens Omkostninger ophævedes, men de Marsvinske Arvinger maatte til Justitskassen erlægge 5 Rdl.¹⁾

Enken paa Kjellerup og hendes Sønner havde saaledes i det langvarige Procesforhold til Trudsholm Glæden at kunne le sidst. Ganske vist følte Baron Holck sig opfordret til i 1764²⁾ at foretage ny Aktion mod Madame Brask og nogle af hendes Bønder, der skulde have slaaet Hø inde paa Trudsholm »Eendels-Ejendom, Gregerses Mark kaldet«, men der skete dog vist ikke noget af større Betydning, og endelig i 1768 synes der at være sat lovfast Skel mellem Hemlund og Hem Byes Ejendom³⁾.

Vi har paa et andet Omraade en Udløber af den bitre Kamp mellem Trudsholms og Kjellerups Ejere. Frk. Hedevig Margrethe von Raben indgav under Henvisning til, at »Skrødstrup Mølle ved Jordskælvet i 1759 ganske skal have mistet sit Malevand«⁴⁾ en Ansøgning om 100 Favne derfra at maatte opføre en lille Vejrmølle. I den Anledning blev Erklæringer indhentet fra Ejere af Møller i Nærheden. Medens de Thestrup paa Mariager Kloster som Ejer af den ret fjernt derfra beliggende Vester Tørslev Mølle kunde meddele, at han ikke havde noget imod det ansøgte, afgav Cecilie Cathrine Brask en meget

¹⁾ Kgl. Bibl. 4° 1409 e.

²⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 42 b.

³⁾ smst. fol. 124.

⁴⁾ Kj. Ark.

spydig Erklæring, dateret $^{24}/_{12}$ 1760, som maaske har rensset Luften paa Kjellerup til Julehøjtiden. Hun har aldrig vidst eller kan tro, at Vandet ganske er borte, saasom Møllen i »dette tørre Sommer sidst var« stedse har malet og maler endnu hver Dag, men hun ved, at Skrødstrup Mølle aldrig siden dens Bygning har haft »fuldkommen Malevand«. Som Ejer af 3 Møller, der ligger $^{1}/_{4}$ à $^{1}/_{2}$ Mil fra den omhandlede Mølle maa hun beklage sig, hvis der bygges en Vejrmølle, som kan male meget mere end den forrige¹⁾). Andragendet blev iøvrigt bevilget paa Vilkaar af, at Vejrmøllen ikke blev indrettet til at male mere eller fik flere Kunder end Vandmøllen²⁾).

Men Stridighederne med Trudsholms Ejere skulde ikke være den eneste Retstvist for Familien paa Kjellerup. Nogenlunde samtidig med denne Sag havde den en anden Proces, for hvilken Ansvarret nærmest synes at paahvile Anders Brask. Denne havde i 1757 paa Moderens og hendes Bønders Vegne ladet foretage Forbud og Arrest hos en Studiosus Endorph i Vester Tørslev, men blev senere henvist til at gøre sine Krav gældende i den paagældendes Fallitbo. Anders Brask synes at have foranlediget Herredsfogden til at aflyse en Auktion over Boets Ejendele, og de blev ved Landstinget dømt til at betale Amtmanden — Trappaud — 12 Rdl., Justitskassen 2 Rdl. og Domhuset i Viborg 4 Rdl. 2 Mark. Anders appellerede — naturligvis — til Højesteret, men havde ikke andet ud af det, end at han paa egne, Moderens og hendes Bønders Vegne skulde betale Sagsomkostningerne med 50 Rdl. foruden 24 Rdl. for unødigt Trætte og 5 Rdl. til Justitskassen³⁾).

Og forinden Kampen med Trudsholm var stilnet af, var Braskerne geraadet i en mindst lige saa besværlig Konflikt, om hvilken det — ligesaavel som om de fleste andre — sikkert kan siges, at de omstridte Rettigheder og Krav kun stod i daarligt Forhold til de Omkostninger og Besværligheder, de langvarige Processer førte med sig.

Der havde i længst forsvundne Dage før Braskernes Ejere-

¹⁾ Kj. Ark.

²⁾ Trudsholm Ark.

³⁾ Kgl. Bibl. 4° — 1409 e.

tid ret hyppigt været Uoverensstemmelser m. H. t. Grænserne mellem Mariager Kloster og Kjellerups Ejendomme. I Jens Brasks Ejertid var der i hvert Fald ikke opstaaet større Mellemværender mellem Naboerne. Det fremhæves senere af Ejereren af Mariager Kloster forhenværende Landsdommer Etatsraad Mathias de Thestrup, at Jens Brask (den ældre) og han i 1727 i Fællesskab havde set paa Skellene og havde været enige derom, og at der ikke siden havde været nogen Uoverensstemmelse mellem dem. Men efter at Forordningen af $\frac{8}{3}$ 1760 om Landvæsenets Forbedring ved Fællesskabets Ophævelse var kommet, opstod der hurtigt aaben Konflikt. Man forsøgte først at faa de stedlige Øvrighedspersoner Byfogderne Ole Bierre i Mariager og Søren Langballe i Hobro til efter stedfunden Besigtigelse at mægle Forlig. Efter Thestrups Paastand prøvede Mæglerne forgæves at overbevise Madame Brask og Sønner om den formentlige Afvigelse fra Skellinien. Derpaa var i Overensstemmelse med Forordningen sket Henvendelse til Landkommissionen, og denne, repræsenteret ved Amtmand Ditlef Trapaud, Kancelliraad de Steensen til Aunsbjerg og Christen Bierum til Hvanstrup, havde ogsaa maattet give op og henvist til Lands Lov og Ret.

Endelig var der paa Thestrups Ansøgning givet ham kgl. Bevilling til et Kommisorium omfattende Kammerherre Peder Rosenørn til Katholm og Kammerraad Hans Severin Rafn til Udredelse og Afgørelse af Tvistighederne.

Under Forhandlingerne fremkom mange og lange Indlæg, Erklæringer og Attester samt Situationskort o. s. v. Parterne benytter de smukkeste Talemaader for at stille sig selv i det bedste Lys og sværte Modparten godt til. Fra Thestrups Side anføres, at han har inderlig Attraa til Fred og Enighed med Madame Brask, han havde altid haft Nabovenskab med hendes Mand »han er Ven med Personerne, men ikke Ven med deres Modvillighed«, han ønskede, at Tingene imellem dem »i Kærlighed kunde afgøres«. Rasmus Brask er paa hendes Vegne forbavset over, at Thestrup vil tilvende sig den Grund og Ejendom, som efter lovlig Adkomst fra Arilds Tid har hørt til Kjellerup. Hun har haft Ejendommen i Brug og havende Værge i over 50 Aar

— hvilket jo dog er lidt af en Overdrivelse, hun har taget Mandens Ejertid før Giftermaalet med — og vil mundtlig demonstrere, hvor Skellet virkelig gaar »naar mit svagelige Helbred tillader det«. Endvidere fremsættes der en Hentydning til Thestrups Rigdom, hvortil han svarer, at han vil ikke høre om Sagen uvedkommende som anselig Rigdom, den betragter han som Laan af Gud, som han bør forsvare.

Under Sagen henvises ustandselig til 2 gamle Dokumenter, en Lavhævd af 1440 vedrørende Mariager Klosters Ejendom og den tidligere omhandlede Lavhævd af 1515, det kunde nok faa Thestrup til at vende sig i sin Grav, om han vidste, at der havde været Mulighed for at faa dette Dokument, som sikkert har forvoldt ham megen Tidsspilde og mange Bryderier, kendt ugyldigt som et Falskneri. Der er endeløse, spidsfindige Diskussioner om de forskellige Skelmærker, om hvor den »toppede« Sten og den »røde« Sten virkelig er, om en Dalstrækning er indbefattet under »Kvinddalen« eller er en selvstændig Dal »Hjortedalen«. Det oplyses iøvrigt, at Hedehuset Aunsbjerg ogsaa kaldet »Avindsborg« tidligere havde heddet Bollerhuset, samt at »Souskoven« (Soskoven?), hvori fandtes et Hus »Souhuset«, skulde ligge i Øst eller Nordøst for Aunsbjerg »paa en Distance nærmere mindre en Fjerdingvej«. Under Sagens Behandling for Kommissionen var Mons. Jens Brask indkaldt som Selvejer i Svenstrup, og det anføres fra Thestrups Side, at Forklaringer afgivet af ham var i Modstrid med Paastande fra Kjellerups Side.

Ved Kommissærernes Dom den ²⁷/₁₀ 1767 gaves der Thestrup Medhold i hans Opfattelse af Skellinien og Enken paa Kjellerup dømtes til at betale 150 Rdl. til ham og 5 Rdl. til Justitskassen. Dette Resultat maatte givetvis være til stor Glæde for den nu meget gamle Thestrup, der var særdeles optaget af Sagen og havde udtalt Ønske om at se den afsluttet inden sin Død, og han lod da ogsaa hele den store Sag renskrive i en stor Protokol paa over 1.000 Sider, som blev smukt indbundet med Titel trykt med Guldbogstaver paa Læderbindets Forside¹⁾. Dommen har Paategning om at være forkyndt for Rasmus

¹⁾ Mar. Kl. Ark.

Brask som Lavværge for Moderen, der angaves syg og senge-
liggende, samt for Jens Brask paa egne og øvrige Svenstrup
Mænds Vegne.

Glæden skulde imidlertid ikke blive langvarig, Cecilie Ca-
thrine sl. Jens Braskes og Sønner vilde — naturligvis — ikke
lade det forblive derved, naar der var Mulighed for Appel.
Afgørelsen blev indanket for Højesteret, hvor den under ²⁰/₁₁
1768 ganske blev kuldkastet, Kommissionsdommen skulde ikke
komme Enken »til Fornærmelse paa Ejendom eller Penge«, de
af Thestrup foreviste Skellinier blev kendt »uefterrettig at
være«, medens Grænsen paa et nærmere angivet Omraade skul-
de tages efter et af Braskerne fremskaffet Kort »efter Lav-
hævdsbrevet af 1515«. Procesomkostningerne ophævedes dog,
men det var nu Etatsraad Thestrup, som skulde bøde 5 Rdl. til
Justitskassen¹⁾. Etatsraaden oplevede den for ham ubehagelige
Afslutning paa Sagen, han døde godt $\frac{1}{2}$ Aar efter den 17.
Juni 1769, 81 Aar gl.²⁾

Det er ganske interessant at erfare, at de Thestrup og Mad.
Brask under hele Procesperioden havde et større Gældsmellem-
værende. Kort før sin Død i 1747 havde Jens Brask faaet et
Proritetsslaan paa 400 Rdl. hos de Thestrup³⁾, der senere i 1754
yderligere laante Enken 2000 Rdl.⁴⁾ Det vilde ikke have været
synderlig forbavsende, om en af Parterne under Kampen havde
opsagt Laaneforholdet. Dette skete imidlertid ikke, hvorimod
der midt under Procestiden blev foretaget en Ændring m. H. t.
Laanene, idet der under ²⁰/₄ 1766 udstedtes eet nyt Pantebrev
for det samlede Gældsbeløb 2400 Rdl.⁵⁾ Man kan saaledes ikke
beskyldte de Thestrup for at have benyttet sig af sin Rigdom
til at genere sin Modpart.

Med den næste Ejer af Mariager Kloster Sønnen, den hi-
storisk interesserede Landsdommer, Kammerherre Frantz de
Thestrup var der ikke større Stridigheder. Da der i 1771 var

1) Kgl. Bibl. 4° 1409 e.

2) Dahlerup S. 62.

3) Vib. L. Sk. Nr. 42 fol. 201.

4) Vib. L. Kopier 1754 S. 55.

5) Vib. L. Sk. Nr. 45 fol. 429.

nogen Grænsestridighed mellem hans Møller i Vester Tørslev og 2 af Mad. Brasks Fæstere i denne By, var man fra begge Sider ivrig efter fredelig Ordning og godt Naboskab, Mad. Brask vilde selv have opsøgt de Thestrup, men formedelst 4 Ugers Sengeleje maatte hun sende Sønnen Rasmus¹⁾.

Cecilie Cathrine sl. Braskes var nu i sin høje Alder naaet til Afslutningen paa sin Procesvirksomhed, i det store og hele med rigtig godt Resultat, skønt hun havde maattet kæmpe mod rige og formaaende Modstandere. I et Brev af $\frac{3}{1}$ 1769 fra en Peitersen i Mariager, formentlig Dommer ved Visborg Birk, til Sønnen Rasmus lykønskes til Sejren, der har glædet Brevskriveren saa meget mere, som »Sagen har haft mange uvedkommende Fjender«²⁾. Men Omkostningerne ved Sagerne har sikkert i betydelig Grad oversteget Værdien af det, der opnaaedes ved Kampene. Man kunde nu have undt hende en længere fredelig Periode, men hun skulde ikke nyde Freden, som maaske i Virkeligheden ikke var hende mere kærkommen end Striden, længere end i et Par Aar. Den 17. August 1771 døde »dette Guds Barn«, som en senere Tilføjelse i Familieoptegnelserne melder. Hendes Død omtales i Jydske Efterretninger for $\frac{6}{9}$ 1771, hvor det særlig anføres, at hun havde ejet og beboet samme Gaard i 53 Aar; i samme Nr. findes som tidligere anført optaget en meget lang Gravskrift i Tidens opstyltede Form. Aaret før hun døde, havde hun — vel mod sit Ønske — i Henhold til kgl. Reskripter af $\frac{3}{1}$ og $\frac{7}{4}$ 1770 maattet skabe en ny »Baggegaard« i Stedet for den tidligere ommeldte øde Fæstegaard, hvis Jorder hendes Mand havde inddraget under Hovedgaardstriften. Den nye Gaard, der fik samme Hartkornstilliggende — 3-4-0-1 — som den ældre, blev lagt paa en Udloed af Hovedgaarden, hvis Areal saaledes formindskedes i tilsvarende Grad, og den blev bortfæstet i August s. A.³⁾

Der var ikke sket store Forandringer m. H. t. Godset i Cecilie Brasks Tid. At det var en omfattende Besiddelse, hun forrestod, kan ses af de Oversigter, der i en Del Aar fra 1764 før-

¹⁾ Trudsh. Ark.

²⁾ Kj. Ark.

³⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 138.

tes over skattepligtige Personer paa Godser af Hensyn til Godsejernes Ansvar for Skatter fra deres Fæstere med Familier.¹⁾ Skattefri var Børn under 12 Aar samt en Del i Alderen 12-16 Aar, men Antallet af de skattepligtige Personer beløb sig dog for Kjellerups Vedkommende i Almindelighed til et saa forholdsvis stort Tal som ca. 350. Sædvanligvis var Tallene omkring 10 under de tilsvarende Tal for Mariager Klosters Vedkommende, kun i en kortere Periode maatte Kjellerups Ejerinde svare for flere Personer end de Thestrup paa Mariager Kloster.

For over 100 Familier var Enken paa Kjellerup en Magtfaktor, af et i 1770 indsendt Udkast til »General Hoveri-Reglement« fremgaar det, at der paa Bøndergodset, hvis Hartkorn ialt androg 222-1-1-2¹/₂ foruden 0-6-1-1¹/₂ Mølleskyld, var 44 Bønder (Gaardmænd) og 60 Husmænd med og uden Hartkorn. 38 af Bønderne forrettede Hoveri, de øvrige 6 var fritaget mod at svare Pengeafgift. Gaardens Sædeland angives at være 220 Tdr. Land, inddelt i 10 Marker, hvoraf aarlig 5 besaaedes. Selvfølgelig kunde et saadant Dokument ikke udstedes, uden at der dertil knyttedes nogle smukt klingende Bemærkninger, det har i hendes Besiddelsestid været hendes Attraa at »handthæve, hielpe og understøtte mine Bønder« . . . hun har lindret Hoveriet, dels har hun holdt 2 Plove selv, dels ladet Bønderne faa mindre Jord at dyrke, dels hjulpet med Landgildens Eftergivelse og dels med Æde- og Sædekorn. Da hun Aaret efter kvitterer for et Eksemplar af Forordningen om Hoveriets Bestemmelse af ²⁰/₂ 1771, tilføjer hun blidt, at hun skal holde sig den efterrettelig.

¹⁾ Drbg. m. fl. Extraskatter.

RASMUS ALBRET BRASK
BONDEFRIGØRELSENS PROBLEMER

Cecilie Brask overlevedes af 8 Børn, 3 Sønner og 5 Døtre, 2 Sønner var døde i forholdsvis ung Alder. Allerede i 1757 døde Lauritz Andreas 28 Aar gl. paa Kysten af Guinea som 3. Styrmand og Konstabel paa »Det Almindelig Handels Compagni«s Skib »Birgitte«¹⁾, og i 1769 mistede hun sin ældste Søn Anders, der døde som Forpagter paa Blaagaard og blev begravet paa Frue Kirkegaard i København. Hun havde kun opnaaet at se een af Sønnerne gift, Præsten Christen Hostrup, hvorimod de 2 andre Jens og Rasmus endnu ikke havde fundet nogen at binde sig til, skønt de var henholdsvis 40 og 36 Aar gl. Jens havde jo selvstændig Bedrift, Svenstrup Hovgaard og Bolet i True, medens Rasmus nok havde købt sig et Hus med 3 Fdk. Hartkorn i Svenstrup By²⁾, men dog fuldstændig var optaget af Bestyrelsen af Kjellerup for Moderen. Ved dennes Død var det naturligt, at en af Sønnerne overtog Gaarden, men det blev ikke den ældste Jens, men derimod Rasmus Brask. Om denne Ordning var i Overensstemmelse med alles Ønsker, er ikke let at se nu. Der foreligger Oplysning — ganske vist fra Rasmus selv — om, at han i sin Ridefogedtid paa Overgaard og Kjellerup havde lagt nogle Penge op, medens Jens kan have været spændt haardt nok for med sin Ejendom. Uden Tvivl har dog nok det Giftermaal, som Rasmus nogenlunde samtidig med

1) Familieoptegnelserne.

2) Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 104.

Overtagelsen af Gaarden indgik med Lene Andersdatter Carlsen, Datter af Præsten Anders Rasmussen Carlsen i Vrensted, været af Betydning i saa Henseende. Hun var født den $22/6$ 1733 og saaledes paa dette Tidspunkt henimod 40 Aar gammel og 2 Aar ældre end Manden, hvilket kunde tyde paa et Fornuftsparti. I hvert Fald maa de Arvemidler til Beløb ialt ca. 3000 Rdl., som Hustruen førte med sig ind i Ægteskabet, have været en kærkommen Støtte for den nybygte Godsejer.¹⁾ Ifølge Familieoptegnelserne stod Brylluppet paa Kjellerup den $24/7$ 1772, men det ses dog ikke indført i Sognets Kirkebog.

M. H. t. Dødsboets Løsøre var der hurtigt opnaaet Enighed om at lade afholde offentlig Auktion Tirsdagen d. 1. Oktbr. 1771 og følgende Dage paa Kjellerup. I Avertissementet omtales bl. a. Guld og Sølv, Dragkister, Chatoller, kostbare Sengklæder, Kreaturer og Heste, Chaiser og en Ligvogn.²⁾ Det er dog et Spørgsmaal, om denne Auktion blev til noget, den ses ikke omhandlet i Onsild Herreds Auktionsprotokol. Ordningen med de faste Ejendomme tog noget længere Tid, under $25/4$ 1772 udsteder Arvingerne efter Jens Andersen Brask og Cecilie Cathrine Hostrup Skøde til Broderen og Svogeren Rasmus Albret Brask paa Kjellerup med alt dertil hørende Gods samt Herligheder og Rettigheder af enhver Art, derunder — hvad der specielt er fremhævet som noget bemærkelsesværdigt i en Anmærkning i Gjerlev-Onsild Herreders Skøde- og Panteprotokol — »alt det unge Mandskab, der ej til Dato med lovligt Pas findes forsynet, at følge og tilhøre Sognet«. Med Hensyn til Gaardens og Godsets Hartkorn er der paa dette Tidspunkt — som forøvrigt hyppigt til andre Tider — nogen Usikkerhed, ifølge selve Skødet skulde det samlede Hartkorn udgøre 276-7-3-2 $1/2$, medens det efter en tidligere tinglyst Jordebog androg knap 300 Td. Under Overdragelsen var ogsaa indbefattet nogle Jordstykker paa Hobro Mark. For det erhvervede angives han at have betalt ialt 20.000 Rdl. til Dødsboet. Det kan ikke nøjeses, hvorledes Beløbet er fremskaffet, men i Forbindelse med Overtagelsen udsteder han Panteobligationer til Beløb 10.000

¹⁾ Kj. Ark.

²⁾ J. E.

Rdl., hvoraf 2400 Rdl. til Frantz de Thestrup paa Mariager Kloster, 2000 Rdl. til Madame Margrethe Grotum Bergh sl. Jørgen Mørchs til Nørlund, og Resten til den nærmeste Familie, nemlig 3000 Rdl. til Broderen Christen Hostrup og henholdsvis 1200 Rdl. og 1400 Rdl. til Svogrene Hyltoft og Brøchner, hvortil kommer i 1773 3000 Rdl. til Svogeren Hr. Obel i Gudum. Derimod nævnes Broderen Jens ikke som Kreditor, han havde maaske tidligere faaet Arveforskud eller har haft Brug for kontante Midler. I de første Aar efter Overtagelsen tinglæses en Del Afkald eller Kvitteringer fra de arveberettigede til Rasmus Brask for Arv efter Forældrene samt for Oppebørsler og Forvaltning som Fuldmægtig for Kjellerup Gaard og Gods i Aarene 1764—71, deriblandt ogsaa fra Jens Brask, dateret Kjellerup den 16. Maj 1773.¹⁾

Selv om det ikke er sikkert, at Jens Brask har været utilfreds med, at det blev den yngre Broder og ikke ham selv, der kom til at sidde som Ejer paa Fødegaarden, saa er det i hvert Fald givet, at Forholdet mellem de 2 Brødre ikke paa denne Tid har været videre godt. Det er vist allerede begyndt i Moderens Levetid, efter at Rasmus er kommet hjem og har indtaget Pladsen som Moderens Ridefoged og Befuldmægtigede, det giver sig muligvis Udtryk i Jens' Forklaring til Ugunst for Kjellerup under Processen mod Mariager Kloster, men efter Moderens Død har vi sikre Beviser for, at der er Kurrer paa Traaden. I Novbr. 1771 paabegynder Fæsteren Jens Nielsen i Svenstrup Annexgaard en Aktion dels rettet mod Rasmus Brask m. H. t. Nedsættelse af Hoveri og Landgilde dels mod sine Naboer i Svenstrup Hovgaard Jens Brask og Mikkell Christensen, som beskyldes for at have taget et Stykke Eng fra ham. Medens Rasmus er ret afvisende f. s. v. angaar Klagen mod ham selv, giver han Fæsteren nærmest Ret i Forholdet til de 2 Selvejere. Klagen har gjort ham ondt, »især for min Broder, som jeg saa nødtigt vilde begynde noget med«, han har godt nok været klar over Tingene, men han »undsaa sig for i den Tid min sal. Moder levede at begynde, da den ene . . . var hendes kødelige Søn

¹⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 167, jfr. Ons. H. Kopiprotokol 1736—75.

og min Broder og mod hvem det ej passede sig at begynde og udholde vidtløftig Proces«.

Og det er ikke den eneste Gang, Rasmus fører det prekære Forhold frem: I 1782 besværer hans Fæster i Lykkemark sig over at være blevet forfordelt ved Udskiftningen af Svenstrup. Efter Rasmus' Mening var det Jens Brask, der havde tjent derved, men han maatte lade denne gøre, hvad han vilde, dels af Hensyn til Bekostningen ved en Proces, dels fordi en saadan ikke vilde være til Ære for dem som Brødre. Igen i 1787 — efter at Broderen var død — kommer han ind paa dette Emne, han anfører da, at han under Udskiftningen af Svenstrup i 1779 var mødt »for at observere jeg ej paa min Endels Ejendom skulde fornærmes«, men at han, da han ikke kunde faa Svenstrup Hovgaard Mændene til at blive ved Ret og Retfærdighed, »rejste bort« og skrev »en Expræse« til en Sr. Astrup, der maa have foretaget Udskiftningen. Han angiver, at Astrup i sit Svar søgte at »dysse mig i Søvn« og han knytter behændigt hertil en Bemærkning om, at hans Broder i den Tid Opmaalingen skete, var Sr. Astrups Vært. Og i Trudsholm Arkiv finder vi et Brev af $\frac{20}{4}$ 1779 til denne Sr. Astrup, hvori han anfører: »min egen Broder er mig mest paa Halsen« og »lad aldrig hans gamle Moders Graad i hendes sidste Leveaar møde ham enten her eller i Evigheden«.

Som en af Aarsagerne til — eller en af Følgerne af — det daarlige Forhold mellem Brødrene maa vi vel anse det, at Jens i en Sag i 1772, hvorunder Rasmus blev beskyldt for ulovlig Bortførsel af Korn fra en Gaard under Godset, afgav en Vidneforklaring, som synes at have været i Broderens Disfavør. Rasmus udtaler da i et Retsmøde, at han ikke vil følge Modpartens Eksempel »med at lede en kødelig Broder i Fristelse«.¹⁾

Rasmus Brask blev ikke i sin Ejertid belemret med aarelange, besværlige Processer som sine Forgængere. Naturligvis havde han og Retsplejen en Del med hinanden at gøre, i Godsarkivet forefindes en Del Akter fra hans Tid, hvorfra en stor Del af det foran samt i det følgende gengivne er taget, og hvortil der ikke vil blive særlig henvist, bl. a. var han af Øvrighede-

¹⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 160.

den beskikket til Aktor i en større Sag mod en Anne Marie Pedersdatter, der tiltaltes for ulovlig Omløben med Kram paa Landet¹⁾.

I 1777 udtager han Stævning mod en paa Godset hjemmehørende Kvinde i Anledning af, at hun havde bragt sin udenfor Ægteskab fødte Søn bort fra Godsets Omraade, lige efter at Barnet var fyldt 4 Aar, ved hvilken Alder Stavnsbaandet paa denne Tid tog sin Begyndelse. Hun erklærer intet at have imod, at Sønnen kom til at »tilhøre« Rasmus Brask, hvis han vilde lade ham opføde eller yde hende fornøden Pengehjælp. Brask tilbød at modtage Drengen til Opdragelse,²⁾ det gjaldt om at passe paa Godsets Mandskab.

Aaret efter har han noget Vrøvl med Hensyn til den kongelige Anpart af Gassum Korntiende, som var blevet tilslaaet ham ved offentlig Auktion. Han udtager Stævning mod en Del af Byens Beboere for den »Omgang«, de har udvist overfor hans Korn. En Birkedommer Fugl fra Willestrup optræder for sine 2 Svogre i Gassum og protesterer, da Rasmus Brasks Svoger Rasmus Carlsen skal føres som Vidne, under Henviisning til, at denne baade er Brasks Svoger og hans Fuldmægtig og selv har foranstaltet lovstridige Ting ved Tiendeudtagelsen sidst afvigte Høst.³⁾

I 1788 maa han lade læse en Advarsel til samtlige sine Bønder mod Krohold.

To Aar senere opnaar han ved Henvendelse til Amtmanden i Randers en Resolution angaaende Bistand i Anledning af, at en Bondegaard i Gunderup er brændt, enhver Sognemand skal paa nærmere angivet Maade være behjælpelig ved Genopførelsen.

Forholdet til Naboerne paa Trudsholm synes i hans Tid at være blevet forbedret. I Skrivelse af $\frac{1}{5}$ 1788 erklærer Lensbaron Holcks Enke sig rede til at afstaa noget Jord til Kaalhave for en af Kjellerups Bønder i Hem »i Betragtning af exi-

¹⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 186 b.

²⁾ smst. fol. 229.

³⁾ smst. fol. 279 b.

sterende Venskab og udi Haab om . . . lige Equivalent og Føyelighed«.

Som anført havde Rasmus ret rolige Forhold udadtil og lagde derfor ikke videre Beslag paa Retsplejen, hvilket nok ogsaa var ret heldigt for ham, idet han synes at have været i spændt Forhold til Dommerne, særlig Herredsfoged Major Tetens i Mariager. Derimod kan vi finde mange Oplysninger om Besværligheder, han har haft m. H. t. Godsets indre Forhold, og som Følge deraf har han haft meget at gøre med de administrative Myndigheder.

De Problemer, der i denne *Bondefrigørelsens Tid* først og fremmest har rejst sig for ham, havde Forbindelse med *Udskiftningen* og Hoveriet. Hvad førstnævnte Forhold angaar, dukker det ret tidligt op. Allerede medens Moderen er i Live, tales der om Udskiftning af Kjærby. I denne By maa Bønderne have været vaagne og lydhøre overfor de nye Toner og ikke været bundet af medfødt Respekt for Husbonden. Lige efter Moderens Død og i Forbindelse med, at den eneste Selvejer i Kjærby, Mads Quorstrup i Kjærbygaard opnaar Godkendelse af sin Gaards Udskiftning og Udflytning¹⁾, kommer de med en Henvendelse til Deres »kære Husbond« om at faa lige meget Hartkorn samt Ager og Eng og lige store Byrder, idet der henvises til en Amtmandsresolution og til »Deres salig Moders Tilladelse«, som Brask skal have tvunget dem til at handle imod. Denne Henvendelse synes dog nærmest dikteret af Misundelse overfor en af Bymændene, og den egentlige Udskiftning foregik først i 1790, da der ses at være godkendt en Delingsplan for Byen, og det anføres, at Brask og Bønderne har indgaaet en »Forening«. Bekostningen ved Udskiftningen var 291 Rdl. 2 Skilling²⁾. Allerede Aaret efter er man dog utilfreds, og der er indgivet en Klage fra 3 Bønder i Kjærby til Amtmanden,

1) Denne Gaard, der havde været tillagt Konrektorembedet i Aarhus, skal Braskerne naturligt nok have haft Lyst til at erhverve, men Fæsteren kom dem i Forkøbet og Rasmus Brask skal da have udtalt: »De Satans Quorstrupknægte de kan da ogsaa gøre alt hvad de vil« (R. A. A. 1922 S. 48.).

2) Trudsh. Ark.

der imidlertid resolverer, at da Udskiftningen er sket med enhvers Samtykke, kan intet ændres, men de maa gerne flytte ud paa Marken og kan faa Understøttelse dertil. Kjærby Fæstere var dog ikke saa let at tilfredsstille, 10 Husmænd henvendte sig til Rentekammeret, dog uden Resultat, i Juli meddeles, at Rentekammeret efter de af Amtmanden meddelte Oplysninger finder Kjærby Husmænds Klager over, at der ikke ved Udskiftningen var tillagt dem tilstrækkeligt Tørveskær og Græsning, aldeles ubeføjet.

Om Udskiftningen af True og Vester Tørslev ses ikke at foreligge noget af videre Betydning. I 1785 skulde der være en Opmaalings- og Skelforretning i True. En Kaptajn Gedde, der skulde udføre den, beklager sig over Brasks Udeblivelse fra et Møde, men efter at have modtaget en Forklaring, udtrykker han sin Glæde over »at komme i Bekendtskab med en værdig Mand, hvis Venskab jeg skal gøre mig al optænkelig Umage for at fortjene«. I Oktober 1791 erklærer Landinspektør Friederich Wesenberg, at Vester Tørslevs Udskiftning skal blive foretaget og tilendebragt »til beløvet« Tid.

Sem udskiftedes i 1798 uden større Besværlighed. Alle Rasmus Brasks Bønder ønskede Udskiftning og vilde selv betale Omkostningerne, hvorfor Brask bevilgede Bøndernes Ønske. Han huskede at forbeholde sig Aalegaardsstadet i Sem Kær med tilhørende Jordlod.

Som foran berørt giver Udskiftningen af Svenstrup Anledning til adskillige Klager, dog ligesaa meget i Forhold til Svenstrup Hovgaard Mændene som overfor Kjellerups Ejer. Der er her mindst 2 Udskiftningsforretninger, 1772 over Agerjorden og i 1779 over Eng og Hede. De Annexgaarden paahvilende Omkostninger ved den første ca. 39 Rdl. har Brask baaret (maaske har han ikke naaet at faa dem inddrevet hos Fæsteren), men da der igen i 1779 afholdes Forretning, vil han have Udgifterne ca. 20 Rdl. godtgjort af den nuværende Bonde, og ansøger, da denne ikke godvillig vil gaa med dertil, »skønt han har Evne dertil«, ^{17/} 1779 Amtmanden som Resolution for, at Beløbet kan inddrives ved *Militæreksekution* — »skulde de øvrige af mine Bønder falde paa at vilde have deres Jord udskif-

tet, og jeg samme skulde betale, kom jeg til at købe Godset paa nye og altsaa mine Creditorer vilde til Slutning lide Tab«. 2 Maaneder senere, ³⁰/₁₁ 1779, kommer Amtmandens Afgørelse i Henhold til en gammel Forordning af ⁹/₆ 1683: »Da det er baa- de billigt og Ret, at Annexbonden Jens Christensen bør betale de Omkostninger . . . bevilges herved den . . . ansøgte Militær-Execution . . . bestaaende af en Underofficer . . . afgivet af nærmeste Højstkommanderende og nyder Executanten daglig i Gebyr hos Jens Christensen 24 Skilling . . .« Der gaar nu over et halvt Aar, men den ²¹/₆ 1780 beordrer J. G. von Scholten i Viborg Corporal Boyerud »at exequere Bonden«.

I Forbindelse med Udskiftningen kan ogsaa anføres en Henvendelse, Brask i 1787 foretager til Amtmanden og Landkommisærerne i Dronningborg Amt i Anledning af Opmaaling af Dyrby. Under Henvisning til Bemærkningen i Lavhævden af 1515 om, at der til Kjellerup hørte 3 Gaardes Parter i Dyrby Skov, kræver han, at Retten dertil bliver respekteret. Han giver os ved denne Leilighed den Oplysning, at der da kun var et ubetydeligt »Boschace« (Buskads), men at der i gamle Dage var stor Egeskov, hvoraf en Del af den ældgamle Bygning paa Kjellerup skulde være bygget.

Hvad *Hoveriforholdene* angaar ser vi, at Amtmanden i 1772 maa fastsætte Hoveriydelsen fra Svenstrup Annexgaards besværlige Fæster, der mente, at hans Forpligtelser overfor hans 2 Herrer Præsten og Kjellerups Ejer var uforholdsmæssig store. Denne Knude er for vanskelig at løse, eller ogsaa har der været Uheld med Fæsterne i denne Gaard, i 1793 klager Brask til Amtmanden over den daværende Fæster, der fra første Færd skal have chikaneret ham, og ikke vil udføre det pligtige Hoveriarbejde i fuldt Omfang.

I 1781 har en Fæster i Vester Tørslev klaget over, at der blev paalagt ham for meget Hoveri, men faar det Svar, at der »intet kan reflekteres« paa hans Klage.

Bønderne i Kjærby finder under deres Stridigheder med Husbonden ogsaa Hoverispørgsmaal frem, de er bange for, at de maa udføre Hoveri, som paahviler andre Ejendomme. Amtmanden siger vel i Marts 1791, at han ikke finder nogen Grund

til Bøndernes Klage, og maa tro, at de dertil er forledt af il-desindede Raadgivere, men han fremhæver dog ogsaa, at Brask selv maa sørge for Hoveriarbejde for de til Kjørby Mølle og Husmænd tillagte Jorder samt for øde Gaarde.

Umiddelbart derefter bliver Amtmanden opmærksom paa en stor Uoverensstemmelse mellem de af Brask til Fæstebrevene hæftede Hoverireglementer og et ved Amtet beroende, af Kongen i 1774 approberet Reglement, der for en hel Gaard har 31 Gangdage og 13 Spanddage imod i de førstnævnte henholdsvis 86 og 36. Om denne unægtelig store Difference oplyser Brask, at tilsvarende Forhold ogsaa findes paa andre Godser, bl. a. Mariager Kloster, at han ikke af egen Drift har givet det vedhæftede Reglement, men at dette er udfærdiget under den daværende Amtmands Haand og Segl, og at han altid i god Tro har fulgt det »ikke for at pine mine Bønder, da lidet er gjort af de indførte Bestemmelser og andet aldrig gjort i 16 Aar.« Forholdet med Uoverensstemmelserne synes at være følgende. Ifølge en Forordning af $\frac{12}{8}$ 1773 skulde Amtmanden sammen med 2 »landkyndige« Mænd, efter at der af Godsejerne var udarbejdet Oversigt over, hvor mange Hoveridage udenfor det egentlige »Avlingshoveri« de ansaa fornødne for Hovedgaardenes Drift, afgøre i hvilken Udstrækning Godsejernes Ønsker burde imødekommes, og i Overensstemmelse hermed er det af Kongen approberede Reglement da udarbejdet. Imidlertid bestemtes det i en kgl. Resolution af $\frac{7}{7}$ ($\frac{5}{7}$?) 1774, at det dog skulde være Godsejerne uforment — hvor nogle Dage var afkortet af Amtmanden og de 2 landkyndige Mænd — for at faa det nødvendige Arbejde udført at fordre det fulde Antal til hvert Slags Arbejde forlangte Dage. Og det er formentlig paa Grundlag af denne Bestemmelse, at den daværende Amtmand har følt sig berettiget til i hvert Fald for Kjellerups og Mariager Klosters Vedkommende at godkende et Reglement, der var i Overensstemmelse med Godsejernes Ønsker.

Rentekammeret resolverede, at det af Kongen approberede Reglement skulde være det gældende, men at den i den kgl. Resolution omhandlede Adgang til at kræve det fulde Antal

forlangte Hoveridage stadig bestod. Man kan ikke sige, at der forelaa en klar og god Ordning.¹⁾

De Kjærby Bønder følte sig ikke tilfredsstillet ved Amtmandens Resolution af Marts 1791, og de er vel ogsaa blevet bekendt med Uoverensstemmelsen mellem Reglementerne, under $\frac{10}{4}$ 1791 klager de til Rentekammeret over Brask, der »søger at udmatte os« dels ved ulovligt Hoveri og dels ved ubillige og urimelige Udgifter fremfor andre Bønder under Godset, og specielt anfører de, at den tidligere omhandlede »Baggegaard« blev drevet ved Hoveri. Brask lader optage et Tingsvidne, der rensar ham for denne Beskyldning,²⁾ og i Oktober 1791 meddeler Rentekammeret, at der ikke skal tages Hensyn til Klagen, som Bønderne ikke har bevisliggjort.

Nogen Tid forinden var der indtraadt en ny Fase i Regeringens Arbejde for at skaffe Bønderne bedre Vilkaar, den $\frac{24}{6}$ 1791 blev der udstedt en Plakat, hvis Formaal var at faa Godsejerne til at indgaa overenskomstmæssige Ordninger om Bestemmelse af Hoveriet med Fæsterne. Rasmus Brask gør da ogsaa Forsøg paa at faa en saadan Ordning en »Forening« gennemført, han udarbejdede et skriftligt Forslag, som den 14. og 15. Marts bliver forelæst for Bønderne. Han høster imidlertid ikke Bifald for sit Værk, særlig Kjærby Folkene er imod det, de hævder, at Hoveriet derefter er for haardt, medmindre de faar Afslag i Landgilden, hvad de venter, at »Kommissionen« (Hoverikommissionen) vil skønne, om den faar Sagen til Behandling.

Da Sagen nu er gaaet i Haardknude mellem Parterne indbyrdes, maa Amtmanden forsøge at mægle. »For at kunne se den mindelige Forening med Kjellerup Gods om Hoveriet iværksat« fastsætter han et Møde paa Gaarden den 11. August Kl. 9 Form. »om det saaledes er Deres Velædelhed belejligt« og beder sig afhentet dertil Kl. 7 om Morgen med 2 Par Forspandsheste. Ogsaa til dette Møde havde Brask udarbejdet et skriftligt Forslag, men Kjærby Bønderne, der her forlangte 14 Dages Opsættelse, var fremdeles utilbøjelige til Overenskomst.

¹⁾ Rtk. Jydske Landvæsenst. Jr. Nr. 2405—1805.

²⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 528.

Brask drog efter Mødet fra den ene By til den anden for at overtale Bønderne, »men de fleste Byer har spurgt mig, om jeg var kommet til Forlig med Kjærby«.

Brask hørte saaledes ikke til de Godsejere, der, som det hedder i en udateret og uunderskrevet Udtalelse i Rentekammerets Arkiv¹⁾, »drevet af en panisk Skræk« straks i 1791 sluttede Foreninger med bedre Vilkaar for Bønderne end nødvendigt, ligesaalidt som han fulgte Størsteparten af sine Ligemænd, der indgik paa Foreninger, efter at der var givet nærmere Forklaring ved en Plakat af ^{24/12} 1791. Derimod hørte han til den tredie Kategori, nemlig den der ved »Hoverikommisionens Bestemmelse eller Medvirkning, begge Dele vel ikke saa ganske frivilligt fra Ejerens Side« indgik Overenskomst, men det var først i 1795.

I Henhold til en Forordning af 5. Juni 1795 var der nedsat 2 Kommissioner, henholdsvis for Jylland og for Øerne, til at fastsætte Hoveriet paa de Steder, hvor Foreninger (Overenskomster) mellem Ejere og Fæstere endnu ikke var truffet. Da man ønskede, at de 2 Kommissioner skulde arbejde i ensartet Form og »i samme Esprit« anvende de givne Forskrifter, bestemtes det, at Kommissionerne skulde afholde de første Møder i Fællesskab, og at den berømmelige Chr. Ditlev Reventlow »Bondestandens Frigører« skulde deltage i og føre Forsædet paa disse Møder, hvori ogsaa en anden Bondeven Konferensraad Wilh. Aug. Hansen skulde være Deltager.²⁾

Kjellerup nød den tvivlsomme Ære at være en af de Gaarde, der fik Besøg af *den store Kommission*, den 2. Oktober 1795 begyndtes der paa Constantinsborg ved Aarhus, og efter den 3. s. M. at have været paa Faurskov kom man den 5. til Kjellerup. Det har været en stor Dag og — eftersom Forarbejder til en Ordning forelaa — vel ikke særlig ubehagelig Dag for Rasmus Brask, da Kommissionens halve Snes Medlemmer forsamledes paa Gaarden.

Der var i Forvejen af en Landinspektør, Kaptajn Arentz,

1) Rtk. Landvæsen, Landbokomm. af ^{25/8} 1786 Div. Dok. 1786—97.

2) Rtk. Protokol Nr. 1 for Hoverikommisionen for Jylland S. 3, 11 og 56.

som den 15. Juli var kommet til Gaarden, udarbejdet et Forslag til en Ordning med bestemt Hoveri, og da Amtmanden, Poul Rosenørn Gersdorff, paa Mødet kunde oplyse, at Godsejeren *ikke* vilde indgaa paa en Forening om Hoveriets Ombytning med Penge, og at nogle af Bønderne allerede havde indgaaet paa Forslaget, vedtoges det ikke at forsøge at tilvejebringe en Afløsning med Penge, hvad der syntes Kommissjonen mest ønskeligt, men at godkende det forelagte Forslag. Samtlige Godsets Bønder var mødt og erklærede sig rede til at indgaa paa den foreslaaede Ordning.

Medens der tidligere til Hovedgaarden havde været drevet 11 Vange med tilsammen 326 Td. Land, vilde Rasmus Brask nu »for at lette Bønderne Hoveriet og vise sin Tilbøjelighed til mindelig Forening om Hoveriets Bestemmelse« omdele Jorden i 12 Vange, hver paa ca. 26 Tdr. Land, hvoraf hver af de 16 Helgaarde skulde dyrke $6\frac{1}{2}$ Skp. Land og hver af de 23 Halvgaarde $4\frac{1}{2}$ Skp. Land. Af de 12 Vange skulde de 5 drives med Korn, nemlig 1 med Rug, 2 med Byg og 2 med Havre, medens Resten skulde hvile. Vangene betegnes med følgende Navne: Kapelsvangen, Kirkemarken, søndre og nordre Kongejordsvang, Kloborg, Truedal, Armekold, Plovmandskilde Vang, Dalsgaards Vang, vestre og østre Bagmark (uden Tvivl Jorder til den oprindelige Bagigaard eller Baggegaard) samt den 12. Vang. Det anføres i Kaptajn Arentz »Indberetning«, at der ikke til Hovedgaarden var tillagt Jord eller det dyrkede Areal forøget ved opbrudt Jord, hvilket erkendtes af Bønderne, man forstaar saa ikke, hvorledes det dyrkede Areal fra 220 Td. Land i 1770 — efter »General Hoveri-Reglementet« — er kommet op paa 326 Td. Land. Bøndergodset angaves at være i temmelig god Stand.

Hoveriforeningen indeholder nøje Oversigt over Bøndernes Forpligtelser. Med Hensyn til det egentlige »Avlingshoveri« angives Godsejeren at have forlangt 196 Pløjedage, 1052 Spanddage og 2323 Gangdage, men ifølge Kaptajn Arentz' Indberetning ansaaes fornødent til Hovedgaardens behørig Drift 230 Pløjedage, 980 Spanddage (herunder til Harvning) samt 1857 Gangdage, hvilket for en hel Gaard skulde svare til 8

Pløjedage, 8 Harvedage, 28 Spanddage og 68 Gangdage. Det fastsattes nøje i Foreningen, hvad der maatte kræves til en Række bestemte Formaal. Der paahvilede saaledes hver Helgaard 30 og hver Halvgaard 15 Tærskedage, og det var fastsat, hvor meget der skulde tærskes hver Dag. Der var bestemte Dage til Rensning af Kornet, til at save og kløve Brænde, til Møgblending, til Vedligeholdelse af Borg- og Ladegaarden samt af Hegn, Kjørsel af Brænde, Lyng og Tørv samt af Korn til Randers og Hobro o. s. v.

I Slutningen af Foreningen, der skulde gælde fra $\frac{1}{5}$ 1796, bestemtes det, at de Hoveridage, som blev tilovers fra et bestemt Arbejde, ikke maatte overføres til et andet Arbejde.

Naturligvis blev der dog senere Vrøvl med de Kjærby Bønder om Hoveriet. I April 1797 indsender samtlige Gaardbeboere i Kjærby en Klage til Amtmanden over Situationen efter Foreningen, som de hævder kun at være indgaaet paa af Frygt for besværlige Omkostninger. De føler sig »ganske fornærmet« i mange Dele, Tærskningshoveriet er værre end tilforn, deres Gaarde kaldes hele Gaarde, skønt de er mindre end nogle af de halve, og de begærer derfor Lindring i Hoveriet eller ganske Fritagelse derfor imod at svare Pengeafgift. Samtidig indgiver 2 Mænd i Hem en ganske tilsvarende Klage.

Brask indleder en Erklæring derover med at udtale, at han havde ventet, at den sidste kgl. Forordning om Vinkelskriveri skulde have ophævet dette, og han mener, at de Kjærby Mænd har sammensat Klagen, som Mændene i Hem saa har betjent sig af. Han finder Lejlighed til at komme med et Hjertesuk, der giver flere Oplysninger om hans Forhold. »Jeg havde ventet, at mine Bønder i Kjærby havde paaskønnet, hvorledes min Omgang i de 33 Aar jeg har forestaaet og ejet Godset, har været, jeg har elsket Bønderne som en Fader sine Børn, jeg havde ventet, at Kjærby skulde have ophørt med deres uden Aarsag givne Klager« Da han i 1764 blev hjemkaldt til Godset, fandt han det i ringe Omstændigheder, »alt hvad jeg i 8 Aar havde fortjent hos fremmede og alt hvad jeg af min sl. Moder bekom til Løn i 7 Aar anvendte jeg paa Godset for at faa det i Stand i 1771 tilfaldt Gaard og Gods mig,

og min Kærlighed til Bønderne naturligtvis formerede sig, saa at Godset nu er Gud ske Lov i en god Stand, som er vel for os begge«. Han fremhæver videre, hvorledes han i det hele har søgt at følge Foreningen, som var til Lettelse for Bønderne, og som de frivillig havde indgaaet i saa mange Herrers Overværelse.

Amtmand Gersdorffs Resolution gav ikke Bønderne Medhold, han kan ikke forandre Foreningen, er de utilfredse, kan de opsige Fæstet. »Velment vil jeg raade ikke alene dette Gods men den ganske Bondestand til eget Vels Fremme ikke at lade sig forføre af de saakaldte Vinkelskrivere«. Samtidig sender han Klagerne til Rentekammeret med Afskrift af Resolutionen, som han er overbevist om vil vinde Kammerets Bifald i alle Dele, og han giver ogsaa i Følgeskrivelsen, der er affattet i et noget ubehjælpsomt Sprog, tydeligt Udtryk for, hvor hans Sympati er. Kollegiet (Rentekammeret) vil af Klagerne »faa Bekræftelse paa det ellers bekendte, at Bønderne, i hvad end for Deres Vel arbejdes, bliver uskønsomme, dørke og ufradelige (ufordragelige?) vel at de endnu ikke saa ganske kender deres Evner, hertil at undervise er villige Aander. Liden Frygt, der ventelig med Tiden forsvinder, er alene, hvad der endnu vedligger Orden.«

Det er stærke Ord brugt af en kongelig Embedsmand, det er tydeligt, at Amtmand Gersdorff som Ejer af Vosnæsgaard har været ude for Besvær med Bønderne. Det har ikke altid været let for en godsbesiddende Amtmand at se ganske uhildet paa Tvistigheder mellem Godsejere og Fæstere.

Rentekammeret maa have fundet Svaret tilfredsstillende. Sagen bærer Paategning om at være henlagt.¹⁾

Som de anførte vil have vist, havde Rasmus Brask gennem Aarene ikke faa Uoverensstemmelser med sine Fæstere, men det maa nu nok erkendes, at det var paa en vanskelig Tid, at han kom til Roret. Bondefrigørelsens Æra med dens blide Vind for Bønderne har meget vel kunnet forlede nogle af disse til at fremsætte større Krav, end de paa de paagældende Tidspunkter var berettiget til, saa man kan sikkert ikke lægge ham

¹⁾ Rtk. Jydske Landvæsenst. J. Nr. 2455—1802.

alle Tvisigheder mellem ham og hans Undergivne til Last, i en stor Part af dem gik han jo ogsaa sejrrig ud af Kampen. Men af det foreliggende Materiale faar man det Indtryk, at han var i høj Grad agtpaaagivende og nøjeregnende med Hensyn til Varetagelsen af sine Forhold, og at han brugte i hvert Fald alle lovlige Midler, hvor haarde de saa end var — og maaske ogsaa noget mere — til at fremme sine Interesser. Vi saa et Bevis herpaa i hans Benyttelse af de gamle Bestemmelser om Militærekszekution overfor en Skyldner. Men et mindst lige saa vægtigt Vidnesbyrd har vi fra en anden Sag, hvor vi ser, at Amtmand Pentz i Randers har maattet yde Støtte til en af Fæsterne, en Skomager L. N. Friis i Hem. Det anføres i Amtmandens »Pro memoria« af $12\frac{1}{2}$ 1790 overfor Rasmus Brask, at denne i 1780 har fæstet Skomageren et Hus for aarlig Afgift 2 Rdl. og lovet ham et Stykke Jord til Have, hvilket Løfte imidlertid ikke er opfyldt, fordi Fæsteren i et Par Aar ikke har betalt fuld Afgift, »hvorfor Deres Velædelhed (denne velklingende Titulatur bruges stadig i officielle Skrivelser til Brask som Ejer af et komplet Gods) skal have efter Sigende udmærket Fortrydelse . . . og tilbuden Hr. Major Schönstrøm her i Randers at lade ham hværve til Dragon, paa det af De af Hværvings-Pengene kunde have Deres tilgodehavende Huus Penge. Man ved ogsaa at en Dragon Jens Kræmmer skal til den Ende have været i Hem, men ikke faaet ham hværvet endnu.« I den Anledning har Amtmanden anset det for rettest — forinden han foretager Indberetning til Kollegiet — at forestille Brask, at han, saalænge hans Løfte ikke er opfyldt, ikke har Lov til »at sælge ham til Dragon eller give Tilladelse til, at han hværves«.

Efter denne Salve skynder Brask sig at blive enig med Fæsteren om Godtgørelse af den halve Leje for Afsavnet af Haven, der var »udvist ham af mig i 1780 men forbuddet af By-mændene« og forsikrer Amtmanden, at han hverken har solgt Skomageren til noget Regiment, eller mindre givet sit Samtykke til at hverve ham mod hans Vilje, men kun sagt til Dragon Jens Jensen, at han ikke havde noget derimod, naar

det kunde ske med Fæsterens gode Vilje. Videre pyntelig for ham var denne Affære ikke.

Saadanne »*Handeler*« med Bønder, der naturligvis var ulovlige, skete om ikke hyppigt saa dog en Gang imellem. En Schmidt, der først var Fuldmægtig paa og siden Ejer af Hovedgaarden Nr. Elkjær i Vendsyssel, skal saaledes have solgt 2 Karle til Militærtjeneste henholdsvis for 12 Rdl., som han dog blev tilpligtet at betale tilbage, og for en lukket Vogn.¹⁾ Mærkelig nok blev det betragtet som lovlig at bytte og mageskifte Bønder.²⁾

Vi har dog ogsaa Beviser paa, at Brask har kunnet være til Støtte for sine Bønder. Saaledes vilde han under en Sag, hvori Fæsteren i Svenstrup Mølle var tiltalt for ulovlig Formaling, optræde som hans Forsvarer, hvilket fortørnede Dommeren, Tetens, stærkt. Mølleren blev dømt ved Underretten, men Brask fik Sagen ført igennem til Højesteret, hvis Dom af ¹¹/₇ 1798 ganske var i Møllerenes Favør. »Herredsfogdens uretvide Dom« frafaldtes, i Kost og Tæring skulde Tetens betale Mølleren og dennes Prokurator 60 Rdl., hvorhos han »pro meliori informatione« (for at give bedre Begreb) skulde betale 2 Rdl. til Justitskassen. Brask udredede Omkostningerne for Højesteret 131 Rdl. 3 Mark 2 Sk.³⁾, men Brasks Motiver har dog nok snarere været Fjendskab overfor Tetens end Venkab for Mølleren. I denne Forbindelse kan det anføres, at der i Godsarkivet findes et smukt skrevet Brev, dateret København den ²¹/₈ 1788, hvorefter en Olle Andersen Jennum har fremsendt 61 Dlr. som Betaling for et af Brask som hans Husbond udstedt *Frihedspas*, idet han i sirlige Vendinger takker for udvist Artighed og Godhed overfor ham og hans Moster. Det kan synes mærkeligt, at der er betalt for et Frihedspas, efter at Forordningen af ²⁰/₆ 1788 om Stavnsbaandets Ophævelse var kommet, men Friheden blev givet gradvis, den gjaldt straks kun for Personer under 14 Aar og over 36 Aar. Salg af Frihedspas var ikke nogen ualmindelig Foreteelse i Stavnsbaandets Tid,

¹⁾ J. S. V. S. 145—46.

²⁾ E. Holm: Kampen om Landboreformerne 1773—91 S. 75.

³⁾ Trudsholm Ark.

saaledes skal en Fæstersøn fra Handest Dines Kristensen i 1763 have maattet betale 500 Rdl. for sin Frihed, for at han kunde erhverve sig den lille Hovedgaard Rørbæk Hovgaard ved Høbro¹⁾. Ja, ogsaa Kronen kunde gaa med til saadanne Ordninger, en Bonde i Dronningborg Amts Rytterdistrikt maatte saaledes i 1764 punge ud med 50 Rdl. for at faa sin Frihed.²⁾

Efter de om Rasmus Brasks Forhold og Indstilling foreliggende Oplysninger kunde man have ventet, at han var blandt de jydsk Godsejere, der fylkede sig om de 2 Kammerherrer, Lüttichau til Aakjær og Beenfeldt til Serridslevgaard, som i 1790 foretog den kendte, fatale Henvendelse i et »Tillids-skrift« til Kronprins Frederik for at standse Bondefrigørelsen, men hvoraf kun opnaaedes det Resultat, at Bønderne vandt endnu mere Sympati for deres Sag hos Kronprinsen og i den offentlige Mening, medens Lüttichau mistede Kammerherrenøglen og fortrak til Udlandet. Brask findes imidlertid ikke blandt Underskriverne, hvoraf mindst ligesaa mange borgerlige som adelige, men derimod hans Nabo de Thestrup paa Mariager Kloster og v. Folsach paa Gjessinggaard.³⁾

Rasmus Brask har været en god og flittig Kontormand, som havde fortrinlig Orden i sine Ting og ikke var bange for selv at udføre meget Arbejde, hans Ridefogeduddannelse har været ham til uvurderlig Støtte ved Administrationen af Gaard og Gods, hvorved bør erindres, at Ridefogedernes Stilling svarede nogenlunde til de senere Godsforvalteres. Da der i 1791 krævedes indgivet specificerede Oplysninger fra Godserne vedrørende Hoveriforholdene, udarbejdede og haandskrev han selv en 81 Sider lang Indberetning med overordentlig detaillerede Oplysninger, der bl. a. giver Underretning om de 11 Vanges længste og nærmeste Afstande fra Gaarden og om Længde og Bredde for hver enkelt Ager, hvoraf der var op til 46 i hver Vang.⁴⁾ Hvad der virker ubehageligt hos ham er, at han altid

¹⁾ J. S. 2 — 2 — 47.

²⁾ Trudsh. Ark.

³⁾ D. Kanc. F. 1773—99 V. Af Gehejmerraad Chr. Brandts Arkiv som Kanc.-Dir. (1711—1818) Pk. 1790—98. IV Nr. 3.

⁴⁾ R. A. Hoveriefterretn. i Henh. til Pl. ²⁴/₈ 1791 Pk. 13.

besmykker sine Handlinger og Motiverne dertil i allerhøjeste Grad, medens Forholdet sikkert er det, at han kun tog lidet Hensyn til andre. Det maa erkendes, at han var en dygtig Mand, der forstod at værne om den efter Forældrene overtagne Ejendom, og man kan derfor ikke undre sig over, at hans økonomiske Forhold var i god Orden. Vi har herom en udmærket Oversigt fra 1789 »Reigning over mine Midler og Gæld d. ^{18/6} 1789«, i Virkeligheden ganske svarende til Nutidens Selvangivelser vedrørende Formuen.

Paa Aktivsiden har vi først Guld for 50 Rdl., ganske det samme Beløb som Faderen opførte, Sølvbeholdningen er steget til 422 Lod til Værdi 211 Rdl., specielt derunder er nævnt Kaarde, Hirschfænger med Stok, endvidere gammelt Sølv 10 Rdl., Kobber 50 Rdl., Tin 20 Rdl., Lintøj 108 Rdl. og Sengeklæder 140 Rdl. »alle med Omhæng«, Jernkakkelovn med 4 Kobbertromler og Rør 150 Rdl., Træboskab med Spejle 150 Rdl., to 8 Dages »Stueværker« 20 Rdl., et Søvlommeur 10 Rdl.

Besætningen bestaar nu af 36 Køer og Ungkreaturer, men der er — vel paa Grund af Aarstiden — kun 4 Stude, 250 Faar, Beder og Væddere, 11 Svin og 15 »Bæster«. Af udestaaende Gæld har han 150 Rdl. hos en Mand i Nr. Ingstrup og 1550 Rdl. hos Svogeren Rasmus Carlsen i Hastrup.

Gaarden, Godset og Tienderne ansættes til ialt 18.202 Rdl. hvoraf Hovedgaarden m. v. 16 Td. Hartkorn a 100 Rdl. 222 Td. Htk. Bøndergods a 50 Rdl. og 40 Gadehuse — Huse uden Jord — a 30 Rdl. Han anfører herunder, at Godset, som han havde købt for 20.000 Rdl., med Bekostninger stod ham i 21.500 Rdl., hvortil kom Strøgods indkøbt af ham for over 3.000 Rdl., nemlig en Gaard i Faarup af Htk. 7-4-2-0, en Gaard i Onsild af Htk. 7-0-0-2, Kjørby Vandmølle med Jord af Htk. 0-0-2-2^{1/2} og Møllenskyld 4-2-0-0¹) samt 3 Gadehuse.

Gælden er i Hovedsagen den samme som paa Overtagelsestiden. Uden Pantesikkerhed skylder han Præsten Hr. Horrebøw 150 Rdl., hvorhos han skal svare til forskellige mindre Beløb til Skolekasser og Børnepenge. Aktivernes samlede Beløb udgør 24.870 Rdl. 12 Sk. mod Passiverne 15.426 Rdl. 4 Mark

¹) Møllen erhvervedes ifl. Auktionsskøde af ^{21/2} 1787 for 1985 Rdl.

14 Sk. Rasmus Brasks økonomiske Forhold var saaledes gode, og han behøvede ikke at nære Betænkelighed ved at yde Støtte til Slægtninge. Han ses saaledes i 1794 at være gaaet i Kaution for et Beløb af 1000 Rdl. for Amtsforvalter senere Justitsraad Jens Nicolai Brasch, Dattersøn af Præsten Jens Brask i Voer for hans Oppebørsler som Amtsforvalter i Aarhus.¹⁾ Han lod endvidere Morbroderen Niels Hostrup, der havde prøvet forskelligt i sine Dage uden større Held, og som i en Aarrække havde haft Lykkemark i Fæste, faa et Gadehus paa denne Ejendom²⁾ fri for Afgift paa Livstid, efter at han havde opgivet Fæstet.

Vi har nu i længere Tid kun beskæftiget os med Rasmus Brasks Forhold, men det vil dog ogsaa være naturligt at se lidt paa, hvorledes det gik Broderen Jens efter Erhvervelsen af den ene Halvdel af Svenstrup Hovgaard. Han har straks noget Besvær med Gaardens tidligere Ejer Christen Jensen, som havde taget Ophold i Øster Kondrup og dertil bortført Lyng fra Svenstrup Hovgaard³⁾. I 1769 fratræder han som tidligere nævnt Forpagtningen af Kjellerup.

Jens Brask skulde blive en halvgammel Mand, før han indlod sig i Ægteskab, 43 Aar gl. ægtede han d. ¹⁰/₁₁ 1774 — med kgl. Bevilling til at vies i Huset — Engel Christensdatter⁴⁾, der maa være identisk med den Engel, der fødtes i 1740 som Datter af Christen Christensen Møller i Svenstrup Mølle.⁵⁾ Hustruen havde været i Tjeneste hos hans Moder, i Tiden 1760—68 nævnes hun flere Gange som hjemmehørende paa Kjellerup⁶⁾, og senere har hun antagelig været Husholderske for sin senere Mand.

Jens Brask synes ikke at have Evnen til at komme godt ud af det med sine Naboer, og har vist i det hele været noget smaatskaaret. I 1776 lader han ved Prokurator føre Sag mod True Bymænd, bl. a. fordi de har bortført Gødning fra en Dam

¹⁾ Landstingsekstrakt for Gjerlev-Ons. Herr. fol. 537.

²⁾ Ons. H. Sk. og Pp. 1747—1806 fol. 6.

³⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 49.

⁴⁾ Drbg. m. fl. Kons.-, Fam- og Folkeskat.

⁵⁾ Sv. Kb.

⁶⁾ Sv. Kb.

ved hans Bondegaard i True, hvis Beboer Sergeant Handrup imidlertid havde været enig med dem derom¹⁾). Det ses ikke hvad der kom ud af Sagen, han har sikkert kun opnaaet at faa ret store Udgifter til Sagfører m. v.

I 1778 har han Uvenskab med sine nærmeste Naboer i Svenstrup, Mikkel Christensen og Hustru i den anden halve Svenstrup Hovgaard²⁾), som hans Sagfører meget rigtigt siger »ingen kan have Ro længere end sine Naboer vil«. Derefter bliver som tidligere anført foretaget Udskiftning af Gaardens Eng og Hede, men heller ikke dette bringer Tvistighederne til Ende, Jens Brask beskyldes i 1781 for at have slaaet et Mikkel Christensen tildelt Engstykke og i 1782 klager Jens Brask over Naboen³⁾), som skal have ihjelslaaet eller ladet ihjelslaa hans Kreaturer og nedbrudt et nyt Sten-Dige, hvorhos Hustruen skal have overfaldet en Tjenestekarl i Følge med Jens Brasks Kone; denne Sag blev dog vist forligt.

Som Selvejer af en Gaard, der ikke skilte sig videre ud fra almindelige Bondegaarde, kunde Jens Brask let udsættes for at blive henregnet til Bondestanden, han faar dog næsten altid Monsieur eller Seigneur føjet til sit Navn i Modsætning til de øvrige Beboere i Svenstrup, i Skattelisterne henføres han ogsaa til Selvejerne udenfor Bondestanden.⁴⁾

Som foran anført kan Forholdet til Broderen paa Kjellerup i flere Aar ikke have været videre godt, men det maa dog senere være blevet bedre. Da Rasmus Brask faar sit den $\frac{25}{10}$ 1774 fødte⁵⁾ eneste Barn døbt, er Jens Brask ikke blandt Fadderne, der kun bestaar af Quortrup'er og Moderens Familie, Bredal'er i Randers, men senere da Jens Brask faar sin førstefødte Datter, som døde spæd, hjemmedøbt den $\frac{28}{1}$ 1776, er Rasmus Brask dog Fadder sammen med sin Svoger Rasmus Carlsen, og da Sønnen Jens døbes den $\frac{6}{7}$ 1777, bæres han af Madame Brask fra Kjellerup, medens Rasmus Brask staar Fadder til saavel

¹⁾ St.-Nørh. H. Tb. 1747—88 fol. 31.

²⁾ Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 243 b.

³⁾ sammest. fol. 300.

⁴⁾ Drbg. m. fl. Kons.-, Fam- og Folkeskat 1780.

⁵⁾ ifl. Gravskrift paa Mar. Kirkegaard.

BRUDSTYKKE AF STAMTAVLE OVER KJELLERUP-SLÆGTEN BRASK

Søfren Jensen i Skjellerup, † ca. 1673,
g. m. Anne Nielsdr. Drostrup 1604-99

Anders Søfrensen (Westergaard), *Forp. p. Kjellerup*, 1646-1714,
g. m. ¹⁾ Maren Clausdr. 1648-97. ²⁾ ...

Jens Andersen Brask til Kjellerup 1689-1747,
g. m. Cecilie Cathrine Hostrup 1701-71

Anders Brask,
Forp. p. Blaagaard, 1722-69

Jens Brask til Svenstrup Hovg. 1731-85,
g. m. Engel Christensdr. Møller 1740-1820

Rasmus Albret Brask til Kjellerup 1734-1800,
g. m. Lene Andersdr. Carlsen 1732-94

Jens Brask til Svenstrup Hovg. 1779-1844,
g. m. Karen Andersdr. Møller 1778-1815

Jens Andreas Brask til Kjellerup 1774-1818,
g. m. Kirsten Ring 1773-1839

Jens Brask
til Sv. Hg. 1802-49,
g. m. Ane Marie Jensdr. 1823-67

Rasmus Brask, Prokurator i
Mariager, 1804-80, g. m. ¹⁾ Elise
Marcine Kirstine Høeg 1802-41, ²⁾ og ³⁾ ...

Anders Brask
i Kondrup 1808-82, g. m.
Mette Marie Langg 1823-94

Christen Johan Høeg Brask til Kjellerup,
1834-1906, ugift

Søren *Christian* Andreas Brask
til Haraldsmark m. m. 1857-1940, g. m. Jensine
Christine Pouline Steenild 1863-

dette Barn som til Jens Brasks sidste Datter Cecilie Cathrine. Det forbedrede Forhold til Kjellerup manifesterer sig vel ogsaa ved Udstedelsen i 1781 og 1783 af 2 Obligationer paa henholdsvis 99 og 450 Rdl. med Pant i Svenstrup Hovgaard til Rasmus Carlsen¹⁾, Rasmus Brask optræder da som Vitterlighedsvidne.

Jens Brask blev ikke gammel, han døde den $\frac{9}{10}$ 1785, 54 Aar gl. og blev efter Familieoptegnelserne indsat i »Begravelseset« i Mariager den $\frac{17}{10}$, efter at der Dagen i Forvejen var kastet Jord paa ham i Svenstrup Kirke. Den efterladte »sørgende« Enke spildte ikke Tiden, allerede i November s. A. blev hun »gift med en simpel Bonde Karl ved Navn Jens Jensen«, der som tilhørende Bondestanden blev fri for at svare Kopulationskat samt Selvejerskat.²⁾ Han maa være den Selvejersbonde Jens Jensen Brask af Svenstrup By, som i Oktober 1786 møder i Retten og paa egne og Nabo Mikkel Christensens Vegne begærer deres Ejendomme takseret til Brandkassen.³⁾ Navnet Brask maa ved en Fejltagelse være overført til ham, for det kan dog ikke godt være Jens Brasks Søn Jens, der paa dette Tidspunkt kun var 10 Aar gl. Jens Jensen i Svenstrup Hovgaard ses iøvrigt i 1786 at have udstedt Skøde paa et Jordstykke i True⁴⁾ — vel sagtens af Jens Brasks Bol — og han havde i 1790 en vistnok mindre heldig Sag, 2 Lam, som var kommet tilløbende, havde han beholdt og slagtet.⁵⁾

I Juni 1787 udstedte Rasmus Brask Panteobligation til Overformynderen Amtmand Buchwald for 300 Rdl. tilhørende hans afdøde Broder Jens Brasks umyndige Børn.⁶⁾

Rasmus Brask, hvis Hustru var død i Mariager d. $\frac{10}{7}$ 1794, blev noget ældre end Broderen, han døde den $\frac{10}{3}$ 1800, og blev ogsaa begravet i Mariager Kirke.⁷⁾

1) Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 315 b.

2) Drbg. m. fl. Kons.-, Fam- og Folkeskat 1786.

3) Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 435.

4) St.-Nørh. H. Tb. 1747—88 fol. 611.

5) Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 515 b.

6) St.-Nørh. H. Tb. 1747—88 fol. 617.

7) Sv. Kb.

JENS ANDREAS BRASK

Det var denne Gang nemt med Successionen i Besiddelsen af Kjellerup, der var kun eet Barn, Sønnen *Jens Andreas Brask*, der nu var godt 25 Aar. Han fik en rigtig god Start i Livet, idet han nød godt af Faderens Paapasselighed med Hensyn til det jordiske Gods. I Familieoptegnelserne noterer han selv ved Faderens Død: »A^o 1800 den 10 Marti Kl. 5 efter Middag døde denne salige Sjæl, Hans Vandel var kristelig og hans Navn varer evindeligt, han efterlod sin Søn, som dette skriver, Kjellerup og Gods eller rettere 60.000 Rd. Værdi. Hans Sjæl Gud bevare, Gid jeg nyder den Bolig, som han nu har, naar jeg skal dø. Jens Andreas Brask«. De 60.000 Rd., som ogsaa fremhæves ved Anførsel igen ude i Marginen, svarer til et ikke ringe Beløb i vore Dage, sikkert langt over en Million Kroner.

Han havde naturligvis i lang Tid bistaaet Faderen med Administrationen af Ejendommen, allerede i 1787 ses han at have givet Møde paa Onsild Herreds Ting¹⁾, hvor han afleverede et Indlæg fra Faderen. Med den gode Position i Samfundet han saa let kom til at indtage, havde han ikke Grund til at nøle med at stifte Familie. Kort Tid efter Faderens Død, den ²⁴/₃ 1801 giftede han sig med »den udvalde Skat Kierstine Ring fra Trinderup . . . Herren læge sin Welsignelse derudi«²⁾. Hun var født paa Karmark i Skern Sogn d. ¹¹/₃ 1773³⁾ som Datter

1) Ons. H. Tb. 1759—91 fol. 444.

2) Familieoptegnelserne.

3) ifl. Gravskrift paa Mar. Kirkegaard.

af Forpagteren Laurs Ring og Hustru Margrethe Laursdatter. Faderen blev senere Ejer af Trinderup, men begge Forældrene var døde, da Brylluppet fandt Sted. Det var ikke en gammel, kendt Slægt, Jens Andreas Brask derved sluttede Forbindelse med, men Svigerfaderen tilhørte en Familie, som netop paa dette Tidspunkt trænger sig stærkt frem og fik en Position, som tyder paa Kraft og gode Egenskaber hos Medlemmerne. Han var af Slægten Kjeldsen fra Gundestrup i Glenstrup Sogn, men fik af en eller anden Grund tillagt Navnet Ring, som siden blev benyttet som Efternavn i hans Gren.¹⁾ Den udvalgte Skat var et Aar ældre end han selv, og det er anført, at hun tidligere havde være forlovet med en Brix fra Aalborg.²⁾

For Jens Brask bragte Tiden Opgaver nok med sig. Udskiftningen blev tilendebragt, og som det synes uden særlig store Besværligheder. I 1803—04 udskiftes Hem By, det fremhæves herunder³⁾, at 3 Jorder skulde holdes udenfor Fordelingen mellem Fæsterne og tilhøre Kjellerups Ejere, nemlig »Munkjorden«, som var Fæsterne uvedkommende, og »Lyngbaksageren« og »Biskovs- eller Biskopsbakket«, som Fæsterne godvillig afstod til Ejeren mod Godtgørelse i kgl. Skatter, Landgilde og Hoveri.

Hvad Hoveriforholdene angaar, havde Jens Brask vel ikke saa mange Genvordigheder som Faderen, men han skaffede sig dog en Tvistighed paa Halsen kort Tid efter, at han havde overtaget Kjellerup. Med Fæsterne i Sem havde der siden 1749 været den Ordning, at de aarlig betalte 4 Rdl. hver for at være fri for Hovedparten af deres Hoveri, men Brask opsigde denne Hoverifrihed — iøvrigt med behørig Hjemmel i Kontrakterne med Bønderne og Hoveriforeningen af 1795, hvori der var gjort Rede for Forholdets Karakter, og han forlangte, at de skulde gøre Hoveri lige med hans andre Fæstere.

Da Sem laa henved 1 Mil fra Kjellerup, var Hoveriet særlig byrdefuldt for dem, og de fremkom nu med en Klage, hvori de foruden at anføre nogle Forhold af mindre Betydning protesterede imod Opsigelsen, idet de bl. a. hævdede, at de i sin

¹⁾ jfr. om Slægterne Kjeldsen og Ring J. S. 2—2—272 ff.

²⁾ J. S. 2—2—326.

³⁾ Kj. Ark.

Tid var blevet tvunget af Amtmanden til at underskrive Foreningen. Morsomt er det iøvrigt nu at se Brasks Fader og Farmor Cecilie Cathrine Hostrup blive stillet i et smukt Lys af Bønderne; om sidstnævnte hedder det saaledes, at hun gav dem Lindring i Hoveriet, fordi de var saa fattige og udarmede, at de ikke vidste om Aftenen, hvor de skulde faa noget at leve af den næste Dag. Der udtrykkes sluttelig Ønsket om, at Svaret maa blive sendt direkte til dem, idet de frygter, at et Svar til Amtmanden skal blive fordulgt.

Brask hævder, at Bønderne var ledet af slette Raadgivere, og at han var fuldt berettiget til Opsigelsen, og han giver dem et godt Raad, »at de skulde entholde dem fra deres Gilder og Samquemme samt deres unyttige Reiser efter Vinkelskrivere«.

Amtmanden, Lensbaron F. J. C. Gyldenkrone til Vilhelmsborg og Marselisborg, der berømmes som en dygtig og uegenlyttig Embedsmand,¹⁾ giver i sin Erklæring Brask ganske Ret og henviser til, at Foreningen jo blev afsluttet »ved den samlede Hoveri Commissions Mægling, hvor Hans Exc. Geheimeraad Greve af Reventlow selv præsiderede«. Han er selvfølgelig højst krænket over den Mistanke, der ligger i Bøndernes Ønske om at faa direkte Svar. Saavel han som Brask ønsker, at det paalægges Bønderne at opgive Koncipistens Navn.

Rentekammeret udbeder sig nogle Oplysninger vedrørende Hartkornsudligningen for Sem By, i Mellemtiden er der kommet en ny Amtmand Jens Benzon, og da denne er gift med en Datter af den Amtmand Gersdorff, der i sin Tid var medvirkende ved Hoveriforeningens Gennemførelse, finder han Anledning til som Svigersøn at gøre opmærksom paa de ærekrænkende Beskyldninger for Udøvelse af Tvang overfor Bønderne, Klagerne har tilladt sig mod en »i mange Aar prøvet retskaffen Embedsmand«.

Sagen ligger ikke godt for Bønderne. Amtmandens Svar er indkommet den $\frac{2}{1}$ 1802, og ganske omgaaende — Dagen efter — meddeler Rentekammeret, at det ikke kan indlade sig paa Klagen.²⁾

¹⁾ Danske Herregaarde ca. 1920 III S. 55.

²⁾ Rtk. Jydsk Landvæsenst. J. Nr. 2455—1802.

Under 11. Maj 1802 godkendte Rentekammeret en Forning mellem Brask og de hoverigørende Bønder om Ophævelse af Tærskningshoveriet mod en vis aarlig Pengeafgift.

Ogsaa i hans Tid kommer »Baggegaarden« og den øde Mølgaard paa Tapetet. Det er hans mindre gode Ven Herredsfoged Tetens, der under en Uenighed m. H. t. Vejarbejder fremdrager det Forhold, at disse 2 Ejendomme ikke er bortfæstet.

Brask, som staar sig bedre med Amtmanden end med Herredsfogden, beklager sig til Amtmanden over Tetens' »private Animositet« imod ham og forsvarer sig paa det kraftigste imod de Beskyldninger »denne ellers saa bekendte, duelige og retskafne Embedsmand præluderer i sin Klage«. Han henviser til, at Mølgaard er købt øde i 1720, og for Baggegaardens Vedkommende kan han oplyse, at intet af den er brugt af ham i hans Ejertid, og at den Aaret i Forvejen ved en præliminær Fæstekontrakt er tilsagt en Mand, der imidlertid ligger inde som Soldat. Han er klar over, at Angreb kan benyttes til Forsvar, han opfordrer Amtmanden til at lade efterse Tetens' Vejdistrikt, der paa de fleste Steder er i en miserabel Tilstand.

Forholdet med de 2 Gaarde bliver forelagt Rentekammeret, der godkender, at Mølgaardsjorden drives under Hovedgaardens, og tilsidst tiltræder, at Baggegaard henstaar ubortfæstet indtil Soldaten »National« Jens Sørensen Hems Tilbagekomst fra Regimentet.¹⁾

Jens Brask skulde ogsaa blive indblandet i besværlige Retsager. Mølleren i *Kjellerup Mølle* beklagede sig stærkt over, at han paa forskellige Maader var blevet generet af Brask, ved Afledningen af Vandet fra Kjellerup Sø, ved daarlig Vedligeholdelse af Dæmning, Stigbord, »Bagtrækket« og Mølledammen m. m. Det blev en langvarig og omfattende Procestilstand mellem Ejeren og Fæsteren, hvorunder fra begge Sider inddrogges en Række større og mindre Forhold, saasom Beregning af Skatter, Betaling af Tienden af Møllereis Jord, ulovligt Lyngslet og Injurier — Jens Brask skulde i en Kvitteringsbog have brugt et saa forfærdeligt Udtryk som »Mebasiopodolsky«, der antages for møntet paa Mølleren. Der afsagdes flere Domme,

¹⁾ Rtk. Jydsk Landvæsenskt. J. N. 2405—1805.

som synes skiftevis at have været til Fordel for de 2 Parter, dog maaske mest til Glæde for Mølleren. Det var sikkert ikke til Fordel for Brask, at han selv stod paa en daarlig Fod med Herredsfogden, og at han i den første Tid benyttede sig af en Prokurator, som straks kom i stærk Opposition til Dommeren, der flere Gange idømte ham Bøde for ikke at iagttage sømmelig Tavshed. Paa nogen Tilbøjelighed hos Dommeren til at gaa imod Brask kunde det tyde, at en af de mange Sager — anlagt af Brask mod Mølleren for Fiskeri med Aalekiste — afvistes af Tetens, men da den appelleredes til Landsoverretten, af denne blev hjemvist paa hans Bekostning.

Hvad der maa have gjort Forholdet særlig bittert og besværligt for Brask var, at Mølleren's Sagfører Anders Daniel Winding tillige var sin Klient's Svigersøn og en Tid havde Ophold i Møllen, han har sikkert forstaaet at bære Ved til Ilden. Ganske morsomt er det for os at vide — hvad der ikke ses nævnt under Sagerne og sandsynligvis var ukendt for de stridende Parter — at Winding og Brask var beslægtet med hinanden, ja tilhørte samme Mandsstamme, idet førstnævnte nedstammede i lige Linie fra Anders Sørensen's Broder Albret Sørensen. Deres Bedstefædre — Jens Brask til Kjellerup og Albret Sørensen's Søn Præsten Anders (Westenhof) Winding — gift med en Datter af Bondeplageren Assessor Peder Nielsen Møllerup til Vestervig Kloster¹⁾ — var Fætre og de selv saaledes Næstnæstsøskendebørn.²⁾

I 1807 er begge Sagførere enige om at begære Udsættelse til nærmere Bestemmelse foreligger — der forventedes Forlig i Sagerne³⁾. Men i 1809 er der igen god Gang i Processerne, hvoraf der nu ialt er 9 mellem Parterne, og det hele synes at være kommet i Haardknude, da det i August 1809 meddeles, at der er opnaaet Forlig i alle Forhold⁴⁾. Mølleren havde frasaagt sig Fæsterettigheden og vilde flytte til $\frac{1}{5}$ 1810. Efter Afslutningen af Krigen med Mølleren søger Brask for en For-

¹⁾ jfr. J. S. 3 — III — 4. S. 279 ff.

²⁾ Hauch-Fausbøll: Slægten Winding.

³⁾ Gj.-Ons. H. Tb. 1806—15 fol. 71.

⁴⁾ sammest. fol. 161.

bedring af Møllen, han opnaar ved Rentekammerets Skrivelse af 8. December 1810 Tilladelse til at indrette et Grubeværk i Møllen. Det er dog ikke ganske gratis, Bevillingen kostede 16 Rdl. 48 Sk., og for Værket skal der aarlig indbetales 10 Rdl. til den kgl. Kasse.

Vi har set, at Kjellerup under Krigen 1627—29 havde maattet udstaa Besættelse af fremmed Krigsmagt. 180 Aar efter skulde Gaarden igen huse fremmede Soldater, denne Gang kom de dog ikke som Fjender, men som Forbundsfæller, og kun for et kort Besøg. Af de spanske Tropper Napoleon sendte Danmark til Hjælp — og som ved deres Larm forskrækkede Christian VII til Døde — havde Gaarden faaet en Indkvartering, der dog sikkert ikke var synderlig byrdefuld. Af en Ansøgning af $\frac{22}{4}$ 1808 til »Provideringskommissionen« i Hobro om Brød til 5 Mand og Foder til 7 Heste og en Regning af $\frac{14}{6}$ s. A. til den tilsvarende Kommission i Mariager fremgaar det, at der paa Kjellerup var indkvarteret 1 Kaptajn, 1 Kadet, 1 Trompeter, 1 Barber, 2 Tjenere samt 1 »gemeen« Mand. Ifølge Regningen forlangte Brask den nette Sum af 76 Rdl. 3 Mrk. for Bispising og Foder i Dagene 13. til 21. April, hvoraf 36 Rdl. for Kaptajnen med Domestik og »Cavallie«, 13 Rdl. 3 Mrk. for Kadetten med Domestik og Cavallie og 27 Rdl. for 3 Soldater med Cavallier. Spaniolerne gjorde sig iøvrigt meget afholdte paa Egnen¹⁾.

Jens Andreas Brask tog sig en Del af sin Familie, dog nok mest af Moderens Slægt. Morbroderen Rasmus Carlsen fik til Slut helt Ophold paa Kjellerup, hvor han døde 5. Jan. 1813, og 2 ugifte Mostre Else Margrethe og Birgitte Carlsen havde ogsaa i nogle Aar deres Hjem der, hvor de døde i 1812 henholdsvis 81 og 76 Aar gl.²⁾ Onklens og Tanternes Ophold paa Gaarden var dog ikke gratis, for de sidstnævntes Vedkommende udstedtes der Dokument om, at han ved deres Død skulde have forlods Dækning derfor af Arvemidlerne, og Onklen havde udstedt et Gavebrev til Brask paa 11.000 Rdl. imod at faa Ophold hos denne. Ved Behandlingen af Onklens og hans

¹⁾ R. A. A. 1923 S. 19.

²⁾ Sv. Kb.

tidligere afdøde Hustru Kirstine Brøchners Bo vilde Skifteretten holde Beløbet udenfor Arvemidlerne, men herimod protesterede hendes Arvinger, og Landsoverretten tilkendte dem Ret til det halve af Boet ved Mandens Død, uden at de 11.000 Rdl. blev fradraget deri¹⁾).

Men Jens Brask tog sig ikke alene af sin i Live værende Familie, han varetog ogsaa den hedengangne Slægts Interesser. Som tidligere omtalt havde hans Bedstefader Jens Brask i 1725 erhvervet et »Arve-Begravelses-Capel« — til evig Tid — i Mariager Kirke. I 1805 udstedtes imidlertid en Forordning, hvorefter det var Regeringens Ønske, at Ejendomsbegravelser i Kirker blev afskaffet, og Mariager Kirkes Inspektion henvendte sig derfor under $15/8$ s. A. til Brask om Forholdet og udtrykker Haabet om, at han vil opfylde Regeringens Ønsker, imod at der til Gengæld udvises en »bekvem« Plads paa Kirkegaarden. Brask gik selvfølgelig ikke glat væk ind paa Tanken. Vi kender et Brev fra ham af $19/8$ 1805, der er holdt i vel affattede, noget højtravende Vendinger. Som Undersaat tør han ikke stride imod sin Konges Bud, »nej derfor bevare mig den Allerhøjeste«, men da han ved, at det er Kgl. Majest. Vilje, at enhver Undersaat skal have Værdi for sin Ejendom, fremsætter han Forslag om, at han maa bortføre sine Forældre og Bedsteforældre m. fl., til hvilken af »mine ejende Kirker«, han finder for godt, at den Jord, der var henlagt til Begravelsens Vedligeholdelse, maa blive ham overdraget, saa at han kan benytte Indkomsten deraf til Vedligeholdelse af et andet Gravsted, samt at Kancelliet maa fastsætte en Godtgørelse for Begravelsen, hvis Værdi han anslaar til 300 Rdl.

Ordningen af Begravesspørgsmaalet stod paa i en længere Aarrække, først i 1815 ser vi en Afslutning derpaa, idet Kancelliet da under 30. September godkender, at et Brasks Familie tilhørende Begravelseskapel ved Mariager Kirke afstaaes, imod at han til Gravsted for sig og Familie faar en Plads paa 3 Favne paa Mariager Kirkegaard. Forinden Godkendelsen havde han iøvrigt ladet sine »salige Forfædres Lig« udtage af Kapellet og indsætte i Gravstedet, men de 6 Agre paa Ma-

¹⁾ Vib. L. Dompr. 1817—20 S. 195.

riager Mark kom ikke tilbage til Slægten. En mørk Sandsten, der har hørt til Kapellet, og hvori Oplysning om Fundatsbestemmelserne er gengivet med udhuggede Bogstaver — et meget fint Haandværksarbejde — findes nu indsat i Væggen til venstre for Indgangen til Kirken i det nordre Forrum.

Af de i Kjellerup Arkiv bevarede Aktstykker faar man let det Indtryk, at Jens Andreas Brask ikke var særlig ked af at have Uoverensstemmelser med andre og derved faa Lejlighed til at have en Fægtning med Pennen som Vaaben. Han maa have faaet en god Uddannelse, han havde en god Haandskrift og skrev udmærket for sig. Han fører en lettere og smidigere Pen end Faderen og forstod at give vel turnerede Spydigheder. Et Eksempel paa hans skriftlige Optræden har vi i et Brev til Amtmanden, der maa have rykket ham for en Indberetning vedrørende Skovene, han faar heri Lejlighed til dels at lange ud efter sin Fjende Herredsfoged, Major Tetens »den gode Major viser ogsaa i dette, hvad han vilde gøre, om hans Magt var stærk nok«, og dels at lægge Skylden for den manglende Indberetning over paa Amtet, der endnu efter 5 Aars Forløb ikke har tilbagesendt nogle dertil indleverede Kort, som skulde være nødvendige for Affattelsen af Indberetningen.

I Brasks Ejertid skete der ikke større Ændringer i Ejendommens Substans, han afhændede en Gaard i Hem By og Sogn af Hartkorn 5-0-0-0- og 3 Gadehuse sammesteds til Major T. von Arenstorff til Dronningborg¹⁾, men erhvervede til Gengæld Hem Kirke med Kirkeladehuset og et Stykke Jord paa Skrødstrup Mark samt et Skovskifte nord for Hem By fra Ballegaard²⁾. Fra hans Tid er det, at vi som tidligere anførte gennem Taksationer til Brandforsikring har nogen Oplysning vedrørende Hovedbygningen; det kan her tilføjes, at Borggaarden maa have været adskilt fra Ladegaarden ved større Stakitværk — Stakitterne i Borggaarden angives forsikret for 100 Rdl. — og at der har været et præsentabelt Lysthus, forsikret for 60 Rdl.

Den Velstand, der maa have været til Stede ved Brasks

¹⁾ Ons. H. Sk. og Pp. 1747—1806 fol. 678 b.

²⁾ Gj.-Ons. H. Skiftepakker 1817—20, J. A. Quitzaus Bo.

Overtagelse af den fædrene Gaard og Giftermaal ind i en velhavende Familie, synes efterhaanden at være forsvundet. Aarsagen til Tilbagegangen maa vel for en stor Del søges i den med Pengekrisen følgende meget uheldige Prisudvikling for Landbruget. Priserne for Landejendommene, der under Napoleonskrigene havde været stærkt stigende, faldt nu til Brøkdeler af de oppustede Værdier, mange maatte stilles til Tvangsauktion, og Staten overtog store Godser for Skatterestancer. Men det er ogsaa sandsynligt, at man paa Kjellerup ikke har været i Besiddelse af Forfædrenes økonomiske Sans. En Del Sølvtoj, Smykker samt Porcelæn, der vides at have tilhørt Brask og hans Hustru, viser, at han ikke var bange for at bruge Penge til at imødekomme Hustruens Trang til smukke Sager. Efter et Billede, malet paa Elfenben¹⁾, var hun absolut ingen Skønhed, men efter alt at dømme har hun yndet større selskabelig Omgang og Luksus. Vi finder da ogsaa, at Brask i 1817 har været ude for Veksler, en af Hr. Ibsen til Svallinggaard paa ham trukket Veksel paa 3000 Rdl. blev da præsenteret paa Kjellerup²⁾

Brask blev ikke gammel. Der har sikkert ikke været videre Livskraft i ham, der forefindes et Brev fra 1790 fra Vejer-mester Bredal i Randers, hvis Søster var gift med Rasmus Brasks Svoger Pastor J. D. Carlsen til Vrensted og Thise, til »Velædle allerhøystærede Hr. Svoger« (Rasmus Brask), hvori forespørges til »kiære Hr. Søn« og fremsættes Haab om Bedring, alt i saadanne Vendinger, at man maa formode, at Sygdommen har været ret alvorlig. Da han kun knap 44 Aar gl. døde paa Kjellerup den 29. Juni 1818, er Døden dog nok alligevel kommet bag paa Familien. I et Brev af 12/2 1819³⁾ udtaler hans »Fætter, Ungdomsven og Skolekammerat« J. C. Quortrup til Sandlynggaard og Østrup paa Sjælland sin Forbavselse over Dødsfaldet overfor den fælles Fætter Jens Brask paa Svenstrup Hovgaard, og udbeder sig nærmere Oplysning om Sygdommen og om »Dispositionen, ikke fordi jeg af Be-

1) tilh. Fru Harriet Boldsen i Randers.

2) Gj.-Oms. H. Notarialprt. 1815—48 S. 11.

3) Afskrift i min Besiddelse.

ATTER EN ENKEMADAME BRASK
GAARDEN SÆLGES TIL GODSFORVALTEREN

Jens Brask og Kirsten Rings Ægteskab var barnløst, og Enken overtog nu i Henhold til et i 1801 oprettet kgl. konfirmeret Testamente hele Boet til fri Raadighed¹⁾, saaledes at der igen sad en *Madame Brask* som Herskerinde paa Gaarden, men denne Gang uden Børn til at hjælpe med ved Godsadministrationen.

Godt et Par Aar efter Mandens Død optager Kirsten Brask et Laan i Gaarden paa 20.500 Rbd. Sølv. Hun behøver ikke at gaa til fremmede for at finde en Kreditor, den velhavende Broder Jens Ring til Trinderup yder hende Laanet. Som Sikkerhed giver hun Pant i Hovedgaarden med Hartkorn 12-5-2-0¹/₂, Møllen med 4-2-0-0, Bøndergodset med Ager og Engs Hartkorn 220-3-0-0¹/₂ og Mølleskyld 5-0-1-1¹/₂ samt Asferg, V. Tørslev og Hem Kirker med 67-3-0-0. Ved Obligationens Udstedelse optræder Mandens Fætter Jens Brask til Svenstrup Hovgaard som Lavværge for hende.

M. H. t. Godsets Substans ses der ikke at være sket nævneværdige Ændringer i Madame Brasks Levetid.

I 1832 havde Madame Brask en Indtægt af ganske speciel og interessant Karakter. I Forbindelse med Snapstinget i Viborg den 19. Juni havde man den 22. s. M. for anden Gang i Landet arrangeret en Væddekørsel — en Art Travløb med 2 Hestes Forspand —, som vakte stor Opmærksomhed, og som overværedes af den aldrende Frederik VI og Tronfølgeren. Madame Brask havde 2 Hopper i Viborg til at køre for Maje-stæten, og en af dennes Kuske skal da have faaet den Tanke,

¹⁾ Gj.-Ons. H. Skiftedok. 1841.

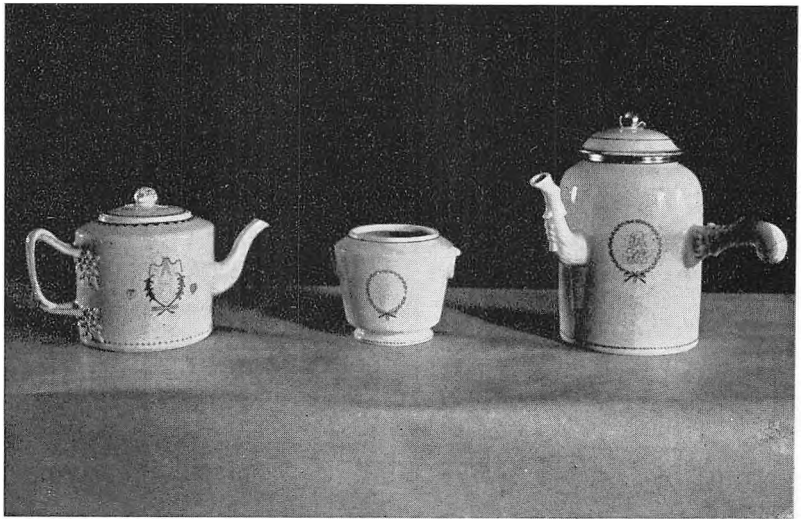
gærlighed venter at faa noget«, men for at faa at vide, hvad Bestemmelse, der skulde tages med »denne Ejendom og med den Gaard, som har været et Stamme Sted for den Braskiske Familie«.

I hvert Fald efter Dødsannoncen at dømme var Enken meget nedbøjet over Tabet af Ægtefællen, hun slutter med at frabede sig »udskriftlig Bevidnelse om Deltagelse, der kun vil forøge mine Lidelser og fornye Erindringen om mit lidte Tab«¹⁾.

¹⁾ Randers Amts Avis 2/7 1818.

Miniaturemaleri af Kirsten Brask, f. Ring.
(Tilh. Fru Harriet Boldsen, Randers).

Gammelt ostindisk Porcelæn fra Kjellerup. (Paa Christianslund).

at Forspandet burde deltage i Væddeløbskørsel og af hendes Forvalter opnaaet Tilladelse til at køre det. Han gjorde det saa godt, at hun fik 1. Præmie til 300 Rbd. rede Sølv foruden en Ekstrapræmie paa 100 Rbd. r. S., enten fordi den fastsatte Distance paa 1 dansk Mil tilbagelagdes paa under 26 Min. — 25 Min. og 7 Sek. — eller fordi de hurtige Dyr var Hopper¹⁾.

Det maa dog imidlertid snarere være gaaet tilbage end frem for hende, og tilsidst er Gælden og Besværlighederne ved Godssets Drift vel vokset hende over Hovedet, hvortil kom svagt Helbred »da hun i en Sygdom i afvigte Sommer troede at skulle være gaa bort²⁾, hun har i hvert Fald bestemt sig til at afstaa Ejendommen. Det kunde synes naturligt, om den var bleve overdraget til Mandens Familie, specielt hans tidligere nævnte Fætter Jens Brask paa Svenstrup Hovgaard, der var ret vel situeret; dette skete imidlertid ikke, ligesaa lidt som hun tog nogen af sin egen Familie til Efterfølger. Den heldige blev hendes Godsforvalter *Christen Juul*, der havde været ansat paa Gaarden siden ca. 1816. Valget af Køber har dog sikkert været godkendt af hendes Familie. Christen Juul ses at have forelagt en Oversigt over hendes økonomiske Forhold og Udkast til Købekontrakt for hendes Broder Jens Ring paa Trinderup med et Brev af ¹⁵/₂ 1833, der angives afsendt i Hast »thi Madam Brask igen er kastet paa Sygelejet — kan let hænde bliver Døden³⁾.

Det fremgaar heraf, at hun havde store Gældsposter, særlig til Broderen 24.900 Rdl. Sølv og 3.700 Rdl. Sedler og til Søsteren Mad. Quistgaard paa Jungetgaard 8.500 Rdl. Sølv. Til Jens Brask paa Svenstrup Hovgaard skyldte hun 391 Rdl. Sedler.

Fra hendes afdøde Mands Families Side er der vel ikke set med blide Øjne paa Salget til Juul, man fandt vist, at der var for god Forstaaelse mellem Enken og hendes Godsforval-

¹⁾ G. F. Ursin: Rejse i Provindserne i Sommeren 1832 S. 14—17 og Viborger Samler d. ²⁹/₆ 1832, jfr. Sven Alkærsig i Jyllandspostens Tillæg d. ⁹/₃ 1938.

²⁾ Erkl. af Herredsf. Claudi af ⁸/₁₁ 1833 i Kj. Ark.

³⁾ Trinderup Ark. i L. A.

ter. Det siges saaledes, at Prokurator Rasmus Brask i Mariager, Søn af førnævnte Jens Brask paa Svenstrup Hovgaard, paa Grund heraf en Tid tog Ophold paa Kjellerup, hvor hans ældste Søn blev født den $21/10$ 1832.

Købesummen for Gaarden blev i Købekontrakten, der udstedtes den $13/5$ 1833, fastsat til den forholdsvis lave Sum af 33.700 Rbd. Sølv og 11.017 Rdl. Sedler. Heraf skulde 3.000 Rdl. Sedler anses berigtiget ved, at Juul kvitterede sit Løntilgodehavende, medens han til Prøveprokurator Rasmus Brask skulde udstede en rentefri Forskrivning paa 2000 Rdl. Sedler, at betale med $1/5$ aarlig efter Mad. Brasks Død. Grunden til, at netop Rasmus Brask fik et Beløb — vel at betragte som et Slags Plaster paa Saaret ved Kjellerups Bortsalg fra Familien — var sikkert dels, at han var den eneste af Sønnerne paa Svenstrup Hovgaard, som paa dette Tidspunkt havde et Barn, dels at Mad. Brask havde baaret dette Barn, Jens, ved Daaben. Resten af Købesummen svarede til Enkens Gældsposter, som Juul skulde indfri. Købet omfattede alle de faste Ejendomme, hvis samlede Hartkorn ligesom ved hendes Optagelse af Laan udgjorde ca. 310 Tdr., samt Besætningen, der angaves at bestaa af 4 Heste, 66 Stude, 12 Køer samt 174 Faar og Lam.

Efter Købekontrakten skulde Juul aarlig udbetale 300 Rbd. til Mad. Brask, som derhos forbeholdt sig frit Ophold paa Gaarden, ikke alene for sig selv men ogsaa for en Jomfru, en Pige og en Karl samt 2 Heste. Beboelsen omfattede den vestre Fløj af Hovedbygningen samt i denne (hermed vel ment Hovedfløjen) Sovekammeret og den lille og den større Dagligstue. Endvidere forbeholdt hun sig det halve af Jagten og Fiskeriet. Hun blev saaledes sikret godt med Hensyn til Plads, Opvartning og Underhold.

Alt i alt maatte Betingelserne for Købet anses for endog særdeles gunstige for Juul, og der blev da ogsaa i selve Købekontrakten indsat Bemærkning om de væsentligste Bevæggrunde for Sælgerinden til Afhændelsen. Disse anførtes at være, at hun ønskede at se Juul velbeholden ved Handelen i Betragtning af, at han havde tjent hende redelig og tro i 17 Aar, og

at hun formedelst tiltagende Svaghed ikke saa sig i Stand til at bevare en saa betydelig Gaard og Gods, samt at det var sket i Forventning af, at han i hendes øvrige Levetid vilde bidrage alt til at gøre hende Livet saa behageligt som muligt, saa at hun kunde være tilfreds med ham. Men hun fandt sig dog foranlediget til at reservere sig Indløsningsret af det solgte for den fastsatte Købesum, dels for det Tilfælde, at han døde først, dels med 1 Aars Varsel hvis hun blev misfornøjet med ham, eller forbedret Helbred gav hende Lyst til paany at overtage det solgte, og i disse Tilfælde skulde Juul eller hans Arvinger have Krav paa 300 Rdl. for hvert Aar, han havde besiddet Kjellerup.

For Juul var nu det store Spørgsmaal, hvorledes han skulde faa dækket Gældsposterne, som jo næsten svarede til Købesummen. Han indgav da den $23/10$ 1833 Ansøgning om Laan af den almindelige Enkekasses Midler, helst 40.000 Rdl., men mindst 30.000 Rdl., hvori han bl. a. fremhævede, at det var et gunstigt Køb, samt oplyste, at han ikke selv ejede større Formue. Han havde faaet optaget en Vurdering, der gav til Resultat, at Ejendommens Værdi var over 112.000 Rdl., og oplyste, at Brandassurancen var 94.740 Rdl. Den aarlige Udsæd angaves nu at være 38 Td. Rug, 46 Td. Byg og 150 Td. Havre. Enkekassens Direktion har imidlertid ikke kunnet faa Omstændighederne til at passe sammen med Reglementerne og afslog ganske Andragendet under Henvisning dels til, at man kun maatte udlaane mod 1. Prioritet — Mad. Brasks Opholdsret skulde respekteres — og dels til, at Kassens »Lejlighed« ikke tillod at udlaane en saadan Kapital paa eet Sted. Ved Henvendelse til Mad. Qvistgaards Søn fik Juul nu Samtykke til, at hendes Tilgodehavende maatte forblive indestaaende, og han maa ogsaa have opnaaet Ordning med Hovedkreditoren Jens Ring, for under $21/4$ 1835 udsteder Juul Obligation for dennes Krav paa 24.900 Rbd. Sølv og 3.700 Rbd. Sedler med 1. Prioritets Panteret i Gaard og Gods — med Undtagelse af Asferg og Hem Kirker — næstefter Mad. Brasks Opholds- og Underholdsret, hvis Værdi ansattes til 539 Rbd. 3 Sk. Sølv. Samme Dag bliver Handelen fuldført ved Udstedelse af Skøde,

i hvilket Mad. Brask nu erklærede, at hun gav Afkald paa den i Købekontrakten omhandlede Indløsningsret, som Juul angaves at have tilfredsstillet hende for paa anden Maade. I Anledning af denne Renunciation indsatte Juul forøvrigt Mad. Brask til sin Universalarving i et Testamente af $\frac{30}{100}$ 1835¹⁾.

Ved Udstedelsen af saavel Købekontrakten som Skødet optræder Jens Ring som Lavværge for sin Søster, begge Dokumenter er forseglede med et i hvert Fald af Jens Andreas Brask og hans Hustru benyttet Segl, hvori er gengivet Retfærdighedens Gudinde med den ene Haand med Sværdet hvilende paa et Skjold med et stort B. I den øverste Del af Kanten findes følgende Inskription: »Justitia mihi salus« — »Retfærd er for mig Velfærd«.

I 1837 døde Jens Ring paa Trinderup. Kort Tid forinden — den $\frac{8}{3}$ 1837 — havde han — med Christian Juul som Vitterlighedsvidne — oprettet et Testamente²⁾, hvori han gav sin Forvalter Mathias Peter Wandborg Forkøbsret til Gaarden paa fordelagtige Vilkaar, og hvorefter hans Bo skulde deles mellem hans Søkende og en afdød Søsters Børn, men der var for Kirsten Brasks Vedkommende fastsat, at hun ingensinde maatte blive raadig over Kapitalen, men kun nyde Renten deraf. Til denne Bestemmelse var ganske vist knyttet en Bemærkning om, at den ikke var grundet i nogen Mistanke om, at hun ikke vilde anvende Kapitalen vel, men alene deri, at hun var barnløs og vel forsørget ved sin Gaards Salg, samt at han ønskede, at hendes Lod efter hendes Død skulde tilfalde Arvingerne efter Loven. Denne Bemærkning betyder dog maaske det modsatte af dens Ordlyd, Jens Ring har sikkert været bange for, at Kapitalen skulde smuldre bort for hende.

Mad. Brask overlevede Gaardens Salg i flere Aar, først den 29. Marts 1839 døde hun paa Kjellerup 66 Aar gl. Dødsfaldet blev ikke bekendtgjort af Familien men af Kjellerups Ejer Christen Juul, der anfører, at hun var død stille og rolig efter flere Aars Brystsvaghed og 4 Ugers smertelige Lidelser³⁾.

¹⁾ Gj.-Ons. H. Notarialprt. 1815 — 48 S. 241.

²⁾ Gj.-Ons. H. Sk. og Pp. S. 69.

³⁾ Randers Amts kgl. priv. politiske Avertissementstidende 2. og 6. April 1839.

Ogsaa hun fik ved sin Død en smuk Omtale, bl. a. følgende poetiske Udgydelse¹⁾, der maaske har Krav paa at blive gengivet her:

»Tanker i Anledning af Enkemadame sal. Kirstine Brask, paa Kjellerup, hendes Jordefærd, den 9de April 1839. Har Du, o Menneske! seet den natlige Himmel i dens skjønne Prag, naar Stjernerne hæve sig saa stille, saa tause, saa harmonisk? Har Du følt hvorledes de meddele dig Ro, hvorledes de vække blide og forsonende Følelser i Din Barm? — da har Du skuet et Billede af den Hedengangnes Liv. Saa stille, saa blidt vandrede hun sin Bane. Den Fred, der tronede i hendes gudhengivne Hjærte, maatte ogsaa herske rundt omkring hende. De Arme husvalede hun, de Forladte trøstede hun, Uvenners Hjærter forsonede hun. Nu er hun indgaaet til den evige Fred, og har ved sin Bortgang forvoldt Os de første Taarer«.

Det er ikke umuligt, at disse Ord skyldes St. St. Blicher, skønt Mindeord i Versets bundne Form maatte synes naturligere for ham. Mellem det Blicherske Hjem i Spentrup og Kjellerup var der god Forbindelse, og det hævdes, at det Bal, hvor et romantisk Kærlighedsforhold indleddes mellem Digterpræstens elskede, ulykkelige Datter Malvina og en ung Jurist i Randers, holdtes paa Kjellerup og ikke paa Mariager Kloster, som Forfatterinden Nicoline Kirkegaard angiver i sin Bog »Malvina Steensdatter Blicher«. I denne Bog lader Forfatterinden, der var godt kendt med Egnen, Malvina beundre Kjellerups smukke Beliggenhed samt være optaget af de mange Spøgelseshistorier fra Gaarden og den nærliggende Gloudal (Glubdal), hvor en Munk, som skulde have forset sig med en ung Nonne fra Birgittinerklostret i Mariager, sagdes at vandre med sit Hovede under Armen — dette Sagn skulde vel ikke betyde, at der paa Dronning Margrethes og Biskop Peders Tid har været Munke paa Kjellerup?

Ifølge et af Kirsten Ring og hendes Mand oprettet Testamente skulde Boet deles ligeligt imellem de 2 Hold Arvinger. Nettobeholdningen var, da hendes Arv efter Broderen Jens

¹⁾ samme Avis d. 16. og 18/4 1839.

Ring holdtes udenfor Bobehandlingen, ikke stor, knap 750 Rdl., skønt Auktionen over hendes Løsøre, hvorunder ikke inddroges Klæder og Smykker, indbragte det pæne Beløb 1273 Rdl. 4 Sk.¹⁾, og der var mange Arvinger, saa der blev ikke meget til hver. Paa Jens Andreas Brasks Side var de alle Søskendebørn til ham eller Børn af saadanne, Jens Brask i Svenstrup og hans Søsters Børn, »Tobaksfabrikør« Obels Børn i Aalborg, 2 Præster Obel, en Brøchner g. m. Pastor Hübertz og J. C. Quortrups Børn samt hans Hustru, der var selvstændig Arving som Datter af Christen Hostrup Brask. Paa Kirsten Rings Side var Arvingerne hendes Søkende eller Børn og Børnebørn af disse, deriblandt en Søn — Johan Andreas — og en Datter — Kirstine — af Distriktskirurg Petersen i Hobro, der begge havde Ophold paa Kjellerup, han som Forvalter²⁾.

Gaardens nye Ejer Christen Juul var født den 16. August 1795³⁾ i Randers som Søn af Snedker Niels Christensen Juul og Hustru Anne Marie Hansdatter.

Heller ikke i Christen Juuls Ejertid synes der at være indtruffet Hændelser af større Betydning for Godset, der ogsaa forblev nogenlunde uændret. Mærkeligt nok har han ikke fundet at Kjellerup kunde give ham tilstrækkeligt Arbejde, der forefindes Afskrift af en under forventet Approbation oprettet Forpagtningskontrakt af ¹⁵/₄ 1834 mellem ham og Digterpræsten St. St. Blicher angaaende Spentrup Præstegaard for Tiden fra ¹/₅ 1834 til ¹/₅ 1845⁴⁾. Denne Kontrakt maa ogsaa være kommet til at gælde, dog kun for et Par Aar. I en Skudsmaalsbog⁵⁾ for den senere Ejer af Frøvadsholm ved Randers Christian Giessenius Neckelmann, Søn af Major v. Neckelmann paa Ballegaard, giver Juul en Anbefaling, dateret Kjellerup den ⁵/₁₁ 1836, til den da 19aarige Mand for 2 Aars Tjeneste som Avlsbestyrer af Præstegaarden. Senere kom Malvina Blicher til at sidde som Husmoder i Gaardens Forpagterlejlighed efter den

¹⁾ Gj.-Ons. H. Auktionsprt. 1824—54.

²⁾ Gj.-Ons. H. Skifteprt. fol. 383 b.

³⁾ Lengn.

⁴⁾ Kj. Ark.

⁵⁾ tilh. Fru Harriet Boldsen i Randers.

²⁸/₇ 1838 at være blevet gift med Forpagteren Rasmus Schade Berg¹).

Der er bevaret et Vidnesbyrd om, at Christen Juul var en god Husbond. En ung Forvalter hos ham havde ved sin Opfarendhed medvirket til at udsætte en Fæsters Karl for Livsfare under Høstarbejde paa Kjellerup. Da Fæsternes Hovarbejde var afsluttet for den Dag, drog hele Skaren fra Avlsgaarden ind i Borggaarden, og 2 af de ældste Bønder gik saa ind til Juul og gav ham en Beskrivelse af Episoden. Juul blev saa ked deraf, at han gav sig til at græde og erklærede, at noget saadant aldrig skulde ske mere¹).

Juul skulde ogsaa faa Vrøvl med Annexbonden i Svenstrup, der nok har været ret haardt stillet, fordi han havde 2 Herrer, og den ¹²/₃ 1839 klager til Rentekammeret over, at der paahviler ham for meget Hoveri. Juul udtaler i en Erklæring, at Fæsteren har vist stridigt Forhold i de 17 Aar, Juul havde været Forvalter paa Gaarden, og i de 6 Aar han havde været Ejer.

Efter at Forpligtelserne overfor Madame Brask var bortfaldet ved hendes Død, kunde Juul bedre opnaa passende Laan i sin Gaard. Allerede den 20. Juni 1839 opsiger han Gælden til den nu døde Jens Rings Bo, og den ¹⁹/₁₀ 1839 bliver der af Landvæsenskommissær v. Folsach til Gjessinggaard og Proprietær Neergaard til Trudsholm foretaget en Vurderingsforretning, hvorved Gaarden og Godsets samlede Værdi ansattes til 105 à 110.000 Rdl. Bygningerne angaves at være gode og velvedligeholdte. Under Hovedgaarden laa knap 400 Td. L. Ager og Eng og ca. 1300 Tdr. L. Hede. Udsæden skulde være 40 Td. Rug, 40 Td. Byg, 130 Td. Havre og 20 Td. Boghvede. Besætningen opførtes med 80 Stude, 16 Køer, 240 Faar »med Grøde« og 6 Heste. Skovarealet var 5—600 Td. Land. Der ydedes endnu Hoveri af 39 Gaarde og 56 Huse.

Juul var ugift; han skal dog have været forlovet, men Forbindelsen gik over Styr, og efter Sigende sendte han en Tid lang

¹) Jeppe Aakjær: St. St. Blichers Livstragedie III S. 147.

²) Optegnelse af Gdr. Aage Sørensen, Møllerup.

hver Lørdag sin Forvalter til Randers for at høre, hvad Folk sagde dertil.

Christen Juul, der opnaaede at blive baade Landvæsens- og Tiendekommissær, blev ikke gammel, i en Alder af 54 Aar døde han d. 6. Oktober 1848 af Apopleksi paa Kjellerup. Hans Død bekendtgjordes i Randers Amtsavis af Rasmus Brask.

TILBAGE TIL DEN »BRASKISKE STAMME«
BESKÆRINGEN INDLEDES

Men Kjellerup skulde igen vende tilbage til den »Braskiske Stamme«. Mandlige *Brasker* af Kjellerupslægten fandtes nu kun i Grenen *fra Svenstrup Hovgaard*. Engel Christensdatter Møller havde siddet her siden Mandens Død i 1785 — i 10 Aar sammen med sin anden Mand Jens Jensen, der døde i 1795 — men overdrog ved Skøde af $\frac{13}{6}$ 1801 Gaarden med et Fæstehus til sin eneste Søn, den tidligere omtalte Jens Brask, mod at denne udbetalte 900 Rdl. som mødrene Arv til sin eneste levende Søster Cecilie Cathrine og ydede Moderen Aftægt. Den $\frac{25}{10}$ samme Aar blev han gift — ligesom Faderen — med en Møllerdatter, Karen Andersdatter Møller fra Borup Mølle, hvis Broder Anders Andersen Møller iøvrigt Ugedagen forinden var blevet gift med Jens Brasks Søster¹⁾.

Denne Jens Brask, hvis Hustru allerede døde d. $\frac{25}{9}$ 1815, fik i Ægteskabet 9 Børn, hvoraf de 5 dog var dødfødte eller døde som smaa, saa at kun 4 blev voksne, nemlig Jens døbt $\frac{27}{7}$ 1802 — født »Natten forhen« —, Rasmus døbt $\frac{7}{2}$ 1804 (født $\frac{5}{2}$), Ane døbt $\frac{13}{4}$ 1806 og Anders døbt $\frac{9}{3}$ 1808. Han havde efterhaanden opnaaet at komme til at sidde i gode Kaar, maaske tildels ved at drive Handel med Heste og Kreaturer. Den tidligere ommeldte Fætter I. C. Quortrup nævner i et Brev af $\frac{21}{11}$ 1820, at han fra ham har modtaget en Kørehest, som han var vel tilfreds med. Under 15. December 1842 udstedte

¹⁾ Borup Kb.

Jens Brask et Dokument, hvorefter hans ældste Søn Jens til Snapsting 1843 skulde have Skøde paa Gaarden, der, efter at den anden Del af det gamle Svenstrup Hovgaard var blevet udstykket, alene bar dette Navn, for 5000 Rdl., hvoraf Sønnen Rasmus, som i Septbr. 1832 havde nedsat sig som Prokurator i Mariager, og Datteren Ane straks skulde have udbetalt deres Arveparter henholdsvis $\frac{2}{7}$ og $\frac{1}{7}$ eller ca. 1428 Rdl. og 714 Rdl., medens den yngste Anders først skulde have sine 1428 Rdl. i 1847. Saavel Faderen som Sønnen kunde hver holde en Ridehest, og Faderen skulde have en Del Naturalier og beholde Ydelsen fra Fæstehuset. Endelig blev der i Dokumentet, der synes affattet af den ældre Jens Brask selv, forbeholdt Underhold og Klæder for hans Svoger »den gamle Peder Andersen«, saalænge denne maatte leve. Hele Transaktionen kunde tyde paa, at Jens Brask den ældre ikke regnede med at leve i lang Tid, hvilket ogsaa slog til, idet han døde den $\frac{2}{5}$ 1844 knap 67 Aar gammel. Han havde dog ikke ved Ordningen i 1842 disponeret over alle sine Midler, for ifølge en af Sønnerne og Datteren Anes Mand den $\frac{12}{5}$ 1844 udstedt Fortegnelse hørte til hans Bo en lang Række Obligationer og Beviser af Paal. ialt ca. 5.400 Rdl., deriblandt en Bankaktie paa 100 Rdl. paa Svenstrup Kirke, som han iøvrigt i 1813 havde været med til at erhverve for Svenstrup Sognemænd, og noget saa moderne som »en Actie i Dampskibet«, ligeledes lydende paa 100 Rdl.

Af Børnene blev den ældste Jens, der foruden af Gaarden i Svenstrup en Tid var Ejer af Gaarden Marienhof ved Ryomgaard, ikke ret gammel, han døde allerede den $\frac{5}{6}$ 1849¹⁾ efterladende en Enke, Ane Marie Jensdatter og en Datter Karen, der i 1867 fik Skøde paa Gaarden og samme Aar blev gift med Poul Stenild Aarup. Efter sidstnævntes Død overdrog Enken i 1914 Gaarden til Sønnen Peter Haagen Thomsen Aarup, men da han i 1918 skilte sig af med den, gik den ud af Slægtens Eje efter at have tilhørt Familien i over 150 Aar.

Den næstældste Søn Rasmus, der som tidligere anført blev Prokurator i Mariager, var gift 3 Gange og havde Børn i alle Ægteskaber. Hans sidste Hustru, Ingeborg Juul, som han ægtede i 1846, var en Kusine til Christen Juul paa Kjellerup og

¹⁾ Lengn.

Datter af Birkedommer ved Skeel (nuværende Benzon) Michael Juul. Det er vel denne Forbindelse sammen med Tanken paa Braskernes Tilknytning til Gaarden Kjellerup, der bevirkede, at Christen Juul i et den 9/10 1846 oprettet Testamente indsatte Rasmus Brasks næstældste Søn af 1. Ægteskab med Marcine Elise Kirstine Høeg fra Hersomgaard, den den 20. Maj 1834 fødte *Christen Johan Høeg Brask*, som sin Universalarving. En Tradition vil dog ogsaa melde, at det var en Aftale mellem Kirsten Brask og Juul ved Salget til ham, at Kjellerup efter hans Død skulde gaa tilbage til Familien Brask. I Testamentet anfører Juul, at hans Helbred er af den Beskaffenhed, at han ikke kan gøre Regning paa »at forandre sin Stilling som ugift«. Han tillægger nogle Slægtninge ialt 5.500 Rdl., hvoraf 2.500 Rdl. til en Kusine, Trine (Cathrine) Juul, der havde styret Hus for ham og ogsaa senere blev Husbestyrerinde for hans Efterfølger paa Gaarden. Iøvrigt findes en ganske interessant Bestemmelse i Testamentet. Under Henvi- sning til, at det var et af afdøde Kirsten Brask, hvis Velvilje han skyldte sin Ejendomsret, næret Ønske, at Gaarden skulde holdes samlet, fastsætter han, at Kjellerup Hovedgaard ingensinde maatte adskilles fra dets Gods og Tiender, men skulde forblive som en samlet Ejendom, »med mindre tvingende Nødvendighed, hvor Ejerens og Families Subsistence maatte byde saadant, og i hvilket Tilfælde det dog skal komme an paa det kgl. danske Kancellies Resolution, som herover skal indhentes«. Som det senere vil ses, fik denne Bestemmelse ikke nogen Betydning, dels stemte den ikke godt med de følgende Tidens Lovgivning, og dels blev der ikke truffet Forholdsregler til Sikring af dens Gennemførelse, der blev kun ansøgt om og opnaet kgl. Konfirm. paa Testamentets §§ 1 og 2 ang. selve Arverettighederne og Bestyrelsen af Gaarden under Universalarvingens Umyndighed, men ikke paa den omhandlede Bestemmelse¹⁾. For det Tilfælde at Johan Brask, som Arvingen i Almindelighed kaldte sig, ikke overlevede Juul, var hans ældre Broder Jens Brask og derefter deres Fader substituerede som Arvinger.

Ifølge en Oversigt ved Tinglysningen af Testamentet med

¹⁾ Just.min. Testamentsprt. 1848—52 Nr. 32.

Jordebog var det samlede Htk. for Gaard og Gods (men uden Tiender) efter den nye Matrikel ca. 283 Tdr., medens det før denne Matrikel skulde være ca. 243 Td. I Landgilde svarede ialt ca. 500 Rdl., ca. 232 Td. Korn, 13 Lam, 26 Kyllinger, 2 Gæs og ca. 400 Pund Smør, hvorhos der ydedes 257 Rdl. 2 Mrk. som Hoveri- og Tærskpenge.

Ved Juuls Død blev Johan Brask herefter Ejer af Kjellerup m. m. Som Følge af sin Umyndighed kunde han naturligtvis ikke selv bestyre sin let erhvervede Besiddelse, men i Henhold til Testamentets Bestemmelser tog Faderen sig af Bestyrelsen, indtil Sønnen efter at have taget dansk juridisk Embedseksamen selv kunde administrere Ejendommen.

Vi er nu kommet saa langt frem i Tiden, at der ikke skønnes at være tilstrækkelig Anledning til at fordybe sig i Enkelthederne. Det bør dog fremhæves, at der nu indtræder en Nedgangsperiode for Kjellerup. Det 19. Aarhundrede — for slet ikke at tale om det 20. — har ikke taget blidt paa de større Besiddelser. I Johan Brasks Ejertid begyndte Nedskæringen af Magtomraadet. De lovgivende Myndigheder kunde synes nærmest at have et Horn i Siden paa de store Ejendomme, og at se det som en særdeles betydningsfuld Opgave at foranledige en Omfordeling af Arealerne og Rettighederne, saaledes at de under Godserne hørende Fæsteejendomme blev til frie Ejendomme, og at der — i det 20. Aarhundrede — kom en Del af Staten i høj Grad afhængige Husmænd paa udstykkede Arealer fra de store Gaarde. Denne Udvikling, der i det store og hele maa erkendes at være stemmende med Tidens ændrede Forhold, specielt den voldsomme Vækst i Folkemængden, skulde ogsaa komme til at berøre Kjellerup.

Johan Brask, hvis Fader skal have næret særdeles konservative Anskuelser, har ganske sikkert ikke set paa Bevægelsen med blide Øjne. Der findes en trykt udateret Henvendelse, der dog efter Indholdet kan tidsfæstes til Frederik den VII's Regeringstid, formentlig Begyndelsen af Tredserne, fra Godsejere over hele Landet til Offentligheden, hvori er taget til Genmæle mod Tankerne om tvungen Ophævelse af Hoveriet og Fæste-

godsets Overgang til Selvejendom. Blandt de 72 Underskrifter fra Jylland findes ogsaa Johan Brasks¹⁾.

Allerede i Juuls Tid var Begyndelsen gjort m. H. t. Ophævelse af Natural-Hoveriet. Medens det ved Udgangen af 1847 angaves, at der af Kjellerups 42 Bøndergaarde var 16 fuldt hoveripligtige, 13 tildels hoveripligtige og 13 aldeles hoverifrie, oplystes det et Aar senere, at Antallet af de tildels hoveripligtige var nedbragt med 10, der var overført til de aldeles hoverifrie Ejendomme, og ved Udgangen af April 1852, at alle 42 Gaarde var hoverifrie.

Derimod gik det ikke videre hurtigt med *Salget af Fæstegodset*. Efter Statskalenderen var Hartkornstilliggendet i 1870 og 1871 260—30 Tdr. (hvoraf det første Tal skulde betyde den samlede Besiddelses Hartkorn og de 30 Tdr. Hartkornet for Jorden under Hovedgaarden, men muligvis maa de 260 Tdr. forstaaes som alene Tilliggendet udenfor Hovedgaarden) i 1872 gaar det ned til 257—30 og forbliver herpaa indtil 1884. Kjellerup var iøvrigt paa dette Tidspunkt en betydelig Besiddelse. Ved Gennemgang af Jyllands store Gaarde efter Statskalenderen 1884 findes kun 2 private Ejendomme med større Hartkornstilliggender, nemlig Børglum Kloster i Vendsyssel og Bygholm ved Horsens, og den kan udmærket maale sig med Majoraterne, den overgaar saaledes i ret høj Grad Stamhusene Bidstrup, Nørholm, Rosenholm, Steensballegaard og Sæbygaard. I sin Glansperiode har den utvivlsomt omfattet Arealer paa over $\frac{1}{2}$ Kvadratmil, dog en ret stor Portion af det egentlige Danmarks ca. 700 Kvadratmil.

Fra 1884 gaar Tallene for Hartkornet hurtigt nedad, indtil der i 1904 opføres 34—31, her er det imidlertid givet, at det første Tal ikke kan betyde Ejendommens samlede Hartkorn, men de 2 Tal maa omfatte henholdsvis Bøndergodset og Hovedgaarden.

Johan Brask tog sig meget af sin Gaards Drift, men har sik-

1) Henvendelsen var ikke Udtryk for udpræget Standshovmod eller aristokratiske Anskuelser, den Slægt der i hele Landet var rigest repræsenteret, var den tidligere nævnte jyske Landmandsfamilie Kjeldsen, som var meget jævn af sig.

kert ikke været ivrig efter offentlige Hverv. Han var dog i lang Tid Sogneraadsformand, hvilket var ganske naturligt, da Kommunens Interesser for en stor Del faldt sammen med hans egne, han skal ogsaa ofte selv have udlagt Skattebeløb for Beboere i Sognet for at være fri for at inddrive dem. Endvidere fik han Udnævnelse som Landvæsenskommissær, var hyppigt Dommer ved Dyrskuer, i en Aarrække Medlem af Remontekommissionen samt Medlem af Bestyrelsen for Randers Bys og Omegns Sparekasse. M. H. t. Landbruget var han meget optaget af Studedriften, som i saa mange Aar havde været brugt paa hans Gaard, samt af Hestene. Daniel Bruun har i sine Memoirer¹⁾ givet ham det Skudsmaal, at han var en dygtig Landmand og lidt af en Særling, særligt anfører han, at man, naar Brask i sine egne Tanker gik gennem Stalden følede paa sine kære Stude, kunde høre ham slaa en Handel af med sig selv om et Dyr, idet han bød, pruttede og tilsidst »slog til«. Han havde ogsaa stor Interesse for sine Skovarealer, som han var meget nænsom overfor. Han udvidede i 1884 Kjellerup Skov — i Almindelighed kaldet Storskoven — med ca. 80 Td. Land, der havde tilhørt Hem Præstegaard. Endvidere tilplantede han nogle Arealer, tilsammen ca. 100 Td. Land, som kaldes Vesterskoven. I hans Tid forbedredes Bygningerne særdeles meget. De gamle Avlsbygninger blev erstattet med nye solide af hugget Granit, og nogle Aar derefter i 1887—88 blev ogsaa den af hans Tipoldefader Jens Andersen Brask skabte Hovedbygning afløst af en mere tidssvarende, rummelig og velbygget Bolig, hvor han førte et — særlig for den store Slægt — gæstfrit Hus. I Ladebygningen er indsat en bemærkelsesværdig Prydelse, nemlig en til Hem Kirkes Norddør hørende Tympanon (Overligger), hvorpaa er afbildet 2 kraftige, kæmpende Løver²⁾. Den maa af en Kirkeejer være fjernet fra sin rette Plads.

Johan Brask giftede sig ikke, der er iøvrigt ikke siden Jens Andreas Brasks Fødsel i 1774 paa Gaarden født nogen Søn af en Ejer; han, der i 1891 var blevet Ridder af Dannebrog, døde paa sin Gaard efter nogen Tids Svagelighed den $22/10$ 1906, 72

¹⁾ Manddomsaaar S. 33.

²⁾ Nat. Ark.

Aar gl. Jordefærden fandt Sted den 29. s. M. fra Mariager Kirke under ualmindelig stor Deltagelse, og han blev bisat i det Familiegravsted, Jens Andreas Brask havde faaet til Erstatning for det nedlagte Arve-Begravelses-Kapel. Af Skiftet¹⁾ kan man faa en Del Oplysninger vedrørende Forholdene paa Gaarden i hans Tid. Man faar et tydeligt Indtryk af det gammel-dags patriarkalske Forhold, der har raadet paa Godset, og af, at Ejeren ikke har været nødsaget til at se strengt paa sin egen Fordel. Den tidligere omhandlede Baggegaard eller nu Bagergaard²⁾ med 36 Td. Land gammel Ager og noget mere i Hede, Hartkorn 1-6-2-2¹/₂, gode nye grundmurede Bygninger i 3 Længer, var saaledes bortforpagtet for 80 Kr. aarlig foruden Skatter og Afgifter, hvilket da dens Værdi i Handel og Vandel — formentlig lavt — ansattes til 10.000 Kr. (5000 Kr. med Hensyntagen til Forpagtningen), giver en Forrentning af 0,8 % p. a., og Gaarden »Frøerlund«, hvis Værdi ansattes til 7.500 Kr. gav kun 50 Kr. om Aaret eller 0,67 % p. a. I et Udtog af Registreringsforretningen, som brugtes ved Salgsforhandlinger, hedder det da ogsaa m. H. t. de billige Leje- og Forpagtningsvilkaar, at disse hyppigst skyldtes »Velvilje mod tidligere veltjente Tyender«. Det var vist ikke tom Snak, naar det i et Avisreferat fra Begravelsen lyder: »Der er stor Sorg blandt Godsejer Brasks Fæstere over at have mistet deres omsorgsfulde Godsejer«³⁾. Kun for et Par af Ejendommene forefandtes tinglyste Kontrakter, i nogle Tilfælde var der oprettet skriftlige utinglæste Kontrakter, men for de flestes Vedkommende var de bortforpagtet eller udlejet uden skriftlige Kontrakter. Det var i det hele ikke nemt for Eksekutor at skaffe sig fuld Oversigt over Forholdene, en Gaard oplystes at være solgt af Brask ved mundtlig Aftale, og Jorderne under de enkelte Matr.-Nr.e var i stort Omfang fordelt mellem flere Ejendomme.

Der forelaa testamentariske Bestemmelser, hvorefter Midlerne hovedsagelig skulde tilfalde dels Brasks Halvsøster Vil-

¹⁾ Randers Amts Ark.

²⁾ Dette Navn har sikkert intet med Bagererhvervet at gøre, men kommer snarere af bagerst eller bagi, eventuelt Bakke.

³⁾ Randers Amts Avis ³⁰/₈ 1906.

helmine Marie Brask, dels hans afdøde Helbroder tidligere Prokurator i Holstebro, Jens Brasks 8 Børn og hans 2 Halvbrødre Propr. Carl Christian Brasks og Pastor Michael Chresten Juul Brasks henholdsvis 3 og 6 Børn. Ved Boets Opgørelse viste Nettoformuen sig at udgøre en efter Tidens Forhold ret stor Kapital, godt $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., hvorved bør tages i Betragtning, at Brask gennem Aarene havde anvendt store Beløb til Hjælp til sin Familie og til Godgørenhed iøvrigt.

Det var bestemt i Testamentet, at Kjellerup med alt Tiliggende skulde foranstaltes solgt¹⁾.

- 1) Nogle Aar før sin Død havde Johan Brask iøvrigt indbudt sin Fætter Christian Brask, Søn af Prokurator Rasmus Brasks Broder Anders og Ejer af Haraldsmark (senere tillige af flere andre Ejendomme) samt Forpagter af Clausholm, og hans Hustru Christine, f. Steenild, til at se paa Gaarden, idet han opfordrede Fætteren, der var den eneste af Slægten, der kunde tænkes at være i Stand til at overtage Ejendommen, til at købe denne. Der kom dog ikke noget ud af Sagen, idet Christian Brask erklærede, at han ikke gerne vilde erhverve Gaarden, medens Fætteren var i Live. Han havde da tænkt sig, at der i Testamentet var indsat en Bestemmelse om Betingelserne for et Salg til ham, hvilket dog viste sig ikke at være Tilfældet. Og da Ejendommen blev udbudt, vilde Christian Brask ikke deltage i Konkurrencen, han var ogsaa betænkelig ved de Forpligtelser, der — særlig i det foreliggende Tilfælde — kunde følge med Overtagelsen af en Familieejendom, hvortil kom, at Rentabiliteten af den maatte synes ham endog højst tvivlsom.

Kjellerup ca. 1900 (Fot.).

SØNDERLEMMELSENS TID

Det varede ikke længe med at faa Boets faste Ejendomme realiseret, efter en god Maanedes Tid var Handel derom afsluttet. En Fæstegaard i Kjærby, der var vurderet til 17.000 Kr., solgtes særskilt for 20.000 Kr., og Resten blev for en Købesum af 230.000 Kr. ved Købekontrakt af $11/8$ 1906 afhændet til et *Randers-Konsortium*, bestaaende af Sagfører E. Hauerslev, Proprietær (Fabrikant) H. Th. Buchtrup og Købmand Sophus Rasmussen. Det af Konsortiet overtagne Bøndergods, som det var Hensigten at sælge stykkevis, bestod af 5 Forpagtergaarde, 1 Fæstegaard, 1 Mølle, 13 Huse samt Vester Tørslev og Hem Kirker. Alt i alt skulde de afhændede Ejendomme omfatte et Areal af ca. 2000 Td. Land.

Registreringsforretningens Oplysninger vedrørende Ejendommen er ret usikre, f. Eks. angives Skovarealet, derunder indbefattet den af Johan Brask indkøbte Hem Præsteskov, men bortset fra ca. 140 Td. Land Plantage at udgøre 450 à 500 Tdr. Land. Bøndergodsets Areal synes at have været ca. 500 Td., Agerjorden under Hovedgaarden ca. 350 Tdr. Resten var Eng, Kær, Mose, Sø og Hede.

Konsortiet beholdt ikke Hovedgaarden ret længe, allerede samme Aar blev den med Skove og enkelte Huse, ialt ca. 36 Tdr. Htk., ifølge Købekontrakt af $29/10$ 1906 — Skøde $4/2$ 1907 — for en Købesum af 215.000 Kr. solgt til Landbrugskandidat *Ernst J. Kieler*, der i 1907 yderligere for henholdsvis 6000 Kr. og 2000 Kr. fra Konsortiet erhvervede et ca. 78 Td. Land stort Areal, hovedsagelig Hede, samt en Del Arvefæsterettigheder m. H. t. det tidligere under Kjellerup hørende Bøndergods. Ejendommen angives paa denne Tid at have haft et Tilliggende

paa godt 1400 Td. Land, hvoraf ca. 370 Ager, 40 Eng, 20 Mose, 545 Skov, 380 Hede og 40 Sø, Have, Park og Gaardsplads 10, foruden et Areal af 57 Td. Land til de under Gaarden hørende 4 Boelsteder og Kjellerup Mølle¹⁾). Godsejer Kieler, der var født den $\frac{6}{10}$ 1880 og Søn af Direktør Alfred Kieler i Aarhus, var gift med Anna Pedersen, f. $\frac{31}{8}$ 1888, fra Borupgaard ved Horsens, sad inde med Gaarden i en halv Snes Aar, men da Verdenskrigens specielle Konjunkturer drev Ejendomspriserne uforholdsmæssigt i Vejret, afhændede han den ved Skøde af $\frac{20}{8}$ 1918 for den høje Pris af 868.500 Kr. til Premierløjtnant *Fr. H. A. N. Rosenkrantz von Holstein-Rathlou*, der samtidig erhvervede Gaarden »Solhøj«, som tidligere havde hørt under Kjellerup, med godt $2\frac{1}{2}$ Td. Htk. fra Fabrikant Buchtrup.

Den nye Ejer, der var født den $\frac{24}{12}$ 1882 som næstældste Søn af Besidderen af Stamhuset Rathlousdal — Knud Mogens Løvenbalks Loverstrup — C. F. E. von Holstein-Rathlou og Hustru født Jerichau, var gift med Ellen Marie Gudrun Howden-Rønnenkamp. I hans Ejertid hærgede 2 Brande en Del af Udbygningerne, og Krigskonjunkturerne, der havde betinget den høje Pris, som Gaarden slet ikke kunde forrente, forsvandt. Det forsøgte at afværgede den truende Katastrofe ved at beskære Gaardens Areal med ca. 300 Td. Land, hovedsagelig af den bedste og for Gaarden bedst beliggende Jord, bl. a. af Kapelmarken og Kongejorden, til 20 Husmandsbrug, men Konsul *Frederik Carl Christian Johansen* i Mariager, som fra $\frac{1}{9}$ 1921 havde staaet for Gaardens Bestyrelse, maatte overtage den, og den $\frac{30}{11}$ 1922 udstedtes der Skøde til ham paa det tilbageværende for en Købesum af 286.000 Kr. — selv om der tages Hensyn til Udstykningen dog unægtelig en voldsom Prisnedgang i Løbet af 4 Aar, og saa var der endda under Købet indbefattet et stort Indbo. Konsul Johansen beholdt den nu indtil 1925, da han ved Købekontrakt af $\frac{15}{8}$ — Skøde $\frac{10}{9}$ — 1926 solgte Gaarden med ca. 700 Td. Land til Forpagter *H. Grue* for 302.500 Kr., medens han selv beholdt det ret langt fra Gaarden beliggende Skovareal i Hem Sogn — Kjellerup

¹⁾ J. C. B. la Cour: Danske Gaarde II S. 17.

Storskov — med ialt ca. 475 Td. Land. Men heller ikke denne Gang var der Stabilitet i Forholdene. Skønt der paany blev foretaget Udstykning, nu godt 160 Td. Land i 10 Husmandsbrug, vendte Gaarden dog tilbage til Konsul Johansen, der ved Skøde af $\frac{20}{1}$, 1929 overtog den for 156.200 Kr. Aaret efter synes der at være indtruffet et Vendepunkt i dens omtumlede Skæbne. Den efterhaanden i høj Grad sønderlemmede Gaard — Konsul Johansen afskar nu yderligere nogle Arealer, saaledes, at han foruden Storskoven for sig beholdt Vesterskoven med ca. 100 Td. Land samt ca. 200 Td. Land Ager og Hede, hvoraf han dannede en ny Gaard Midtbjerggaard — blev ved Skøder af $\frac{10}{4}$, 1931 og $\frac{3}{11}$ s. A., med et Tilliggende af ialt knap 320 Td. Land, Htk. 9-3-1-1, afhændet for en samlet Købesum af ca. 160.400 Kr. til Godsejer *Erik Christian Andreas Neergaard-Petersen* til Ouegaard ved Hadsund, i hvis Eje den siden er forblevet. Den er nu kommet til en gammel jydsk Landmandsslægt med nogen Udsigt til at kunne forblive der. I Godsejer Neergaard-Petersens Ejertid er Gaarden blevet drevet af hans Søn Løjtnant Carl Neergaard-Petersen, først som Bestyrer, fra 1942 som Forpagter. Den store Hovedbygning, der er udstyret med moderne Bekvemmeligheder, staar dog i Almindelighed ubeboet, Forpagteren har Bopæl i en 2 Etages Lejlighed i den vestre Fløjs Sydende.

Det er muligt, at Beskæringen og Nedgangstiden nu er afsluttet, i hvert Fald er Arealet i 1938 blevet forøget ved Køb af et ca. 32 Td. Land stort Areal med Htk. 0-7-3-1 $\frac{1}{2}$ fra den tidligere omhandlede »Bagergaard«. En Tilbagevenden til Gaardens tidligere Størrelse skal man sikkert ikke ønske, den synes kun naturlig, saafremt Danmarks Befolkning eller i det mindste Landbefolkning af en eller anden Grund maatte blive stærkt forringet.

TILBAGEBLIK

Vi har i det foregaaende søgt at efterspore en jydsk Herregaard og dens Ejeres Historie i Løbet af de sidste 7—800 Aar. Gennem de ældste Tiders Taagedis har vi ment svagt at kunne skimte dens Forbindelse med en af vort Lands største Høvdingeslægter, vi har med Sikkerhed kunnet se nogen Tilknnytning til Landets Kongehus og Kronen samt til Landets højeste Gejstlighed. Den har været Hovedsæde for mer eller mindre kendte, gamle Adelsslægter, nu og da afbrudt af kortere og længere Perioder, hvor den kun var en Handelsvare eller Pengeanbringelse. Den har været Hjem for en Hof- og Lensmand, for en af Skæbnen haardt ramt Mand, hvis vanskelige Forhold dog blev i høj Grad lettet af en forstaaende Konge, for en Aandens Mand, der derfra har søgt at udforske svundne Slægters Liv. Den har været udsat for ublid Behandling af Ejere og Arvinger, har været paa Nippet til at forsvinde som selvstændig Ejendom, men har ogsaa været oppe i Toppen af danske Gaarde. I det 19. Aarhundrede gaar Linien nedad som Følge af Lovgivningsmagtens — under de ændrede Forhold, særlig den stærkt tiltagende Befolkningstæthed, vel ret beset naturlige — Forkærlighed for de smaa Ejendomme. Denne Nedgangsperiode fortsættes til Kulmination i det 20. Aarhundrede, hvor den kombineres med specielle Udstykninger, men saadanne har jo i flere Menneskealdrer været en almindelig Foreteelse blandt store Gaarde. For Tiden synes Tilbagegangen standset, og jeg kan ikke slutte denne historiske Skildring vedrørende en Gaard, der har været Hjemsted eller kært Besøgssted for 9 Generationer af min Slægt, uden at udtrykke Ønsket om, at den gamle Gaard kan vedblive at bestaa under Forhold, som dog nogenlunde maatte svare til dem, den har kendt i de foregaaende Aarhundreder.

ILLUSTRATIONER

Kort over Kjellerup og Omegn	8
En Side af Kjellerup-Registraturen i Lunds Universitetsbibliotek	16
Et mistænkeligt Lavhævdsbrev af 1515	64
Ligsten over Jørgen Bernekow og Anne Ravensberg i Aarhus Domkirke	112
Ligsten over Knud Mogensen Løvenbalk og Ide Nielsdatter Brun i Svenstrup Kirke	113
Vaabengivelser fra Axel Urnes Skrift, Viffert Seefelds Aner	128
Maleri af Anders Sørensen (Westergaard)	160
Maleri af Jens Andersen Brask	192
Maleri af Cecilie Cathrine Brask f. Hostrup	192
Miniaturemaleri af Kirsten Brask, f. Ring	248
Gammelt ostindisk Porcelæn fra Kjellerup	249
Kjellerup ca. 1900	264

FORKORTELSER VED KILDEANGIVELSER

Aarb. f. nord. Oldk.	Aar bog for nordisk Oldkyndighed.
Brh. Cal.	Eiler Brockenhuus' Kalender i Fyenske Samlinger VI. S. 402 ff.
D. A.	Danske Atlas.
D. A. A.	Danske Adels Aar bog.
Dahlerup	Dahlerup: Mariager Kloster.
D. A. S.	Danske adelige Sigiller.
D. B. L.	Dansk Biografisk Leksikon.
D. D. L.	Henrik Pedersen: De danske Landbrug 1688.
Dipl. Vib.	Heise: Diplomatarium Vibergense.
D. Kanc.	Danske Kancelli.
D. Mag.	Danske Magazin.
D. Saml.	Danske Samlinger.
Drbg. Lensr.	Dronningborg Lensregnskaber.
Drbg. m. fl.	Dronningborg m. fl. Amters Regnskaber.
Dueh. Dipl.	Ducholms Diplomatarium.
Ers l. Len.	Erslev: Danmarks Len og Lensmænd.
Extr. Mdtl.	Ekstraskatte-Mandtaller.
Fr. I. Reg.	Frederik I's danske Registranter ved Erslev og Mollerup.
G. D. D.	Kolderup-Rosenvinge: Gamle danske Domme.
Gehejm. Aarsb.	Gehejmearkivets Aarsberetninger.
Gj.-Ons. H. Just.	Gjerlev-Onsild Herreders Justitsprotokol.
Hars. Dipl.	O. Nielsen: Harsyssels Diplomatarium.
Hindst. H. Tb.	Hindsted Herreds Tingbog.
Hist. T.	Historisk Tidsskrift.
Hobro Tb.	Hobro Købstads Tingbog eller Justitsprotokol.
Hofman.	Hofmans Samlinger af Fundatzer.
H. Db.	Herredags Dombog.
J. E.	Jydske Efterretninger.
J. R.	Jydske Registre.
J. S.	Jydske Samlinger.
J. T.	Jydske Tegnelser.
Kalkar	O. Kalkars Ordbog til det ældre danske Sprog.
K. Br.	Kancelliets Brevbøger ved Laursen og Marquard.
Kirkeh. Saml.	Kirkehistoriske Samlinger.
Kj. Ark.	Kjellerup Godsarkiv i Landsarkivet i Viborg.
Kjhb. Skr.	Kjøbenhavnske Skrifter.

Kr. Sk.	Kronens Skøder.
L. A.	Landsarkivet i Viborg.
Lachm.	Lachmanns Samlinge: i L. A., Aarhus Stift.
Lengn.	Lengnicks Kirkebogsuddrag i Rigsarkivet.
Luc.	Lucoppidans Slægtebog i Rigsarkivet.
Mar. Kl. Ark.	Mariager Klosters Arkiv i Landsarkivet i Viborg.
Mar. Kl. Lensr.	Mariager Kloster Lensregnskab.
Mar. Tb.	Mariager Købstads Tingbog eller Justitsprotokol.
Marm. Dan.	Pontoppidan: Marmora Danica.
Medd. fra R. A.	Meddelelser fra Rigsarkivet.
Molb. & Pet.	Molbech og Petersen: Udvalg af danske Diplomer.
Mønstr. Rostj.	Mønstringsruller og Rostjenestetaxeringer.
Nat. Ark.	Nationalmuseets Arkiv.
N. D. Mag.	Nye danske Magazin.
Nørh. H. Tb.	Nørhald Herreds Tingbog eller Justitsprotokol.
Ons. H. Tb.	Onsild Herreds Tingbog eller Justitsprotokol.
O. N. Udg.	O. Nielsens Udgave af Kong Valdemars Jordebog.
Pers. T.	Personalhistorisk Tidsskrift.
R. A.	Rigsarkivet.
R. A. A.	Randers Amts historiske Samfunds Aarvog.
Rep. I og II	Repertorium I og II Række.
Rig. Forf.	Rigens Forfølgningsbog.
Rosenørn	M. H. Rosenørn: Grev Gert og Niels Ebbesen.
Rtk.	Rentekammeret.
Saxo	J. Olrik: Saksens Danesaga.
Sogne-Jb.	Sognejordebøger 1661—62 paa Landgilde, Udsød og Avling.
S. R. D.	Scriptores rerum Danicarum.
S. S.	Suhms Samlinger.
Stadfeldt	S. A. Stadfeldt: Beskrivelse over Randers Købstad.
St. d. L.	Større danske Landbrug (1930—37).
St.-Nørh. H. Tb.	Støvring-Nørhald Herreders Tingbog eller Justitsprotokol.
Suhms Hist.	Suhm: Historie af Danmark.
Sv. Agg.	Svend Aggesens Danmarks-Krønike, oversat af R. Th. Fenger.
Sv. Kb.	Svenstrup Kirkebog.
Thiset	Thisets Samlinger i Rigsarkivet.
Top. Saml.	Topografisk Samling.
Trap	Trap: Danmark IV Udg.
Trudsh. Ark.	Trudsholms Godsarkiv i Viborg Landsarkiv.
Vib. L. Db.	Viborg Landstings Dombog.
Vib. L. Sk.	Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokol.
Vib. L. Just.	Viborg Landstings Justitsprotokol.
Wib.	Wiberg: Dansk Præstehistorie.
Æ. d. A.	Ældre dansk Arkivregistratur.

PERSON- OG STEDREGISTER

A.

- Aagaard, V.-Han Herred, 60, 61, 85, 87, 119.
- Aagesen, Peter, Kristiern og Nikles, Brødre, (Kong Valdemars Jordebog) 36.
- Aagesen, Vagn, 22.
- Aakjær, Hads H., 75, 77—82, 232.
— Svend. Landsarkivar, 36, 63.
- Aand, Axel, 149.
- Aarup, Peter Haagen Thomsen, til Svenstrup Hovgaard, 258.
- Aarup, Poul Stenild, til Svenstrup Hovgaard, 258.
- Aas, Børglum H., 141.
- Aastrup, Vennebjerg H., 88.
- Abel, Konge, 20.
- Abildgaard, Hindsted H., 58.
- Absalon, Ærkebiskop, 10, 24, 30, 31, 43.
- Adam af Bremen, tysk Krønikeskriver, 9, 11.
- Aggersund, Ø.-Han H., 187.
- Aggesen, Svend, Historieskriver, 33.
- Allestrup, Nørhald H., 122, 125, 126, 141, 148, 161.
- Alling Kloster, Hids H., 46.
- Alslevgaard, Fakse H., 132.
- Alstrup, Onsild H., 58, 196.
- Alved ? 74.
- Andersdr., Anna Sophie, 174.
- Andersen, Anders, Abbed i Vitskøl Kloster, 88.
- Andersen, Jep i Falslev, 61.
— Las i Gunderup, 91.
— Morten i Snæbum, 61.
— Peder i Svenstrup Hovgaard, 258.
- Andrup, Ons. H., 61, 187.
- Anna, dansk Prinsesse, 78.
- Anna Sophie, præjsisk Prinsesse, 79.
- Armeknold, Vang, 227.
- Arenfeldt, Mogens, til Rugaard, 138, 142.
- Arenfeldt, Niels, til Knivholt, 118, 134.
- v. Arenstorff, T., til Dronningborg, 245.
- Arentz, Kaptajn, 226, 227.
- Asdal, Vennebjerg H., 63.
- Asferg, Nørh. H., 179, 193, 199, 248, 251.
- Asser, Domprovst, 31, 32.
- Asser, Ærkebiskop, 28, 29, 30.
- Assersøn, Eskil, Stormand, 32.
- Astrad, Kannik i Ribe, 20.
— Ærke diakon i Ribe, 20.
- Astradsen, Agge (Aage), Væbner, 17, 18, 19, 21, 23, 27, 43, 49.
- Astradsen, Kristiern, Væbner, 20, 21, 23.
- Astradsen, Peder, Væbner, 20, 21.
— Sønnek, Væbner, 20, 21.
- Astrup, Sr., 219.
- August, Hertug af Sachsen, 78.
- Ausland, Jep i Randers, 171.

- Aunsbjerg, Lysgaard H., 83, 95, 211.
 Ausumgaard, Hjerm H., 155.
 Avernakø, Sallinge H., 200.
 Avnsbjerg, Onsild H., 125, 141, 146,
 148, 152, 212.
- B.
- Bagge, Søren i Kjellerup By, 112.
 Baggegaard (Bagergaard), Svenstrup
 S., 64, 214, 225, 227, 241, 263, 267.
 Bagmark, vestre, Vang, 227.
 — østre, Vang, 227.
 Baldwin, Hertug af Flandern, 26.
 Ballegaard, Ons. H., 53, 65, 66, 71,
 72, 74, 75, 76, 107, 110, 189.
 Banner, Anders, til Asdal, 63.
 — Erik, 96.
 — Oluf, til Kjellerup (?), 60, 64.
 Barnekow, se Bernekow.
 Barthanus, Rubeni, Skotte, 97.
 Bech, Johan, Tjener, 161.
 Beck, Joachim, Rentemester, 80.
 Becker, Knud Ahasverus, Landsdom-
 mer, til Bækkeskov, 155, 185.
 Beenfeldt, Kmhr., til Serridslevgaard,
 232.
 Beg (Nørbeg), Sønderlyng H., 44,
 132.
 Below, Henrik, Lensmand, til Spøt-
 trup, 111, 112, 114, 115.
 Below, Sophie, 129.
 Benderup Anders, 58.
 — Else Nielsdatter, 122, 129.
 — Jep, til Hvidsten, 59, 67.
 — Jep Povlsen, til Kvotrup, 54,
 59, 61, 73.
 Benderup, Jost Mouridsen, 76.
 — Jørgen Mouridsen, 73, 76, 126.
 — Marine Mouridsdtr., 126.
 — Mourids Jepsen, til Kvotrup,
 67, 73.
 Benderup, Niels Mouridsen, til Kvo-
 trup, 73, 122, 123, 126.
 Bendt i Ebdrup, 41.
 Benedikt, Kongesøn, 25.
 Eentzon, Hans til Kjellerup, Sohn-
 gaardsholm m. m., 162—168, 175,
 176, 196.
 Eenzon, Nr.-Dyrs H., 110.
 — Jens, Amtmand, 240.
 — Søren, til Havnø m. m., 196.
 Bergh, Margrethe Grotum, til Nør-
 lund, 218.
 Bernekow, Hans, Lensmand, til Birk-
 holm, 77.
 Bernekow, Jørgen, Lensmand, til
 Kjellerup, 17, 59, 75, 77—87.
 Bernekow, Morten, Lensmand paa
 Ralsvik, 77.
 Bidstrup, Hovlbjærg H., 196, 261.
 Bierre, Ole, Byf. i Mar., 211.
 Bierrum, Christen, til Hvanstrup,
 211.
 Bille, Anders, Rigsmarsk, 144.
 — Knud, 96.
 — Mogens = Mogens Lauridsen
 Løvenbalk, 95.
 — Peder til Rebstrup, 133, 143.
 Birkelse, Kjær H., 85, 87.
 Biskovsbakken, Ons. H., 38, 239.
 Bjerregaard, Ons. H., 50, 129.
 Bjergh, Christierne i Spentrup, 52.
 Bjersager, 101.
 Bjørnballe ? 141, 148.
 Bjørnholm (Høgholm), Sønder Djurs
 H., 42, 137.
 Bjørn Jernside, Fyrstesøn, 29, 33.
 Bjørnsholm, Aars H., 181.
 Blaagaard, Lystslot, 202.
 Blakmar, Kriger, 25.
 Blicher, Malvina, 253, 254.
 — St. St., Digter, 253, 254.
 Blik, Christoffer, til Beg, 132, 134.
 — Maren Christoffersdtr., 134.
 — Ove, til Nørbeg, 130, 134,
 138, 140.
 Bloch, Slægt, 182.
 — Jens, Kbmd. i Mar., 173.

- Bloch, Zidsel, 182, 201.
 Blod-Egil, Høvdning, 25.
 Blærhaug (?), 196.
 Boalt, Christen, Præst, 166, 176, 177, 195.
 Bohus, Sverige, 88, 89.
 Boldsen, Harriet, Frue, 246.
 Boller, Bjærge H., Jyll., 99.
 Bolo, Herman i Borup, 90.
 Bonderup (Lerkenfeld), Rinds H., 146.
 Borre, Jens Sørensen, Præst, 174.
 — Kirsten Jensdtr., 174.
 Borup, Støvring H., 90, 172.
 Borupgaard, Vore H., 266.
 Botilde, Dronning, 23, 24, 26, 31, 37.
 Boyerud, Corporal, 223.
 Brahe, Elisabeth Ottosdtr., 89.
 — Otto, til Knudstrup, 89.
 — Tyge, 119.
 Bramminge, Gørding H., 113.
 Brask, Brasch, Brasche, Braske, Brasky, Brasce m. v.
 — Skipper i Aalborg, 169.
 — Anders, Forp. p. Blaagaard, 183, 185, 193, 201, 202, 203, 205, 206, 210, 216, 236.
 — Anders, i Kondrup, 236, 257, 258, 264.
 — Ane, 257, 258.
 — Anna Sophie, 183, 200.
 — Anne, 172.
 — Carl Christian, Propr., 264.
 — Cecilie Bloch, 183, 200, 201.
 — Cecilie Cathrine, 237, 257.
 — Cecilie Cathrine, se Hostrup.
 — Charlotte Amalie, 173, 198.
 — Christen i Ulstrup, 171.
 — Christen Christensen, Urtekræmmer i Kbhvn. 171, 204.
 — Christen Christensen, Ulstrup, 171.
 — Christen Hostrup, Præst, 183, 200, 204, 216, 218, 254.
 — Christen Jensen, Præst, 174.
 — Christen Johan Høeg, til Kjellerup, 236, 259—264.
 — Christen Nielsen, Bedemand i Randers, 171.
 — Christen Ottesen, Præst, 173.
 — Christen Pedersen, Degn i Hvorslev, 172.
 — Chr. H., Præst, 174.
 — Christian Ludvig, 198.
 — Christine, f. Steenild, 236, 264.
 — Claus, 162, 173, 184, 195.
 — Hans, svensk Biskop, 169.
 — Jens, Raadm. i Holstebro, 169.
 — Jens i Gjettrup, 170.
 — Jens i Sdr. Onsild, 170.
 — Jens i Ulstrup, 171.
 — Jens, Præst i Laastrup, 173.
 — Jens i Mariager, 172.
 — Jens i Randers, 171.
 — Jens til Svenstrup Hovgaard (1731—85), 183, 202, 203, 216, 218, 219, 234, 235, 236, 237.
 — Jens til Svenstrup Hovgaard (1779—1844), 235, 236, 237, 246, 248, 249, 254, 257, 258.
 — Jens til Svenstrup Hovgaard (1802—49), 236, 257, 258.
 — Jens, Prok. i Holstebro, 169, 250, 259, 264.
 — Jens Andersen til Kjellerup, 168, 174—200, 211, 217, 236, 242, 244, 262.
 — Jens Andreas til Kjellerup, 235, 236, 238—248, 252, 254, 262, 263.
 — Jens Christensen i Skjellerup, 170.
 — Jens Nicolai, Amtsforv., 234.
 — Jens Jensen, Provst, 172, 174.
 — Jens Jensen, Forp. paa Svenstrup Hovgaard, 151, 157, 158, 172.

- Jens Jensen, Præst i Voer, 173, 198, 234.
 — Jens Pedersen i Skellerup, 170.
 — Jens Pedersen i Borup, 172, 185.
 — Johan i Mariager, 172.
 — Karen, til Svenstrup Hovgaard, 258.
 — Kirsten, 173.
 — Kirsten, se Ring.
 — Kirstine Marie, 183, 200.
 — Laurids Andreas, Styrmand, 183, 200, 216.
 — Maren Christensdtr. 184.
 — Maren Jensdtr., 173, 184, 197.
 — Maren Marie, 183, 193.
 — Mette, 183, 189, 200.
 — Michael Chresten Juul, Præst, 264.
 — Niels i Mar., 172.
 — Niels i Sdr. Ons., 170.
 — Niels Nielsen i Sdr. Ons., 170.
 — Niels Pedersen, Degn i Hinge, 172.
 — Nis i Ørum, 169.
 — Peder i Skellerup, 170.
 — Peder Jensen, Præst, 172, 174.
 — Rasmus, Prok. i Mar., 236, 250, 256, 257, 258, 264.
 — Rasmus Albret, til Kjellerup, 183, 201, 202, 203, 204, 211, 214, 216—238, 240.
 — Sven, Tegner, 173.
 — Søren Christian Andreas, Godsejer, til Haraldsmark m. m., 236, 264.
 — Søren Jensen i Randers, 171.
 — Vilhelmine Marie, 264.
- Braskilien (Brasch Cilliesborg), Ons. H., 192.
 Bredal, Vejermester i Randers, 246.
 Bregentved, Ringsted H., 83.
 Broberg, Nic., Licentiat, 158, 197.
 Brobygaard, Sallinge H., 127.
 Brockenhuus, Johan, 106.
 — Peder, 61.
 — Rigborg, 100.
 Brok, Eske, Lensmand, til Gl. Estrup, 71, 118, 125.
 Brok, Jen Jensen, til Clausholm, 95.
 Brun, Ide Nielsdtr., 105, 113, 114.
 — Niels, til Kongstedlund, 114.
 — Oluf, 105.
 — Peder, 18.
 Brusker Herred, 20, 94.
 Brøchner, Kirstine, 244.
 — Lauritz, Præst, 200, 218.
 Buchtrup, H. Th., Fabrik., 265, 266.
 Buck, Mathias, Byf. i Mar., 191.
 Bugge, Familie, 42, 74.
 — Jørgen, 74, 75.
 Bunde, Jep i Gangsted, 81.
 Buxen, Kaj Nielsen, Degn, 198.
 Bygholm, Hatting H., 99, 100, 101, 102, 103, 261.
 Byrialsøn, Per, 99, 100, 101, 102, 103.
 Børge, Hertug af Gotland, 32.
 Børglum Kloster, Børglum H., 261.
 Bøjstrup, Abel, 19.
 — Birgitte Ottesdtr., 19.
 — Filip Ottesen, 19.
- C.
- Calow, Daniel, Borgm. i Aalb., 157.
 Carlsen, Anders Rasmussen, Præst, 217.
 Carlsen, Birgitte, 243.
 — Else Margrethe, 243.
 — J. D., Præst, 246.
 — Lene Andersdtr., 217, 236.
 — Rasmus, 220, 233, 235, 243.
 Chrestensen, Laurs i Dyrby, 92.
 Christensen, Christen i Gunderup, 91, 92.
 Christensen, Christen i Faarup, 135.
 — Jens i Svenstrup Annexgaard, 223.
 Christensen, Jens i Dyrby, 136, 142.

- Christensen, Jens i Gjettrup, 170.
 — Joen, Forp. paa Øls Hovgaard, 157.
- Christensen, Las i Randrup, 90.
 — Mikkil i Svenstrup, 218, 235, 237.
- Christensen, Mogens i Kjellerup By, 112.
- Christensen, Niels i Andrup, 61.
 — Poul i Gunderup, 61.
 — Søren i Gunderup, 152.
- Christian III. Konge, 78.
 — IV. Konge, 116, 130, 143.
- Christiensen, Anders i Dyrby, Væbner, 54.
- Christoffer II. Konge, 41, 95.
- Claus, holstensk Greve, 48.
- Clausdr., Maren, 157, 158, 162, 163, 173, 236.
- Clausholm, Galten H., 95.
- Constantinsborg, Ning H., 226.
- Cragengelt, Genete Jacobsdr., 95, 96, 97, 98, 101, 102, 105, 109.
- D.
- Daal, Jens i Hovtved, 69.
- Dalbyover, Gjerl. H., 121, 123, 124.
- Dalsgaard, Svenstrup S., Ons. H., 54.
- Dalsgaard, Vive S., Hindst. H., 42, 57, 58, 69.
- Dalsgaards Vang, 227.
- v. Deden C. G. til Dragsgaard, 196.
- Degn, Thord, Landstingshører, se Thord.
- Demstrup, Gjerl. H. 206.
- Doke, Thure, Kriger, 29.
- Dorothea, Dronning, 77, 80, 82.
- Dragsgaard, Hellum H., 196.
- Dresselberg, Anders, 106.
- Dronningborg, Støvring H., 245.
- Drostrup, Galten H., 155.
- Drostrup, Anne, Nielsdr., 153, 154, 155, 156, 178, 236.
- Drostrup, Esther, Nielsdr., 178.
- Drostrup, Hans Nielsen, Borgm. i Mar. til Skovsgaard, 138, 142, 151, 154, 197.
- Drostrup, Karen Hansdr., 157, 158.
 — Kirsten Hansdr., 158, 197,
 — Niels Hansen i Drostrup, 155.
 — Niels Hansen, Cancellisekr. til Kollerup, 39, 155.
- Due, Frantz Jørgensen, 133.
- Dyrby, Nørh. H., 14, 52, 53, 54, 55, 62, 122, 123, 124, 125, 136, 141, 142, 148, 151, 152, 161, 223.
- Dyrbygaard, Nørh. H., 92, 94, 106.
- Dyre, Anne, 140.
 — Christence Jensdr., til Kjellerup, 116—118, 140.
- Dyre, Claus, til Kjellerup, 134, 140—148, 161.
- Dyre, Ellen, 140.
 — Iver, til Sø, 140.
 — Jens, 147.
 — Karen, 118, 134.
 — Palle, til Trinderup, 147.
- Dyrskjøt, Peder, 39.
- Døstrup, Hindst. H., 76.
- E.
- Ebdrup (Edderup), Ons. H., 40, 41, 42, 50, 57.
- Eggertzen, Ditløf, Forp., 159.
- Endorph, Studiosus, 210.
- Engelholm, Tørrild H., 103.
- Erholm, Vends. H., 83.
- Erichsen, Mourids, Kbmd. i Mar., 173.
- Erik Ejegod, Konge, 23, 26, 29.
- Erik Emunc, Konge, 28, 29, 33.
- Erik Lam, Konge, 29.
- Erik Menved, Konge, 15, 16, 24, 36.
- Erik Plovpenning, Konge, 45.
- Erik af Pommern, Konge, 18, 48, 50.
- Erik, Fyrstesøn, 29.
- Erik, Jarl, 25.

Eriksen, Astrad, Væbner, 18, 19, 22, 37.
 Erings Mølle ? , 49, 54.
 Eschillson, Johannes, Væbner, 18.
 Eskil, Ærkebisk., 30, 31, 32, 33.
 Espensen, Byriæl, 61.
 — Knud, 61.
 Estruplund, Rovsø H., 185, 196.
 Ewald, H. F., Forp., 95, 107.

F.

Faarup, Nørh. H., 58, 134, 135, 136, 233.
 Faarup, Sønderh. H., 58.
 Falslev, Ons. H., 54, 61, 65, 72, 198.
 Farstrup, Slet H., 56, 57, 58.
 Fasti, Slægt, 20, 95.
 Faurskov, Sabro H., 226.
 Fiil, Kroejer, Hvidsten, 16.
 Fillerup, Hads H., 94.
 Fjeldsted, Ons. H., 56, 62.
 Folsach, Hans, til Gjessinggaard, 185, 189, 196.
 v. Folsach, E. M. Mich., til Gjessinggaard, 232.
 v. Folsach, Johs., Landvæsenskommiss., til Gjessinggaard, 255.
 Foss (Voss), Christian, Forp., 163, 165, 206.
 Foss (Voss), Engel, 175.
 Frantz Albrecht, Hertug af Sachsen-Lauenburg, 119.
 Frederik I. Konge, 83, 95.
 — II. Konge, 79, 99, 100, 102, 107, 108.
 Frederik VI. Konge, 248.
 Frederiksodde = Fredericia, 144.
 Friis, Christian, Kansler, 127.
 — Johan, Statsmand, 102.
 — Jørgen, Bisk., 68.
 — L. M., Skomager i Hem, 230.
 — Mogens, Greve, 137.
 — Niels, 133.
 — Oluf, til Gjessinggaard, 19.

Friis, Peder, i Kjellerup Hedegaard, 92.
 Friis, Tønne, Landkommissær, 144.
 Fruerlund, Ons. H., 263.
 Frøvadsholm, Støvring H., 254.
 Fuchs, A., Generalmajor, 145.
 Fugl, Birkedommer, 220.
 Fuglsang, Niels Bertelsen, til Ouegaard, 196.
 Fuglsø, Gjerlev H., 204.
 Fynike, 18.

G.

Gaasetveden, Hindsted H., 60.
 Galt, Anders Pedersen, til Birkelse, 85, 86, 87.
 Galt, Anne Andersdtr., 86, 87.
 — Ebbe Andersen, til Birkelse, 86, 87.
 Galt, Henrik, Præst, 163.
 — Peder Ebbesen, til Tyrrestrup, 86.
 Gangsted, Vore H., 81.
 Gassum, Nørh. H., 14, 56, 61, 82, 92, 113, 126, 220.
 Gavnø, Hammer H., 114.
 Gedde, Kaptajn, 222.
 Gellerup, V.-Horne H., 162.
 Gersdorff, Poul Rosenørn, Amtm., til Vosnæsgaard, 227, 229, 240.
 Gjerlev, Gjerl. H., 18, 51.
 Gjerlev Herred, 11, 12, 23, 35, 38, 46, 51, 72, 207.
 Gjerning, Hovlbjærg H., 172, 174.
 Gjessinggaard, Nørh. H., 22, 163, 185, 189, 196, 255.
 Gjettrup, Ons. H., 170.
 Glambæk, Claus, til Rask, 103.
 Glenstrup, Nørh. H., 43, 199.
 Glenstrup Kloster, Nørh. H., 17.
 Glob, Slægt, 18.
 Glubdal, Gloudal, Ons. H. - Nørh. H., 14, 61, 180, 253.

- Gotschalk, Fyrste af Venden, 23.
 Gregersen, Jens, Foged, 55, 56.
 Grensten, Middelsom H., 96.
 Griffenfeldt, Statsmand, 150.
 Griis, Palle, til Slette, 111.
 Grubbe, Marie, 140, 147.
 Grue, H., til Kjellerup, 266, 267.
 Grønbech, Otto Jensen (Hoslef),
 Præst, 174.
 Grønbæk, Lysgaard H., 174.
 Grøndøi, Ons. H., 56, 161.
 Gudum, Flesk. H., 200.
 Gunderup, Ons. H., 54, 55, 56, 62,
 64, 74, 90, 91, 92, 112, 121, 132,
 142, 152, 160, 181, 220.
 Gundestrup, Nørh. H., 239.
 Gunner, g. m. »lille Ove«, 46.
 Gyldenkrone, F. J. C., Lensbar. til
 Vilhelmsborg, 240.
 Gyldenstjerne, Erik Nielsen, 46.
 — Henrik til Aagaard, 85—90,
 94, 106.
 Gyldenstjerne, Jytte, 89.
 — Knud, til Tim, 132.
 — Knud, til Aagaard, 80, 87.
 — Knud til Aagaard, 85, 86, 89.
 Gøye, Birgitte, 102, 103, 110.
 — Christopher, til Aunsbjerg,
 42, 83, 89.
 — Mogens, 96.
- H.
- Hads Herred, 77, 94, 106.
 Hald, Nørh. H., 153, 160.
 Hamborg, Mathias Pedersen, Købm.
 i Hobro, 155, 175, 178.
 Hamedropsdatter, Gesæ, g. m. Jep
 Hegedal, 43, 51, 52, 58.
 Hammergaard, Vrads H., 118.
 Hammerum Herred, 106.
 Handest, Nørh. H., 187, 232.
 Handrup, Sergeant, 235.
 Han Herred, 70, 88.
 Hannes, V.-Han H., 80.
 Hans, Konge, 58, 110.
 Hans Albrecht, Hertug af Mecklen-
 burg, 79.
 Hansen, Vilh. Aug., Konferensraad,
 266.
 Harald, Fyrstesøn, 29.
 Haraldsmark, Galten H., 264.
 Harbou, Christen, 138.
 Harlev, Framlev H., 101.
 Harlevholm, Framlev H., 96, 101.
 Hastrup, Nørvang H., 95, 103.
 Hauerslev, E., Sagf., Randers, 265.
 Havnø, Hindst. H., 60, 196.
 Havreballegaard, Len, 90.
 Hedegaard, Støvring H., 158, 173.
 Hegedal, Hindst. H., 43.
 Hegedal, Jep (den ældre), til Kjelle-
 rup, 43, 44, 45, 46, 49, 50—58, 65,
 122.
 Hegedal, Jep (den yngre), til Kjelle-
 rup, 41, 42, 55, 56.
 Hegedal, Kristiern, til Kjellerup,
 52, 56, 58.
 Hegedal, Niels, 44, 49.
 — Peder, 43.
 — Peder, til Kjellerup, 50, 52,
 54, 55.
 Hegedal, Olav, 44, 49.
 — (?) lille Ove eller Agge, 44,
 45, 46, 49.
 Hegle, Slægt, 51.
 Heldvad, Else Lauritzdtr., 158.
 Helstrup, Middelsom H., 87.
 Hem, Ons. H., 18, 38, 55, 58, 73,
 82, 141, 157, 187, 189, 190, 191,
 192, 203, 206, 207, 208, 220, 230,
 245, 248, 251, 262, 265.
 Henrik, holstensk Greve, 48.
 Hersomgaard, Rinds H., 259.
 Hiermind, Anders Sørensen, 182.
 Hillcken (?), 44.
 Hillerslev Herred, 70.
 Himmersyssel, 42, 49.
 Hindsted Herred, 60, 69, 182.

- Hinge, Galten H., 172.
 Hirtsholmene, 197.
 Hjarbæk, 14.
 Hjortedal, Ons. H., 212.
 Hobro Mark, 194, 217.
 Holck, Erik Rosenkrantz, Lensbar.,
 til Trudsholm, 207, 209.
 Holmbo Herred, 20.
 Holmer, Rasmus, Regimentsskriver,
 163.
 Holmgaard (Nr.), Skodborg H., 113.
 Holmsland, Hing H., 173.
 Holst, Niels Mikkelsen, Præst, 197.
 v. Holstein-Rathlou, C. F. E., til
 Stamhuset Rathlousdal, 266.
 v. Holstein-Rathlou, Fr. H. A. N. R.,
 til Kjellerup, 266.
 Horns Herred, 82.
 Hornum Herred, 17.
 Horrebøw, Præst, 233.
 Hoslef, Otto Jensen, Præst, 174.
 Hostrup, Hindsted H., 182.
 Hostrup, Cecilie Cathrine til Kjel-
 lerup, 181, 182, 183, 196, 200—
 216, 217, 236, 240.
 Hostrup, Christen Nielsen, Byf. i
 Hobro, 182, 191.
 Hostrup, Lauritz, Byf. i Hobro, 191,
 197.
 Hostrup, Niels, 234.
 — Niels Christensen, 182.
 Hov, Ons. H., 18, 50.
 Howden-Rønnenkamp, Ellen Marie
 Gudrun, 266.
 Hovenbek, Helene Marie, 189.
 Hovtved, Hindst. H., 69.
 Hübertz, Præst, 254.
 Hungstrup, Nørh. H., 19.
 Husum, Nørh. H., 43.
 Hvalpsund, Gislum H., 187.
 Hvanstrup, Gislum H., 211.
 Hvidberg, Revs H., 200.
 Hvide, Slægt, 24, 27.
 Hvidsten, Nørh. H., 18, 51, 59.
 Hvornum, Ons. H., 46, 187.
 Hvorslev, Hovlbjærg H., 172, 174.
 Hyltoft, Lauritz, Præst, 200, 218.
 Høeg, Marcine Elise Kirstine, 236,
 259.
 Høg, Christen, til Fodbøl og Kjel-
 lerup, 116—121, 122, 125.
 Høeg, Erik, til Klarupgaard og Kjel-
 lerup, 116—119, 122.
 Høg, Gregers, til Rørbæk, 142.
 — Inger, 117.
 — Jacob, til Trudsholm, 113.
 — Jørgen, til Klarupgaard, 116,
 117.
 Høg, Maren, 122.
 — Peder, 116.
 — Stygge, til Vang, 131.
 Hørby, Hindst. H., 43, 76.
- I.
- Ibsen, Jørgen i Randers, 171.
 — Jens, til Svallinggaard, 246.
 Inga, g. m. Svend Trundsen, 27.
- J.
- Jacob, Bisk. i Vib., 38.
 Jacobsen, Niels, Borgm. i Randers,
 149, 164.
 Jacobsen, Oluf, svensk Læge, 103.
 Jennum, Ole Andersen, 231.
 Jens Grand, Ærkebisk., 15, 36.
 Jensdtr. Ane Marie, 236.
 Jensen, Anders, Raadm. i Mar., 183.
 Jensen, Christen i Kjellerup By, 92.
 — Christen, til Svenstrup Hov-
 gaard, 234.
 Jensen, Jens i Dalsgaard, 69.
 — Jens paa Svenstrup Hovgaard,
 237.
 Jensen, Niels, Byskriver i Mar., 173,
 198.
 Jensen, Rasmus i Mygind, 153.
 — Søren i Skellerup, 153, 154,
 155, 236.

- Jensen, Søren i Østrup, 153.
 — Søren, Renteskriver, 143.
- Jepsen, Myled, i Hvorum, 61.
 — Niels, i Dyrby, Væbner, 52, 54, 122, 123.
- Jerichau, Sophie Dagmar Elisabeth, 266.
- Jernit, Gern H., 121.
- Jespersdr., Maren, 149.
- Jespersen, Niels, Dr. med., 160, 161, 162.
- Johanne til Vindum, 74.
- Johansen, Frederik Carl Christian, Konsul, til Kjellerup, 266, 267.
- Jonsen, Anders i Skrødstrup, 18.
 — Lasse, til Viskumø, Væbner, 74.
- Jonsen, Niels, i Hvidsten, 18.
- Juel, Chr. Nielsen, Præst, 88.
 — Iver, 131.
 — Jens, 129.
 — Niels, 129.
- Juellund, Bjæverskov H., 164.
- Jungetgaard, Nørre H., 117.
- Juul, Axel Nielsen, til Bjørnsholm, 137.
- Juul, Cathrine, 259.
 — Christen, til Kjellerup, 249—259.
- Juul, Niels Christensen, 254.
 — Ingeborg, 258.
 — Michael, Birkedommer, 259.
 — Niels, 117.
 — Niels Axelsen i True, 181.
 — Stig, Dr. jur., Docent, 174.
 — Søren, af Østergaard, 58.
- Jørgensen, Henrik, Assessor, 151.
 — Poul Johs., Prof., 36.
- K.
- Kaalund, Justitsraad, til Estruplund, 196.
- Kaas, Marquos, til Tidemandsholm, 141.
- Kaas, Mogens, til Aas og Tidemandsholm, 141.
- Kaas, Niels, Rigsraad, 110.
- Kalø, Ø.-Lisbjerg H., 115.
- Kamdrup (Kondrup, Støvring H.?), 40.
- Kapelsvangen, 227.
- Karby, Morsø Sønder-Herred, 200.
- Karl, Kongesøn, 26.
- Karl af Halland, 31, 32.
- Karlby, Nørhald H., 61, 187.
- Kastbjerg, Gjerlev H., 178, 192.
- Kastrupgaard, Rinds H., 154.
- Katholm, Sønder-Dyrs H., 146, 211.
- Kjellerup-Gudme H., 85.
- Kieler, Alfred, Dir., 266.
 — Ernst Julius, til Kjellerup, 265, 266.
- Kindholm, Horns H., 83.
- Kiersgaard, Vennebjerg H., 117, 118, 146.
- Kjeldkær, Tørrild H., 105.
- Kjeldsen, Slægt, 239, 261.
- Kjellerup, Stationsby, Lysgaard H., 16.
- Kjerulf, Anders, til Sødal, 183.
 — Anne, g. m. Justitsr. Søren Benzou, 196.
- Kjerulf, Lauritz, til Viffertsholm, 183, 196.
- Kjærby, Gjerlev H., 14, 92, 181, 193, 198, 204, 221, 222, 223, 224, 225, 228, 233, 265.
- Kjærbygaard, Gjerl. H., 82, 221.
- Kjølbygaard, Slet H., 72, 76.
- Klarupgaard, Fleskum H., 116, 117, 140.
- Klit Mølle, Hillerslev H., 70.
- Kloborg, Vang, 227.
- Knivholt, Horns H., 118.
- Knud den Hellige, Konge, 25, 26.
 — — Store, Konge, 29, 63.
- Knud Lavard, Hertug, 23, 24, 28, 29, 38.

- Knud (Magnussøn), Konge, 10.
 Knud af Halland, 31, 32.
 Knudsen, Gregers, paa Kjellerup, 191.
 Knudsen, Jens, Foged paa Kj., 90.
 — Mogens, 67.
 Knudstrup, i Skaane, 89.
 Kollerup, Galten H., 39, 155.
 Kongejorden, Ons. H., 181, 227.
 Kongstedlund, Hellum H., 57, 105,
 114, 117.
 Kouer, Anders, 206.
 — Christen, i Kjellerup By, 92.
 — Jens, i Kjellerup By, 92.
 Kousted, Nørh. H., 172, 174.
 Kovergaard, Ons. H., 151, 161, 163,
 181.
 Krabbe, Anne til Stenalt, 83, 129.
 — Erik, 80.
 — Kjeld, 70.
 — Sophie Iversdtr., 189.
 Krafse, Jørgen, 138.
 Krag, Henrik, 102.
 — Kield, til Trudsholm, 189.
 Krangelund, Gjerl. H., 71, 157.
 Kragerup, Løve H., 127.
 Kristensdtr., Kirsten, g. m. Provst
 Jens Jensen Brask, 172.
 Kristensen, Dines, til Rørbæk Hov-
 gaard, 232.
 Kristiernsen, Agge, Høvding, 32, 33.
 — Svend, Høvding, 31, 33.
 Kristrup ved Randers, 30.
 Krogbak, Knud, 81.
 Krogsdal, Ulborg H., 143.
 Krumpen, Stygge, Bisk., 68.
 Kruse, Anne, 71.
 — Christen, 67.
 — Christoffer, til Kjellerup, 19,
 59, 60, 64, 66—72.
 Kruse, Else Mikkelstr., 66.
 — Enevold Christoffersen, til
 Vingegaard, 71, 72, 74.
 Kruse, Enevold Pedersen, til Balle,
 66, 67, 70.
 Kruse, Gabriel, 124, 135.
 — Hans (Johannes), 44, 65.
 — Henrik Ryse, 65.
 — Jep Mogensen, 65, 67.
 — Lars Pedersen, til Balle, 66.
 — Lauritz, til Balle, 176, 107,
 110.
 Kruse, Lauritz, til Svenstrup, 111,
 117.
 Kruse, Maren, 71, 121.
 — Margrethe, 71.
 — Mikkel, til Balle, 44, 52, 53,
 65, 66.
 Kruse, Mogens, 44, 65, 67.
 — Niels, 65, 67.
 — Peder, 66.
 — Peder Christoffersen, til Kjel-
 lerup, 68, 69, 70, 71—76, 110.
 Kruse, Peder Lauridsen, til Balle, 66,
 67.
 Kruse, Tyge Christoffersen, til Sven-
 strup (Hovgaard), 19, 71, 74, 88,
 107, 108.
 Kruse, Viffert, 76.
 Kruse af Elghammar, svensk Slægt,
 70.
 Kruse af Elgh., Algot, (1442), 70.
 — — — Algot, (1521), 70.
 — — — Christoffer, til »Fiom-
 gaard«, 70.
 Kruse af Elgh., Christoffer, til »Fi-
 omgaard«, 70.
 Kræmmer, Jens Jensen, Dragon, 230.
 Kudelund, Ons. H., 58.
 Kvinddal, Ons. H., 212.
 Kvotrup, Ons. H., 54, 58, 59, 61, 68,
 73, 76, 121—123, 125, 126, 137,
 200, 202.
 Kvotrup, Niels i Svenstrup, 74.
 Kærbygaard, Hasle H., 46.

L.

- Lachmann, N., Præst og Forfatter,
 167, 180.

- Lage i Spentrup, 52.
 Lang, Peder i Faarup, 135.
 Langballe, Søren, Byf. i Hobro, 211.
 Lange, Erik, til Engelsholm, 103.
 — Gunde, 130.
 — Hans, til Bramminge, 113.
 — Niels paa Trøjborg, 80.
 Langebek, Historiker, 16.
 Lanng, Mette Marie, 236.
 Larsen, Jens i Kjellerup Hedegaarde, 92.
 Larsen, Peder i Kjellerup Hedegaarde, 92.
 Lassen, Mad., til Ballegaard, 189.
 — Oluf i Gunderup, 91, 92.
 — Peder Tøgersen, til Rødslet, 168.
 Lassen, Thøger, til Rødslet, 164.
 Lauritzen, Jesper, Borgm. i Randers, 149.
 Laursdr., Margrethe, 239.
 Laursøn, Christen, Raadm., i Vib., 207.
 Lerbæk, Tørrild H., 140.
 Lemmiche, Chr., Raadm. i Mar., 159, 163, 175.
 Lengsholm, Horns H., 128, 140.
 Lerkenfeld (Bonderup), Rinds H., 146, 156.
 Limbek, Hartvig, 18.
 — Nicolaus, 20.
 Lind, Jens, Kbmd i Mar., 201.
 Lindenov, Hans Johansen, til Fovslet, 103.
 Lindholm, Kjær H., 88.
 Lodehat, Peder, Bisk., 17, 37, 38.
 Lovenkiær, 46.
 Loverstrup (Rathlousdal), Hads H., 94, 102, 103, 106, 107, 266.
 Lucoppidan, Slægtebogforf., 109.
 Lund, Slot, Morsø Sønder-H., 80, 143.
 Lundmann, Niels Jensen i Spentrup, 52, 140.
 Lunge, Slægt, 95.
 Lunge, Erik, til Stougaard, 113.
 Lunge, Ide, 146.
 Lunov, Anne Jespersdr., 19.
 — Erik, til Viskum, 132, 138, 140.
 Lüttichau, Kmhr., til Aakjær, 232.
 Lykke, Erik, til Havnø, 60.
 — Helvig Margrethe, 147.
 — Johan, 72.
 — Jørgen, Lensmand, 75, 82.
 — Peder, til Visborggaard, 60.
 — Valdemar, Oberst, 144.
 Lykkemark, Ons. H., 61, 121, 136, 142, 148, 152, 161.
 Lynderupgaard, Rinds H., 179.
 Lyng, Peder, Præst, 52.
 Lyngbaksageren, Ons. H., 239.
 Løvenbalk, Jens Nielsen, til Aunsbjerg, 95.
 Løvenbalk, Knud Mogensen, til Kjellerup, 94—116, 266.
 Løvenbalk, Maren Lauridsdr., 95.
 — Mogens Lauridsen, til Tjele, 95, 96, 97, 98—102, 114.
 Løvenholm, Sønderhald H., 165.
 Løyen Mose, Nørh. H., 160.

M.

- Madsen, Chresten i Dyrby, 92.
 — Jens i Bjersager, 101.
 — Knud i Assens, Væbner, 72.
 Magnus (Nielsen), Kongesøn, 28.
 Margrethe, Dronning, 17, 36, 37, 44, 45, 48.
 Mariager Kloster, Ons. H., 27, 39, 41, 42, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 73, 110, 115, 116, 124, 135, 156, 163, 195, 196, 209, 211, 212, 213, 215, 218, 224, 232, 253.
 Marienhof, Sdr.-Hald H., 258.
 Markdanner, Hans, 133.
 Marselisborg, 90, 240.
 Marsvin, Margrethe, 145.

- Marsvin, Otto, Lensmand, 123, 124, 135.
- Marsvin, Otto, til Trudsholm, 166, 184, 189.
- Marsvin Peder, til Trudsholm, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 206, 207, 209.
- Mehlen, Agathe Pallesdr. van, 141.
- Mejlgaard, Nr.-Dyrs H., 58.
- v. Mettecoven, tysk Ritm., 119.
- Midtberggaard, Ons. H., 267.
- Mikkelsen, Christen i Falslev, 61.
- Christen, Møller i Borup, 184.
- Hans, Guldsm. i Mar., 173.
- Svenning i Skellerup, 61.
- Mogensen, Axel, paa Vindum Overgaard, 162.
- Mogensen, Jens i Dyrby, 136.
- Mollerup, 69.
- Peder Nielsen, til Vestervig Kloster, 242.
- Montrose, skotsk grevelig Slægt, 95.
- Willum, Skotte, 97.
- Mouridsen, Laurs, 91.
- Mouritz, Tjener paa Kjellerup, 184.
- Muderspach, Kapt., til Trinderup, 189.
- Munch, Niels Fuglsang, 204.
- Munk, Anders, 68.
- Munk, Birgitte, til Svenstrup (Hovgaard), 19, 71.
- Laurids, til Hungstrup, 19.
- Niels Christensen, 56.
- Niels Gundesen, 19.
- Peder, Admiral, 88, 107.
- Munkjorden, Ons. H., 38, 39, 239.
- Muushuset, Ons. H., 62.
- Mygind, Sønderhald H., 153.
- Myhrholt, Holmbo H., 20.
- Møgelkjær, Bjærge H., Jyll., 89.
- Møller, Anders Andersen i Borup, 257.
- Møller, Christen Christensen i Svenstrup, 234.
- Møller, Engel Christensdr., 234, 236, 257.
- Møller, Karen Andersdr., 236, 257.
- Knud, Volk Mølle, 172.
- Mikkkel, Kjellerup Mølle, 92.
- Peder Pedersen i True, 135.
- Søren Christensen, i Hem, 190, 192.
- Møllerkonens Mose, Ons. H., 61, 64, 137, 160.
- Mørch, Jørgen, til Nørlund, 218.
- N.
- Nansen, Amtm., 167.
- Nebbe, 20.
- v. Neckelmann, Major, 254.
- Christian Giessenius, til Frøvadsholm, 254.
- Neergaard, H. P., til Trudsholm, 255
- Neergaard-Petersen, Carl, Forp. p. Kjellerup, 267.
- Neergaard-Petersen, Erik Chr. Andr., til Ouegaard og Kjellerup, 267.
- Niels, Konge, 27, 28, 29, 33.
- Nielsen, Jacob i Dyrby, Væbner, 50, 54.
- Nielsen, Jens i Skrødstrup, 61.
- Jens i Svenstrup Annexgaard, 218.
- Jørgen, 152.
- Mads (Basse) af Beg, 44.
- Rasmus i Svenstrup, 158.
- Sti i Venge, 66.
- Søren i Faarup, Herredsf., 134, 136.
- Nielsdr., Karen, 198.
- Maren, 54, 122.
- Ælse, 54.
- Normand, Joachim, 143.
- Nysted, Ole Hermansen, Slægtbogsforf., 155.
- Nøddenæs, Gjerl. H., 49.

Nørbæk (Bog), Sønderlyng H., 69,
130, 134, 140.

Nørgaard, Anders Jensen, til Sønderbegsgaard, 143.

Nørhald Herred, 11, 12, 22, 35, 38,
44, 136, 207.

Nørholm, Stamhus, Ø.-Horne H.,
261.

Nørkier, Tøger Pedersen, Forp., 166,
176, 188.

Nørlund, Aars H., 218.

Nørre-Elkjær, Horns H., 231.

Nørre Kloster (i Glenstrup), Nørh.
H., 17, 27, 39, 40, 41, 46, 49, 50,
51.

Nørvang, Vang, 143.

O.

Obel, Hans Jørgen, Provst, 200, 201,
218.

— Tobaksfabrikant, 254.

Ochsen, Biskop, 176.

Odderhuset, Ons. H., 185, 186.

Olsen, Byrnt i Karlby, 61.

— Søren i Hem, 161.

Oluf, Haakonssøn, Konge, 18.

— Hunger, Konge, 26.

Olufsen, Peder i Mar., 188.

Ommersyssel, 11, 17, 36, 42, 49,
122.

Onsild Bro, 33.

Onsild Herred, 11, 12, 16, 17, 18,
19, 35, 38, 136, 145, 156, 170, 187,
191, 203, 207.

Oxe, Peder, 102.

Othincar den yngre, Bisk., 24.

— den ældre, Bisk., 24.

Oue, Hindst. H., 151.

Ouegaard, Hindst. H., 196.

Overgaard, Gjerl. H., 203, 216.

Overgaard, Rasmus Nielsen, til Qui-
strup, 155.

Ovsgaard, Sem S., Ons. H., 42.

P.

Pallesen, Niels i Kjellerup By, 92.

Palmar, Kriger, 25.

Palnatoke, Viking, 24.

Panter, Andreas Pedersen, 48.

— Jens Lauridsen, 45.

— Peder Lauridsen, 45, 48.

Parsberg, Oluf, til Jernit, 121.

Peder, Bisk., 20.

Pedersdtr., Anna, 151.

— Anne Marie, 220.

— Johanne, 172.

Pedersen, Agge, Væbner, 44, 46.

— Ancher, Købm. i Randers, 137

— Anne, 266.

— Bertel i Haderslev, 74.

— Christen i Svenstrup, 165.

— Christen i True, 135, 136, 182

— Jens, Kapellan, 135.

— Jens, af Kamdrup, 40.

— Mikkel i Balle, 74.

— Niels i Gunderup, 90, 91.

— Peder, 91, 92.

Peitersen, Birkefoged ?, 214.

Pentz, Adam Ernst, til Aastrup m
m., 188.

Pentz, Amtmand, 230.

Petersen, Johan Andreas, 254.

— Kirsten, 254.

— Michael, Distriktskirurg i Ho-
bro, 254.

Pibær, Christern i Spentrup, 52.

Plog, Herremand, 29.

Plovmandskilde, Vang, 227.

Podebusk, Gissel, 67, 74.

— Henning, Ridder til Skern, 51,
52, 53, 67.

Podebusk, Jytte, 80.

Pors, Anne, 106.

— Johan, 74.

— Jørgen, 154.

Povlsen, Jens (Munk), 41, 46.

Prip, Christen, til Søgaard, 118.

Prytz, Gregers Gregersen. Præst. 177.

Q.

- Quinddal (Kvinddal), Ons. H., 62, 212.
 Quist, Anders, Præst, 122.
 Quistgaard, Mad., til Junetgaard, 249, 251.
 Quistrup, Hjerm H., 155.
 Quorstrup, Chr., Læge, 194.
 — J. C., Propr., 246, 254, 257.
 — Mads i Kjørbygaard, 221.
 — Michel, Toldkontrollør, 200.

R.

- Raasted, Støvring H., 40.
 v. Raben, Hedvig Margrethe, til Trudsholm, 207, 208.
 Rafn, Hans Severin, Kammerraad, 211.
 Rafn, Niels, Abbed, 46, 50.
 Ralsvik (paa Rygen), 77.
 Randrup, Nørh. H., 56, 69, 82, 90, 92, 94, 106.
 Rasmussen, Niels, Raadm. i Mar., 155, 198.
 Rasmussen, Sophus, Kbm. i Randers, 265.
 Rathlousdal, Hads H., se Loverstrup.
 Ravensberg, Anne Clausdtr., 83, 84, 85.
 Ravensberg, Claus Eriksen, til Erholm, 83.
 Ravensberg, Inger Clausdtr., 85.
 Rebstrup, Hornum H., 133.
 Redsted, Morsø Sønder-H., 200.
 Reedtz, Regitze Sophie, 189, 207, 208.
 Reenberg, Jens, til Lynderupgaard, 179.
 Refsnæs, Hellum H., 121, 122, 125.
 Rejersen, Nicolaj, Præst, 193.
 Reventlow, Chr. Ditl., Greve, 226, 240.
 Reventlow, Kirsten Ovesdtr., 67.

- Ring, Jens, til Trinderup, 248, 249, 251, 252, 255.
 Ring, Kirsten, til Kjellerup, 236, 238, 247—255.
 Ring, Laurs, til Trinderup, 239.
 Ring Kloster, 102.
 Ringen (Ryggelvad) Mølle, Nørh. H., 49, 54.
 Rodsteen, Anne Marquorsdtr., 128, 137, 138—141.
 Rodsteen, Edel, 140.
 — Ingeborg, 146, 150.
 — Knud, til Lengsholm, 140, 142.
 — Lisbeth, 140.
 — Marquor, til Lundsgaard, 140, 141.
 Rodsteen, Palle, til Lundsgaard, 140.
 — Steen, til Lerbæk, 140, 141.
 Rolsted = Raasted, Støvring H., 40.
 Rosborg, Jacob, 195.
 Rosenholm, Ø. Lisbjærg H., 127, 261.
 Rosenkrantz, Erik Ottesen, til Bjørns-
 holm (Høgholm), 42.
 Rosenkrantz, Frederik, 100.
 — Gunde, 138.
 — Holger, Lensm. p. Bygholm., 80, 82, 99, 100, 102.
 Rosenkrantz, Holger (den lærde), til Rosenholm, 127.
 Rosenkrantz, Jørgen, Rigsraad, 81.
 — Niels Stygge, Bisk., 67.
 — Sophie Ottesdtr., 110.
 — Werner, Baron, 207.
 Rosenørn, M. H., Amtm., hist. Forf., 22.
 Rosenørn, Peder, til Katholm, 211.
 Rud, Mette Ottesdtr., 89.
 — Otte, Admiral, 89.
 Rugaard, Sdr.-Dyrs H., 138.
 Rutenborg (?), 81.
 Ryomgaard, Sdrh. H., 74.
 Rødslet, Kjær H., 164, 168.
 Rønbjerg, 29, 33.

Rønnow, Joachim, Bisk., 77.
 Rørbæk, Vinding H., 140, 142.
 Rørbæk Hovgaard, Gislum H., 232.

S.

- Salling, Slet H., 57.
 Saltensee (af Linde), Slægt, 169.
 Saltø, Ø.-Flakkebjerg H., 38.
 Sandlynggaard, Merløse H., 246.
 Sappi, Erik Rind, 20.
 Saxo (Grammaticus), dansk Histo-
 rieskriver, 9, 10, 23, 25, 28, 29, 30,
 33.
 Schade, A. C., Frk., 200.
 — Albret, Herredsf., 155.
 — Mathias, Herredsf., 155.
 Schelde, Niels, Kammerraad, 206.
 Schierup, Jens, Prok., Aalborg, 208.
 Schmidt, L. B., til Nr. Elkjær, 231.
 v. Scholten J. G., 223.
 Schönstrøm, Major, 230.
 Sebbekloster, Slet H., 194.
 Sehested, Malte Jensen, 113.
 — Sophie, 129.
 Seefeld, Anne Jensdtr., 41, 57.
 — Anne Tygesdtr., 59, 70, 72.
 — Christoffer, til Refsnæs, 122.
 — Enevold Christoffersen, til
 Kjellerup, 64, 121—126, 129, 131,
 137, 145.
 Seefeld, Enevold Jacobsen, til Vis-
 borggaard, 122.
 Seefeld, Enevold Jensen, til Visborg-
 gaard, 71, 72.
 Seefeld, Jacob, til Visborggaard, 103,
 109—114, 116, 122.
 Seefeld, Jens Thomesen, til Dals-
 gaard, 42, 57, 122.
 Seefeld, Jens Tygesen, til Dalsgaard,
 60.
 Seefeld, Jørgen, Rigsraad, 129, 137.
 Seefeld, Thomes Mogensen, til Dals-
 gaard, 42.
 Seefeld, Tyge Jensen, til Dalsgaard
 og Kjellerup, 53, 57, 58, 60, 67, 73,
 110.
 Seefeld, Viffert, til Refsnæs, 128,
 129, 137.
 Sem, Ons. H., 11, 179, 205, 207, 208,
 222, 239, 240.
 Serridslevgaard, Vore H., 232.
 Sigrid, Kongedatter, 23.
 Sindinggaard, Hammerum H., 134,
 140, 143, 161.
 Skade, Christoffer, 132.
 Skaning, Jeppe i Spentrup, 52.
 Skavange, Dronninglund H., 131.
 Skeel, Albret, til Jungetgaard, 117.
 — Otte, til Katholm, 146.
 Skeldal, Ons. H., 52.
 Skern, Middelsom H., 53, 55, 74.
 Skellerup, Ons. H., 61, 114, 153, 154,
 156, 170, 187.
 Skinkel, Knud, 138.
 Skipper, Mette Andersdtr., 182, 197,
 201.
 Skivchus, 119, 156.
 Skjernow, Dorteia, 58.
 — Marquard Iversen, til Mejl-
 gaard, 58.
 Skjærvad, Nørre-Dyrs H., 110.
 Skjæfstorp, (Skødstrup) Ø.-Lisbjerg
 H., 46.
 Skovsgaard, Ons. H., 114, 154, 156,
 157, 202.
 Skægs Mølle, Hads H., 94.
 Skram, Anne Lauritzdtr., 103, 104,
 105.
 Skram, Anne Ovesdtr., 118.
 — Elisabeth, 111, 115.
 — Erik til Tjele, 69, 95, 96, 98,
 99, 109.
 Skram, Jørgen til Tjele, 103, 104,
 105.
 Skram, Lauritz til Hastrup, 103, 104,
 105, 111, 115.
 Skram, Peder, 49.

- Skriver, Hans, paa Harlevholm, 96, 101, 105.
- Skrædstrup, Ons. H., 18, 39, 185, 190, 209, 210, 245.
- Slette, V.-Han H., 111.
- Snedsted, Hassing H., 120.
- Snæbum, Ons. H., 61.
- Sohngaardsholm, Fleskum H., 162, 164.
- Solhøj, Ons. H., 266.
- Solæ, Eskil, Thord og Niels, Brødre (Kong Vald.s Jordebog), 36.
- Sophie, Dronning, 110.
- Sophiendal (Venge), Hjelmlev H., 66.
- Soskoven (?), Onsild H., 62, 212.
- Sostrup (Benzon), Nørre-Dyrs H., 110.
- Spentrup, Nørh. H., 51, 53, 58, 253, 254.
- Spliid, Peder Jensen, 122, 123.
- Splittaf, Christiern, Abbed, 48.
- Frantz, Munk, 49.
- Gunner Jepsen, Ridder, 44, 45, 47, 48, 54.
- Splittaf, Henning, 49.
- Hermand, Præst, 49.
- Herman, Maler, 49.
- Jacob, Bisk., 47.
- Jacob, Ridder, 47.
- Jens, 49.
- Jep Nielsen, 44, 45, 48, 49, 54.
- Splittaf, Johannes (Hans), 46.
- Jon Nielsen, 44, 45, 46, 48, 49.
- Magnus Nielsen, Ridder, 47.
- Thormoth, 47.
- Thrugillus, 47.
- Spøttrup, Rødding H., 111, 115.
- Staffensen, Hans, 143.
- Steenfeldt, Hans, til Demstrup, 206.
- Steenild, Jensine Christine Poulina, 236, 264.
- Steenen, til Aunsbjerg, 216.
- Stegeborg (Stegehus), 78.
- Stenalt, Rovsø H., 83.
- Stenbech, Johan, Borgm., til Kjellerup, 149—162, 181.
- Stensballegaard, Vore H., 261.
- Stephens, George, Prof., 26.
- Stisdatter, Edel, 66.
- Store Arden, Hindst. H., 182.
- Storm, Generalmajor, 191.
- Stougaard, Bjerge H., Jyll., 113.
- Strandby, 183.
- Streu, Grevskab p. Rygen, 72.
- Stygge, Anne Enevoldsdr., 116.
- Støvring Herred, 11, 17, 38, 40.
- Svabe, Jørgen, 81.
- Svallinggaard, Nørh. H., 246.
- Svanholm, Cathrine, til Sebbekloster, 194.
- Svarteraa, Sverige, 76, 126.
- Svend (Eriksen), Konge, 10, 32.
- Svend Estridsen, Konge, 22, 23.
- Svend Tveskæg, Konge, 22.
- Svend, Bisk., (Viborg), 27, 29.
- Svend, Bisk. (Aarhus), 10.
- Svend Bo, 27.
- Svendsen, Agge, Høvdning, 27, 30.
- Eskil, Gældkær (?), Kriger, 27, 30, 32.
- Svendsen, Kristiern, Høvdning, 28, 29, 30, 33.
- Svendsen, Kristiern, Stormand, 32.
- Svendstrup, Hornum H., 17, 68.
- *) Svenstrup, Ons. H.,
- *) Svenstrup Hovgaard, Ons. H.,
- *) er nævnt saa hyppigt, at der ikke synes Anledning til specificeret Angivelse.
- Sæbygaard, Stamhus, Dronninglund H., 261.
- Sægtgaard, Ø.-Lisbjerg H., 46.
- Sø, Morsø, Nørre-Herred, 140.
- Søgaard, Jens Christensen i Skellerup, 154, 155.
- Søllested, Lollands Sønder-H., 89.

- Sønderbegsgaard, Sønderlyng H.,
143, 146.
- Sønderlyng H., 136.
- Sønder Onsild, Ons. H., 158, 170.
- Sørensdtr., Anne, 155, 166, 196.
- Sørensen, Albret, Forp., 155, 156,
166, 179, 242.
- Sørensen, Anders, Forp., se Wester-
gaard.
- Bjørn, Prof., 132.
- Eske, Præst, 172.
- Jacob, i Lykkemark, 136.
- Jens, 155.
- Mads, i Lykkemark, 61.
- Morten, i Hvorum, 61.
- Rasmus, Forp., 155, 166, 177.
- Sørup, Støvring H., 17.
- Søskov, Jens Christensen, 163.
- Maren Jensdtr., 163.
- T.
- Taanum, Sønderlyng H., 72.
- Taulou, Jens Bertelsen, Tolder i
Varde, 162.
- Tencke, Niels Jensen, 20.
- Terp, Nørh. H., 172.
- Testrup, Christen Sørensen, Forf.,
89, 164.
- Tetens, Herredsfoged i Mar., Major,
221, 231, 241, 245.
- de Thestrup, Frantz, Kamhr. til
Mar. Kl., 213, 214, 218, 232.
- de Thestrup, Mathias, Etatsraad til
Mar. Kl., 209, 211, 212, 213, 215.
- Thiset, A., Forf., 128.
- Thomas, Abbed, 18, 43.
- Thomes i Kjellerup, 40, 41.
- Thomesen, Aage, Væbner, 44.
- Jens af Kjellerup, 39, 40, 42,
50.
- Thord Degn, Landstingshører, 18, 43,
50, 51, 54, 129.
- Thorsen, Niels, Præst, 157.
- Thorgaut, se Trund.
- Thorgunna, 22.
- Thorkil (Geysa), Høvding, 22.
- Thornson, Hans, til Skovsgaard, 202.
- Thott (Thytt), Inga, 27.
- Thrugut, se Trund.
- Thure, af Thøring, 41.
- Thuri Bonde, 49.
- Tidemandsholm, Børglum H., 141.
- Tim, Hind H., 46, 132.
- Tjele, Sdrlyng H., 69, 95, 97, 98, 99,
101, 103, 107, 109, 114, 147.
- Todbøl, Hundborg H., 116, 118, 119.
- Toftegaard, Hvetbo H., 87.
- Tombsen, Tyge, Amtsforv., 178.
- Tornekrands, Marie, 70.
- Torup, 69.
- Tostrup, Rinds H., 67.
- Trappaud, Ditlef, Amtmand, 196,
205, 210, 211.
- Trinderup, Ons. H., 189, 238, 248,
252.
- Trolle, Gustaf, svensk Bisk., 169.
- Trudsholm, Gjerlev H., 23, 113, 185,
186, 187, 188, 189, 190, 191, 192,
203, 206, 209, 210, 220, 255
- True, Ons. H., 14, 23, 44, 69, 121,
132, 135, 141, 142, 148, 149, 151
152, 158, 178, 182, 202, 216, 222,
234, 235.
- Truedal, Vang, 227.
- Trund, (Thorgaut, Thrugot) Fager-
skind, Hirdjarl, 22, 23, 24.
- Trundsen (Thorgunnasøn), Astrad,
Høvding, 22, 23, 25, 26.
- Trundsen, (Thorgunnasøn), Svend,
Høvding, 22, 23, 24, 25, 26, 27,
29, 31.
- Trøjborg, Tønder, Højer og Lø H.,
80.
- Tuesen, Mads i Gunderup, 74.
- Tvede, 19.
- Tvis Mølle, Hammerum H. (?), 81,
82.
- Tymme Sjællandsfarer, 63.

Tyrrestrup, Vore H., 86.
 Tørring (Thøring), Gjerlev H., 41.
 Tørsleff, Hans Vincentsen, til
 Estruplund, 184, 185.

U.

Ubbesen, Jens, 40.
 Udbyneder, Gjerl. H., 46.
 Ulf Galiciefarer, Viking, 23.
 Ulstrup, Ons. H., 170, 171.
 Ulsøe, Marcus, 196.
 Ulvholm (Ulholm, Urholm), Nør-
 hald H., 14, 23, 129.
 Ulvskov, Kjær H., 88, 90.
 Urne, Anne, 132, 142.
 — Anne Jørgensdtr., 125, 126,
 127, 128, 131, 137.
 Urne, Axel, til Kjellerup, 64, 125—
 141, 142, 182.
 Urne, Jørgen, til Brobygaard og Vif-
 fertsholm, 127.
 Urne, Jørgen, Rigsmarsk., 132, 145.
 — Katerina Eriksdtr., 20.
 — Lage, Bisk., 77.
 — Margrethe Eriksdtr., 138.
 — Palle, 139.
 Urnegaard, Holmans H., 20.

V.

Valdemar (den store), Konge, 9, 10,
 24, 29, 30, 32, 33.
 Valdemar IV, Hertug, 20.
 Valdemar V, Hertug, 20.
 Valdemar Atterdag, Konge, 48.
 Walkendorff, Christoffer, 102.
 Vandaas i Skaane, 51.
 Wandborg, Mathias Peter, til Trin-
 derup, 252.
 Vang, Kjær Hrd., 131.
 Wassard, Slægt, 183.
 Vejlbj, 18.
 Velløv, Hovlbjærg H.,
 Vendelbo, Peder, Ridder, 43.

Venge, (Sophiendal), Hjelslev H.,
 66.
 Veestermænd, Morten, til Søholt, 86,
 87.
 Wesenberg, Friederich, Landinsp., 222.
 Westergaard, Anders Sørensen, Forp.
 p. Kjellerup, 153, 155—168, 173,
 174, 175, 176, 177, 188, 198, 206,
 236.
 Vestergaard, Skellerup S., Ons. H.,
 154.
 Vester Tørslev, Nørh. H., 122, 131,
 178, 179, 193, 199, 203, 209, 210,
 214, 222, 223, 248, 265.
 Wichmands, Karen sl. Bertil, 132.
 Viffert, Christence, 125.
 — Dorothea Maltesdtr., 72, 76.
 — Margrethe Axelsdtr., 127.
 Viffertsholm, Helligum H., 125, 126,
 127, 128, 131, 132, 137, 196.
 Vilhelmsborg, Ning H., 240.
 Willumsen, Mathias, Præst, 183.
 Vilstedgaard, Slet H., 88.
 Vind, Elle, 142.
 Vindblæs, Gjerlev H., 193.
 Vindbylund, Gjerl. H., 51, 52, 53,
 58.
 Windelboe, Maren Laursdtr., 186,
 187.
 Windelboe, Mikkell Laursen, 186,
 187.
 Vinding, Anders, Oberst, til Bid-
 strup, 196.
 Winding, Anders Daniel, Prok., 242.
 — Anders Westenhof, Præst, 156,
 242.
 Vindum Overgaard, Middelsom H.,
 74, 162.
 Vingegaard, Sdrlyng H., 66, 67, 68,
 69, 71, 72, 143.
 Vinter, Bent, Ass., 162.
 — Søren Eriksen, Forp., 146, 151.
 Vinterslev, Galten H., 172.
 Virksund, 187.

- Visborggaard, Hindst. H., 57, 60, 72,
 103, 109, 110, 151, 162, 196.
 Viskum, Sdrlyng H., 72, 76, 132,
 140.
 Viskumø, Sdrlyng H., 74.
 Vitskøl Kloster, Aars H., 87, 90.
 Viumgaard, Nr. Horne H., 71.
 Vore Herred, 82.
 Vorgaard, Hellum H., 196.
 Vosnæsgaard, Øster-Lisbjerg H., 229
 Vrensted, Børglum H., 246.
 Würff, Jens Mortensen, 181.
- Ø.
- Øls Hovgaard, Hindst. H., 157.
 Øm Kloster, Tyrsting H., 48.
 Ørslev Kloster, Fjends H., 156.
 Ørum, Bjærge H., 169.
 Østerbølle, Rinds H., 46.
 Østergaard, Nr.-Dyrs H., 58.
 Øster Kondrup, Gjerlev H., 234.
 Øster Velling, Middelsom H., 122.
 Østrup, Støvring H., 56.
 Østrup, Sdrh. H., 153.